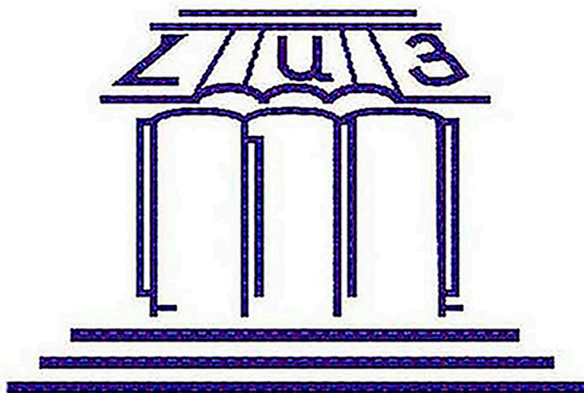

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց
Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտեղծագործական համայնքներ
նշ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format
Adapt — remix, transform, and build upon the material

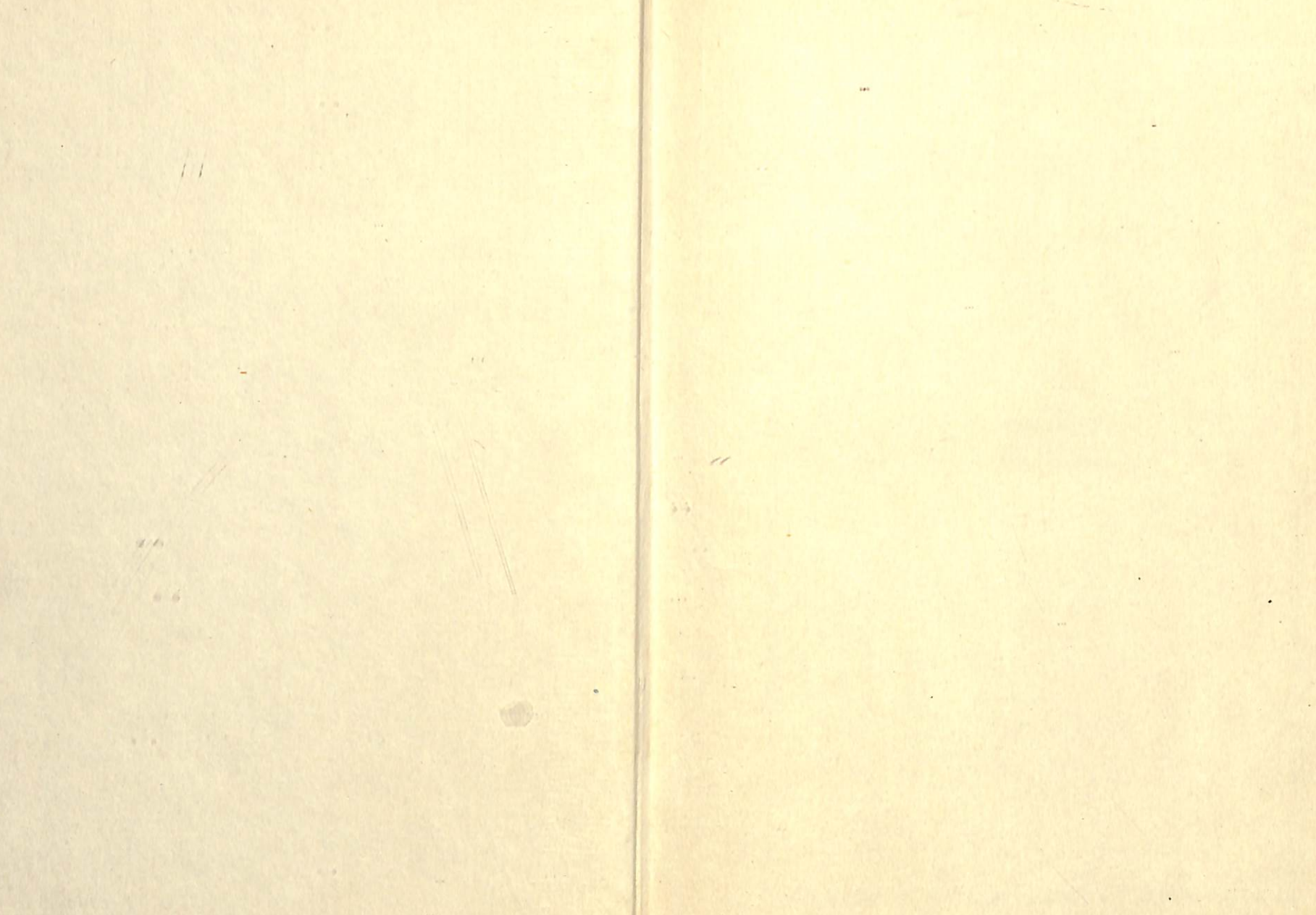
ՎԵՐՋԱԼՈՅՍԻ ԽՈՂԵՐ

Գրք

Ա. Կ. ԿԻՒԼՊԵՆԿԵԱՆ

891-99

4-59

4-59

ՎԵՐՋԱԼՈՅՍԻ ԽՈՂԵՐ

ՈՏԱՆԱԻՈՐ ԵՒ ԱՐՁԱԿ ՔԵՐԹՈՒԱԾՆԵՐ

Գրեց

Ա. Կ. ԿԻՒԼՊԵՆԿԵԱՆ

Տպագրութիւն

COMET PRESS

New York

1934

Ամէն իրաւունք վերադառնում է Հեղինակին

1554-84

ԱԻԵՏԻՍ Կ. ԿԻՒԼՊԵՆԿԵԱՆ
Ուսուցչապետ Հայ Լեզուի եւ Գրականութեան

ԱՌ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆ

Տարիներ առաջ, Անաթոլիա Գոլէճի մէջ՝ իբր ուսուցիչ Հայ Լեզուի եւ գրականութեան պաշտօնավարած միջոցիս, — 1896ին լոյս տեսաւ անդրանիկ հատորիկս — «ԱՐՁԱԳԱՆԳ» — քերթուածներ, Յ. Մատթէոսեանի Տպարանէն: Այն ատենէն ի վեր պատրաստած գրութիւններս, արձակ եւ ոտանաւոր, ընդարձակ զիցաբանութիւն մը՝ թարգմանուած անգլիերէն պատկերազարդ հրատարակութենէ մը, զոր կը դասաւանդէի Մարգուանի Անաթոլիա Գոլէճի եւ յետոյ Իզմիրի Միջազգային Գոլէճի բարձրագոյն կարգերուն: Նաեւ մասնաւոր դասագիրք մը իբր գրագիտութիւն, հոմանիչ եւ նոյնաձայն բառերու գրքոյկ մը՝ հրահանգներով, Մարգուանի Հայ Գաւառաբարբառը, Բանախօսութիւններ եւայլն, անտիպ կը մնան:

Կը յուսամ թէ բարեպատեհ առիթով մը կարող պիտի ըլլամ ասոնցմէ ոմանք ի լոյս ընծայել:

Երախտագիտութեամբ կը յայտարարեմ թէ, նուիրատուս, Տիար Աւետիս Կ. Ըպրըզեան, սիրահար մը ըլլալով Հայ գրականութեան, փափաքեցաւ սատարել երկրորդ գրքոյկիս հրատարակութեան — «Վերջալոյսի խոհեր» — որ լոյս կը տեսնէ ի լրումն իր ազնիւ փափաքին:

Այս հատորիկը կը բովանդակէ, արձակ եւ ոտանաւոր, յորդորակներ, պատանեկան, սիրային, կրօնական եւ ազգային գրութիւններ, սիրուած դէմքեր. կը սիրեմ յուսալ թէ պատանեաց ու երիտասարդաց

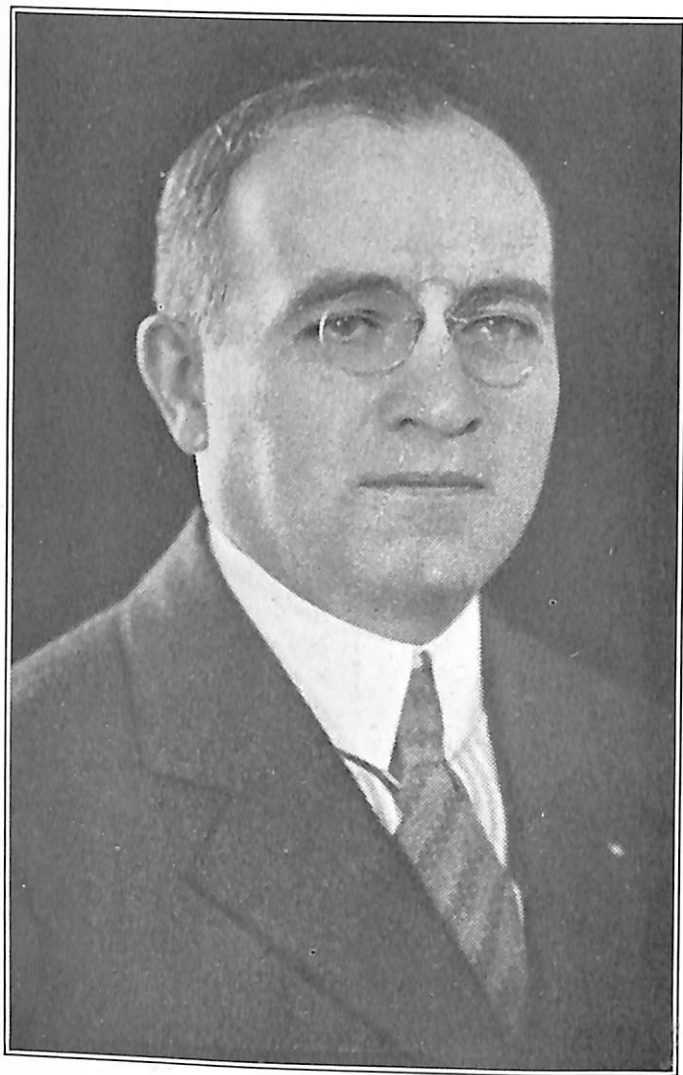
համար պիտի ըլլան արջալոյսի ձայներ, հափահասներու համար՝ միջօրէի ցոլքեր, եւ անոնց՝ որոնց իրիկնամուտը մօտեցած է, վերջալոյսի շողեր:

Գոհ պիտի մնամ՝ խորհրդի փոքրիկ շէթերովս չնչին ծառայութիւն մը մատուցանել իմ սիրելի աղգիս հարազատ սերունդին:

Ա. Կ. ԿԻՒԼՊԻՆԿԵԱՆ

Մայիս, 1934

Նիւ Եորք

ԱԻԵՏԻՍ Կ. ԸՊՐԸԳԵԱՆ
Լուսափորագրիչ, Նիւ Եորք

ՏԻԱՐ ԱԻԵՏԻՍ Կ. ԸՊՐԸԳԵԱՆ

ԾՆԱԾ Ի ՄԱՐԶՈՒԱՆ ՅՈՒՆՈՒԱՐ 3, 1878

Պարկեշտ, ժրաջան, հաւատարիմ ու ճշգրտապահ ուսանող մըն էր, իմ հայերէնի դասարանիս մէջ, Անաթոլիա Գոլէճ: Ինչպէս ծնողասէր եւ իրեններուն նուիրուած էր, նոյնպէս հայրենասէր ու ազգասէր էր: 1896 Ապրիլ 3ին Ամերիկա գալով, գրեթէ միշտ Նիւ Եորք մնացած է: 1912ին, Մարդուան, իր ծննդավայրը դընայ իր ծնողքը, եղբայրն ու քոյրերը տեսնելու, ու կրկին վերադարձաւ հոս: Քաջ արհեստագէտ (լուսափորագրիչ) մըն էր, պատուաւոր դիրքի տէր: Իր վերադարձէն ետք ծերունի հայրը մեռաւ. իսկ իր մայրն, եղբայրն ու քոյրերը զոհ դացին 1915ի ջարդին...: Իր համեստութեամբ շահած գումարէն չի մոռցաւ բաժին հանել իր մերձաւոր ազգականներուն, Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան, Անաթոլիա Գոլէճի հայ ուսանողներէն լաւագոյնին իրը մրցանակ գումար մը, նաեւ իր ուսուցչին գրական երկերուն հրատարակման փոքրիկ գումար մը: Իր ազնիւ փափաքին իրականացման համար կը նուիրեմ այս գրքոյկս — «ՎԵՐՋԱԼՈՅՍԻ ԽՈՂԵՐ» — իր սիրելի եւ անմահ յեղատակին, երախտագիտական անկեղծ զգացումներով:

Յրհնեա՛լ ըլլայ իր քաղցր յիշատակը:

Իր վաղեմի ուսուցիչը

ԱԻԵՏԻՍ Կ. ԿԻԻԼՊԵՆԿԵԱՆ

Մայիս, 1934

Նիւ Եորք

ԲԱՆԱՍՏԵՂԹՈՒԹԵԱՆ ՈԳԻՆ

Պիտի գըլեմ ու անցնիմ
Գիշերն, աստղերն անհամար,
Նոյն իսկ մահն իր մանգաղով,
... Լուռ ձգտումովքս յամառ.
Քանզի շունչն եմ մշտատել,
Այն ամէնուն ի ցնծում,
Որ էին, են, պիտ' ըլլան՝
ԳԵՂԵՑԿՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄՆԱՑՈՒՄ:
Էութիւնս է ներդաշնակ,
Գաղտնի, անտես կը բնակիմ,
Թումբերու վրայ, սպիտակ
Շուշաններու մէջ գահն իմ:
Ուր որ կ'անձկայ կեանքը միշտ
Մրցանակի բարձրագոյն՝
Հո'ն է իմ դրախտն երջանիկ,
Լըռին, անդորր, մընայուն...
ԳԵՂԵՑԿՈՒԹԻՒՆՍ ԻՄ ՏԻՊԱՐ,
Իմ հուրս կ'ապրի, կը սնանի՝
Իւրաքանչիւր շողշողուն
Անմահ բոցովն տենչանքի,
ՇՈՒՆԶՆ եմ, ՈԳԻՆ եմ անոր՝
Որ գոյ եղած չէ թէւ,
Սակայն նգնի՝ անվըհատ
Ըլլա՛լ, ապրի՛լ յարատել.
Մտերիմնե՛րս են անոնք
Իմ սիրելի՛, հարագա՛տ,
Որ կ'որոնեն զիս ըլլալ
Իրենց տանտէր յա՛ր ագա՛տ.
Հիւրընկա՛լ մ'ա՛նշէջ սիրով՝

Յանգաւոր ու ներդաշնակ,
 էութիւնն եմ իրերու,
 Հոգւոյն աւիւնն շարունակ...
 Եւ այն հոգին որ ինձմէ
 Պիտ' ստանայ ներշնչում,
 Պիտ' հրդեհի՜ ըզձանգում
 ԵՐԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՆՊԱՏՈՒՄ...:
 Այո՛, ան միշտ որոնէ՜.
 Պիտի խանդով մը անհուն
 Թափառումին հեռաւոր
 Ծայրը բան մը անանուն
 Հետազօտած եւ սակայն
 Զի գըտած հուրն անըսպառ,
 Լուսաւորէ՜ պիտ' անունն
 Գեղեցկութեան յոյժ պայծառ,
 Եւ արծարծէ՜ հոգիին
 Բոցըն անշէջ յաւիտեա՛ն,
 — Միշտ դէպի վե՛ր, գերագո՛յն,
 Ազնի՛ւ, վըսե՛մ ՆԸՇԱՆԱԲԱՆ...:

ՀԱՅ ԴԻԻՑԱԶՆՈՒՅԻՒՆ

Անմահութեան դափնիներ թող պըսակե՛ն քու ճակատ,
 Երկինք ցօղէ՜ թող վըրադ սուրբ օրհնութիւն սիրակաթ,
 Հագի՛ւ, հագի՛ւ տասներեք գարուններու փունջեր գիրգ,
 Կը փթթէին դրախտաբոյր, ո՛վ կոյս, քուկին անմեղ
 գիրկ.
 Լուրթ երկինքին պէս մաքուր դեռ յածէր միտքդ
 անպտոր,
 Անուջներու մեղմածուփ ալեակներուն մէջ անդորր...:

Սիրտդ զգայուն, անարատ, սուրբ տենչերու բոյն
 ջերմիկ
 Հագիւ տրոփէր Հայրենի կըտուրի տակ խաղաղիկ...:
 Անոյշ հովիկն Հայրենեաց, հագիւ կեանքիդ ջինջ այգուն
 Կը փայփայէր հիւսակներդ գեղագանգուր, ոսկեգոյն:
 Նայուածքդ աղու, դեռ անքաց, աստեղաքիր ու փար-
 փառ,
 Դէպ հորիզոնն հեռաւոր սեւեռէիր անբարբառ...
 Մոգն էիր դու զըւարթուն՝ համեստ յարկիդ հայրենի,
 Համակ խնծիդ, խանդ, աւիւն, պսպըղուն շողն ար-
 փենի:

* * *

Մոռցա՛ր, մոռցա՛ր այս ամէնն, անոյշ, դիւթիչ եւ
 աղուր,
 Ու սիրտդ յուզուիլ սկըսաւ բարախումով անսովոր,
 ԻՏԷԱԼԻԴԻ պաշտելի հեռապատկերն հըմայուն
 Խանդավառած էր հոգիդ՝ սիրով մը վե՛հ, բո՛ւռն,
 անհո՛ւն,
 Զայն մը մեղմիկ այլ հըզո՛ր, այլ պահանջկո՛տ, տի-
 րակա՛ն,
 Արդ կը կոչէ՛ր հեռուէն գփե՛գ, հոգեա՛կ սիրական...
 Ա՛հ, ... դարերո՛վ հալածուած, այրիացա՛ծ, անտէ-
 րո՛ւնջ
 ՀԱՅՐԵՆԻՔԻԴ ԶԱ՛ՅՆՆ էր ան... ու դուն ա՛լ համր,
 անշըշունչ
 Ունկնդրեցի՛ր, անսացի՛ր անոր շեշտին մոգական...
 Ա՛լ որոշումդ էր անդարձ, անդդուելի, վնասկան,
 Ու խոյացա՛ր գերթ արծիւ անյաղթ, առիւծ անվեհե՛ր,
 Դո՛ւրս ՀԱՅՐԵՆԻ տընակէդ, քաջ ՀԱՅՈՒՀԻԴ գանգ-
 րահեր
 Դէպ ռազմադա՛շտըն ահեղ, ուր հերոսներ համարին

խիզախեի՛ն միշտ յառա՛ջ, յառա՛ջ, ՄԱ՛Հ կամ ՅԱՂ-
ԹՈՒԹԻԻՆ:

* * *

Պարծա՛նք շրճեղ, աննըման, անմահ Յեղիս ՀԱՅԿԱԿԱՆ
Այսօր շող շող կը ցոլա՛յ, լանջփիղ վըրայ կուսական
Շըբանըճա՛նը չֆնաղ՝ ՍՈՒՐԲ ՊԵՏՐՈՍԻ ոսկեհուռ...
Այո՛, հըպարտ կըզգամք մեզ, վերապրողներս միահա-
մուռ,

Մինչ մօտը հին բուրգերուն, լոյսերու մէջ փառահեղ,
Կ'արժանանաս այսօր դուն, օտարներուն խելայե՛ղ,
Որոտընդոստ ծափերուն, կեցցէներուն, ներքողին,
Ու կը դառնա՛ս, աննըմա՛ն դիւցազնո՛ւհիդ, քու ցեղին
Գընահատման, հիացման ու պաշտումին առարկան,
Նոր ԱՆԱՀԻՏ, դո՛ւ, պարծա՛նք ՀԱՅՐԵՆԻՔԻՊԻ սիրա-
կան:

Անմահութեան դափնիներ քող պըսակեն քու նակատ,
Երկինք ցօղէ՛ քող վըրայ սուրբ օրհնութիւն սիրակաթ:

**Օր. Հայաստան Գէորգեան, 1915ին, արեւելեան
ռազմաճակատը, հաղիւ տասներեք տարեկան, մաս-
նակցած է իբր կամաւոր, Կարնոյ, Սարըղամիչի, Գա-
րաքիլիսէի, Կարսի, Ալեքսանդրապոլի եւ Տիլիճանի
կռիւներուն, եւ արժանացած է Սուրբ Պետրոսի մէտա-
լին, վերջը (1919ին), Ալեքսանդրիա, Միսիօնի մը
ներկայութեան արտասանած է հոգեշունչ ճառ մը, որ
խոր տպաւորութիւն թողած է ունկնդիրներուն վրայ:
Օր. Հայաստան մեկնած է Եւրոպա՝ հետեւելու հա-
մախարանական ընթացքի:*

Ա Ի Ե Լ Ի՝ Վ Ե Ր

Եթէ այսօր ունեցար յաջողութիւն մը փայլուն,

Մի՛ ծուլանալար, մի՛ թուլնար,

Մի՛ նստիր եւ ուշ մի՛ տար երէկուան շուտ անցնելուն,
Վերադարձն է անհրնար...:

Յիշէ՛ ԱՆՅԵԱԼՆ, ի ԲԱՐԻՆ գոհէ՛ ՆԵՐԿԱՆ վաղանցիկ,
Քիչ մ'աւելի՛ ելի՛ր վե՛ր,

Մի՛շտ խորհելով ՎԱՂՈՐԴԱՅՆՆ՝ աւելի՛ նոխ, գեղեցիկ,
Շա՛տ աւելի գերիվեր:

Եթէ այսօր զգացիր ներքին անումն հոգեկան,

Ազնիւ տենչանք ունեցի՛ր

Վե՛ր նայելու բարձունքներ դեռ լեռներէն անդի՛ն կան,
Հորիզոններ դեռ անծի՛ր...

Խտկաներ բարձրագոյն քե՛զ կը սպասեն տակաւին,
Վե՛ր ելի՛ր քայլ մ'աւելի,

Վերելփի ո՛ւժը կամփիղ քող չի պակսի բընաւին,
Անկարելին կարելի՛

Ըլլայ պիտի այն անձի՛ն որ կը տենչա՛յ անվըհատ,
Կը մագլցի՛ յարատեւ,

Զառիվերի խոնջեմէն չըլլար երբեք յուսահատ,
Գիտէ՛, վերն օդն է քեթեւ...:

Եթէ տեսնես հեռաւոր լեռանց բարձունքն մէջ ամպոց,
Վե՛ր ելի՛ր, մի՛ նայիր վար.

Տեսարաններ կան անդին դեռ՝ սլփրալի՛, ոսկեզօծ,
Հոխ փառֆերով բոցավառ...:

Եթէ լըսես ԱՐԱՐՁԻԳ ձայնն սուրացող հովին մէջ՝
Մօտեցի՛ր քայլ մ'աւելի.

Վստա՛հ եղի՛ր քէ հո՛ն, վե՛րն, պայծառ լոյսին մէջ
անշէջ

Այնքա՛ն անոյշ տենչալի՛

ԿԵԱՆՔ մը անմահ խոստացուած է քեզ, ո՛վ մարդ,
գիտցի՛ր դուն,
ԿԵԱՆՔ մի՛րական, ԿԵԱՆՔ մի՛անվիշտ...
Օ՛ն, այդ ձայնին հընազանդ, ջինջ հաւատով եռանդուն
ի վե՛ր, ի վե՛ր ելի՛ր միշտ...:

* * *

Քիչ մ'աւելի ազնուութիւն, սէր, քաղցրութիւն պար-
գունակ,
Քիչ մը պակաս դաւանութիւն, հաւատամբ կամ հան-
գանակ,
Քիչ մ'աւելի առատաձեռն վերաբերում ի բարին
Քիչ մը նըւազ ագահութիւն, անյագութիւն ստորին,
Քիչ մ'աւելի ջինջ, քափանցիկ, լուսեղ ժըպիտ ու
ծիծաղ,
Քիչ մը նըւազ կնքոտոս մակատ, պըռստող յօնք, երես
կախ,
Քիչ մ'աւելի յօժարութիւն՝ օգնել դժբախտ էակին,
Քիչ մը պակաս դժկամակում, մերժում ու կից տեն-
դագին,
Քիչ մ'աւելի ԹԱՐՄ ԾԱՂԻԿՆԵՐ՝ համբուն վրայ այս
ԿԱՐՃ ԿԵԱՆՔԻՆ,
Քիչ մը պակաս ԾԱՂԿԷՓՈՒՆՁ՝ երբ մարմնոյն հրա-
ծեշտ սնայ ՀՈԳԻՆ:

ՅՈՐԴՈՐԱԿ ՄՏՔԻ ՄՇԱԿՆԵՐՈՒՆ

Ձեր վայրկեաններուն մէջ լուռ, տրտմագին,
իրական կեանքի անոյշ նըւագին
Կ'ուզէ՞ք դուք լըսել ձայնը ներդաշնակ,
— Հարկ չէ ունենալ միշտ սըրինգ, դաշնակ.
Երիտասարդաց, պատանեաց, տըղոց
Տըւէք ձեռքն երբեմն ալ ԽԱՐՏՈՑ, ՍԸՂՈՑ
Նաեւ ՈՒՐԱԳԸ...:

Անգիտակցութեան հի՛ն, բարի՛ օրեր,
Օրե՛ր ծուլութեան՝ երբ մարդ չէր խորհեր
Բնաւ վաղուան համար — եղած են անհե՛տ,
Թեթեւ ոտներու, ժիր ձեռքերու հետ
Պարտին աշխատիլ գա՛նկն ալ, լեզու՛ն ալ,
Ցայգ եւ տիւ, ՀԱՅՐԵ՛Ր, պարտիք ունենալ
ՄՏՔԻՆ ՍՈՒՐ ԱԿԸ...:

Անցներելի՛ է ա՛լ վաղուան համար
Ձի խորհիլ, կեանքի պէտքեր անհամա՛ր.
Ո՛րքան փոխուած են բարքեր, սովորոյթ,
Ո՛չ, ա՛լ չէք կրնար անտարբեր, անփոյթ
Ապրիլ դռ՛ւք, ՄԱՅՐԵ՛Ր, քէ կ'ուզէք որ ձեր
Տանիքին ներքեւ արձակէ բոցեր
ՇԷՆՇՈՂ ԲՈՒՐԱԿԸ:

Մըցում ամէն կողմ, կոյր, անընպատակ,
Դարձեր է այլեւս կապիկ կամ քութակ
Իգական սեռն իր կոչումէն հեռի՛...
Տուններ կործանող նորոյթի գերի՛...
Ուշի՛մ ԱՂՋԻԿՆԵ՛Ր, օ՛ն, մի՛ քերամաք

Միշտ վառ պահելու մէջ՝ միօրինակ
ՍՐՏԻՆ ԿԸՐԱԿԸ :

Պայքարը կեանքի ծով մ'է ալետանջ,
— «ԱՊԱԳԱՆ» — աս չէ՞ այն միակ մղձաւանջ՝
Որ կը փոքորկի ձեր գանկերուն տակ,
ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐ, ի՞նչ, կը հաւատա՞ք
Թէ կեանքն է երա՛գ, սոսկ, սի՛ն, վաղանցի՛կ,
Օ՛ն, ձեռն ի գործ, մի՛շտ վառի՛ր գեղեցիկ
ՀՈԳԻՈՅՆ ՃԸՐԱԳԸ . . . :

ՅՈՐԴՈՐԱԿ ԱԶՆԻԻ «ԵՍ»ԻՆ

Միշտ կը հանդիպիս ասդին ու անդին
Պղտոր միտքերու, սիրտերու մըթին,
Բա՛յց, ո՛րքան արդեօք դժուար է գտնել
Զուլալ ջուրի պէս մտքին ու սրտին
ՅՍՏԱԿԸ :

Աստուածն է ասոր, անոր՝ սատանան,
Օրհնէնք կամ անէծք՝ անշահ Մամոնան,
Սակայն ի՛նչ ազնիւ է երկու լուման
Որբեւայրիին, արդար, անըման
ԸՍՏԱԿԸ :

Վատին սիրտն է սեւ, թէեւ դէմքն ուրախ,
Ծոյլին հացն է թոյն, գինին ալ խարդախ,
Բայց ո՛րչափ անոյշ է եւ կազդուրիչ
Ճակտի քրտինքով շահուած, քիչ, անկախ
ՎԱՍՏԱԿԸ :

Տուն, կալուածք, մըթերք, ինչք չեն ապահով,
Բոցն անյագ լափէ զանոնք, քանդէ հով .
Սակայն ո՞վ կրնայ խըլել ու ջնջել
Զայն գոր կը շահի անխոնջ, ժիր, ուժով
ԴԱՍՏԱԿԸ :

ՅՈՐԴՈՐԱԿ ՍԻՐՈՅ

Ի՛նչ յոգնահոյլ, զարմանազան, քաղցրաբոյր
Ու բազմերանգ փթթին վարդեր, այլ աւա՛ղ,
Ո՛չ մէկն անոնց կ'ազդէ սրտին սէր, հրապոյր,
Զի փուշ ունին ու կը թօշնին ա՛յնքան վաղ . . .
Բիւր երանի՛ր թէ ըլլայիր անխամուր,
Անմահաբոյր, գիրգ, անըման, կո՛յս չքնաղ,
ՎԱՐԴԻՆ ԱՆՓՈՒՇԸ . . . :

Հոգազնոյիս վըրայ տըխուր, ցուրտ ու ցեղ
Ամէն կողմէ, ամէն անկիւն, ամէն խորշ
Միշտ կը շըչեն սողուններ գարշ ու թունեղ,
Միշտ կը լսուին ձայներ խոպոտ, անախորժ,
Իցի՛ւ, հոգեակ, մըմնջէիր սիրագեղ,
Սրտագըրաւ հոգեհըմայ, նուրբ, որոշ
ԶԱՅՆԻՆ ԱՆՈՅՇԸ . . . :

Մերթ հո՛ւ, մերթ հո՛ն, միշտ կը ցցուին վայրենի
Բիրտ բռնունցքներ ատելութեամբ սեղմըւած
Նղբայրասպան անգութ ձեռքեր կայենի՛ր . . .
Որ միշտ պատճառ եղած են դառն արտասուաց,
Կարկառէի՛ր, իցի՛ւ, ով կոյս նագելի,
Սիրոյ բուրեղ բալասան՝ վըն օծուած
ԶԵՆՔԻՆ ՔՆՔՈՒՇԸ . . . :

Ի՞նչ նայուածքներ կան անտարբեր, սառուցիկ,
Անկարեկիւր աչքեր, խոժոռ ու խոցող,
Դըժոխային սեւ վըրէժով ցուացիկ...
Բիբե՛ր, ո՛ւր բնաւ չէ պսպրղած սիրոյ ցօղ,
Սեւեռէի՛ր, իցի՛ւ, միշտ, կո՛յս, գեղեցիկ,
Երկինքն իր մէջ սիրացայտող շող ի շող
ԱԶՔԻՆ ՄԵՂՈՅՇԸ:

ՅՈՐԴՈՐԱԿ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ

Եթէ ստամոքսդ է խանգարուած,
Օգուտ չունի ո՛չ կակուղ հաց,
Ո՛չ համադամ խորտիկ առատ,
Ո՛չ մեղր ու սեր, կաթ անարատ,
ԿԱՐԱԳԸ:

Եթէ աղքատ է սիրտդ, հոգիդ,
Քեզ ի՞նչ օգուտ մոխ կրպակիդ
Չիլ ոսկիներն, ապրանք, համբաւ,
Բերքով լեցուն ամբարդ, անբաւ
ՄԱՐԱԳԸ:

Ուղիղ դատում չունիս եթէ,
Քեզ կ'ընծայէ՞ շահ մը միթէ
Կեանքիդ բախտը վնասող պահուն
Պատրաստարան լեզուին սահունն
ԱՐԱԳԸ:

Երբ վերնատունն է սի՛ն, քափո՛ւր,
Աչքն երբ չունի հանճարի հուր,

Ի՞նչ ծաղրելի՛ թէ ունիս դու
Բազմալեզուեան մոխ գիրքերու
ԴԱՐԱԿԸ:

Քսակով, խելով երբ միջակ ես,
Խօլ միգերով մի՛ խաբեր՝ քեզ,
Ինչ որ ես՝ գոհ եղի՛ր, հանգի՛ստ,
Մի՛ տանջեր քեզ՝ փնտռելով խիստ
ԲԱՐԱԿԸ....:

ՅՈՐԴՈՐԱԿ ՆՈՐ ԴԱՐՈՒՆ

Փողոցին մէջ չէ՞ք հանդիպիր շատ անգամ
Մահկանացու էակներու սինլըճը,
Դպրոցներէ փախչող տղոց անըզգամ՝
Որ մայքին վրայ կը դանդաչեն գլխիկար...
Ընկեցիկներ... որ անտէրունջ կը յածին
Աննըպատակ, տըխուր, անյոյս, դիւրագայթ,
Չոր կըմախքներ, ջախջախուած կեանք մեղսածին
Ո՞վ, գարշ տիղմէն՝ պիտի փութայ հանել այդ
ԱՆԱՐԳ ԴԱՍԱԿԸ....:

Հանոյամոլ ըստոյիկներ անաստուած
Ի՞նչ նախնիրներ անուր արդեօք չեն ըներ,
Անբոյժ ախտից մանրէներով վարակուած,
Հիւա՛նդ, աւե՛ր սիրտեր ու սեւ հոգիներ՝
Ընտանեկան ու կրթական յարկերու
Սուրբ սեմերէն դո՛ւրս, անխնայ թող քափի՛ն,
Եւ փրկարար ձեռքեր՝ թէ՛ մօտ, թէ՛ հեռու
Թո՛ղ կարկառին մատուցանել դեղքափին
ԸՆՏԻՐ ՏԵՍԱԿԸ

Դեռ գործածուի՞ր պիտի անշահ մամոնան՝
հօլ իդձերու, կոյր կիրքերու հըպատակ,
Պիտ՝ կորսըւի՞ն դեռ միլիոններ ընդունայն
վատ մոլութեանց անդունդին մէջ անյատակ...
Ե՞րբ... ե՞րբ տիպար նկարագրի, մարդկութեան
Պէտքն զգալի դառնայ պիտի ամէնուն...
Ա՛յս... պիտի գա՞յ այն երջանիկ, հեշտ վայրկեան՝
երբ բարութեան պիտի բացուի կուռ, շողուն
ՈՍԿԻՈՅ ՔՍԱԿԸ :

Դուք որ չունիք նոյն հագուստներ կերպասէ,
Յանախ օրե՛ր թուղթ կը մրոտէք անսըւա՞ղ...
Վե՛հ հանաքներ, ձեզմէ շատ բան կը սպասէ
Վա՛ղն՝ որ հեռի չէ, պիտի գա՛յ այնքան վաղ,
Օ՛ն, ճշմարտին, բարւոյն, վսեմին, գեղեցկին
Գաղափարներն արծարծեցէ՛ք անվեհեր...
Վստահ եղէ՛ք, կը վարձատրէ ձեզ երկին,
Օ՛ր մը կուտայ ձեզ հրեշտակ մը լուսահեր,
ԱՆՄԱՀ ՊԸՍԱԿԸ...:

ՅՈՐԴՈՐԱԿ ՆՈՐԱՅԱՍՆԵՐՈՒՆ

Մի՛ վատ մոլութեանց լինիր անձնատուր,
Ամէն ստոր կիրք կոխէ՛ առաքուր,
Հեռո՛ւ շրթներէդ օղի կամ գինի,
Եղի՛ր մի՛շտ ծուծկալ, մի՛շտ առաքինի,
Ժիր երիտասարդ, պատանի զըւարթ,
Ճակտիդ թող շուշան կապէ, այտիդ վարդ՝
ԿԵԱՆՔԻԴ ԳԱՐՈՒՆԸ :

Կարշնեղ բազուկներդ շարժի՛ն օրն ի բուն,
Արտորայդ առո՛ք հասկերով ծըփուն...
Յօղեն բուրաստանդ առունքը վընիտ...
Ու շողեր ոսկի համբոյր տան լընիդ,
Մթնոլորտ մը տա՛ք շընչե՛ս սիրավառ,
Ողորդէ՛ վերէն երկինքը պայծառ
... ԿԵԱՆՔԻԴ ԱՄԱՌԸ :

Ուռերն այգիիդ ծանրութեամբ կըփի՛ն,
Ճոխ բարիքներու՝ զըթած երկընթին...
— Ոսկի հատիկներ նուրբ շաղով օծուն... —
Եւ արձագանգէ՛ երգերով ցնծուն՝
Հիւզակդ օրհնուած, բո՛յն մը սիրագեղ
Ժպտի՛ միշտ զըւարթ դէմքերով անմեղ
ԿԵԱՆՔԻԴ ԱՇՈՒՆԸ :

Անխոնջ ջանքերուդ՝ լուրջ, համբերատար,
Վայելե՛ս բարիքը բերկրապատար...
Բոլորե՛ն ըզբեզ սիրտեր բաբախուն,
Հարագատ, մաքուր սիրով առլըցուն...
Կազմած աննշման տիպար ընտանիք...
Մինչ սահի մեղմիւ խաղաղ, երջանիկ
ԿԵԱՆՔԻԴ ԶՄԵՌԸ...:

ՏԻՊԱՐ ՀԱՅՈՒՅԻՆ

Իր աստեղաբիր աչքերը փարփառ,
Ծո՛վ են սուրբ սիրոյ՝ խորունկ, անբարբառ,
Մազնիսացընո՛ղ, առինֆնո՛ղ, հըզո՛ր...
Անբարշամ վարդի բերքերը բոսոր
Կը փթթի՛ն յաւերժ այտերուն վըրայ,
Բուրեղ շրթներուն վրայ սէր կը քրթոայ,
Ու մակտէն, դէմքէն շա՛տ, շա՛տ աւելի
Ան ունի անբիծ ու ջինջ հայելի՝
ՍՐՏԻՆ ՄԱՔՈՒՐԸ:

Ցեղով ու դիրքով, ուսմամբ, մաշակով
Ո՛րքան ալ բարձրը, չէ բնաւ ինֆնագով,
Իր նիստ ու կացէն, շարժ ու ձեւերէն
Առաքինութիւն, փափկութիւն բուրեն.
Ո՛րքան գեղեցիկ է, համեստ նո՛յնքան,
Ո՛րչափ ալ փարթամ, չի՛ մոռնար թէ կա՛ն
Շատ Հայուհիներ, անուս, վշտաբեկ,
Ու մի՛շտ արցունքով կը յիշէ՛ իր հէգ
ԴԸՐԱՑԻ ՔՈՅՐԸ:

Ուրիշին համար, տունէն դուրս ազուոր
Շիֆ երեսնալու բուռն եւ անսովոր
Մարմաջով երբեք բըռնկած չէ ան.
Նորոյթի պէտքեր ո՛րքան բազմաճան
Գիտէ սանձ դընել միշտ իր բաղձանքին,
Հաշակին, ո՛րքան ալ սուր, տենդագին,
Միշտ աչքին առջեւն է վիճակն անձուկ
Իր հօր, ա՛հ, չուգեր մարել իր ցածուկ
ՏԸՆԱԿԻՆ ՀՈՒՐԸ:

Հրեշտակ մը տան մէջ՝ երկնառափ գուարթուն,
Միշտ ծիծղուն, աշխոյժ, բանիրուն, արթուն,
Իր ծնողաց, եղբօր, ամուսնոյն, զակիին
Թեւ թիկունք, սփռփանք, հրնուա՛նք է անգին,
Իր սեռին պարծա՛նքը գեղահասակ,
Իր գերդաստանին է փառքն ու պըսակ,
Եւ ընտանեկան կեանքի բարձրացման
Ներշնչող ոգի՛ն է, միա՛կ, անըմա՛ն
ԶՔՆԱՂ ՀՐԱՊՈՅՐԸ:

Ինչ որ տոհմային է, ազնիւ, ընտիր —
— ԱԶԳ, ԼԵԶՈՒ, ԿԸՐՕՆՔ — նախանձախնդիր
է միշտ վառ պահել, անեղծ, անապակ,
Իր մըտատիպարն՝ իր ազգ, իր փափաք
ԶԱՅՆ ՍԻՐԵ՛ԼՆ է միշտ, իր սրտին խորէ՛ն,
Ո՛չ այլատեաց է ծայրայեղօրէն,
Ո՛չ օտարամոլ, այլ կը տենչա՛յ յար
Ամէն ԳԵՂԵՑԿԻ ըլլալ սիրահար,
ԱՐԶԱԿԵԼ ՔՈՅՐԸ:

ՏԻՊԱՐ ՀԱՅ ՌԻՍԱՆՈՂԸ

Առտու շատ կանուխ ելած իր տեղէն,
Ուսած ի բերան համարն ոսկեղէն —
«Եթէ երջանիկ, հարուստ, իմաստուն,
Քաջառողջ, կայտառ կ'ուզես ըլլալ դուն,
Միշտ կանուխ արթուն ու միշտ կանուխ փուն
Ամէն առաւօտ, ամէն իրիկուն» —:
Կը տեսնէ՞ զանի գուարթ դէմքով, լուրջ,
Կոկիկ ու մաքուր հագուած վայելուչ,

Ուրիշ տրդոցմէ առաջ, շա՛տ առաջ,
 Առանց շեղելու փամբէն ձախ կամ աջ,
 Իր պարտականութեան լիովին գիտակ,
 Դէպի կայարան կը դիմէ շիտակ.
 Վայրկեաններ իրեն համար քանկագին,
 Կը հասնի դպրոց նիշդ ժամանակին.
 Ու երախտագէտ իր սրտի խորէն
 Ուսուցիչներուն՝ շնորհալիօրէն
 Բարեւէ գանձն, հրեռանգով գեղուն,
 Մտնէ դասարան՝ ինք, ժրաջա՛ն մեղուն,
 Հետաքրքրութեամբ լարուած, ուշադիր՝
 Դասախօսութեանց կ'ըլլայ ունկընդիր,
 Ընթերցման ժամերն ու պահերն խաղուց
 Մէքոտիկ կերպով ծրագրած է վաղուց.
 Ինչ որ տռեմային է, ազնիւ, բարի,
 Անշէջ եռանդով, հոգւով կը փարի
 Զայն պահպանելու, զարգացընելու,
 Բնութեան անփոփոխ օրինաց հըլու՝
 Զի մեղանչեր բնաւ, ընդ միշտ կարգապահ,
 Յառա՛ջ կ'ընթանայ համարձակ, անահ,
 Գիշեր ու ցօրեկ անդուլ, շարունակ
 Զինք գրադեցնող, միակ կենսունակ
 Խորհուրդն ո՛չ այլ ինչ է բայց մի միայն
 Ընել կարելին իր՝ լըռիկ, անձայն,
 Ըլլալ օգտակար անհատ մ'իր ազգին,
 Պարծա՛նքն իր ցեղին, սփոփա՛նքն, հոգի՛ն,
 Ընդ միշտ ձգտելով իր վեհ իտէալին,
 Զանայ օգտակարն գործել, հանելին:
 Անցեալն ուսուցիչ իրեն փորձառու,
 Ներկան՝ սոսկ ժամանց մ'ըլլալէ հեռու՝
 Գրգիռ մ'է իրեն, ազդակ մը հըզօր՝
 Յառաջ մըղելու զինք համապագօր,

Միշտ դէպի բարին, ազնիւն ու վըսեմ,
 Հուսկ քափանցելու՝ քանձըր ու նըսեմ
 Գօղն ապագային գաղտնեաց անյատակ՝
 Իրագործելու իր վեհ նըպատակ...:
 Այսպէս ժամէ ժամ, վայրկեանէ վայրկեան
 Թանկագին շրջանն ուսանողութեան
 Կը նըւիրէ սո՛սկ ջանքով անըսպառ՝
 Պարտականութիւնն հաւատարմաբար
 Կատարելու միշտ, անքերի՛, ցըվե՛րջ,
 Երջանի՛կ, զըւա՛րք, հոգւով քեթե՛ւ, պե՛րն:
 ՏԻՊԱՐ ՈՒՍԱՆՈՂ, բարեմի՛շ իրեն,
 Օրհնութիւնք երկնից տեղան միշտ վերէն:

ՆԵՐՇՆՁՈՒՄ

ՀՈԳԻՆ ըսաւ, «ԳԸՐԷ՛» — ու ես գըրեցի
 Մըլսիքարիչ, անոյշ նամակ,
 Գուրգուրանքով, սիրով համակ,
 Եւ ան քեթեւ քեւերովը գեփիւռին
 Թըռա՛ւ անձայն, սաւառնեցաւ շատ հեռին,
 Հասաւ անշուք խրնիք մը ուր
 Հոգեակ մը միշտ հեծէր տըխուր,
 Եղաւ անոր յուսոյ բուծիչ նառագայթ,
 Ու փայլեցուց անոր կննռոտ, մութ նակատ:

ՀՈԳԻՆ ըսաւ, «ԽՕՍԷ» — ու ես խօսեցայ,
 Ըսփոփարար բա՛ռ մը միայն,
 Ա՛յնքան աղու, մեղմ էր իմ ձայն,
 Ու հետքն իմ այդ մարող, մեռնող շեշտերուս,
 Զերթ շող քրթռուն խայտաց դէմքին վրայ անոյս,

Անակընկալ գըթոտ այս սէր
Յուզեց իր սիրտը կարեւոր,
Ու սառնալեռը հալեցա՛ւ վիշտերուն,
Մէ՛կ բառս՝ ռսկի շողն էր զըւարթ ու սիրուն:

ՀՈԳԻՆ ըսաւ, «ԵՐԳԻ՛»,— ու ես երգեցի
Ձայնով մ'այնքան անգոր, տըկար,
Կարծես թէ վրաս հոգի չըկար.
Բառերն երգիս՝ թէն ա'յնքան մեղանուշ,
Կը կարծէի թէ ցնդէին պիտ' անյուշ.
Բայց խոնջ էակ մ'յափշտակուած
Անթարթ յառէր վե՛ր առ Աստուած,
Խինդն անպատում էր իր սրտին, սէրն՝ անհո՛ւն,
Գոգցես գուարթունք մըմնջէին այդ պահուն...:

ՀՈԳԻՆ ըսաւ, «ԳՈՐԾԵ՛» — ու ես գործեցի
Փռքիկ գործեր, շիթ մը միայն
Գործի ծովուն քով անսահման...:
Բոլոր գործերս ա'յնքան մղնիմ, անարժէք,
Ի՞նչ, կրնայի՞ն արդիւնք մը տալ, բնա՛ւ երբեք,
Շիթերն եղան սակայն վըտակ՝
Որ դէպի ծով վազէր շիտակ,
Փռքիկ սերմերն ալիքն առին ու տարի՛ն...
Ափն ամայի՞, տալ կեանք լքուած թշուառին:

ՀՈԳԻՆ ըսաւ ինծի — «ՏՈՒՐ» — եւ ես տըւի՛,
Հէ՛ք այրիին երկու լուման,
Այնքան չնչին ու աննշման...:
Ա՛խ, ես ինչո՞ւ չունէի քիչ մ'աւելի՛
Տալ իմ կարօտ նըմաններուս սիրելի...:
Նախարակիտ մը արդարեւ,
Բայց ան եղաւ շէնշող արեւ,

Կեանքի յուզեալ ծովէն անցնող նաւորդին,
Պայծառ օրուան փոխեց գիշե՛րը մըթին...:

ԲՈՅԼ ՄԸ ՇՈՒՇԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ

Բոյլ մը շուշան ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ,
Բուրեղ, անբիծ, ըսպիտակ,
Գեղակոկոն երբ փթթի
Իւրաքանչիւր գանկի տակ,
Միտք, սիրտ, հոգի, ըզգացում
Կ'այլափոխուի՛ն լիովին...
Երանութեան մ'անպատում
Հուր սիրովը կը լեցուին,
Կ'ազնւանա՛յ կեանքն ողջոյն,
Սուրբ տենչերու ցնծուն բոյն:

Բոյլեր շուշան ԽՕՍԳԵՐՈՒ,
Բուրեղ, անբիծ, ըսպիտակ,
Երբ յաջորդեն իրարու
Իւրաքանչիւր գանկի տակ:
Երբոր շողա՛յ մանաւանդ՝
Ամէն օր ժամ ու վայրկեան,
Նկարագիրն ադամանդ,
Վեհ մարմնացում բարութեան,
Հոն կազմելի երջանիկ
Դրախտի տիպար ընտանիք:

Բոյլեր շուշան ԳՈՐԾԳԵՐՈՒ,
Բուրեղ, անբիծ, ըսպիտակ,
Երբ ծածանին մօտ, հեռու
Լրթակապոյտ երկնի տակ.

Երբ մէկտեղ պար բոլորեն
Բարին, ազնիւն ու անբիծ,
Փոխուի՝ աշխարհս համօրէն,
Անմահաբոյր վեհ երկնից,
Մըտատիպարը մարդուն
Կ'իրագործուի ա՛յն պահուն:

ՏԵՍՆՈՂ ԱԶՔԸ

Կոր գիծ մը նեղ մամբուն վըրայ
Կողը բլրին՝ հորիզոնին
Ծայրը հագիւ թէ կ'երեւայ...
Ամպի ծըւէնքն որ սաւառնին
Կապոյտին ծայրն երկնից անհո՛ւն...
Զմրուխտ արտերն, մարմանդ կանանչ
Ոսկեգօծեր է արեւուն
Մայրամուտի մարդ գանանչ...
Տասը մարդիկ մէկտեղ անցան
Գացին այդ լուռ բլուրն ի վեր,
Բայց անոնցմէ մի՛ն էր միայն՝
Որ ունէր սուր, դիտող աչքեր:
Այդ մէկն էր որ ուշադրութեամբ
Դիտեց, տեսաւ այն շքեղ բլուր,
Ծառն հողմակոծ ու թռչող ամպ...:
Այդ մէկն էր որ մըտալսոհ, լուռ
Յաջորդ առտուն վերադարձին՝
Արուեստանոցն երբոր մըտաւ,
Փոխեց հանդերձն, առաւ վրձին,
Երանգապնակն ու հաստ կըտաւ
Ու նըկարեց նոյն բլուրն ու ծառ,

Թռչող ամպերն, արփին մարդ,
Այնքա՛ն բնական, խօսուն, պայծառ...
Սակայն որո՞նք էին գընող
Այդ գեղեցիկ նըկարներուն...
Միւս ինն մարդիկ — իր ընկերներ,
Զի չունէի՛ն ԱԶՔ սեւեռուն,
Զէին ԴԻՏԵՐ, չէին ՏԵՍՆԵՐ:

ԵՐԱՆԻ ԹԷ

Երանի՛ թէ ըսէին
Անվերապահ իմ մասիս՝
Ամէն անոնք որ վաղուց
Շատ լաւ քանչցած էին զիս:
Թէ փրցուցած էի ես
Տըգեղ ու սուր փուշ մը միշտ,
Ու գիրգ ծաղիկ մը տնկած
Էի անոր տեղը ճիշդ:
Ծաղիկ մը բուրեղ
Տնկել ամէն տեղ
Դաշտ կամ հովիտ՝ ո՛ւր
Կ'անէր փուշ մը սուր.
Իցի՛ւ թէ այսպէս
Կարենայի՛ ես...:

ԵՐԵՔ ԶԱՅՆԵՐԸ

Կեանքն է յարատեւ ոգորում, պայքար՝
Անպայման, անխտիր, ամէնուն համար,
Պէտք է չէ բնաւ վախճալ անկէ ու տալ խոյս,
Այլ արիասիրտ լինել, տալ խրախոյս:

Կեանքն տառապանք է, մաշող ցաւ միշտ,
Անկարելի է գտնել մարդ անվիշտ,
Պէտք է համբերել ու տոկալ անոր
Յարձակումներուն ուժգին նորանոր...:

Օ՛հ, կեանքն սէ՛ր է, սէ՛ր, հոգի՛ն կեանքին,
Սէ՛ր, քան զայն ի՞նչ կայ անոյշ, քանկագին,
Պէտք է ապրի՛լ զայն անըսպա՛ռ արեւ
Ու ցոլացնել շողերն յարատեւ:

Կազմեն այս երեք ձայներ անըման
Դաշնակում մ'հօր — Ձայնը Մայր Բնութեան,
Ձայնը բանաւոր էակին թրթռում,
Ու ձայնն Աստուծոյ, Ձայն սիրոյ անհուն:

ՋԵՐՄԱՉԱՓԻՆ ՍՆԴԻԿԸ

Երբ դէմքէդ բոցեղ
Զո՛ւրկ մընամ, հեռուն
Շուփին մէջ սարսուռն
Մըռայլ ու տըգեղ,
Ա՛հ, չեմ դիմանա՛ր,
Գահավիժի՛մ վար...

Թափով մը ահեղ...
Յոյսըս կը մարի՛
Ու կ'ըլլամ սառի
Սոսկ կոյտ մը բիւրեղ...:

Բայց երբ վայելե՛մ
Հոգիս տաքցնող
Դէմքդ ոսկեշող,
Ցրտին ու նըսմ
Կ'անհետի՛ր ըստուեր...
Կը հալի՛մ... ու վե՛ր
Կը թռչի՛մ, կ'ելլե՛մ
Զերթ շոգի թեթե՛ւ
Լոյսիդ մէջ, ԱՐԵ՛Ւ,
Գեղեցի՛կ, վըսե՛մ...:

ԼՈՅՍԻՆ, ԼՈՅՍԻՆ ԳԵՂԵՑԻԿ

ԼՈՅՍԻՆ, ԼՈՅՍԻՆ գեղեցիկ
յառին աչքերդ անքերթիք,
Երբ դէմքդ լոյսի՛ն ես ուղղած՝
մընան շուփերն ետիդ,
ԼՈՅՍԻՆ, ԼՈՅՍԻՆ անապակ
դարձիր տենչով կաթոգին,
Զուարթութեամբ երկնային
պիտի լեցուի՛ր քու հոգին,
ԼՈՅՍԻՆ սիրով բարախէ՛
թող քու սիրտդ ըզգայուն
Սուգի՛ ամբողջ էութիւնդ
ԼՈՅՍԻ ծովուն մէջ անհուն:

ՅՈՅՄԻՆ, ՅՈՅՄԻՆ կազդուրիչ
 դարձուր աչքերդ անթարթափ,
 Ետիդ թողած խոր վիհերն՝
 անյուսուրթեան զառիթափ:
 ՅՈՅՄԻՆ, ՅՈՅՄԻՆ անուշիկ
 ուղղէ՝ թըռիչքդ ի վեր,
 Վըհատանքի նուպաներ՝
 երբ խոցեն քեզ կարեվէր,
 ՅՈՅՄ արեւն է կենսատու
 զուարթարար քու կեանքին,
 ՅՈՅՄն աղբիւրն է յորդառատ
 գա՛նձ աննըման, նոյս, անգին:
 ՎԷՄԻՆ, ՎԷՄԻՆ բարձրագոյն
 մագըլցէ՝ դուն անվըհատ,
 Ետիդ թողած աւագուտ
 դաշտերն անբեր, անապա՛տ...
 Ելի՛ր, ելի՛ր անվըհատ
 դէպի ԲԱՐՁՈՒՆՔԸ վըսեմ
 Մոռցիր հըմայքը պատիր
 տափակ երկրիս այս նըսեմ,
 Մի՛ դընբեր սանձ դուն երբեք
 հոգւոյդ անգուսպ եռանդին,
 Վե՛ր դէպի ՎԷՄՆ ՀԱԻԱՏՔԻ
 մութ ամպերէն դեռ անդի՛ն:
 Օ՛ն, սըլացիր ԲԱՐԻՒՆ,
 միակ չֆնաղ ըզձանուշ,
 Չարին տըգեղ խորհուրդներն
 խոր թաղելով վիհն անյուշ...
 Դէպի ԲԱՐԻՆ բացարձակ
 սուրբ տենչերով դուն դարձիր

ԲԱՐԻՈՅՆ սիրոյն համար միշտ
 աշխատելով անձանձիր,
 Օ՛ն, ԲԱՐԻՒՆ, ՃՇՄԱՐՏԻՆ
 ու ԳԵՂԵՑԿԻՆ ձգտէ՛ միշտ,
 ԲԱՐԻՆ միայն է անմահ
 ու ՃՇՄԱՐԻ՝ՏԸՆ անվիշտ:

Ք Ի Չ Մ ' Ա Ի Ե Լ Ի

Քիչ մ'աւելի կենցաղագէտ,
 Փափկանըկատ լե՛ր, ազնիւ,
 Պիտ՝ ունենաս շատ աւելի
 Պակաս սին վէճ ու կըռիւ:

Քիչ մ'աւելի ինքնամոռաց
 Սէր անձնըւէր սրտագին
 Կ'ամոքէ կեանքդ խտամբեր,
 Կ'ընէ հիւղակըդ երկի՛ն...:

Քիչ մ'աւելի ուշադրութիւն
 Բարի սրտէ ցոլացող,
 Կ'ուրախացնէ սիրտըն տըլտուր՝
 Իրբեւ այգուն գովիկ ցող...:

Քիչ մը ժպիտ ջերմ ողջոյնի
 Աննենգ հոգւոյ լուսածին,
 Կը զուարթացնէ յուսակորոյս
 Լճուած էակն առանձին:

Քիչ մը խըրատ ու մեղմ յորդոր,
 Քիչ մը յանդիմանութիւն,

Կը զօրացնէ անձնագսպում,
Կ'ընէ մարդը պաղարիւն:

Դոյզըն շողիկ ուրախութեան
Կը փայլեցնէ օրն է'ն մութ...
Դոյզըն ծիծաղ երջանկառիք,
Հարքէ նամբան ցից, փըշուտ:

ԳԷԹ ՄԷ՛Կ ՃԱՌԱԳԱՅԹ

Եթէ որեւէ իմ մէկ փոքրիկ ԲԱՌ-
Կրնայ կեանք մ'ընել աւելի' պայծառ,
Եթէ որեւէ իմ մէկ ԵՐԳ փոքրիկ
Հծծի'ւն մը յուշիկ, շեշտով մեղմ, քաղցրի՛կ
Կրնայ սիրտ մ'ընել աւելի քեքեւ...
Նըկուն հոգւոյ մը տալ զուարթնոց քեւ,
Տէ՛ր, ինծի օգնէ՛ խօսիլ մէկ ԲԱՌՆ այդ,
Ու ցոլացնել այդ մէկ ՃԱՌԱԳԱՅԹ,
Ու երգել հովտի մը խորն առանձինն
Որ քաղցր արձագանգն այդ մէկ ՆԸԻԱԳԻՆ՝
Մելանոյշ, քրքռուն
Ծածանի՛ հեռուն...

Եթէ որեւէ փոքրիկ ԿԱՅԾ սիրոյս՝
Կրնայ կեանք մ'ընել աւելի անոյշ,
Եթէ որեւէ փոքրիկ խնամք իմին
Կրնայ ամոքել իմ բարեկամին
Սիրտն ու քեքեւցնել բեռն իր ուսերուն,
Տէ՛ր, տո՛ւր ինձ այդ սէրն անշահախնդիր,
Այդ հոգն ու խնամք սրտաբուխ, ընտիր,

Տէ՛ր, տո՛ւր բաւարար կորով իմ հոգւոյն՝
Որ վըհատ եղբօրս քաջալերութիւն
Հոգւոյն ցաւատանջ,
Տամ, ՅՈՅՍԻ ՃԱՃԱՆՁ...:

ՄՈՌՑԻ՛Ր, ՄԻ՛ ՅԻՇԵՐ,

Երբոր կը մնշէ քու սիրտըդ դառն վիշտ,
Մի՛ խորհիր բընա՛ւ, մոռցիր զայն ընդ միշտ...
Երբոր հորիզոնդ է մութ, սեւածիր,
Մի՛ յիշեր անցեալն, ներկայ ցաւդ մոռցի՛ր,
Երբ տառապանքի կ'երկարի գիշեր,
Մոռցի՛ր կոտտացող ցաւերդ, մի՛ յիշեր...
Երբոր չար լեզուն, իժ անագորոյն
Կ'ուզէ վրադ քափել ատելութեան քոյն,
Մի՛ յուզուիր երբեք, մի՛ ցասնուր ի գուր,
Խուլ ու մունջ, անփոյթ, դէմքդ անդին դարձուր,
Եթէ յուսախար եղար, վշտակիր,
Սերտ բարեկամէդ — վատ արարքն մոռցի՛ր,
Մի՛ յիշեր բարիքն զոր դուն ըրած ես,
Մի՛ խօսիր վըրան, միայն պահէ քեզ:

ՄԻ՛ ՄՈՌՆԱՐ, ՅԻՇԷ՛

Մի՛ մոռնար անցեալդ՝ երբ կեանքդ էր շէնշող,
Երբ հոգ չունէիր քու սիրտըդ մաշող...
Յիշէ՛ վայելած նոյս բարիքըդ դուն,
Սրտի հատորներդ, խաղաղիկ քու տուն,
Մի՛ մոռնար կըրել սիրտ երախտագէտ,

Այն անթիւ ու վեհ ձօնից համար գէթ .
Իսկ թերութիւններդ երբե՛ք մի՛ մոռնար՝
Թե՛ւ գայնս ուղղել թըլի անհրճար... :
Մի՛ արհամարհեր այն լուռ ու մեղմ ձայն
Անխուսափելի պարտականութեան :
Մի՛ մոռնար պահել խիղճըդ անբասիր ,
Անսալ իր ձայնին՝ երբե՛ք մի՛ կասիր :
Յիշէ՛ թէ ամէն մութ գիշերէ վերջ
Անշուշտ կը ծագի ԱՐՇԱԼՈՅՍ մը պերճ... :
Յիշէ՛ , մի՛ մոռնար ինչ որ կը կարդաս ,
Սոսկ մ'էկ տողն , մէ՛կ բառն անգամ քեզ տայ դաս :

ՊԶՏԻԿ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐՈՒՍ

ԳԱՐՈՒՆԸ տուած էր ձեզի՛ , տըղա՛ք ,
Շող , ցօղ , բոյր ու գեղ , ծաղիկ ու թռչնիկ ,
Որ բաց դաշտին մէջ խնդա՛ք ու խաղա՛ք ,
Երգէ՛ք ու պարէ՛ք անվիշտ , երջանիկ :

Ինչ որ ձօնած էր ձեզի ԱՄԱՌՆ ա լ ,
— Կեռաս , բալ , ծիրան , տանձ , խնձոր , սալոր —
Վարունգ , ճըմբուկ — չէ՛ք կրնար մոռնալ ,
Միրգեր անուշիկ , հիւքեղ ու կըլոր :

Օ՛ր մը ՀԱՅՐԵՆԵԱՑ ծիծղուն ափերէն —
— Ուր կեանքը խնծիղ ու սէր է համակ ,
Անոյշ գեփիւռներ ձեզ պիտի քերեն
Հոն պատկերներով թղթիկ մը մերմակ... :

ԳԱՐՈՒՆԸ դիւթեց ձեր աչքը շողուն ,
Անոյշ էր Ամառն ա՛յնքան ձեր փմփին ,
Բայց փափկահնչիւն մայրենի լեզուն՝
Ձեր մտփին կուտայ սընունդ փաղցր , անգին :

ԳԱՐՆԱՆ հըմայփէն , հըրայրփէն ԱՄՐԱՆ
Թող ձեր սիրտն , հոգին դիւթէ՛ աւելի ,
Թարմ , յարափըթիթ ԳԱՐՆԱՆ ԳԱՆՁԱՐԱՆ ,
Համովն ու հոտովն այնքան հանելի... :

ԺԱՆԳՈՏԱԾ ԶՄԵԼԻՆ

«Ո՛չ , ո՛չ , հայրի՛կ , ես չեմ ուզեր
Այս ժանգոտած գմելին ,
Դեղնած , սեւցած եմ ծուռ շեղքեր ,
Պիտի մետեմ գայն գետին» :—

— «Ինչո՞ւ համար պիտի մետես ,
Հո՛ւս քեր , նայիմ մէկ անգամ ,
Արդեօք ունի՞ր վընաս մը քեզ ,
Տո՛ւր ինձ , որդեա՛կըս Արամ :»—

«Ժանգոտած է , այո՛ , որդեակ ,
Եւ բըթացած , կ'ուզե՞ս շուտ
Նետել , միմչդեռ չի տար հիմակ
Քեզ ո՛չ վընաս , ո՛չ օգուտ—» :

«Ճիշդ ասոր պէս եմ ծոյլերն ալ ,
Ժանգոտած եմ , բըթացա՛ծ ,
Կ'ուզեմ ո՛չ շահ , ո՛չ վընաս տալ ,
Պէ՞տք է մետել գայնս ի բա՛ց :

«Ո՛չ, սիրելի՛ս, պարտինք շուտով
Սրբել անոնց ժանգը նախ,
Եւ յեսանել աշխատանքով
Ու գործածել մշտագրադ»:

ՀԱՒԱՏՔԻ ՃՐԱԳԸ

Տարտամ, անյոյս ՏԱՐԱԿՈՅՍԻ
Մըքընշաղին մէջ տըխուր
Փոքրիկ ջահն իր վառեց հաւատք՝
Ինքնավստահ, խոնարհ, լուռ...:

Ու պահպանեց գայն ԿԱՍԿԱԾԻ
Բուռն հովերէն՝ որք իսկոյն
Մարած էին Անհաւատից
Ճգնիմ նրագները տժգոյն...:

Փոքրիկն այդ ջահ խոր մոայլին մէջ
Պահպանած էր ապահով՝
Յուսահատող հէֆ հոգիներ
Իր սիրարծարծ գուարթ լոյսով:

Ու երբ եկան այն մեծ ու խրոխտ
Հոգիներն՝ իբր առաջնորդ,
Իրենց ջահերը վառեցին՝
Փոքրիկ ՃՐԱԳԻՆ ԲՈՅԷՆ յորդ...:

ԳԻՏՆԱԿԱՆԸ

Երբ հեռադէտն իր ձեռքն առաւ գիտնականն
Անհունութիւնը սորվեցաւ միջոցին...
Տեսաւ աստղե՛ր, արեւներ որ հո՛ն շողան,
Կորոյս գԱստուած, շուարած ըսաւ իր անձին.
Միքէ կրնա՞յ Սէրն Հայրական պարգեւել,
Անպարագի՛ր, Անհունութիւնն խոր, անել...:

Մանրացոյցին մէջէն սակայն գըտաւ ան
Իր Հայրն Աստուած, Տէրը երկրին, երընքին,
Անհունապէս փոքր հիւլէներ անբաժան,
Յուցին անոր՝ անծիր, աննառ եւ անգի՛ն
Գեղեցկութիւն՝ որ միշտ կարօտ էր անհուն,
Հոգածութեանն Հօր մը, խնամքին ու սիրոյն...:

ՏՈՒՆ ՄԸ

Թերեւս պալատ մըն է ան
Քանդակներով զարդարուած,
Վայելչութեամբ անըման,
Երազն ոսկի շատերուն...:
Թերեւս բարձր ապարանք
Մ'է հոյակապ, աչքառու,
Նըկարներով երփներանգ՝
Շըլացուցիչ աչքերու...:
Եւ սակայն սոսկ շէնք մ'է ան,
Բընակարան մը հսկայ,
Երբ հոն չկա՛յ ՍէՐԸ ՏԱՆ,
ՍԷՐՆ ԸՆՏԱՆՆԵԱՅ բացակա՛յ...:

Թերեւս դղեակ մ'է մարմար,
 Կռկիկ, մաքուր, հանելի,
 Ամէն կերպով միշտ յարմար
 Նորապշտակ ամուլի.
 Բլրին գագաթ քարձր ու գով,
 Դալար մարգեր, մօտն, հեռուն,
 Բուրեղ պարտէզ, շողն ու հով
 Կ'ընեն գայն վայր մը սիրուն,
 Եւ սակայն սոսկ չորս պատեր,
 Կան հոն, տանիք մը վըրան,
 Ու լուռ քակ մ'է գայն պատեր,
 Երբ հոն չըկա՛յ ՍԵՐԸ ՏԱՆ....:

Թերեւս պարզ շէնք մըն է ցած,
 Փռք, անընշան, շատ խոնարհ,
 Որուն, աւա՛ղ է զլացած
 Հիւղի մ'անունն իսկ աշխարհ...
 Թերեւս ընչեղ անցորդ մ'ալ
 Արհամարհոտ նայուածքով
 Զուգէ երբեք մօտենալ
 Այդ անհրապոյր հիւղին քով...
 Սակայն ի՛նչ փոյթ, ՊԱԼԱՏԷ
 Շատ աւելի՛ Կ'ԱՐԺԷ՛ ԱՆ,
 Մինչ հոն ընդ միշտ ԿԸ ԾԱԹԷ՛
 ՍՈՒՐԲ, ԵՐԿՆԱՎԱՌ ՍԵՐԸ ՏԱՆ....:

ԲԱՐԻ ԽՕՍՔ

ՓՈՒՐԻԿ ԽԻՃ մը կը նետես
 Լընակին մէջ երկնագոյն,
 Ժայթփում մը սոսկ եւ ոչի՛նչ...
 Կ'անհետանա՛յ ան իսկոյն,
 Եւ սակայն, տե՛ս, ծըփանքներ
 հարիւրաւոր, ցնծագին
 Կը գանգըրին շարունակ՝
 Լանջֆին վըրայ լընակին,
 Հիւսուին օղակ առ օղակ՝
 տարածումով անսահման,
 Ո՛չ ոք գիտէ... արդեօք ո՛ր
 այդ ծուխի պիտի վերջանան....:

* * *

ՈՒՐԱՆ ԽՕՍԲ մը կ'արձակես,
 Բաղցրիկ բառ մը քարուքեան
 Ու կը մտնաս գայն՝ հազիւ
 անցած նոյն իսկ մ'էկ վայրկեան,
 Բայց տե՛ս, շրջան առ շրջան
 զըւարթութիւնն կ'ընդլայնի՛
 Կը ծաւալի՛ ա՛նարգել
 առանց չափի, սահմանի....:
 Սփռնալիք քա՛ռ մը սոսկ
 գլորած էիր, ո՛վ մարդ, դուն,
 Որուն նուագն անուշիկ
 միշտ կը լսուէր, շա՛տ հեռուն,
 Մըղուններո՛վ, ջուրին վրայ,
 ինչո՞ւ համար, գիտե՛մ ես,
 ԲԱ՛Ռ մ'արձակած էիր դուն,
 ԽՕ՛ՍԲ մը ԲԱՐԻ, ԲԱՂՅՐ ու ՀԵԶ:

ՆԵՐՔԻՆ ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆԸ

Արդ կ'երկարին շեղակի վերջին շողերն արեւուն,
Հուսամարոյր գորշ-կապոյտ մըքընշաղէն երերուն...:
Բոյրը կըծու իբրեւ մուշկ կը բարձրանա՛յ, ծաւալի՛ր
Մառախուղին մէջ միսքի՛ք՝ այնքան տըլտուր, ցաւա-
լի...:

Հատիկ հատիկ քօթափող տերեւներուն մէջ խոնաւ,
Կը նշմարէ միտքն իրե՛ր՝ որ աշխարհէս չեն բընա՛ւ...
Սակայն պահիկ մը խռկա՛յ իրերուն վրայ երկնայի՛ն...
Մըտամուր, գորշ, նըսեմ առեղին մէջ շոգիին...:
Սուրբ խորանին շիջանող կրակին առջեւ մինչ նստած,
Աստուածային իրերուն իմ խորհուրդներս առնեն դարձ,
Մինչդեռ հովերն կը շնչեն ժամերգութիւնն իրիկուայ,
Խմբերգ մ'ա՛յնքան մեղմ, դիւրիչ, այնքա՛ն վըսեմ,
հոգեհմայ,

Ու մինչ կանգնիմ կորսըւած հըմայֆին մէջ խորհրդա-
ւոր

— Խունկին, լոյսին եւ ճայնին, մեղմ գանգիւնով ան-
սովոր

ՈՍԿԻ ԶԱՆԳԱԿ մը սրտիս մէջ հոչակէ՛ գերակայ
ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆՆ այն՝ գոր իմ հոգիս գըտած է հիմա:

ՅԱՐՈՒՑԵԱԼ ՏԵՐ, ՔԵԶԻ ՀԵՏ

Թաղուի՛ն, քաղուի՛ն յաւիտեան՝

Խորը շիրմին մոռացման

Ատելութիւն, նախանձ, հեռ...:

Այլ ՔԵԶԻ՛ հետ, յաղթո՛ղ ՏԵ՛Ր,

ՅԱՌՆԷ՛ մեր ՍԷՐԸ մեռած՝

Սուրբ իդճերով վեհ փառաց,

ՅԱՐՈՒՑԵԱԼ ՏԵ՛Ր,

ՔԵԶԻ՛ հետ...:

Անյուսութիւն, սեւ կասկած
Ննջե՛ն հողին տակ պառկած...:

Մինչեւ գլորի շիրմիդ վէմ,

Ցընդած յոյսերն մեր նըսեմ

Շաղովն այգուն քող ՓԹԹԻ՛ն

Պերն գրաւական ՆՈՐ ԴՐԱՆՏԻՆ,

ՅԱՐՈՒՑԵԱԼ ՏԵ՛Ր,

ՔԵԶԻ՛ հետ...:

Հակումն սկեպտիկ մեր անմիտ՝
Վըհատութեան սառ ժըպիտ՝

Մութին մէջ խոր մարի՛ն քող...:

Իսկ այսօ՛ր, ցարդ շուտ խախտող

Տըկար ՀԱԻԱՏՔԸ մեր կոյր

Թող ՀԱՍՏԱՏՈՒԻ՛ ամրակուռ,

ՅԱՐՈՒՑԵԱԼ ՏԵ՛Ր,

ՔԵԶԻ՛ հետ...:

Փակուի՛ շիրմին ծոց նամէտ՝

Միշտ դէպի չարն հակամէտ

Մեր կամքը քոյլ եւ անգօ՛ր...:

Ու երեւա՛յ քող այսօր

ԲԱՐԻՆ ԳՈՐԾՈՂ ԿԱՄՔՆ ՈՒԺԵՂ՝

Հանանչներով փառահեղ,

ՅԱՐՈՒՑԵԱԼ ՏԵ՛Ր,

ՔԵԶԻ՛ հետ...:

Մեր «ԵՍ»ը մեղկ, անատակ
Մընա՛յ քող վիհն անյատակ,
Իսկ վշտահար մեր հոգին՝
Տենչերով վառ, կաթոգին՝
Փշրած մեղքի կուռ շղթան
ԿԱՆԳՆԻ՛ ԱՅՍՕՐ ՅԱՂԹԱԿԱՆ,
ՅԱՐՈՒՅԵԱԼ ՏԵ՛Ր,
Քեզի՛ հետ...:

ՅԵՏ ՎԱԹՍՈՒՆ ԱՄՐԱՆ

Յետ վաթսուն ամրան, փա՛ռֆ ԵՐԿՆԱԻՈՐ ՀՕՐ,
Ունիմ ես այսօր, բեղուն, շա՛տ բեղուն,
հազադ, երջանիկ բունիկ մը աղուոր
Սիրելիներուս՝ օրհնութեամբ գեղուն...:

Յետ վաթսուն ամրան, ինծի պարծա՛նֆ է
Տեսնել վաղեմի սանուցս ցանկն երկա՛ր...
Ազօք-ֆս ԱՍՏՈՒԾՈՅՍ՝ պահել փորձանֆէ
Զանոնֆ եւ ընել անձեր օգտակար:

Յետ վաթսուն ամրան խնդրանֆս է համեստ,
— ՏԵ՛Ր, մի՛ տար ինծի, ո՛չ փառֆ մուրացիկ,
Ո՛չ անգործ վիճակ, օգնէ՛ ինձ պարկեշտ
Ապրիլ, ու ճարել անխարդախ հացիկ...:

Յետ վաթսուն ամրան՝ ՀԱ՛ՅՐ ԻՄ, մի՛ քողուր
Որ սէրս նըւագի՛ մշմարտին, բարւոյն
Ու ՔԵԶԻ հանդէպ, այլ գերդ անշէջ հուր
Թող միշտ բորբոքի՛ աւինով անհուն:

Յետ վաթսուն ամրան՝ ա՛հ, տեսնել կ'ուզեմ,
ՍՈՒՐԲ ԵԿԵՂԵՑԻԴ կանգուն, յաղթակա՛ն,
Տեսնել հուսկ հասած իր փառֆին վըսեմ
Իմ հէֆ, հարազատ ՅԵՂԸՍ ՀԱՅԿԱԿԱՆ...:

Յետ վաթսուն ամրան, իցի՛ւ, հնչէր ձայն
ՍՈՒՐԲ ԽԱՂԱՀՈՒԹԵԱՆ, ՍԻՐՈՅ ԶԱՆԳԱԿԻՆ,
ՀԱՄԵՐԱՇԵՈՒԹԵԱՆ... Եւ ԱՐԴԱՐՈՒԹԵԱՆ
ԱՐԵԳԱԿՆ ՅԱՂԹՈՂ ՍՓՈՒԷ՛Ր ԻՐ ՈՍԿԻՆ:

ՅՈՅՍԻ ԵՐԳ ՄԸ

Երգ մ'երգեցի գովիկ այգուն
Բուրեղ վարդի, ոսկւոյ շողուն,
Երգ մը համակ խնծիդ, հրապոյր,
Լուսադէմին եղեմաբոյր...
Երգ մը սիրոյ սուրբ, անսահման,
Արշալոյսի երջանկութեան,
Երգ մ'երգեցի այգուն պայծառ՝
Երբ աշխարհս էր բարի, արդար:

Միջօրէին երգ մ'երգեցի,
Վե՛ր բարձրացող երգ մը կրակի,
Երգ մը ցաւի, բուռն կիրքերու,
Գեղեցկութեան, հուր իդձերու...
Երգս էր աւին, խանդ ու թրթռում,
Երկնասլացիկ բոց անպատում...
Միջօրէին երգ մ'երգեցի,
Երբ աշխարհս էր ազատ, բարի:

Երգ մ'երգեցի մինչ ստուերներ
Կ'երկարէին սարերն ի վեր...
Հառաչանքի երգ մը տըխուր՝
Երբ շիջանէր արեւուն հուր.
Առանց բառի երգ մ'երգեցի,
Երգ մը վախի ու կասկածի,
Երգ մ'երգեցի վերջալոյսին՝
Երբ աշխարհս էր գորշ ու մըթին...:

Երգ մ'երգեցի մինչ խոր խաւար
Պարածածկէր համայն աշխարհ,
Երգ մը տարտամ ու մըքաւօղ՝
Զոր հասկընալ չէի կարող...
Սակայն մինչդեռ հեծեծագին
Մարէր վերջին շեշտն իմ երգին,
Սեւ գիշերին մէջէն հեռո՛ւն,
Տեսա՛յ ՅՈՅՍԻՆ ԱՍՏՂՆ շողուն...:

ՀԱԻԱՏՔ, ՅՈՅՍ, ՍԷՐ

ՀԱԻԱՏՔՆ է նրման շուշանի մ'անքիծ,
Իր գլուխն սպիտակ ուղղած վե՛ր, երկնից...
ՅՈՅՍՆ եռանգունեան հիւրի մ'է նրման,
Իր ծընած օրէն՝ ենթակայ հակման...
Բայց ՍԷՐՆ է նրման վարդի մը սիրուն,
Բերկրա՛նք աշխարհի, խայտանքն ամէնուն:
Հիւրեր պարգ, համեստ շուշաններ անոյշ,
Թէեւ կ'անին միշտ քնքուշ եւ անփուշ...
Սակայն վարդն իր սուր փուշերով մէկտեղ՝
Կը գերազանցէ՛ զանոնք ամէն տեղ...:

ԿԵԱՆՔԻ ՔԵՐԹՈՒԱԾԸ

Կեանքի ֆերքուածը՝ սիրոյ կաքոգին,
Անդիմադրելի՛, բուռն ոյժն է խորո՛ւնկ...
Վեհ նշմարտութեան գեղեցիկ ոգին,
Առափնութեան անուշաբոյր խունկ...:

Կեանքի ֆերքուածը՝ գիտութիւնն է խոր,
Ու զարմանալի՛, բոլոր իրերուն՝
Ծանօթ, անծանօթ, մօտ կամ հեռաւոր,
Անտեսանելի՛, միսքի՛ք, հըմայո՛ւն...:

Կեանքի ֆերքուածը՝ երգն է երկնաբոց,
Հոգւոյն երգն ազա՛տ, զըւարթ, յաղբակա՛ն,
Գովաբանող երգն Արարչին գործոց,
Ներդաշնակութեան յաւիտեական:

ՍԷՐ ՅՈՒԱՅԻԿ

Ծըփուն լանջփին վրայ լընին,
Վընիտ, բիւրեղ, քափանցիկ,
Պղպըջակներ լուսածին —
Կը ձեւանան հանդարտիկ...
Կը ծածանին, բեկանին,
Անգայտ, քեքեւ, լուռ, մնջիկ...
Բայց հազիւ թէ մէ՛կ վայրկեան
Տեսնն, ա՛յնքան նեպընքաց՝
— Հրաշալիք ՄԱՅՐ ԲՆՈՒԹԵԱՆ —
Բեկբեկումով եւ ցնդած...:

Երկինքն համակ շողացայտ
Շրճեղ փառքովն իր տեսնե՛մ
Անոնց փայլին մէջ՝ արծաթ,
Զի՛նջ, ցոլացի՛կ ու վըսե՛մ....:

* * *
Կեանքի ծովուն վրայ յուզեալ,
Զերդ հիւլէներ տարուբեր,
Կը ծածանին միշտ մենք ալ,
Ի վե՛ր ուղղած մեր դէմքեր՝
Դէպի մեր Հայրն Երկնաւոր,
Ցոլացումով ջինջ բիւրեղ՝
Հայելացնել սէրն անոր,
Երկնային փառքը շրճեղ....:
Յետո՛յ... սուգին մենք թէն
Լոյծ անդուդին խորքը լուռ,
Անդռնական, տըխուր, սեւ...
Զենք գիտեր, բնա՛ւ, ե՞րբ կամ ո՞ւր...
Պիտի չըլլանք երբեք մենք
Մըտահոգ կամ խղճահար,
Եթէ միայն թողած ենք
Շող մը կեանքի սիրավառ....:

Պ Ա Տ Ե Յ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն Ը

Ամէն ԲԱՆՏԻ ու ԿԵԱՆՔԻ
Բացարձակ տէրն եմ արի,
Համբաւ, հռչակ ու պատիւ,
Հարստութիւն, ինչք անթիւ,
Դիւթուած վաղուան դարպասէն՝
Քայլափոխիս կը սպասեն...

Ծպտեալ շրջիմ շարունակ՝
Անապատներ անբընակ,
Լեռներ, դաշտեր, փաղափներ...
Կը քափանցեմ խոր ծովեր...
Մենիկ կ'անցնիմ ես շատ հեղ
Պալատներէ փառահեղ,
Հիւղակներէ ցած, անշուք,
Զի նշմարուած, անշըշուկ....:
Անհրաւէր, անկոչ հիւր՝
Ես կը բաղխեմ ամէն դուռ՝
— Սոսկ մէ՛կ անգամ շտապաւ —
Ու չեմ կրկներ ես բընա՛ւ....:
Եթէ երբեք են ի փուն,
Իմ բաղխումէս կը զարթնո՞ւն...
Թէ խրախճանքի մէջ քաղուած
Կելլե՞ն ընդոստ յեղակարծ...
Անդառնալի՛ է վայրկեանն,
Հակատագրի վնասկան
Ժամն է հասած, կը մեկնի՛մ...
Ոչ ոք տեսնէ հետքն իմ....:

Ե Ր Ե Ք Շ Ն Ո Ր Յ Ք Ն Ե Ր

Իրիկուն մը մթնշաղիմ
Սենեակս եկան միասին
ՀԱԻԱՏՔ, ՅՈՅՍ, ՍԷՐ — երեք ֆոյր,
Երկնածըպիտ, լուսաքոյր....:

Ուրիշ հիւրեր սարսափած՝
— վախ, վիշտ, նախանձ, հեռ, կասկած —

Փախուստ տըւին մէկ առ մէկ
Դէպի գիշերն քանձրամէզ...:

Ու ես մնացի ապշահար՝
Ինձ կը թըւէր անհրնար՝
Որ սիրտս այսպէս կատարեալ
Խաղաղութեան տիրանա՛ր...:

«Բայց, ինձ ըսին, Շընոքիներ —
«Մի՛ գարմանար, չե՞ս տեսներ՝
«Անոնք՝ երբեք կարող չեն
«Մեզ հետ ապրիլ հաշտ ու շէն»:

ԿԱԹԻՆ ՄԸ

ԿԱԹԻՆ ՄԸ 80Զ,
Գոհար վարդին չֆնաղագեղ ու բուրեղ՝
Բաժակին մէջ կը պսպրդայ գերդ բիւրեղ,
Ու երկինքէն թռչող շողիկ մ'ալ ոսկի՝
Յուշի՛կ, փափուկ թերթերուն մէջ սողոսկի...
Շաղն համբոյրովը տաք շողին կը հալի՛...
Անկեղծ սիրոյ ցոլացիկ ջինջ հայելի...:

ԿԱԹԻՆ Մ՝ԱՆՁՐԵԻ
Հէֆ մըշակին աչքերուն մէջ տրտմագին՝
— Որ անփըթիք յառած են մութ երկընքին —
Կը կայլակի վերէն՝ ընդհատ, մեղմ ու գով,
Տագնապայոյց կը լեցուի սիրտը յուսով...
Կ'արծարծի՛ բոցն իր աննըկուն եռանդին,
Ու կ'երագէ՛ հասկերն ոսկի՛, գերանդի՛ն...:

ԿԱԹԻՆ Մ՝ԱՐՑՈՒՆՔ

Կը լընանայ մօր աչքերուն մէջ փարփառ,
Մինչ իր նայուածքը սեւեռած անբարբառ
Հեռո՛ւն, անծիր հորիզոնէ՛ն ալ անդի՛ն,
Ձո՛ւր կը սպասէ ցուրտ երեկոն Կաղանդին
Տեսնել ըստուե՛րը գէթ որդւոյն իր նժդեհ,
Կը բորբոքի՛ անբոց՝ սրտին մէջ հրդեհ...:

ԿԱԹԻՆ ՄԸ ԴԵՂ՝

Կապոյտ, կարմիր, եւ կամ ռֆսիտ երկաթի
Գիրգ փետուրին խոցուած սրտէն կը կաթի...
Ազնի՛ւ, բարի՛, վե՛հ խորհուրդի վրայ խորին,
Եւ հագարնե՛ր, բիւրաւորնե՛ր կը խորհին
Սոսկ մէ՛կ բառի ոսկեգօծած հըմայուն
Նըկարին վրայ՝ երկրի՛, երկնի կամ ծովուն:

ԿԱԹԻՆ ՄԸ ՍԷՐ

Կեանքի անհամ ու դառնութեամբ առլըցուն
Բաժակին մէջ կը կայլակի՛ երկնագոյն...
Կը փարատի՛ն անյուսութեան սեւ ամպեր,
Ա՛լ չիք անէ՛ծֆ թշուառ կեանքին խստամբեր,
Ծիծղուն հրեշտա՛կը ցոյց կուտայ ապագան,
— Պսա՛կն երագոց ոսկի՛ վաղ կամ անագան...:

ԿԵԱՆՔԻ ԺԱՄԱՑՈՅՅԸ

Ժամացոյցը մեր կենաց՝
Ո՛վ սիրելի ընթերցող,
Սո՛սկ մէ՛կ անգամ է լարուած,
Եւ, ո՛հ, ո՛չ ոք է կարող
Ըսել որոշ ու ճշդիւ
Թէ ե՞րբ արդեօք իր սլաֆներ

Պիտի դադրի՛ն... գիշե՞ր, տի՞ւ,
 ձօնելէ... լո՛ւռ, աներեր...
 Օ՛ր մը... վաղ կամ անագան,
 Հիմա՛ է ժամն զոր վայլես,
 Մութ, անստոյգ է ապագան,
 Երբեք հաւատք չընծայես:
 Ապրէ՛, սիրէ՛ ու գործէ՛
 Կամքով մ'հօր, անըկուն,
 Թերեւս քիֆքաֆն իր լըռէ՛,
 Նախ քան կեանքիդ իրիկուն...:

ՉԵՄ ԺԵՐԱՆԱՐ

Կ'ըսեն ինձ թէ — «կը ծերանամ» —
 Այս խօսքն ըսած եմ շատ անգամ,
 Պատասխանեմ պարզ, համարձակ —
 «Չեմ ծերանար,» — կը հաւատա՞մ:

Այս դիւրաբեկ, հին ու տրկար
 Պատեանս՝ որուն մէջ ընդ երկար
 Ապրած եմ ես, շատ լաւ գիտե՛մ,
 Ծերանա՛յ, բայց ես պատեան չեմ:

Ալեհեր եմ, ի՛նչ փոյթ, հիմակ,
 Կ'ըսեն, «յարգի է մագն մերմակ»,
 Ի՛նչ փոյթ թէ եւ անտարակոյս
 Կ'աղօտանա՛յ աչքերուս լոյս:

Կրնա՛մ տեսնել սակայն ես դեռ
 Ճամբուն վըրայ Անոր հետքեր՝

Որ ինձ համար գոհեց իր կեանք
 Խաչին վըրայ — անգին փրկանք:

Ի՛նչ հոգս՝ թէ եւ ԺԱՄԱՆԱԿԻՆ
 Անդուլ դարձող արօրը հին
 Խորշում թողած է, խոր ակօս
 Ճակտիս վըրայ յար ֆրոնահոս...:

Անձեռագործ ուրիշ մեծ ՏՈՒՆ
 Մ'իմն կը սպասէ յերկինս շողուն,
 ՏՈՒՆ, միշտ խաղաղ, միշտ անվրդով,
 Սրտագըրաւ ու հոգեթով...:

Ի՛նչ փոյթ եթէ քայլս կը թոտի,
 Լեզուս մերծէ խօսիլ սնոտի,
 Կրնա՛մ քալե՛լ նեղ մամբան դեռ,
 Հսկե՛լ, գովե՛լ եւ աղօթե՛լ...:

Այժմ սուր ականջ չունիմ թերեւս,
 Ինչպէս առաջ ունէի ես —
 Կրնամ սակայն լըսել մեղմ ձայնն
 ՅԻՍՈՒՍ ՓՐԿԶԻՍ — «ԱՍ Է ՃԱՄԱՆ»:

Եւ այս ՊԱՏԵԱՆՆ — ՄԱՐԴՆ ԱՐՏԱՔԻՆ
 Որչափ ջանամ իմ կարելին
 Ընել՝ որ իր կարն կեանքին թել
 Յաջողիմ գէթ քիչ մ'երկարել:

Պիտ՝ կորնչի՛, դառնայ փռշի՛,
 Ինչպէս այգուն ցօղ, գոլորշի...
 Իբրեւ ստուեր աներեւոյթ
 Ըլլայ թէ եւ, սակայն ինչ փոյթ,

ԵՍ, բուն ՆԵՐՔԻՆ մարդն, օր քան զօր
Պիտի անիմ միշտ զօրաւոր,
Միշտ քարմ, առոյգ ես ապրելով
Փրկեցիս բազկաց մէջ ապահով...:

Թողովով հողէ ՊԱՏԵԱՆՍ,— այս ՏՈՒՆ,
Պիտի քոչի հոգիս հեռո՛ւն,
Պիտի ելլե՛մ ու բարձրանա՛մ,
Առնուլ պսակն իմ անքառամ...

Հո՛ւն, ՄԱՅԹԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ ՈՍԿԻ՝
Ժպտուն դէմքով առանց խօսքի
Դիմաւորե՛մ քեզ ու ցոյց տամ,
— «ԶԵՄ ԾԵՐԱՆԱՐ — ո՛վ բարեկամ»:

ՆՈՒԱԳ ԵՐԿՆԱՅԻՆ

Բրբում երկնային, դիւքիչ ձայն անուշ,
Սիրտեր ամոքող հըմայո՛ւն նըւագ,
Ո՛վ հըզօր մագնիս, ի՛նչպէս կ'ածես յուշ
Քու կենսապարգեւ սուր շեշտերուդ տակ
Անցեալին տարտամ, սակայն անմոռաց,
Այնքա՛ն սիրելի, քաղցրիկ յիշատակ...
Մեր հոգիներուն բոցերն անքեղուած,
Մերերն ու յոյգեր, խաղերն ներդաշնակ:

Ո՛վ դու յորդառատ աղբիւր բերկրութեան
Հոգւոյ հանգստեան խորին, անխըռով...
Դո՛ւ, անմեղունակ հանո՛յք անսահման,
Ցայտուն, անապակ, ջինջ, տիպար սիրով

Մի՛ քողուր երբեք լինալ, միայնակ
Մեր տըխուր սիրտե՛րը նըկուն, քափուր,
Այլ, քեզմո՛վ ընդմիշտ, երկնային նըւագ,
Մեր անձերուն մէջ բորբոքի՛ սուրբ հուր:

Զով երեկոյին, ցոլագին այգուն,
Երբ—լուռ կ'արտասուենք, անոք, յուսաբեկ,
Ու մեր քաց, կարմրած, աղօտ աչքերուն
Տակաւ շիջանին շողերը բեկբեկ...
Դու յայնժամ ցունց տաս, նըւագ սրտայոյգ,
Զայն հոգեպարար, վըսեմ, ներդաշնակ,
Ու ժպտի՛ս քննուշ գերդ վարդ արշալոյս,
Կենսատու, հուժկու շեշտովդ միակ...:

Երբ պէս պէս, անքիւ ու մռայլ հոգեր,
Այնքա՛ն հոգեմաշ, ծանրը ու յամառ,
Սաստիկ կը ճնշեն մեր սիրտն ու քոքեր,
Միտքն ու խորհուրդներն անդուլ անդադար,
Դո՛ւ, ո՛վ երկնային, մեկանուշ քրքռում,
Մեր հոգիներուն մեղմիւ փարելով՝
Կը տեղաս անվիշտ սէր, անխառն ցնծում,
Դիւքող, առինքնող շեշտիցդ ի հոլով...:

Իսկ, նըւագ յուզիչ, երբ քեքեւ հողմիկ
Հեռուն կը տանի քու քրքռուն ձայնիկ,
Երբ մարին վերջին շեշտերդ մեղմիկ,
Անհունութեան մէջ մեռնին երջանիկ,
Իցի՛ւ քեք քրքռար միշտ նոյնպէս յուշիկ
Մեր սիրող սրտին ու հոգիին մէջ՝
Յիշատակդ անմահ՝ այնքան անուշիկ՝
Ու վառի՛, վառի՛ իբրեւ բոց անշէջ...:

Եւ այսպէս երբոր վաղանցիկ կենաց
 Ոսկի վերջալոյսըն ալ հուսկ մարի,
 Երբ սիրող սիրտե՛րբն ալ են պաղած՝
 Նըման անըզգայ ու ցուրտ մարմարի,
 Իցի՛ւ, վերջին շեշտդ, երկնային նըւագ,
 Այնքա՛ն հոգեյոյզ, հըզօր, քափանցիկ,
 Վընիտ, խաղաղիկ՝ լինի ծով մ'ալեակ՝
 Ուր մեր հոգիներ ծըփան հանդարտիկ:

ՆԵՐԿԱՅՈՒԹԻՒՆԴ

Երախտագէտ սրտով միշտ
 Բաժինս ըլլայ խինդ կամ վիշտ՝
 Կ'ուզե՛մ, Տէ՛ր իմ, Քեզ պաշտել,
 Քեզ համար կանգնել Բեթէլ՝
 Որեւէ սուրբ տեղոյ մէջ՝
 Սիրով անկեղծ, սուրբ, անշէջ...:
 Վերացումով լուռ, վըսեմ,
 ԸջՔե՛զ, Տէ՛ր իմ, կը գտնեմ՝
 Ամբոխին մէջ մեծածխոր
 Կամ լըռութեանը մէջ խոր...
 Տաճարին մէջ առանձին՝
 Ուր գըւարթումք կը յածին...
 Կամ խորանի մը առջեւ՝
 Երբ նշմարեմ լուսաթեւ
 Գեղեցկո՞ւրիւնն ՈՍԿեթեւ,
 Հո՛ն ծնրադիր աղօթել
 Կ'ուզեմ սրտանց, Տէ՛ր, Քեզի՛,
 Ո՛վ ԱՐԱՐԻՉՍ սիրելի...:

ԻՄ ՍԻՐՈՅՍ ԴՐԴԱՊԱՏՃԱՌԸ

Ո՛չ ԵՐԿԻՆՔՈ՛ՎԸԴ շողուն
 Ջոր խոստանաս ինծի ԴՈՒՆ,
 Ես կը յուզուի՛մ, կը շարժի՛մ
 Քեզ սիրելու, ԱՍՏՈՒԱ՛ծ իմ,
 Ո՛չ ալ դժոխքէն ահարկու
 Իմ տկար անձս գապելու
 Մեղանչելէն Քեզի դէմ,
 Ո՛վ իմ կեանքիս ԱՆՇԱՐԺ ՎԷՄ...:
 Ես կը յուզուի՛մ, կը շարժի՛մ,
 Քե՛զ տեսնելով, ՓՐԿԻՉ իմ,
 Դամուա՛ծ, խոցուա՛ծ ԽԱԶԻՆ վրայ՝
 Անարգանաց առարկայ...:
 Ես կը յուզուի՛մ, մինչդեռ ԴՈՒՆ
 Ըմպես բաժակը մահուն...:
 Եւ քան զամէնն աւելի՛
 Յուզե՛ր զիս, Տէ՛ր ՍԻՐԵԼԻ,
 ՔՈՒ ՍԷՐԸԴ ՄԵԾ, ԲՈՒՌՆ, ԱՆՀՈՒՆ,
 ՍՈՒՐԲ ՍԷՐԴ, փրկա՛նք ամէնուն:
 Նոյն իսկ այն յոյսն զոր ունիմ,
 Օր մը դադրե՛ր, ՓՐԿԻ՛Չ իմ,
 Յոյս ըլլալէ, Քեզ կրկին
 Պիտի տայի՛ ՍԷՐՍ ՈՒԺԳԻՆ...:

ՄԱՅՐԵՆԻ ՍԷՐ

Եօթն անմեղ դառնուկներ, ճիշդ եօթը: Կէս գիշերը բաւական անցած է. տոգոյն շողերը լիալուսնի՝ անշուք տնակին ցածուկ լուսամուտէն սողոսկելով՝ կը թրթռան եօթն անմեղ դառնուկներու դէմքերուն վրայ՝ որոնք կը քնանան մուշիկ մուշիկ... Եօթն անմեղ դառնուկներ անուշիկ, ճիշդ եօթը...:

Հայրիկը վաղուց մեկնած է իր դարբնոցը, ու փութին մօտ սալին վրայ կը ծեծէ երկաթը տաք տաք: Հազիւ հինգ ժամ քնացած է, եւ ի՞նչպէս կրնայ վայրկեան մ'աւելի մրափել. բաղմանդամ ընտանիքի տէր է. մէկ շահող, ինը հատ ուտող...: Ո՛հ, ապրուստի խնդիր, հացի խնդիր, քանիօ՞ն դժուար գործ...:

Եօթն անմեղ դառնուկներ... ու անոնցմէ մէկը որդեգիր...:

Հարուստ այլ գթոտ, ազնուասիրտ բարեկամ մը անոնցմէ մին որդեգիր կ'ուզէ: Ազնի՛ւ առաջարկ մը, անկեղծ բարեկամէ մը, ու իրենք աղքատ, օգնակարօտ, բայց շատ համեստ ու քիչ մըն ալ հպարտ...:

Հայրիկը, թէեւ օրը բանող օրը ուտող, եւ սակայն հեռատես ու խորհող՝ չէր կրնար մերժել այսպիսի ազնիւ առաջարկ մը, միայն իր կնոջ կամքին կ'ուզէ թողուլ:

Որդեգիր, եօթնէն մէկը որդեգիր... ու այդ օրը պատասխան պիտի տան...:

Հոն, սենեակին անկիւնը ծնրադիր՝ կ'աղօթէ մայրիկը ջերմեռանդ: Կը դառնա՛յ, կը մօտենայ հանդարտիկ ննջող դառնուկներուն քով, որոնց ամէնէն տարէցը հազիւ տասնեւվեց տարեկան գեղանի կոյս մըն է խաժակն ու խարտիչահեր, լուռ, մտախոհ կանգ-

նած կը դիտէ դանոնք, անոնց լանջքերուն ելեւէջը...: Հո՛ն է իր կուսական անմեղ երազներուն երախայրին, — անդրանիկ հոգեակը, Սիրվարդ, որ առաջին անգամ արտասանած էր անուշիկ լեզուով — «մայրիկ» — ...: Բաժնե՛լ դայն մայրենի ծոցէն... ո՛հ, անկարելի բան, բացարձակապէս անկարելի...: Անոր քով, նռնադեղ ալտերով, — Հրաչեա՛յ, — իր պատկերը կրող կայտառ մանչը, զոր այնքա՛ն կը սիրէր կաթողին, — տալ դայն որդեգիր... ո՛չ, ո՛չ, ի՛նչպէս կարելի...: Հոս Ծուշան եւ Ծահէն, աննման երուորեակները, բաժնուի՛լ անոնցմէ... Հապա Վրո՞յրը, այն կրակ ու բոց մանչը՝ որ դպրոցին մէջ առաջին է: Վարսենիկ, հայրիկին անուշիկ սիրելին, որ դեռ նոր ըսկրած է երթալ մանկապարտէզ, որ դեռ նոր սկսած է թոթովել — «հայրիկ ջան», իսկ Բենիկը, զոր դեռ չաթ մ'առաջ կաթէն կտրած է, եւ որ հաղիւ կ'ընէ մէնմէն տատես, ու կը թոթովէ... «մամա, մամա, կակակ, ըմպու»... ո՞րը, ո՞րը արդեօք պիտի տայ որդեգիր... ա՛խ, պիտի կրնա՞յ տալ...:

Լուսցած է, դեռ կը քնանան եօթը անմեղ դառնուկները, ճիշդ եօթը: Խոստացուած ժամանակը կը հասնի, քիչ վերջ պիտի դայ այն բարի մարդը, գթաւիրտ հարուստը, առնել անոնցմէ մին...: Որոշումը տալու է: Ծնրադիր կը սկսի աղօթել կրկին... բարձրաճայն կ'աղօթէ, կ'աղօթէ հեկեկանօք, կը փղձկի սիրտը... աչքերը կը լճանան տաք արցունքով...: Կ'ելլէ՛ր յանկարծ, կը կանգնի՛ր անվահեր, յաղթական...: Տուած է իր որոշումը, իր վճռական, անկա՛ն...: Տուած է իր որոշումը, — «Ամէնքս միասին պիտի ապրինք, դարձ որոշումը: — «Ամէնքս միասին պիտի մեռնինք: Ո՛հ, մայրենի՛ սէր, մայրենի՛ սիրտ...:

Ամէնէն մեծ դիւցազնուհին չէ՞ մայրը՛... — մայ-

բը, սպիտակ շահողքամը չէ՞ ան, այն չնաշխարհիկ
ծաղիկը, խորհրդանշան, մայրութեան, մայրական ան-
նըման սիրոյ: Ի՞նչ բան աւելի պատշաճօրէն կրնար
ներկայացնել մայրութիւնը՝ քան այս չքնաղ ծաղի-
կը... Իր սպիտակութեամբը՝ որ կը խորհրդանշէ մայ-
րութիւնը, իր տեւական յատկութիւնն է՝ հաւատար-
մութիւն, իր բուրումը՝ ՍէՐ, իր աճումի ընդարձակ
դետինը — «ԳՈՒԹ» — իր տեսքը ՏԻՊԱՐ ԳԵՂԵՑԿՈՒ-
թիւն:

Գ Ո Ւ Թ

Տըլտուր, մըթին այն գիշեր
Հիւսիսն ուժգին կը փռչէր,
Հոգին քշուառ մուրացկին
Թըռա՛ւ, հասաւ վեր, երկին,
Ըսա՛ւ, «ներէ ինձ, ԱՍՏՈՒԱ՛Ծ,
Քեզ գալուս, դեռ չի կանչուած...
Կեանքիս գարնան մէջ, աւա՛ղ,
Մեռա՛յ ես մերկ, անսրւա՛ղ...»
Տէ՛ՐԸ երկրին, երկրնօրին
Պատասխանեց տրտմագին, —
— «Որդեա՛կ, այդ ի՞նչպէս կ'ըլլայ,
Չե՞ն իմ սուրբերս երկրի վրայ,
Արդեօք ըզքեզ առանձին
Թողով երբեք չօգնեցի՛ն...»:
«Սուրբերդ», ըսաւ, «Տէ՛Ր գըթած,
Վարեն կենցաղ մը մաքուր,
Կեանք մ'աղօթփի խնկաբոյր,
Ի՞նչ գիտեն քէ մե՛րկ, աղփա՛տ,
Կը կորսըլի՛նք աննըկատ...»:

Անոնց ջանքն է մի միայն
Ցոյց տալով այս կեանքն ունայն՝
Փրկել սոսկ չար մեր հոգին՝
Յարմարցընել երկրնօրին...:
Չունենալով մեմֆ մինչդեռ
Պատառ մը հաց, — ներէ՛, Տէ՛Ր, —
Մեր մարմիններն անսրւաղ,
Ա՛հ, կը մեռնին ա՛յնքան վաղ...»
Հուր ցասումով, վիշտով խոր,
Տէ՛Րն որոտաց ահաւոր, —
— «Քե՞զ համար, մարդ ապերախտ,
Թողուց ՌՐԴԻՍ այս ԴՐԱՍՏ,
Յանձն առաւ ԽԱԶԸՆ երկրի...:
Ուրեմն ի գո՛ւր ԱՆ կ'ապրի...»:

Յ Ի Շ Ա Տ Ա Կ՝

Կը յիշեմ՝ սի՛րտըս լեցուած՝ գիրգ կոկոնները դեռ կոյս
Վարդենիիս՝ որ հիմա հըմայաթափ, անտերեւ,
Ու գրկուած ցայգերգէն սիրականին հոգեյոյզ,
Կը սարսուռ միայնակ՝ տըլտուր ածուին իր վերեւ...
Նոյն ցուրտ սարսուռը կ'անցնի երակներուս մէջ, հոգ-
ւոյս
Քանի՛ դիտեմ գոս ոստերն ու մութ երկինքն անաբեւ
Եւ կը խառնեմ մոխիրը...:

Մըտամուր կ'որոնեմ կեանքիս գարունը զըւարթ,
Յակինթ երկինքն ոսկեշող, շունչը քեթեւ գեփիւտին,
Փայլուն դէմքեր ծիծաղկոտ, շուրթեր՝ կեռաս, այ-
տեր՝ վարդ,
Խինդ դաշտին վրայ, օդին մէջ, ժըպիտ՝ բարձունքը,
հեռին

Բիբեր, համակ սիրացայտ, նակատ անամպ, լուսա-
գարդ,

Ա՛հ, կ'երագե՛մ այս ամէնն, եւ քաց աչքերս կը յառի՛ն
Վա՛ր, դէպի գորշ մոխիրը...:

Հոգիիս մէջ կը զարքնուն յիշատակներ անդադրո՛ւմ,
Կարծեմ տեսնել զառաջինն այն ըղձանոյշարարած,
Ըգգալ անոր սիրայեղց գրկախառնումն ու փարում,
Մագնիսաձիգ սեղմումներն իր վարդանիշ գիրգ ձեռաց,
Ջե՛րմ, կաքմաբոյր համբոյրներն, համակ սե՛ր, խանդ
ու քրքռում,

Ու խենթի պէս կը խառնեմ՝ անքարք աչքե՛րըս յառած
Յո՛ւրտ, անըզգա՛յ մոխիրը...:

Կ'անըջանամ անծանօթ, խորհրդաւոր ապառնին,
— Նոր տարիներ, ամիսներ, օրեր, նո՛ր կեանք,
լո՛յս, ժըպի՛տ,

Վայելել նո՛ր սէր, Մայի՛ս, լըսել նորեկ ծիծառնին,
Շնչել հեշտ բոյրն զգլխիչ կոյս վարդերու դեռափրփր,
Վերեւ տեսնել նո՛ր երկինք մ'ո՛ւր խօլ իղձերս սաւառ-
նին,

Կը զառանցե՛մ խելացնոր... եւ աչքերէս շիք առ շիք,
Արցունք քրջեն մոխիրը...:

Եւ ամպերէն դեռ անդի՛ն կ'ուղղեմ աչքերս լալագին,
Կը ցնցրելի՛ էութիւնս վըսեմ իղձով մ'առ Ա՛նՀՈՒՆՆ,
Ա՛հ, երբ փշրի՛ն անիւներն կեանքիս տըկար սայլակին,
Եւ ան կառչի՛ աներեր՝ ժիտ ընքացքէն իր սահուն,
Որո՞ւն արդեօք աչքերէն արցունք պիտի կայլակին
Հատիկ հատիկ, հանդարտիկ... ո՞վ, արդեօք ո՞վ այն
պահուն

Պիտի խառնէ մոխիրը...:

ՅԱՅԳԵՐԳ

Գիշեր է մըքին, լուռ է ամէն ինչ...

Կը նիքիէ բնութիւն կարծես մահու նինջ,
Ո՛չ ձայն, ո՛չ նըւագ, ո՛չ հծծիւն նըւա՛ղ,
Անըստուգութի՛ւն մահաբոյր, աւա՛ղ...

Կը վառե՛մ նրագս, սակայն աւելի
Մութն ինծի տըխուր քըւի, սոսկալի՛...

— Յանկա՛րծ գիշերին անդունդէն ահեղ՝

Կը ծընի՛ այգուն լոյսը փառահեղ.

Արտոյտը կ'երգէ՛, կը գանգէ՛ անտառ՝

— «ՓԱ՛ՌԻՔ ԲԵՁ ԱՐԱՐԻ՛Չ հրգօր, հրաշափառ:

* * *

Մըքի՛ն է հոգիս, տխրաբոյր, անձայն,

Մըռայլը մեղքի կը պարուրէ գայն.

Թմրած է հոգիս, անշարժ, անխելի՛րտ

Ա՛լ չի բաբախեր, մեռած է իմ սիրտ...

Ի գո՛ւր կը պլպլայ իմ առ կայծ պատրոյգ,

Շաւիղս անծանօթ է, ելքն անըստոյգ,

Ու մութն աւելի ահաբկու քըւի...

Մատնելով հոգիս անպատում ցաւի...

— Յանկա՛րծ կը ցրուի մշուշն անփարատ,

Ու ՔՈՅԴ կը ծագի սուրբ լոյս անարատ,

Կ'ողողե՛ն հոգիս շողերդ անապակ,

Կ'արծարծեն ԲԱՐԻՈՅՆ, ճՇՄԱՐՏԻՆ փափաք,

Մեղքէն ազատուած, պարզէ իր քեւեր

Հոգիս, արցունքի հովտէս քոչի՛ր վե՛ր,

Զուարթ, հոգեզմայլ, անսահման խանդիւ

Երգել ԲԱՐՈՒԹԻԻՆԴ ու ՍԷՐԴ ցայգ ու տիւ,

Թող ԼՐԴԱՐՈՒԹԵԱՆԴ անըսպառ արեւ

Վառի իմ հոգւոյս երկընքին վերեւ,

Լեզուս բող ՔՈՒ փառքդ երգէ միշտ ՀԱՅՐ իմ,
Թող միշտ ՍՈՒՐԲ ՍԻՐՈՅԴ բոցերովն այրիմ...:

ՀՈԳԵԶԱՐԹ ՆՈՒՄ

Լըռած էր ինձնարն ոսկելար քննուշ,
Ձէր լուսեր յուզիչ թրթռումն յանկերգին...
— Բայց այժմ կը յորդէ ՄԵՂԵԴԻԻՆ անուշ
Ու ՇՈՒՆՁՆ ՀՈԳԻԻՆ կ'ածէ նուագ կրկին...:

Անքեր էր թգեմին, գօսացած կանուխ,
Ջո՛ւր փնտռէր անցորդ գով ստուերն անոր,
— Այլ արդ ունի ծառն իր համեղ պըտուղ,
Ցօղած է ՀՈԳԻՆ երկնածիր շընորհ...:

Աղբիւրն էր սառած, չկար փրփուր շողուն,
Ջուրը կենսատու ննջէ՛ր անօգուտ...
— Բայց հիմա խայտան ցոլքերն արեւուն
Ու ԲՈՅՆ ՀՈԳԻԻՆ ՀԱԼԷ ՍԱՌԸ շուտ...:

ՃՇՄԱՐԻՏ ԳՈՒԹԸ

Կրպակիս մէջ փոքրիկ, ցած
Դժուարութեամբ խիստ՝ շահուած
Դրամէս ոսկի մը տըլի
Մէկ անծանօթ մուրացկի.
Ան շուտ մսխեց այդ մետաղ,
Ու ինձ եկաւ կրկին պաղ,
Դարձեալ նօթի, անմանաչ,

Ինչպէս եկած էր առաջ...:
Բայց դրամի տեղ այս անգամ,
Իբրեւ անկեղծ բարեկամ
Իրեն խորհուրդ մը տըլի.
Խոժոռեցաւ յիրաւի,
Իրեն ազդեց շատ մեծ ցաւ,
Սակայն ինքզինքը գիտցաւ,
— ԱՍՏՈՒԱԾԱՅԻՆ, ԳԵՐԱԳՈՅՆ
ՄԱՐԴՆ՝ այս անգամ, ՄԱՐԴԸ ԲՈՒՆ,
Իրապէս սնած, զգեցած,
Եւ օրհնութեամբ պըսակուած,
Այլեւս երբեք չի մուրաք,
Զի տուի խորհուրդ օգտակար:

ԼԱՄԲԱԿԻՍ ՎՐԱՅ

Ո՛չ, չեմ ուզեր ես երբեք՝
Աշնան տըխուր այս ամիս՝
Որ հող միմակ, վշտաբեկ,
Դեռ չի բացուած թառամիս...
Ո՛վ գեղեցիկ, աննըման,
Սիրուն, համեստ, ամօթխած
Վերջին կոկոն դու ամբան,
Արդէն վաղուց հեռացած
Է սոխակըդ սիրական,
Եւ շնորհալի թուփըդ ցած՝
Զոր սիրէիր դուն ա՛յնքան,
Տերեւներով մի քանի՛,
Եղեմնապատ, դալկաւար
Կը սարսըռա՛յ հիւսիսի

Մահացրնող շունչէն սառ...:
 Վերջի՛ն կոկոն դու քննուշ,
 Ո՛չ, չեմ ուզեր ես բընաւ
 Որ քուփիդ վրայ սըրափուշ
 Յուրտ օդին մէջ այս խոնաւ,
 Հըմայաք-ափ ու տխուր
 Բացուի՛ս դուն հող միայնակ,
 Սիրո՛ւն կոկոն, շուտ եկուր,
 Հանգի՛ր կուրծքիս վրայ հիմակ,
 Եկո՛ւր, սրտիս իմ մօտիկ
 Վերջին կոկոն դու սիրուն,
 Դի՛ր քու սրտիկդ գգայնիկ
 Սրտիս վըրայ գգայուն,
 Բաբախումներըն անոր
 Լըսէ՛, իմ ալ ամաբան
 Գիրգ կոկոններըս աղուոր՝
 Լըռիկ, անձայն խամրեցա՛ն,
 Կեանքիս աշնան մէջ այս ուշ
 Ներկայութիւնդ ինձ, գիտե՞ս,
 Ի՛նչ սփռիւ է, անո՛ւշ,
 Լըսե՞ս հառաչն իմ սրտէս...
 Կուրծքիս մօտիկ, հոս եկո՛ւր.
 Լամբակիս վրայ հանգի՛ր դուն,
 Վերջին կոկոնդ քաղցրաբոյր,
 Մէկտեղ խոկանի երազուն...:

ՍԵՐՄԱՆԱՑԱՆԸ

Առաւօտեան դէմ, երբ լուսնակն եղած չէ դեռ ըս-
 պիտակ ամպիկ մը, երբ քանի մը փոքրիկ աստղեր կը
 պլպլան դեռ աղօտ՝ տընութենէ յողնած յետին ցայգա-
 պահներու նման, երբ խափշիկ դիցուհին, ա՛լ հողե-
 վար, խոր ու մթին անկիւններ կ'որոնէ պահուելու հա-
 մար, ստուեր մը դուրս կ'ելլէ աննշան հիւղակի մը
 դռնակէն եւ լռիկ մնջիկ կ'երթայ բլրէն վար դէպի
 դաշտ: Սերմանացանն է անի՝ որ կը փութայ իր ծանր
 աշխատութիւնն սկսելու: Անյողդողդ քայլերով եւ
 հաստատ մտադրութեամբ կ'երթայ իր արտն, առանց
 նայելու իր ետին թէ արդեօք ծագած է արեւը, առանց
 ունկն դնելու թէ արդեօք արտոյտն իրեն կ'ընկերակցի՞
 դաշտավայրին մէջ, եւ առանց ուրիշ բան մտածելու
 բայց միայն իր ծանր աշխատանքը:

Այդ առ երեւոյթս բիրտ ու կոշտ մարդը, այդ ան-
 համբոյր մշակն իր ձեռքին մէջ ունի, քու ապագայ
 հունձքիդ յոյսն, ո՛վ բնութիւն, այդ գրգռեալներով
 ծածկուած աղքատիկ դեղջուկն՝ իր ցուրտէն ու տաքէն
 ալրած ու սեւցած խոշոր ձեռքով ոսկի՛ պիտի ցանէ
 քու դաշտերուդ ակօսներուն մէջ, ո՛վ շահադէտ մարդ-
 կութիւն: Այդ արհամարհուած, երեսէ ինկած շինակա-
 նը, սակայն, շա՛տ լաւ գիտէ իր աշխատանքին մեծու-
 թիւնը, իր չարչարանքին վսեմութիւնը. անդադրում,
 անդանդադ, կ'երթայ, կուգայ, վեր ու վար՝ անշփոթ
 երթեւեկով ու հաւասար շարժումով ճեղքելով առա-
 ւօտեան մոլորուն մէղն ու դանդաղ շամանդաղը:

Անձանձիր կ'աշխատի հաւատարիմ երկրագործը
 ժիր ձեռքով, անխռով սիրտով: Կը ցանէ սերմերը, կը
 ցանէ յուսալից: Ճակատն հիմա թաց է: Բերնէն ու քը-

Թափողէն ելած շողին կը խառնուի հողէն ելած գոլոր-
շիին: Քրտինքի կաթիլներն իրարու ետեւէ երեսն ի
վար սահելով, կղակէն ու բլթակէն գլորուելով վա՛ր
կ'իյնան, անձրեւի պաղ կայլակներ ալ կ'իյնան երե-
սին, ճակտին ու ձեռքերուն վրայ: Վե՛ր կը նայի՛, տը-
խուր է երկինքը: Արեւելք կը դառնայ, լերանց կա-
տարներ ա՛լ չեն նշմարուիր: Մռայլ մշուշ մը մշտա-
տարած՝ մատղած է անոնց անարեւ արտեւաններուն...
Թուխ, կապարագոյն ամպերու ետին ծածկած է ա-
րեւն իր սկաւառակը...:

Բայց անիոյթ է ինքը, ղուարթ է դէմքն եւ ա-
նամա՛՝ ճակատը: Կ'աշխատի, կը ցանէ ու կը ցանէ,
աչքերը փարփառ, սիրտը յուսավառ եւ հողին պայ-
ծառ, լուի անբարբառ, կ'աշխատի՛ յամա՛ռ: Ո՛հ, ի՛նչ
դժուար, ի՛նչ խստամբեր է աշունը հէք մշակին հա-
մար: Բայց անի կ'աշխատի անխոնջ, կուրծքը բաց հո-
վին, բուքին ու ցուրտին:

Իրիկունը կը մօտենայ. կը ցանէ անյապաղ, կը
ցանէ յուսալից, քանդի պիտի հանդէի դարունը: Կը
ճզնի հիմա, կը քրտնի ու ժասպառ, քանդի Ապրիլը պի-
տի վարձատրէ իր ծանր աշխատութիւնը: Եթէ երբեք
դգայ թէ իր բաղուկները կը թուլնան, իր սրունդները
կը դողան, կ'երազէ՛ մօտակայ հունձքը, կ'երեւակա-
յէ՛ հասուն հասկերն, ոսկեգոյն որաներն ու դեղին դէ-
ղերն, եւ աւելի՛ ուժով, աւելի՛ վառ եռանդով կը ցանէ՛
ոսկի հատիկներն, եւ իր խրոխտ շարժուձեւը կը լեցնէ
հորիզոնը...:

Եւ դո՛ւն, ո՛վ քաջարի սերմանացան երաղի, ան-
կեղծ իղձերու, բարի փափաքներու, ինչպէ՛ս կ'ողբելորէ
յոյսն զքեզ, ինչպէ՛ս կը վառէ ապագան զքեզ աշխա-
տութեան եռանդով: Անոնք որ «ցնորամիտ երազող»
կոչելով կ'արհամարհեն զքեզ այսօր, վաղը քու դա-

րունիդ պիտի տեսնեն ժպտիլը, քու սերմերուդ պիտի
տեսնեն ծլիլը, եւ քու հունձքիդ պիտի տեսնեն հասնի-
լը: Ամէնէ՛ն ուշն՝ ամէնէ՛ն անուշ, կարի՛ անագան,
սսոյգ ապագան...:

Յանէ՛ ուրեմն, ո՛վ երազող, ցանէ՛ տեսլականին
համար, համբերութեամբ սպասելով, հասունալուն
յուսալով: Յանէ՛, ո՛վ խորհող, ցանէ՛ բարձր խոր-
հուրդ, ցանէ՛ աղնիւ դաղափար, ցանէ՛ ուղիղ միտք,
բարի խօսք, բարոյաբոյր բառեր, ու կենսահոս խօս-
քեր, որոնցմով լեցուա՛ծ է սի՛րտդ, որոնցմէ շրջա-
պատուած է հողի՛դ, էութի՛ւնդ համակ: Ա՛հ, ցանէ՛,
ո՛վ բարի մշակ, ցաւի աղօսներու մէջ, մորմոքի խոր-
շումներու մէջ, քու բոլոր սէ՛րդ, քու բոլոր սի՛րտդ,
ցանէ՛ բերկրալից, ցանէ՛ յուսալից, եւ ժամանակը պի-
տի դեղնեցնէ առատ հունձքդ, պիտի կապէ լեցուն ո-
րաներդ, պիտի կազմէ քու վարազափունջդ եւ պիտի
փոխարինէ քրտնաջան աշխատութիւնդ. ի՛նչ է ցորենը
նախ եւ առաջ, եթէ ոչ միայն խոտ, սոսկ դալարիք:

Հիմա՛, եկո՛ւր, սիրելի՛ ընթերցող, ունկն դնենք,
ի՛նչ կը հծծեն, ի՛նչ կը փսփսան այդ սերմերն ու խօս-
քերը:

Սերմերը. — «Փոքրիկ հունտեր, փանաքի սերմեր
ենք մենք. անտրտունջ կը սպասենք, համբերութեամբ
կը սպասենք որ ձիւնաբեր ու խոժոռ ամպերն անցնի՛ն,
կը սպասենք որ ձիւնաբեր ու խոժոռ ամպերն անցնի՛ն,
ցրուի՛ն, անհետի՛ն, որ բարկ հիւսիսը դադրի՛ այլ
եւս կատաղութեամբ փչելէ, ա՛լ չելլէ՛ իր քարայրէն
դուրս: Կը սպասենք որ փչեն նոտոսն ու զեփիւռը, ու
տաքուկ անձրեւին մեղմ դափիւնը, հեղիկ շառաչիւնը
մեր մութ ու գէջ գերեզմանէն դո՛ւրս կոչէ գմեղ, ը-
սելով. — «եկէ՛ք, դուրս եկէ՛ք, սիրո՛ւն հատիկներ,
հերիք թաղուած մնացիք սեւ հողին ծոցը...: Մեր փոք-
րիկ շիրիմներուն մէջ՝ խոր ու մռայլ, լուռ ու տխուր,

անեղծ կը պահենք զմրուխտն ու յակինթը, ծիրանին ու ոսկին, անբիծ սպիրտակն ու հեղ մանիշակը, որ շատ չանցած պիտի երեւնան, պիտի ցուցնեն իրենց խոնարհ դուլինները, կապուղ բայց նսեմ բուսահողէն վեր, զըւարթութեամբ պարարելու ձեր անքթիթ աչքերն, ո՛ր վմահկանացուներ: Հո՛ս, անդորր, մեր մօր ծոցին մէջ. կը լսենք խուլ գոռումը բուռն փոթորկին՝ որ աւեր կը սփռէ երկրի վրայ, սարսափ կ'աղղէ մինչեւ խկ ամէնէն յանդուգն ու խիզախ օդաբանին: Սակայն, ի՞նչ փոյթ մեղի, քնկէ զգուշանալու պէտքն խկ չունինք: Գիտենք թէ ամենայն ապահովութեամբ պատասպարուած ենք, եւ նոյն անփոյթ վիճակը պիտի ունենանք, մինչեւ որ երկիրը կարօտի մեր թոյրին ու բոյրին, մեր լոյսին ու փայլին, գեղեցկութեան ու շնորհին: Ի՞նչ երջանկաւթ է այն ասպնջականութիւնը զոր կը վաշելենք հիմա: Եւ սակայն, ո՛րչափ քաղցր է այն գործն, ի՞նչ վսեմ է այն պաշտօնն, այն ծառայութիւնը՝ զոր պարտինք կատարել: Միայն համբերութեամբ կ'ըստպասենք այն օրհնեալ ժամուն՝ երբ ԱՐԱՐԻՉԸ պիտի գործածէ մեր պարզ, անսեթեւեթ, անարուեստ եւ խաւարիպ գեղն ու շնորհն՝ աստղաղարդելու համար ամէն աննշան անկիւն եւ ամէն առանձին ու տխուր վայրիկ՝ սիրուն ու դալար տերեւներով, չքնաղ ու փափուկ ծաղիկներով...:

— Խօսքերը. — «Աննշան բայց անոյշ, մեղմիկ ալ աղդու խօսքեր ենք. միշտ յուսալից կը սպասենք, լռիկ մնչիկ կը սպասենք: Սիրող սիրտերու ծածուկ ծալքերուն մէջ պահուած ենք: Ի՞նչ անպատում հրճուանք, խանդ, ի՞նչ երջանկարար խանդաղատանք ունինք մեր խոնարհ շրջանին մէջ, զորս օր մը, ժամ մը, վայրկեան մը պիտի սփռենք մեր շուրջ, պիտի գեղունք սիրտերու մէջ, պիտի հեղունք հոգիներու մէջ...: Գար-

նան եւ ամբան օրերու, պայծառ ու զուարթ եղանակներու համար չենք ապրիր միայն: Եթէ սերմերն ա՛յնքան զուարթ, ա՛յնքան փայլուն ու հաճելի կրնան ընել երկիրն, ո՛րքան սիրելի, քանիօն թանկագին են այն անմեղ խնդութիւնն եւ անապակ հեշտութիւնը՝ զորս կրնանք մատուցանել քե՛զ առաւօտէն, ո՛ր վմարդկութիւն...»

Սակայն պիտի կենդանանա՞նք, պիտի ոգեւորի՞նք սերմերուն պէս, մեր վայելչադեղ թերթիկներն ու շընորհալի ծալքերն ալ պիտի բացուի՞ն օր մը...: Պատգամներ ունինք մենաւոր ու տխուր սիրտերու համար, ճշմարիտ ու անկեղծ սիրտիանք՝ նկուն հոգիներու համար, եւ թշուառներու համար՝ յոյս՝ որ արծաթով զնուած չէ: Դէմքերու ժպիտն, աչքերու լոյսն է՝ որ մեղ կը հրաւիրէ մեր վսեմ պաշտօնին ու կոչումին: Աւելի քաղցր ու ազնիւ, աւելի շնորհագեղ քան ծաղիկներն, աւելի թանկագին քան գոհարները, անդադար պիտի օրհնարանենք ԱՐԱՐՁԻՆ բոլոր տարիներն ու եղանակները, ԱՆՈՐ ամենակարող ձեռաց բոլոր գործքերը...:

ԻՏԵԱԼԻՆ ԱՐԺԷՔԸ

Մարդ մը կանգնած է՝ բլրի մը գագաթ, Դիքքն ուղղահայեաց, իր խոռուն քակատ կը փայլի շողէն, ակնարկն սեւեռուն Ի վե՛ր անթարքափ նայի՛, շատ հեռուն... ՄԸՏԱՏԻՊԱՐԻ՛Ն... դրամ դիգել անբաւ, եւ կամ քէ շահիլ հոչա՞կ ու համբա՞ւ... Զի՛ք տարբերութիւն բնաւ իրեն համար,

Բա՛ւ է որ քալե՛ր ինք՝ կամֆով յամառ,
 Միշտ ԱՐԳԱՐՈՒԹԵԱՆ ճամբէն չի շեղի՛ր,
 Ականջ չի դնէ՛ր անճառ, անտեղի՛ր
 Քննադատութեանց, սին դիտողութեանց,
 Միայն ունենայ ազնիւ, գերագանց
 Վեհ մըտատիպար՝ գերդ շողուն արեւ
 Գիշեր քէ ցերեկ՝ իր գլխուն վերել...:
 Սոսկ այդ ԻՏԷԱԼԻՆ իրականացման
 Համար աղօթե՛ր, գործե՛ր անպայման,
 Մինչեւ որ հասնի անոր, ԳՅՀԱՌՈՒՄ
 Իր ՄՏՔԻՆ, ՀՈԳԻՈՅՆ ՅՆԾՈՒՄ ԱՆՊԱՏՈՒՄ...:

ՅՈՒՇԻԿՆԵՐ

Ջինջ ԼՈՅՍԵն է ան՝ որուն ոսկի ցոլացում
 Կ'օրհնէ մեր կեանքն մեզ տալով խինդ անպատում,
 ՀԱՌԱԳԱՅԹ մը՝ մեր մտքի խոր գիշերունան:
 Հակտին վըրայ յանկարծ կուգայ երեսան:

ԱՐՁԱԳԱՆԳՆ է՝ որ անցնող ճայնն աւելի
 Քաղցր, ներդաշնակ կ'ընէ, այնքա՛ն սիրելի՛
 Ո՛րքան հեռուէն հասնի մեզի մեղմօրօր,
 Ա՛յնքան մեր սի՛րտը կը գրաւէ օրէ օր...:

Ջինջ ՀԱՅԵԼԻՆ՝ որուն բիւրեղըն ընդ միշտ
 Կը ցոլացնէ — ՅՈՅՍ, ՍԷՐ, ԵՐԿԻԻՂ, ՀՐՃՈՒԱՆՔ,
 ՎԻՇՏ,
 ԶՂՋՈՒՄ, ԱՂՕԹՔ — մեր դէմքին հետ կը տեսնենք,
 Մեր ներքին «ԵՍՆ» — մեր ՄԻՔՆ ու ՍԻՐՏ, ՀՈԳԻՆ —
 մենք:

ԳԱՐՈՒՆ մը ճոխ, նըշուագեղ, հըմայուն,
 Կը շառագնի՛ր արտասովոր, արեւուն,
 Արուսեակին մայրն մտնելէն շա՛տ, շա՛տ վերջ,
 Հորիզոնո՛վ մը ոսկեհալ, այնքա՛ն պերճ...:

ՏԵՐԵԻ մը սոսկ՝ գոր ո՛չ մերթի՛կըն սաստիկ՝
 Ո՛չ ալ եղեամն կրնան կապտել մէկ պահիկ,
 Թառամեցնե՛լ... ան կը մընա՛յ միշտ դալար
 Ու կը ՔՐՔՈՂ իրրեւ քընար ոսկեղար...:

Ամբոսական ԲՈՅՐ մ'գգլխիչ, մեղրածոր,
 Հարիւր թերթեան քննաշ վարդէ մը բոսոր,
 Որուն քէն տերեւներն են ցանցնուած,
 ԳԱՆՁ մ'է անգին, անկապտելի՛ ստացուած:

ԿԵԱՆՔԻ ՀԱՅԵԼԻՆ

Հաւատարիմ սիրտեր կան
 Ինչպէս կան քաջ հոգիներ,
 Միշտ իրարու օգնական,
 Թշուառն, անկեալն են կանգներ,
 Հոգիներ կան ճշմարիտ,
 Ա՛յնքան բարի ու մաքուր
 Զերդ թանկագին մարգարիտ՝
 Խօսքով, բարքով քաղցրաբոյր:
 Ինչ որ ունիս լաւագոյնն
 Տա՛ւր դուն սիրով աշխարհին,
 Վստահ եղի՛ր, օր մը դուն
 Պիտ՝ վայելես նոյն բարին:

Տո՛ւր սէրդ անկեղծ, եւ ահա՛
 Սէրն քու կեանքդ պիտ' գեղու
 եւ ոյժ քու վրադ պիտի գայ
 Ինկած պահուդ փրկելու:
 Օ՛հ, դուն հաւատք ունեցիր,
 եւ շատ սիրտեր պիտ' ցոյց տան
 Իրենց հաւատքն անբասիր
 Քու խօսքերուդ, գործքիդ վրան:
 Տո՛ւր նշմարիտըն անվախ,
 Պիտի ստանաս նոյն պարգեւ,
 Պիտի չըսես «բնա՛ւ, աւա՛ղ...»:
 Այլ գոհ մընաս արդարեւ:
 Անոյշ ժպտիդ փոխարէն
 Դուն, նոյնքան քաղցր ժըպիտ
 Պիտ' ըստանաս աշխարհէն,
 Երջանկանա՛յ պիտ' հոգիդ:
 Վշտացեալին հէ՛ք սրտին
 Կարեկցութիւն դուն ցոյց տո՛ւր,
 Այրույն տընակը ցրտին
 Զեռուցանէ՛ քող քու հուր,
 Քանգի կեանք է հայելին
 Թագաւորին ու գերւոյն,
 Արդ ընե՛նք մէր կարելին,
 Ինչ որ եմք մենք՝ ընեմք նոյնն,
 Ինչ որ ունիս ԼԱԻԱԳՈՅՆՆ
 Տուր դուն սիրով ԱՇԽԱՐՀԻՆ
 Վստա՛հ եղի՛ր, օ՛ր մը դուն,
 Պիտ' ՎԱՅԵԼԵՍ նո՛յն ԲԱՐԻՆ:

Ա Մ Ա Ն Ո Ր

Գրասեղանիս մօտեցաւ ան, շրթներուն
 Վըրայ գունատ՝ վախի դող կար սարսքուն,
 — Իր այդ օրուն երկար դասն էր վերջացած,
 «Նոր քերթ մը, ՏԵՐ իմ սիրելի, ինծի կա՞յ
 Եթէ հանիք, ես արեցի ասիկա...»:
 — Ըսաւ տղան, ո՛րքան յուզուած, նո՛յնքան ցած,
 Բըծաւորուած այն քերթին տեղ ես անոր,
 Տըւի անբիծ ու անարատ քերթ մը նոր,
 Ու ժպտեցայ իր արցունքոտ աչքերուն,
 «Օ՛հ, լաւագոյն ըրէ՛, որդեա՛կ իմ սիրուն»:

* * *

Հոգիս լեցուած ահուդողով, հուսկ պահուն՝
 Երեսանկեալ ես մօտեցայ ՍՈՒՐԲ ԳԱՀՈՒՆ,
 — Ցո՛ւրտ, անկեղան, ա՛լ մեռած էր ՀԻՆ ՏԱՐԻՆ
 «ՀԱՅՐ սիրելի», հեկեկացի, «ՍԷ՛Ր անհուն,
 Ինծի համար չունի՞ս նոր քերթ մ'արդեօք դուն,
 Եղծեցի գայս, չի գործելով ես ԲԱՐԻՆ...»:
 Առաւ հին քերթը բիծերով բիրաւոր,
 Ինծի տըւաւ նոր մ'անբիծ, ա՛յնքան աղուոր,
 Ու ժպտեցաւ անուշ՝ տըլտուր իմ սրտիս,
 — «Օ՛հ, լաւագոյնն ըրէ՛ հիմա, իմ որդիս...»:

Ո ՞ Ի Ր

Տխրաշունչ հողմիկն ո՞ւր այսպէս սուրայ,
 Արդեօք ի՞նչ տանի իր քեռոց վըրայ,
 Անշուք պարտեզին մէջէն շաչելով՝
 Ո՞ւր ալիքն օդին ճեղքէ ի հովով...:

Ո՞ւր նախքան թռչնող երամներն ամթիւ,
Որք մեր շուրջ, մեր մօտն երգէին խանդիւ,
Մեզ ներշնչէին սէր, խնծիղ ու հեշտ,
Այժմ ո՞ւր տան իրենց վերջին հըրածեշտ:

Վըտակն որ երբեմն էր արծաթ — վընհիտ,
Լոյսն արտափայլէր երկնից ու ժըպիտ,
Ո՞ւր մըռընչելով յորդահոս, պղտոր
Ժայռից բարձունքէն կը սահի մոլոր....:

Ո՞ւր նեպեն ամպերն սպիտակ ու թուխ,
Գուրբշիմ այգոյն, վերջալուսին ծուխ,
Ո՞ւր արտասուելով յորդաառատ, լըռին
Հորիզոնէն վեր փութով սաւառնին....:

Սեւ նռնիներու ըստուերաց մէջէն
Մահկին ցուրտ նըշոյլք դէպ ո՞ւր յառաջեն,
Սառած վիմին վրայ գոնէ մէկ պահիկ
Դադար չառնելով ո՞ւր դիմէ մահիկ....:

Ո՞հ, ո՞ւր այդ յառեալ աչքեր կը նային,
Է՞ր այդ լըռութիւն տիրէ շիրմային...
Ո՞ւր արդեօք հասնիլ բաղձայ կաթոգին,
Այդ երազներով բոցավառ հոգին....:

Ո՞ւր... դէպ յանժանօ՞թն, դէպի բացակա՞ն,

.....

Եւ սակայն ԾԱՆՕԹՆ, միայն ԻՐԱԿԱՆՆ....:

ԼՈՒՄՆՈՒՆԸ

Բազմադարեան ժայռի մը վրայ վիթխարի՝
Կ'արձանանար փարոսն հսկայ մարմարի,
Ցերեկն ի բուն ան կը խորդար ի խոր քուն,
Իսկ գիշերը միշտ զգաստ էր եւ արթուն:
Աշնանային մրրկալից գիշեր մ'էր.
Ոչ մի նշոյլ իսկ կ'երեւէր լուսաներ.
Սոսկ կը տիրէր աղջամուղջի սեւ դժխոյն,
Ահեղադէմ, խոժոռ, անհաշտ եւ տժգոյն
Մրրիկն անգուսպ եւս առաւել կը կատէր,
Կը մոնչէին ապերասան կոհակներ,
Կը փշրէին հսկայ ժայռին բաղխելով՝
Եւ վերըստին կը դառնային ի խոր ծով...
Այլ փարոսին՝ հովն ու ծով՝ բնաւ փոյթը չէր,
Շիկակարմիր իր լուսով ան կը ժպտէր,
Կը ծաղրէր խուլ, տխուր բզբիւնն ցուրտ հողմոց
Եւ մոնչիւնն անեղ ծովուն ալեկոծ,
Հո՛ն, ժայռին վրայ կանգնած լուսոյ վեհադիր
Կը սփռէր լուռ ու մունջ ոսկի շողերն իւր,
Թէպէտ գոռար ծով, փըչէին բուռն հովեր,
Անշարժ էր ան, եւ երբեք չէր վրդովեր:

* * *

Կէս գիշեր էր, դեռ փշրէին խելագար
Ալիք ծովուն յաւազ, ի ժայռ եւ եւ ի քար,
Խորը ծովուն՝ ուր չկար լոյս մը բընաւ.
Խոր ստուերին մէջ կը շարժէր մի մեծ նաւ,
Ղեկավարը յուսահատած չէր գիտեր
Ուր ուղղել նաւն, կը դողային իր թեւեր,
Ձայնը մարած կը գոչէր, ա՛հ, կորսըւած
Ենք՝ թէ չօգնէ մեզ բարեգութ ՀԱՅՐ ԱՍՏՈՒԱԾ,

— Յանկարծ գոչեց ուժգին մի հե՛ք նաւաստի,
«ԼՈ՛ՅՍ, ԼՈ՛ՅՍ, այլ եւս հանգիստ եղե՛ք, հաւաստի,
Մօ՛տ է ծովափն, մերձ հայրենի՛ք ապահով,
Թեպէտ գոռա՛յ ծովն ու փըչէ սաստիկ հով,
— «ԼՈ՛ՅՍ»— գոչեցին բոլոր նաւորդք սրտաբեկ,
ԼՈ՛ՅՍ, ՓՐԿՈՒԹԻՒՆ, չկա՛յ կասկած բնաւ երբեք,
Ի գո՛ւր եղանք այսֆան երկչոտ, ահափետ,
— Լո՛յս... այլ չիք յոյս», մըմռաց սե՛գ նաւապետ,

* * *

Առաւօտ էր, բնութիւն ողջոյն կը ժպտէր,
Կը ծըփային աստ անդ նաւուն բեկորներ,
Իսկ նաւաբեկք՝ ուրախութեան արցունքով
Կ'աղօթէին վեհ փարոսին վեմին խով:

Մ Ա Ն Ի Շ Ա Կ

Փոքրիկ, սիրուն մանիշակ
Խոր ծործորին մէջ կ'անէր,
Բուրեղ, վստահ, գոհունակ,
Մինչ ցօղալից իր աչեր
Ոչ ոք, ոչինչ տեսնէին,
Բայց եթէ սեւ հողաբլուր
Եւ իր վերեւ ջինջ երկին՝
Որ զինքն հսկէր, դիտէր լուռ:

Սփռէր բուրումն իր անոյշ
Իր շուրջն, իր մօտն եւ հեռո՛ւն,
Եւ անցորդներն անըզգոյշ,
Շնչելով իր բոյր սիրուն,
Գտնէին զինքն դիւրաբար

Եւ սիրէին մի միայն
Գեղեցկութեանը համար,
Հեգ մանիշակն աննըման:

Համեստ ծաղիկն օրէ օր
Սփռէր իր այդ յոյժ չնչին
Տաղանդ ի սփիւռս բիւրաւոր,
Միայն ի փառս ԱՐԱՐԶԻՆ.
Ո՛րքան անէր ու փքքէր,
Այնքան բուրէր հիաստանչ,
Եւ ծըծէին իր քերթեր
Շունչ գեփիւռին, ցօղ, փափանչ:

Այսպէս ողջոյն ջերմ ամառ
Անէր սիրուն մանիշակ,
Սփռելով բոյրն անդադար
Հաւատարիմ այս մըշակ.
Փըչեց աշուն ցրտագին,
Խամրեցաւ հե՛քն անջատուած
Թողլով սակայն կարն կեանքին
Յուշիկներն փաղցր, անմոռաց:

* * *

Մանիշակէն աւելի
Վաղանցիկ չէ՞ ե՛ւ կեանք մեր,
Ո՛րքան լինին հեշտալի
Ա՛յնքան սուղ եւ մեր ժամեր:
Իցի՛ւ թէ յետ մեր մահուն
Թողուինք հոս երկնից տակ՝
Ի սիրտս սիրով սուրբ, անհուն
Քաղցր, անմոռաց յիշատակ...:

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԸՆԺԱՅՈՒՄԸ

Ո՛չ գահ արժանի, ո՛չ թագ փառապանծ,
Ո՛չ գոհար անգին, ո՛չ անըսպառ գանձ,
Ո՛չ ծաղկեպսակ թարմ ու գեղաթոյր,
Որ ծորէ այերն բուրեղ ու մաքուր,
Ո՛չ արեգնացալոյ բարձունք աննըման
Կատարեալ, վըսեմ, սուրբ երանութեան,
Որ ձգտին մերձիկ արեւուն, աստեղց՝
Յայտնուած խոստմամբ ազօթֆի անկեղծ:
— Ասոնք հաղորդել երբեք չեն կարող
Վեհ գգացումներ սրտի մը սիրող,
Մեծագոյն քան զայս նուէրներն ամէն
Է՛ այն միակ պարգեւն՝ տրուած երկինքէն
— ՍՈՒՐԲ ՍԷՐՆ անձնըւէ՛ր, գոհո՛ղ, ծառայո՛ղ,
Հաւատարմաբար, ՍԷՐՆ յարատեւող:

Գ Ի Տ Ե Պ

Ի՞նչ է ՀՈՂՄ

Երբոր այգու ն կամ ընդ երեկս մեղմ ու գով
Խոր անտառին սաղարթին մէջ սուրալով՝
Երագողին մատչի ճակտին ի համբոյր՝
Մարել անկէ աներեւոյթ թռչող հուր...:

Ի՞նչ է ԶԱՅՆ,

Երբ դայլայլիկ թռչնոց ազու հիմեմեան,
Քնարի թրթռումն ու զըւարթնոց դիւթիչ ձայն
Բանաստեղծին մեղամաղձոտ, փափկաթել
Սրտին քալսեն անբոյժ, խոր վիշտն սփոփել:

.. Ի՞նչ է ԼՈՅՍ,

Երբոր երկնից վեհ լուսաւորն, պերն դշխոյն
Շրթամբք անբիծ, արծաթափայլ, ոսկեգոյն
Մահկանացուի մը սիրահար հողեղէն
Յառած աչքերն համբոյրներով ողողեն:

.. Ի՞նչ է ՍԷՐ,

Երբ հրեշտակի մ'աստեղաբիթ, գեղանի
Դիմաց վըրայ վարդ մը չֆնաղ ծածանի
Խոր անուրջի մէջ յածի սիրտն իր մոլոր
Տրոփէ փափուկ սիրտըն յուզմամբ անսովոր:

ՍՈՒՐԲ ԳԻՐՔԸ

Ո՞վ արդեօք ուսոյց մեզ թէ մի պատճառ՝
Մեծ եւ առաջին, գերագոյն, անճառ,
Քան զարարչութիւն էր եւ է՛ տըւած
Ներդաշնակ օրէնքը տիեզերաց
— ՍՈՒՐԲ ԳԻՐՔԸ:

Ո՞ր քաջ ուղեցոյց կրնայ անխափան
Մեզ առաջնորդել այն մեծ զօրութեան
Զոր պաշտել կռչէ մեզ գիտակցութիւն,
Եւ միշտ որոնել եռանդով արթուն
— ՍՈՒՐԲ ԳԻՐՔԸ:

Երբ գործողութիւնք մեր յաջողին լաւ,
Եւ միշտափըթիք յուսոյ ծիլք անբաւ
Լընուն մեր իղձերն, ո՞վ ցոյց տայ արդեօք
Ո՞ւր վայրն երջանիկ անթարշամ ծաղկօք,
— ՍՈՒՐԲ ԳԻՐՔԸ:

Երբ կըրից հետ բուռն փորձութիւնք անթիւ
Ջանան գորութեանց մեր յաղթել հեշտիւ,
Ո՞վ արդեօք ցուցնէ մեզ ճանապարհն այն
Ուր դիմենք յօնան երկնային միայն

— ՍՈՒՐԲ ԳԻՐՔԸ :

Երբ տարակուսանք իմաստութեան,
Եւ ալիք գաղտնեաց ծովուն անսահման
Խռովեն մեր դատումն ու մեր խորհուրդներ,
Ո՞վ մեր միտքն ուղղէ ճշմարիտն ի վեր,

— ՍՈՒՐԲ ԳԻՐՔԸ :

Ու երբ սպառող մեր շունչը վերջին
Ցայտնէ թէ հոգիք մեր պիտի թռչին
Դռուս այս վանդակէն, ո՞վ պիտի լինի
Մեզ մըխիթարիչ աշխատանք սիրելի...

— ՍՈՒՐԲ ԳԻՐՔԸ :

Մանուկ, չափահաս, ծերուկ, այր թէ կին
Թող լինի մեզ միշտ ընկեր անմեկին,
Ընտիր ուղեցոյց, սուրբ միանգամայն,
Ցըվե՛րք մեր կենաց միայն ու միայն

— ՍՈՒՐԲ ԳԻՐՔԸ :

ՄԷ՛Կ ԺՊԻՏԸ ԲԱԻ ԷՐ

Իրիկնամուտ մը տըխուր ու սրտնեղիչ, հոգեւորանջ,
Խոնջէնքէն ետք այն օրուան՝ միգամած ու անախանջ,
Երկարաձիգ ճամբուն վրայ՝ անձուկ մը բուռն կը ճնշէր
Հէ՛ք պանդխտին սիրտն յուզեալ՝ երբոր հասնէր մութ-
գիշեր,

ԲԵԹԼԷՀԷՄԻ պանդուկին մէջ պիտ' գտնէ՞ր հանգչելու
Փոքրիկ սենեակ մ'անկիւն մը՝ գոնէ գերդ հիւր այցելու,
Մըռայլ ու գէջ, գարշաբոյր ակտ'ն մ'իբրեւ ապաստան,
Մըսո՛ւր մ'անշուք ու տամուկ՝ օրօրոցի մը փոխան...
Եւ սակայն այդ անհրապոյր պանդուկին մէջ՝ վաղ այ-
գուն

Շըքեղութիւն կայ միսքիք՝ չորցած յարդին տարա-
ծուն

Վերն ԵՐԿԵԱՅԻՆ ՄԵՂԵԴԻՆ ՍՈՒՐԲ ԶՈՒԱՐԹՆՈՅ
բերկրալիք

«Փա՛նք ի բարձունս ԱՍՏՈՒԾՈՅ, ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ
Ի ՅԵՐԿԻՐ...»

Եւ Ի ՄԱՐԴԻԿ ՀԱՃՈՒԹԻՒՆ» — Կ'արձագանգէ երկին-
քէն,

«ՄԵԾ ԱԻՅՏԻՄ այսօր ձեզ» — օրհնեալ ԾՆՆՈՒՆԴԸ
կ'երգեն,

Մինչ ՄԱՆՈՒԿԻՆ նորաբաց մեղոյշ աչքերն կը նային
Իր ՄՕՐ վըրայ զարմացմամբ, վառեալ լուսով երկնա-
յին,

Ու վարդ շրթանց վրայ ծագի՛ սիրոյ ժպիտն առաջին,
Մօր անձկութիւնն ու խոնջէնք այլեւս իսպա՛ն կ'ան-
հետին,

Ու կը դառնա՛ն, կը փոխուի՛ն վերացընո՛ղ հիացման,
Արծարծելով սուրբ կայծերն ԱՆՈՐ սիրոյն անսահման,
Երանութեան վսե՛մ վայրկեան, ՍՈՒՐԲ ԾՆՆԴԵԱՆ
պատգամի,

Անյուսութիւն, անձուկ վիշտ, տագնապ կենաց մի՛
առ մի,

Սուրբ, անպատում հրճուամբի մէջ կը հալին նոյն հե-
տայն

ԿՈՅՍ ՄԱՐԻԱՄԻ ՄԻԱԾՆԻ ՄԷ՛Կ ԺՂՊԻՏՈՎԸ միայն:

Գ Ի Շ Ե Ր Ը

Ի՞նչ կարօտով ես կը սպասեմ գիշերուան
Որ ինձ բերէ վեհ խորհուրդներ լըռելեայն,
Զիս ազատէ ծանր հոգերէ, ու չնչին
Բաներէ որ՝ հաւասար են ոչընչին...
Գիտակցութիւն մը ԲՈՒ մասիդ հանդարտիկ
Կուգայ եւ ինձ կուտայ բերկրանք արդարեւ,
Որ ա՛յնքան քաղցր կ'երգէ հոգւոյս մէջ լըռիկ,
Զոր զըլացած էին օրուան լոյսն, արեւ,
Եւ որ կ'ապրի՝ իմ մէջս ցորե՛կը բոլոր,
Ու կը մեղմէ խայթերը սուր, կոտտացող
Նախորդ օրուան, ու շեշտով մեղմ, քաղցրուոր
Կ'ամոքէ սի՛րտըս վշտահար գովիկ ցող...:
Ո՛հ, սիրելի՛ է մութ գիշերն իմ հոգւոյս,
Անդորրութեան մէջ կը մոռնամ ամէն վիշտ...
Ու կը ննջե՛մ մինչեւ ծագի այգուն լոյս...:
Փա՛ռք, խոր քննոյս մէջ վայելած իմ հանգիստ
Գիշերուան խոր լըռութեան մէջ մանաւանդ
Յստակ լըսեմ ՀԱՅՐԱԿԱՆ ձայնըդ, Ո՛վ ՏէՐ,
Բիւր փառք կուտամ ՇՆՈՐՀԱՅԴ համար սուրբ ան-
ուանդ,
Մանկութենէս ի վեր գԳԵ՛Զ եմ պաշտեր...:

ՕԳՆԷ՛ ԻՆՁ ՏԷ՛Ր

Օգնէ՛ ինձ, ՏէՐ, որ միշտ լինիմ
Ճշմարտախօս, հաւատարիմ,
Զի կան շատեր՝ որ հանապազ
Վստահութիւն ունին վըրաս:

Տո՛ւր որ մաքուր լինիմ, Ո՛վ ՏէՐ,
Ինձ համար փոյթ ունին շատեր.
ԲՈՒ գօրութիւնդ խնդրեմ ինձ տուր,
Զի այս կեանքին փուշերն են սուր,
Վերելքն երկա՛ր է, ցից, անհարթ,
Պարտիմ մըղել չարին դէմ մարտ,
ՏէՐ, զիս ըրէ՛ արիասիրտ՝
Տակալ ընդդէմ ուժերուն բիրտ,
Շնորհէ՛, Ո՛վ ՀԱՅՐ, որ անխըտիր
Ես բարեկամն լինիմ ընտիր՝
Անոք, անյոյս անճանց նըկուն,
Նոյն իսկ անհաշտ, կոյր քշմամոյն:
Տուր որ միշտ տամ սիրայօժար,
Մոռնամ տուածս — քէեւ դժուար —
Ըրէ՛ զիս միշտ հըլու, խոնարհ,
Գիտեմ, ո՛րչափ եմ ես տըկար,
Ինձ սորվեցո՛ւր նայիլ միշտ ՎԵՐ,
Ծիծաղիլ՝ մինչ պատեն ցաւեր,
ՍԻՐԵԼ ԱՄԷ՛ՆՔԸ ՀԱՒԱՍԱՐ,
ԲԱՌՆԱԼ ԻՆԿԱՇՆ ԱՆՄԸԽԹԱՐ:

ՈՒՂԻՂ ԽՆԴՐՈՒԱԾՔ

Փոխան խնդրելու դրամ, փառք, պատիւ,
Իմ անկեղծ ազօթքըս է գիշեր, տիւ,
Լաւ մարսողութիւն, ՏէՐ ԻՄ, տուր ինձի,
Ու մարսելու բան մ'ինչ որ ալ լինի:

Տէ՛Ր, մարմին մ'առողջ, տոկուն, ինձի տո՛ւր
Ու խելք պահելու գայն ընդմիշտ մաքուր,

Առողջ միտք մը ԴՈՒՆ ինծի տուր խնդրեմ,
Պահել ինչ որ սուրբ է, բարի, վըսեմ:

ԲԱՐԻՆ գործելու կամք մը գորաւոր
Տո՛ւր ինծի, ո՛րչափ կարօտ եմ անոր,
ԶԱՐԻՆ յաղթելու՝ ՇԸՆՈՐՀՔԸԴ, ՏԷՐ իմ,
Հերիք է ինծի՝ որչափ որ ապրիմ:

Խնդրե՛մ, չերելիմ լալկան, յոռետես,
Մաշոյ հառաչանք քող չելլէ՝ սրտէս,
Կաղաչե՛մ, փրկէ զիս, վէս, ոխերիմ,
Բռնակալ «ԵՍ»էս, բազմադորմ ՏԷՐ իմ:

Զըւարճախօսի ձիրքն ինծի տո՛ւր, ՏԷՐ,
Անմեղ կատակի ո՛րչափ մեծ է դեր,
Ու ԵՐԶԱՆԿՈՒԹԻՒՆՆ որ կ'առնեմ ԿԵԱՆՔԷ,
Տուր որ իմ ԿԵԱՆՔՍ ԶԱՅՆ այլոց փոխանցէ՛:

Ա Ղ Օ Թ Ք Կ Ն Ո Ջ

Ո՛վ ՏԷՐ, քող հակի իր սիրտն իմ սրտիս,—
— ՃԻՇԴ ՍԻՐՈՅ համար, ո՛չ քէ գըթութեան
Սիրոյն համար, ո՛չ, այդպիսի սէր զիս
Ձերջանկացըներ, երբեք, յաւիտեան:

Ու երբ ըսկըսի երեւակայել —
— Ինչպէս խորհուրդներն արանց կը յածին,
Հեռի՛ ըլլալէ անսուրբ, անվայել,
Թող յիշէ իր ՏՈՒՆՆ գգացմամբ ընդոծին:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՅԱՐԿՆ, ՍԻՐՈՅ ԲՈՅՆ ՏԱՔՈՒԿ,
— Ո՛չ քէ չորս որմեր՝ վըրան տանի՛քով —
Պարտականութեան գգացումն, անձուկ
Կը ստիպեն մընալ իր ամուսնոյն քով:

Ո՛չ երբեք, այլ գերդ խաղաղ, անվրդով
Մի նաւահանգիստ, իրիկնամուտին
Փութա՛յ հոն դիմել, շէն, ուրախ սրտով,
Հոգեհատորին փարի՛լ վերըստին...:

Եւ ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ ՈՍԿԻ ՄԱՏԱՆԻՆ
Զիտա՛յ գգացումն եւ ո՛չ մի վայրկեան
Իրեն՝ գերութեան պրկող շղթային՝
Այլ ԱՆՎԵՐՋ ՍԻՐՈՅ, ԱՆՁՆԸԻՐՈՒԹԵԱՆ:

Քանի ամիսներ, տարիներ անցնին՝
Քիչ քիչ ծերանանք, մեր կեանքի գարունն
Իբրեւ մանրավէպ մը տարտամ ու հին
Պատմուած վաղուց՝ քէեւ գարդարուն:

Նախկին ԱՆԿԵՂԾ ՍԷՐՆ մընա՛յ ընդ միշտ վառ,
Աւելի գտուած, մաքուր, անարատ,
Մեր ՍՈՒՐԲ ՅԱՐԿԻՆ տակ բուրէ միշտ բուրվա՛ռ
Ու ՏԷՐՆ շնորհէ մեզ պարգեւներ առատ:

Ա Ղ Օ Թ Ք Ա Ռ Ն

Ո՛վ ՏԷՐ, թող իր սիրտն յարի իմ սրտիս, բուն
անկեղծ, ճշմարիտ ՍԻՐՈՅ համար, ո՛չ թէ ոսկւոյ, կալ-
ուածքի, կամ հանգիստ կեանքի համար:

Իր մտածումներն եթէ սաւառնին, ինչպէս ամէն
կնոջ մտքին սլացքը կը թռչի՛ յաճախ իր մօրն, եւ իրա-
ւամբ, թող յիշէ ԻՐ ՏՈՒՆԸ՝ զոր իր ԱՄՈՒՍԻՆԸ յար-

դարեց իրեն համար, ԶինՔ հանդատացնելու համար,
 ո՛չ թէ տանիք մը վրան՝ որուն ներքեւ ընտանեկան հա-
 սարակ զործեր ստիպեն զինքը մոռնալ խոհանոցը կամ
 հիւրանոցը, ՃՇՄԱՐԻՏ ՍԻՐՈՅ ԲՈՒՆԻԿ մը ՏԱՔՈՒԿ ու
 ԽԱՂԱՂ: Իր ամուսնութեան ոսկի մատանին՝ թէեւ շատ
 սիրուն ու շատ թանկագին, սոսկ մետաղ մը չէ, այլ
 ԽՈՐՀՐԴԱՆԻՇ մը իր ՈՍԿԻ ՆԿԱՐԱԳՐԻՆ, իր ԱԴԱ-
 ՄԱՆԴ հողւոյն՝ նուիրուած իր ՍԻՐԱԾ ԷԱԿԻՆ: Իր
 թարմ, մանկամարդ հասակը կը թուի հիմա իբր երազ
 հաճելի՝ որ սահա՛ծ է...: Ո՛հ, երանի՛ թէ իր սրտի
 հատորներուն աչաց մէջ տեսնէ ՃՇՄԱՐԻՏ ԴԻՄԱԳԻԾԸ
 այն ՊԱՐՄԱՆԻՆ՝ որ ուխտած էր ՍԻՐԵՂ ԶԻՆՔ մինչեւ
 ի մահ...: Եւ հուսկ, սիրելի՛ ՏէՐ, երբ մեր կեանքի
 արեւը հակի դէպի հորիզոնը, երկուքս ալ իրար փա-
 թած սիրենք ոսկեհալ իրիկնամուտը ու լսենք մրմունջ-
 ներն օդին մէջ աներեւոյթ հրեշտակներուն — «Մին-
 քե՛ի ի ՄԱՀ ՀԱԻԱՏԱՐԻՄ...»

Հ Ի Ի Ս Կ Է Ն Ը

Այս տունն ո՛ւր բոյն դրած է ԵՐԶԱՆԿՈՒԹԻՒՆ,
 Շինուած չէ երբեք հմայքով մոգական,
 ՄԱՅՐ մ'է շինած զայն իՐ ձեռքով նրկուն,
 Ո՛րքան գեղեցիկ՝ ապահով նոյնքան:

Ոչ միայն իր ջերմ ԱՂՕԹՔՈՎ ԱՆԿԵՂԾ
 Այլ յարգ ԱՐՑՈՒՆՔՈՎՆ իր ՍՐՏԵՆ՝ բոլորած,
 ՄԱՅՐԱՎԱՆ՝ ՍՐՏԵՆ՝ բարի, սիրայեղ,
 Աուրք աշխատութեան սիրովն երկիւզած:

Որովհետեւ ինՔ գիտե՛ր այս կեանքին
 Կարօտութիւններն, վիշտերն դառնագոյն,
 Շինեճ զայն ՍԻՐՈՎ ՄԱՅՐԵՆԻ՛, ԱՆԳԻ՛Ն,
 ԱՆԽԱՌՆ ՀՐՃՈՒԱՆՔԻ, ԵՐԶԱՆԿՈՒԹԵԱՆ բոյն:

Ա Ղ Օ Թ Ք

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԻ ԱՏԵՆ

ՏէՐ, ոյժ տուր մեզ՝ պահել ՀԱԻԱՏՔԸ մեր հին,
 Երբ կը փըչեն խիստ տագնապի ցուրտ հովեր,
 Մինչ փոխուած է կացութիւնն այս աշխարհին,
 Խաղաղութիւնն ալ մեր մտքին վրդովեր...:

Վայելեցիմք ամէն հանգիստ ու հրճումն,
 — Օրե՛ր գրադման, գովիկ, անդորր գիշերներ,
 Բարեկամներ եւ օրհաստուն շէկ բուրակ,
 Միշտ գոհումակ՝ ամէն փափաք ենք վայելեր:

Քեզ ծառայելն ա՛յնքան հեշտ էր մեզ համար,
 Երբ դեռ մարդիկ շատ քիչ խնդրել կրնային,
 Բայց այժմ, ո՛վ ՏէՐ, պաղ է բուրակ մեր, չէ վառ
 Զախորդութեան փըչէ բուքը սառնային...:

Կարօտութիւնք մեր շա՛տ մեծ են ՀԱՅՐ ԲԱՐԻ,
 Մեզ փաշտութիւն տա՛ւր, այս օրումն համար, Տէ՛Ր
 Մարտնչելու համար ՍԻՐՏ տուր մեզ ԱՐԻ՛,
 ՀԱԻԱՏՔ, քէեւ փռիին մէջ ենք փռուեր:

Մեզ գորացու՛ր, դիմադրել հոգ, տաքակոյս,
Եւ լուծելու ծանրը հարցեր մարդկութեան,
Միայն ԲՈՒ ՎՐԱԴ դընելով մեր ՏԸԿԱՐ ՅՈՅՍ,
Պիտ' վայելեմք ԵՐԱՆՈՒԹԻՒՆՆ ՅԱՂԹՈՒԹԵԱՆ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շնորհակալ եմ ԲԵԶ, ՏԷՐ, անոյշ ծիծաղին հա-
մար՝ մանկիկի մը քնքուշ շրթանց վրայ, սիրավառ ա-
չաց համար, եւ թաւաշին մեղմ հպումին... մեղրահոս
շրթանց ու փափուկ վարդադոյն մատանց համար՝ ո-
րոնք թրթռուն լար մը կը դարձնեն սրտիս մէջ...:

Շնորհակալ եմ ԲԵԶ, ՏԷՐ, դեղձանիկին ու սա-
րեկին՝ արեւողող տերեւներուն մէջ հրաշալիօրէն ա-
րագ բաղխող թեւերուն համար եւ յանգաւոր, զուարթ
լարերուն համար...: Ձմրան բիւրեղ ձեան ու թափան-
ցիկ սառույցին համար. ցօղաթուրմ դարնան մեղանոյշ
դեփիւռին, ամրան կապոյտ երկնակամարին եւ հրեղէն
ոսկի դնտին համար...:

Աչնան ոսկեկեհալ հորիզոնին համար, ոսկեճաճանչ
հեռանկարին ու ծիրանեփայլ բլուրներուն համար՝
փա՛ռք ԲԵԶ, ՏԷՐ: Առաւօտեան լոյսին ու դարձօնքի
մեղեդիին համար՝ աշնքան անոյշ, ա՛շնքան հոգեղ-
մայլ...: Իրիկուան խաղաղութեան, միսթիք լու-
թեան ու անվրդով հանգստեան համար, փա՛ռք ԲԵԶ,
ՏԷՐ: Աստեղադարձ գոհարավառ երկինքի յաւիտենա-
կան քաղցր հովանիին ու ապահով ապաստանի համար,
երբ փոթորիկ ծագի...:

ՔՈՒ հուժկու ձեռքիդ համար՝ որ ԱՓԻԴ մէջ սեղ-
մած ես ԱՐԾԱԹ ԼԱՐԸ ԿԵԱՆՔԻՆ: ՓԱ՛ՌՔ ԲԵԶ,
ՏԷ՛Ր...:

ՆՈՒԱԳ ԵՐԿՆԱՅԻՆ

Ո՛վ դու բերկրութեան ջինջ աղբիւր յորդառատ,
Հոգւոյ հանգստեան խոր ակունք անարատ,
Հանոյք փաղցրագոյն՝ վիշտերէ անխրոտ,
Հոսէ՛, միշտ հոսէ՛, անայլա՛յլ, վե՛հ սիրով:

Երբե՛ք մի՛ քոյուր մեզ լճուած, միայնակ,
Քեզմո՛վ, սոսկ ֆեզմո՛վ, երկնային սուրբ նըւագ,
Լեցուի՛ն մեր սիրտե՛րը տըխուր ու քափուր...
Վառի՛, միշտ վառի՛ քու սիրոյդ անշէջ հուր:

Նըւա՛գ երկնային, հոգեզմայլ պաշտողներ
Հըգօր շեշտերո՛վըդ քոչին դէպի վե՛ր,
Ո՛ւր բիւր գըւարթնոց հոծ խումբեր լուսաթեւ
Գովե՛ն ՀԱՅՐՆ ԱՍՏՈՒԱԾ մեծ խանդիւ յարատեւ:

Թրքոսմն ամոքիչ խագերուդ ներդաշնակ՝
Ի մի քոյ ձուլէ՛ մեր ՍԻՐՏԵՐՆ շարունակ,
ԱՆՀԱՏՆ, ԸՆՏԱՆԻՔՆ, ԱԶԳՆ ՈՒ ԵԿԵՂԵՑԻՆ
ՍԻՐՈՎ ՃՇՄԱՐԻՏ միշտ միմեանց ձայնակցի՛ն...:

Ու ՏԷՐՆ ալ վերէն գըքութեամբ անսահման
Տեղա՛յ գովարար անձրեւներ օրհնութեան,
Ձըրի շընորհաց՝ անխըտիր ամէնո՛ւն...
Երգե՛մք, օ՛րն, երգե՛մք մեր ՓՐԿԶԻՆ ՍԷՐՆ ԱՆՀՈՒՆ:

Ձ Ի Ի Ն Ե Ր Գ

Օրօրումով խօլական
Ձեան հատիկներ վար կուգան,
Գիշեր ցորեկ շարունակ,
Ծառ, թուփ, ծղոտ, բարունակ,
Տանիք, արտեր, ձոր ու սար
Կը մերմըկնան հաւասար.

Բայց միթէ ձիւնն աւելի
Սպիտակ, անբիծ կը փայլի՞
Քան քու ՃԱԿԱՏ
ՍԻՐԱԿԱԹ....:

Հեշտ նագանգով մ'աննըման
Բիւրեղ աստղեր կուգան ման,
Թեթեւ, հեզիկ ու լըռին
Կը պըլըվի՞ն, կը փարի՞ն
Իրարու գի՛րկըն յուշիկ,
Մըրափ մ'առնել անուշիկ.
Բայց կրնա՞յ ձիւնը լինել
Փափուկ, գողտրիկ առաւել
Քան քու ՀԸՊՈՒՄ
ԱՆՊԱՏՈՒՄ....:

Դադրած է ձիւնն ալ հիմակ,
Երկիրն ողջոյն մեփմերմակ
Ոսկի ցոլէն արեւուն
Ամէն կողմ, մօտ թէ հեռուն
Կը փալփըլան անհամար

Աղամանդներ լուսավառ,
Բա՛յց քու ՍԷՐԷԴ աւելի՛
ՄԱՔՈՒՐ արդեօք կը փայլի՞
ՁԻԻՆՆ ՍՊԻՏԱԿ
ԵՐԿՆԻՑ ՏԱԿ....:

Ն Է

Եթէ գարնան առաւօտու վընիտ ցօղ
Ձի նըմանէր այն բիւրեղեայ մարգարտին
Որ կը սահի ԿՈՒՍԻՆ այտից վրայ լռին,
Ո՞վ գայն պիտի նըկարագրէր, ո՞ր քերթող:

Եթէ գեղգե՛ղը սիրագեղ սոխակին
Ձըլլար ԿՈՒՍԻՆ աղու ձայնին արձագանգ
Որ սէր կ'ազդէ սիրող սրտից ու բերկրանք,
Ո՞վ գայն լըսել փութար այգուն ցօղագին:

Եթէ ժպտուն վարդ արշալոյս քրքմագոյն
Ձարտափայլէր ԿՈՒՍԻՆ ժպտուն ու նայուած
Որ կը փայլի այն ինչ իր նինջ թօթափած՝
Ո՞ր բանաստեղծ տենչար դիտել գայն այգուն:

Եթէ մեխակ, վարդ, մանիշակ ու շուշան
Ձի բուրէին ի բոյր ԿՈՒՍԻՆ խնկաւէտ,
Ո՞ր ձեռք արդեօք, ո՞ր պարմանի կամ պըւէտ
Պիտի քաղէր այդ գաղիկներն աննըման:

Ս Ի Ր Ո Յ Գ Ա Ր Ո Ւ Ն Ը

Տըլսուր էր իմ սիրտս ու ձրմեռնամած՝
Մինչեւ որ ԵՐԳԸԴ լրացի յանկարծ,
Մի՛ լըռեք ո՛վ ԶԱՅՆ ՍԻՐՈՅ մեղանուշ,
Այլ լեցուր իմ ԿԵԱՆՔՍ ԳԱՐՈՒՆՈՎ ԲՆՔՈՒՇ,
Տեսնելէս առաջ ԱԶԲԵՐԸԴ ՓԱՐՓԱՌ
Տարտամ էր իմ ՅՈՅՍՍ, անտուն, անբարբառ,
Ո՛վ ԺԸՊԻՏ ՍԻՐՈՅ, բընաւ մի՛ գոցեր
Դուռըն ԴԸՐԱԽՏԻՆ, արձակէ՛ բոցեր,
Մի՛ն պատրանք գոցես, երագներս առա՛ջ,
Բաժինս դա՛ռն արցունք, հոգեմաշ հառաջ,
Յետոյ գըտա՛յ որ՝ ԶԱՐԹՕՆՔԻԴ ՀՈՒՐԷՆ
Քաղցր երանութիւն անոնք կը բուրեն:
Ո՛վ ՇՐԹՆԵՐ ՍԻՐՈՅ տըւէք ինձ կրկին
Զեր ՎԱՐԴՆ Ի ՀԱՄԲՈՅՐ դիւքել իմ ՀՈԳԻՆ,
Ո՛վ ԳԱՐՈՒՆ ՍԻՐՈՅ, ԳԱՐՈՒՆ ԱՆՆԸՄԱՆ,
Օ՛հ, գաղտնիքն անոյշ ՄԵՐՆ է, ՄԵՐՆ միայն,
ԴՈՒՆ, Ո՛վ ՍԻՐՏ ՍԻՐՈՅ, ՓԱՐԻՄ վերջապէս
Ու ՍԻՐՈՂ ՍՐՏԻՍ ՎՐԱՅ ԿԸ ՏՐՈՓԵՄ...:

Ս Ի Ր Ա Պ Ա Տ Ո Ւ Մ

Ճշմարիտ ԿԵԱՆՔ, ՍԷՐ նշմարիտ
Են անբաժան գոյգ մարգարիտ:

ՍԷՐԸ ԿԵԱՆՔԻՆ հետ անբաժան է ԵՐԿԻՆ.
Իսկ ԿԵԱՆՔՆ առանց ՍԻՐՈՅ ԴԸԺՈՒՔ Է ԿՐԿԻՆ

ՍԷՐ, ՈՒՐԱԽՈՒԹԻՒՆ ամէնէն անուշ,
ՍԷՐ, ՎԻՇՏ ամէնէն դառն ու սըրափուշ:

Ո՛րքան ալ խոր ըլլայ գիշերը մըքին
Երբ ՍԷՐ ԾԱԳԻ հոծ ստուերներ կը ցնդին:

Ինչպէս շողերն արեգին
Անձրեւէ ետք կը ծագին,
Նոյնպէս ՍԷՐՆ՝ անգին գոհար,
Սփռփ սրտից վշտահար:

Ս Ի Ր Տ Դ

Շուշաններու կը փքքին
Անքիծ հոյլեր ճԱԿՏԻԴ վրայ,
ԽՈՐՆ ԱԶԲԵՐՈՒԴ ԿԱՊՈՅՏԻՆ
ՍԷՐՆ ԵՐԿՆՔԻ կը քքռայ...:

Յաամիկներու շուրջ ածուին,
Մեղրածորան հուր ՇՈՒՐԹԵՐԴ
Ի՛նչ հըմայժով կը բացուին
ՎԱՐԴ-ԿՈԿՈՆՆԵՐ փափկաքերք:

Ու քաշային մեղմ ՀԸՊՈՒՄ
ՆՈՒՐԲ ԻՐԱՆԻԴ ՄԱՐՄԱՐԷ
ՍՈՒՐԲ ՀԸՐԱՅՐՔՈՎ մանապատմ՝
ԱՆԹԵՂՈՒԱԾ ՍԷՐՍ ԿԸ ՎԱՌԷ:

Սակայն ինչո՞ւ արդեօք, Տէ՛ր,
— Ո՛րվ իմ ՀՈԳԵԱԿՍ ՓԱՐԵԼԻ —
Որ քեզ այնքան է ՕԺՏԵՐ՝
Տուած է քա՛ր սիրտ քեզի...:

Ս Է Ր

Աւելի բուռն ու կատաղի բոց մը՝ քան բարեկա-
մութիւն, աւելի յեղյեղուկ, փոփոխամիտ եւ նուազ
զատորոշող: Սակայն ճշմարիտ Սէ՛րն անկեղծ է, ան-
այլալի, հաստատ ու յարատեւ: ԻՐԱԿԱՆ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒ-
ԹԻՒՆ եւ ՏԻՊԱՐ ՍԷ՛Ր՝ զոյգ լոյսեր են շողշողուն, ջե-
ռուցանող, այս միջին ու ցուրտ աշխարհիս մէջ: Երկու
թանկազին դոհարներ՝ որ կը զարդարեն ԱՌԱՔԻՆԻ ու
ՏԻՊԱՐ ԿԵԱՆՔԵՐ՝ որոնք ՄԱՐՄՆԱՅՈՒՄՆ են ԱՆՁ-
ՆԸԻՐՈՒԹԵԱՆ:

Ա Ն Բ Ա Յ Ա Տ Ր Ե Լ Ի Ն

Հեռաւորութիւն, խորութիւն միջոց՝
Պարզ, դիւրին խնդիրք են յաչըս գիտնոց.
Լոյս, գոյն, օդ, հող, ջուր եւ տարերք համայն
Գաղտնիք չեն այլ եւս, զքօսանք միայն:

Ցախ, քուփ, ծառ, տերեւ, ծաղիկ ու փրփր,
Մէգ, ամպ, ծուխ, շոգի, շաղ ու ցօղ վրնիտ,
Խորշակ քէ քամի, հիւսիս կամ գեփիւս
Ոչ եւրս ունին նրկարագիր քիւր:

Բա՛յց, ԴՈ՛ր, դեռ մընա՛ս, անքախանց գաղտնիք
Ո՛րչափ որ խորհիմ լըռին ու մենիկ,
ՀԱՆԵԼՈՒԿ մ'ես, ԿՈ՛ՅՍ, խրքին, անսովոր...:

Իսկ ՆԱ որ ի քեզ եղ շընորհ ու գեղ
Ո՛րքան արդեօք ՄԵ՛ծ է, ՎԼՍԵՄ, ՇԸՔԵՂ,
ԱՆԲԱՅԱՏՐԵԼԻ եւ ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ...:

Ճ Շ Մ Ա Ր Տ ՈՒ Թ Ի Ի Ն

Այն միակ առաքինութիւնը՝ որ կը զգուի սուտէն
ու կը դարչի կեղծիքէն. կ'ատէ չաբան ու դիմակը: Իր
գերագոյն նշանաբանն է — «Երբե՛ք մի՛ ստեր, ՍԻՐԷ՛
ՃՇՄԱՐԻՏԸ, ԽՕՍԷ՛ ՃՇՄԱՐԻՏԸ, ԳՐԷ՛ ու ԳՈՐԾԷ՛
ՃՇՄԱՐԻՏԸ

Ճշմարտութիւնն անյաղթելի՛ է: Ճշմարտութիւնը
պիտի աղատէ քեզ: Վաշինկիթընի մեծութեան գաղտ-
նիքը ճշմարիտը խօսելուն մէջ կը կայանար, անվեհեր,
համարձակ:

Յ Ո Յ Ս

Ակնկալութեան ու բաղձանքի բաղադրութիւնը:
ՅՈ՛ՅՍ, փայլուն աստղը մը կեանքի մրրկալից ովկէա-
նին վրայ: Դիւթիչ մարդն ու հմայուն վայրը երիտա-
սարդին, ցուպն ու յենարանը ծերին, միակ սփոփան-
քը բանական էակին՝ դժբախտութեան ատեն, անչէջ
լոյսն՝ որ կը շողայ վշտի փոթորիկներէն վեր, միակ
մխիթարիչը որ կ'ընկերանայ մեզ մութ ձորէն վար,
կեանքի խորիսիւր հաստատ ու զօրաւոր, միակ պահ-
պանիչն ու ասպատանը հոգւոյն...:

ԿԱՂԱՆԴԸ

Հ'այ մանկունք, ձեզ ԲԱՐԻ ԿԱՂԱՆԴ շնորհաւոր,
Հէք ՀԱՅ որբերը յիշեցէ՛ք դուք, ա՛յսօր:

Հասաւ վերջին գիշերն ալ ցուրտ, խաւարին,
Դուրսն՝ հատիկներ բիւրեղ՝ առատ կը տեղան,
Սակայն ի՞նչ փոյթ, ներսը մոմեր կը վառին
Ու պատրաստուած է Կաղանդի նոյս սեղան:

Սեղա՛ն, որուն շուրջը կարգով բոլորած,
Ո՛րքան անշագ աչքով հիմա դիտէ՛ք դուք
Միրգերն անոյշ, բոկեղն ու ծաղ, կըլոր հաց,
Արման ու քուզ... կը՛ռք, կուլ տալով միշտ ձեր
քուք:

Հընչա՛ծ է ժամն, ա՛լ ըսպասել անհրնար,
Հո՛ն են պուպրիկ, պատկեր, տետրակ ու գետակ,
Բարի հայրիկն ա՛լ ձեզ գսպել չի՛ կրնար,
Ու կը ստիպուի բաժնել եւ դուք կը խնդաք:

Ա՛ն այս գրբի տետրակը նոր, Յովհաննէս,
Տեսնե՛մ քեզ, մօրը՛դ սիրտն ա՛լ քունդ չի հանես,
Այս պատկերն ալ քեզի՛ կուտամ, ծոյլ Սարգիս,
Լուսցածին պէս ցատփես ելլես, չի պառկիս:

Դուք օգնելուդ համար ձեր մօր, կ'ընդունի՛ք,
Մէջ մէկ բրդեայ ցփսի, Արտեմ եւ Նունիկ,
Դո՛ւք որ չեղա՛ք չար, խեռ, ըմբոստ բընաւին,
Արժանի՛ էք այս գեղեցիկ պարգեւին:

— Եւ այս սիրուն պուպրիկն ալ դուն ա՛ն, Նարդիկ,
Բայց միշտ սիրով հետը խաղա՛ հանդարտիկ,

Այս կակուղիկ գնդակն ալ փուկ է Արիկ,
Ըրէ՛ տեսնեմ, հիմա՛, անգամ մը ծափիկ:

Քեզի ալ տա՛մ շաքար, ձակո՛ւկըս Արմէն,
Եկո՛ւր նայիմ, չիյնա՛ս, տատես ու մէն մէն,
Խուշի՛կս աղուոր, տատես մէնմէն ու տատես,
Մի՛ վախճար, մի՛, ուժով բռնէ դուն մատէս:

* * *

Եւ կը սկըսի՛ք ուտել միրգե՛րը համեղ —
Տասնոցաշար կարմիր խնձորն անուշակ,
Նարինջ, ընկույզ, կաղին չամիչ ու պաստեղ,
Կեցցէ՛ յաւերժ ձեր մանկական ախորժակ:

Վայելեցէ՛ք խաղաղ միտքով ու սրբտով,
ԲԱՐԻ ԿԱՂԱՆԴՆ ԱՆԳԻՏԱԿԻՑ ՄԱՆԿՈՒԹԵԱՆ,
Հիմա՛ սահի՛ քող անկըսկիծ, անվըրդով
Ձեր երջանիկ կեանքին ամէն մէկ վայրկեան:

Ո՛հ, երանի՛ք քէ աղանդեր, խաղալիկ
Ձեր սեղանէն միշտ անպակաս մընայի՛ն,
Իցի՛ւ քէ միշտ ունենայի՛ք, սիրելիք,
ԱՆՈՒՇ ՊԱՏՐԱՆՔՆ... ԱՆՄԵՂՈՒԹԵԱՆ ԵՐԿՆԱՅԻՆ:

Բա՛ն մը միայն, ո՛հ, չի՛ մոռնա՛ք դուք երբեք
Ճիշդ այս պահուն՝ անտուն, անտէր, անսըւաղ,
Ձեր եղբայրներն ու քոյրերն մերկ, վշտաբէկ,
Որ քափառի՛ն անապատները... աւա՛ղ:

Ա՛յս, յիշեցէ՛ք զանոնք որ նիշդ ձեզ նման
ՀԱՅ ԾՐՆՈՂԱՅ Էին միակ ԱԶՔԻՆ ԼՈՅՍ...
Այսօր կարօ՛տ ձեր օգնութեան, նըւիրման,
Օ՛ն, փութացէ՛ք ՏԱԼ ՀԱՅ, ՀԱԳՈՒՍՏ, ԿԵԱՆՔ ԵՒ
ՅՈՅՍ...:

ՀԱԻԱՏՔ

Հաստատունն եւ անսասան անկիւնաքարը, որուն վրայ պիտի կառուցուի՝ ու բարձրանայ քրիստոնէին շինուածքը: Քրիստոնեան կ'ընդունի այս ճշմարտութիւնն եւ կը հաւատայ անոր, եւ իր գործքերը կը հետեւին իրեն: Հաւատք կ'ընդունի եւ կը ճանչնայ զԱՍՏՈՒԱԾ եւ մեղ ԱՍՏՈՒԱԾԱՍԷՐ կ'ընէ, կ'ընդունի եւ կը ճանչնայ զՔՐԻՍՏՈՍ, եւ մեղ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ կ'ընէ: Հաւատքով կ'ապրինք, կը գործենք, կ'անմահանանք:

ԱՆՄԵՂ ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ

Գեղամ հազիւ հինգ տարեկան, շիկահեր, Մանչ մը պըլուզ, վանդակին մէջ կը պահէր Գիրգ երաժիշտ մը, ցայգերգող դեղձանիկ, Անփոյթ, անմեղ կեանքին ընկերն երջանիկ:

Առտու մ'ելաւ իր անկողնէն խնդագին Ու խայտալով երբ մօտեցաւ վանդակին,
— «Մայրի՛կ», ճշեց, «ն՛ւր է, չիկա՛յ իմ քոչնակ, Ո՞վ արդեօք, ո՞վ, բաց է քոզեր այս դռնակ,

Ու խեղճ գեղամ հեկեկալով կ'արտասուէր,
Մատաղ, փափուկ սիրտը խոցուած կարեկեր,
— «Ինչո՞ւ համար, մայրի՛կ, մեր Հա՛յրըն Աստուած, Թոչնիկիս պէս ինծի քեւեր չէ տըլած»:

Հիմա ե՛ս ալ, շուտ բանալով իմ քեւեր,
Կը քոչէի մեր տանիքին ֆիւէն վեր,

Ու քոչնիկիս պոչէն բռնած պիմդ, իսկոյն
Կը բերէի զանի կրկին ե՛տ, մեր տուն»:

“ * * *

— «Հայրի՛կ ինծի չըսի՞ր դուն,
— «Որդեա՛կ, եղի՛ր միշտ արթուն,
Հաւատարիմ եւ հըլուն,
Տասնոցներդ պահելու»:

«Անոց դուն շատ լաւ հոգ տար,
Գիշեր, ցորեկ, անդադար,
Ու ոսկիներդ ինքնին
Անպատճառ լաւ կը պահուի՛ն...»:

— «Այո՛, ա՛յնպէս է, որդեա՛կ,
Իմ պատուէրս այդ է միակ,
Ջանա՛ պահել զայն անխախտ,
Կը ժպտի օր մը քեզ բախտ»:

— «Ուրեմն ինչո՞ւ, անցեալ օր,
Ըսէ՛, հայրի՛կ, ՔՈՒ ԲՈՂՈՐ
ՁԻՂ ՈՍԿԻՆԵՐԴ ԳՐՊԱՆԷԴ
ԵՂԱՆ ՔՍԱԿՈՎԸԴ ԱՆՀԵՏ...»:

* * *

— «Մայրի՛կ, ո՞ւր կ'երթան՝ երբ մեռնին մարդիկ,
Օր մը Սիրարփի հարցուց հանդարտիկ,—

— «Ձեմ կրնար ըսել, հոգեա՛կ, ճշդիւ ո՞ւր»,
Մայրն ըսաւ, «հարցումդ է խրթին, տըխուր»:

— «Ի՞նչ կ'ըսես, մայրի՛կ, չե՞ս գիտեր, իրա՞ւ»,
Դստրիկը գոչեց ձայնով մ'հոգեգրաւ,

— «Այո՛, չեմ գիտեր, հաւատա խօսքիս,
Եւ ի՛նչպէս կրնամ գիտնալ, սիրելիս»:

— «Բայց» — կրկնեց յուզուած, հարցուկը փոփրիկ,
— «Ատանկ բան կ'ըլլա՞յ, անուշիկ մայրիկ,
կեանքիդ մէջ ամբողջ չի կարդացի՞ր դուն
Անգամ մը գոնէ աշխարհագրութիւն»:

ՆՈՒԱՐԴԻՍ ՀԱՐՅՈՒՄԸ

«Այդ հետաքրքիր նայուածքը փայլուն,
Մանկական անմեղ, անուշիկ լեզուն:»

Դեկտեմբերի ցուրտ գիշեր մ'էր մըթին,
Պահուած էր լուսնակն ամպերու ետին,
Եւ քըթենիին մէջէն չոր ու մերկ
Կը լսուէր հովին տըխուր եղերերգ:

Իմ կրտսեր դուստրս, սիրունիկ Նըւարդ
— Որ տեղ մը տիտիկ չըներ՝ անհանդարտ,—
Երբ սենեակէս դուրս ելայ վառ մոմով,
Ինքն ալ սահեցաւ՝ ձեռքէս բռնելով:

Հովին հոսանքէն ճըրագըս առկայծ՝
Ձի դիմանալով մարեցաւ յանկարծ,
Եւ ճիշդ այդ պահուն երեւցաւ մէկէն
Աղուոր լուսընկան ամպի մը տակէն...:

Նուարդս այս բանէն յուզուած ու վախցած,
— «Հայրիկ», ըսաւ ինձ՝ ձայնով մեղմիկ ցած,
«Այս սաստիկ հովէն արդեօք կը ՄԱՐԻ՞
ԱՂՈՒՈՐԻԿ ՄՈՄՆ ԱՆ ՅԻՍՈՒՍԻՆ ԲԱՐԻ»:

ՄԵՂՐԻԿԻՆ ՀԱՐՅՈՒՄԸ

Պայծառ գիշեր մ'երբոր Մեղրիկ
Դիտէր երկինքը հանդարտիկ,
— «Մայրիկ», ըսաւ, «երկնից վըրան
Ի՞նչ են անոնք որ պըլպըլան»:

— «Անոյշ Մեղրիկս, ե'կ, ըսեմ քեզ,
Անոնք՝ որ վերն, հեռո՛ւն տեսնես,
Մեր պահապան հըրեշտակին
Աչերն են որ միշտ կը փայլին»:

— «Սակայն մայրիկ, ինչո՞ւ համար
Այդ աչերն որ են անհամար՝
Չեն երեւար ցորեկուան մէջ,
Միայն գիշերն փայլին անշէջ»:

— «Բանգի երբոր մենք ենք արքունի՝
Մեր հրեշտակը քաշէ խոր քուն,
Սակայն երբ մենք քնանանք խոր,
Մեզ կը հսկեն աչերն անոր...»:

ԼՈՒՍՆԱԿԸ

Երկինք ծածկըւած էր սեւ ամպերով,
Տեղար յորդ անձրեւ, ուժգին փըչէր հով,
Սարսափեցուցիչ որոտմամբ ահեղ
Շէկ կայծակներու կը տեղար հեղեղ:

Արմէն եւ Արուս՝ պատուհանին բով
Նստած՝ նայէին դուրս տըխուր դէմքով,
Մայրիկը չիկար տան մէջ այն գիշեր,
Հայրիկն ալ հեռու երկիր էր գացեր:

Երբ հանդարտեցաւ մըրիկն այն սաստիկ,
Ցրուեցան ամպերն ալ մէկիկ մէկիկ,
Յանկարծ փայլեցաւ թագուհին լուսնակ
Երկընքի վըրայ դեղնած, տխրունակ:

— «Քո՛յր իմ, վե՛ր նայէ՛» — ըսաւ Արմենա՛կ,
«Տե՛ս, երբոր ծովէն նոր կ'ելլէր լուսնակ,
Ո՛րքան կարմիր էր, վառ եւ բոցալոյս,
Բայց հիմա ինչո՞ւ այսպէս է Արուս»:

— «Միթէ չե՞ս գիտեր, եղբայր իմ Արմէն,
Ա՛յսօքան սոսկալի որոտմանց ձայնէն
Սաստիկ վախճալով գեղեցիկ լուսին,
Եղած է իր գոյնն այսպէս դէպդեղին»:

ԱՆՄԵՂ ՊԱՏՐԱՆՔ

— «Ինչո՞ւ կուլաս, անոյշ մայրիկ,
Քեզ ի՞նչ եղաւ, ինչո՞ւ համար
Այդպէս արցունք թափես լըռիկ,
Ու հառաչես դուռն անդադար:

— «Օննիկն հանդարտ կը բընանայ՝
Աչքն ու բերանը կիսաբաց,
Մի՛ լար, մայրի՛կ, չըլլա՛յ թէ նա
Շուտ արթըննայ՝ ձայնէդ վախճած»:

— «Մի՛ համբուրեր այդպէս ուժգին,
Թուշ եւ այտերն իր կըլորիկ,
Որ չի նեղուի քիտը կրկին,
Ու կանչուըռտէ, սիրուն մայրիկ»:

— «Ո՞ւր է հայրիկս, մթնեց չորս դին,
Պիտի չի գա՞յ — քունըս եկաւ,
Երթանք մտնենք մեր անկողին,
Քո՛ւ ալ քունըդ եկաւ հարկաւ»:
— «Երթա՛նք, մայրի՛կ, առաւօտուն
Մենէ առաջ, մեզմ, հանդարտիկ
Արթըննալով Օննիկ ժպտուն,
Թոթովախօս կանչէ, մայրի՛կ...»:

ԺԱՂԻԿԸ

(ԱՌԶԸՆՕ)

Մենակեցիկ ու հոգեվար
Ծաղի՛կ, որ փառքն եղար հովտին՝
Քու բեկորներ հիւսիսավար
Երկրի վըրայ կը տատանին...:

Նո՛յն գերանդին կը հնձէ մեզ,
Կը խոնարհինք նո՛յն Աստուծոյն
Մէ՛կ տերեւիկ լըքանէ մեզ,
Մէ՛կ հաճոյք տայ մեզ հուսկ-ազգոյն:

Վշտաչարչար, մըտացընոր
Մարդն ուղղէ հարցն այս առանձինն,
— «Ո՛րքն առաւել վաղ անցաւոր՝
Կեանք մարդկայի՞ն կամ թէ ծաղկին»:

ԱՐԴԱՐՈՒԹԻՒՆ

Արդարութիւն կը պահանջէ որ դատաւորն ըլլայ՝
անթեքելի, անմոլար, անկաշառ, անկողմնակալ, պար-
կեշտ, ուղղամիտ: Ծիշդ նոյն վերաբերումն ունենայ՝
ռամկին ու աղնուականին, աղքատին ու հարուստին,
տգէտին եւ ուսեալին, տկարին ու զօրաւորին: Արդա-
րութիւնը կը պահանջէ որ ոյժը, զօրութիւնը՝ բռնաւոր
ըլլալէ դադրին: Սէրը տկարութեան մէջ փայլի աւելի
ճոխ լուսով, աւելի զօրաւոր ու բուժիչ պալասանով:
«Այո»ն այո՛, եւ «Ոչ»ն ո՛չ. մէկ քանակէ երկու տեսակ
գիծ չեւեր, կամ ծուռ քանակէ ուղիղ գիծ չեւեր»:

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ

Արահետներն կը ննջեն...
տիւն ու գիշերն նե ցրտին...
Վաղուց եղած են անհետ՝
սկիւռներըն իմ հովտին.
Բիլ արտոյտներս ցայգերգող,
աւա՛ղ, արդէն առին թեւ,
Ու ձեան վերմակը բրդեայ,
ա՛յնքան կակուղ ու թեթեւ
Համատարած, պսպրղուն
մարմանդին վրայ է սփռուած,
Ուր ծաղիկներս ներդաշնակ՝
էին երգել վարժուած,
Բոլոր քնքուշ ծաղիկներս
ա՛լ կը ննջեն հոյլ ի հոյլ

— ԱՊՐԻԼ, ՄԱՅԻՍ ԵՒ ՅՈՒՆԻՍ
ու ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ ոսկեճոյլ,
Գեղեցկութեան չորս քոյրերն,
‘այս չնաշխարհիկ ու սիրուն,
Բարեկամներ նըւագեն
խաղըն անմեղ պարերուն,
Կոյս հուրիներ քանկագին
ա՛լ իմ ճամբէս չեն անցնիր,
Իմ բուրաստանս ու պուրակ
... հանգչի՛ն ալիւս ի խոր նիրհ,
Ու գիշերուան ցուրտ հովին
կը լսուի սոյլն թափանցող,
Բլրոց վըրա՛յ՝ ուր վաղո՛ւց,
ա՛հ, սառա՛ծ է այգուն ցոյ.
Ու կ’երկարի՛ն ստուերներն
Վագֆով մը խօս, շա՛տ արագ,
Նե՛րս կը խուծեն սենեակէս՝
ու կը լցնեն իմ բուրակ.
Ննջապահի քերթուածիս
վերջին տերեւքն ալ թափին,
Մատնելով զիս, դեռ արթուն,
Մղձաւանջի սաքսափին:
Ողջո՛յն ձեզ ՀՐԱՏ, ԱՐՈՒՍԵԱԿ,
ողջո՛յն ԼՈՒՍԻՆ ԵՒ ԱՐԵԻ,
ԵՐԿԻՐ, քիչ վերջ Հին ՏԱՐԻՆ
կուտայ վերջին իր բարեւ:

ԿԱՂԱՆԴԻ ԱՌԹԻԻ

ԱՍՏՈՒԱԾ պահէ՛՛ ձեզ՝ անվիշտ՝
ԾՆՆՈՂՔ, գիտե՛՛ք թէ՛ ո՛րքան
Ստուարաթիւ են անոնք՝
որոնք, աւա՛ղ, այժմ կը գգան
Իրենց հոգին ջըլատող
անյուսութիւնն մահաբոյր...
Որոնց համար կեանքն այլեւս
չունի արժէք ու հրապոյր...:

ԱՍՏՈՒԱԾ պահէ՛՛ ձեզ ուրախ՝
ազնիւ ՏԻԿՆԱ՛ՅՔ, ՊԱՐՈՆԱ՛ՅՔ,
Ոչինչ ազդէ ձեզ սարսուռ,
վըհատութիւն չունենաք.
Բայց յիշեցէ՛ք, կա՛ն շատեր
անտուն, անտէր, անպաշտպան.
Այս սուրբ օրը Ծընընդեան՝
իրար գրկած կը դողա՛ն...:

ԱՍՏՈՒԱԾ պահէ՛՛ ձեզ զուարթ՝
ԴԵՌԱՏԻՆԵ՛Ր, ՄԱՆՁ ԱՂՋԻԿ,
Թէեւ ձեր այս ԿԱՂԱՆԴԻ
սեղանն ըլլայ աղփատիկ,
Բայց մասնակից ընելով
գձեզ կարօտ, հէզ մանկանց
Պիտ՝ վայելէ՛ք կրկնակի
խննոյ՛ք մը ճոխ, գերազանց:

Ու թէեւ ձեր գգեստներն
ըլլան մաշած ու շատ հին,

Գիտցէ՛ք, գիտցէ՛ք թէ՛ ո՛րքան
շատ են անոնք՝ որ չունին
Նայն իսկ քուրջնէ՛ր հագնելու
ու բարձ գլուխնին դընելու,
Պիտ՝ չուզէ՛ք դուք ըլլալ
Հէ՛ք ՈՐԲԵՐՈՒ ԱՅՑԵԼՈՒ:

ԾՆՆԴԵԱՆ ԱՐՇԱԼՈՅՍԻՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆԸ

ԾՆՈ՛ՒՆԴ, ԵՐԿՆԱՅԻՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ԶԱՐ-
ԹՕՆՔԸ...:

ԾՆՆԴԵԱՆ խաղաղ ու զովիկ այդուն, երբ հոգիդ
կը զարթնու հեշտին մրափի ստուերամած ոլորտներէն,
Ի՛նչ հմայքով պիտի լսէ ԾՆՆԴԵԱՆ ՏՕՆԻ ՀՐԱՇԱԼԻ
ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆԸ, ԾՆՆԴԵԱՆ ԾԱՌԻ ԼՈՒՍԱՇՈՂ զար-
դերու զօղանջիւնը, կայտառ ու սիրուն պարիկներու
նոր փողարներուն ճուղը, ՄԱՐԻԱՄԻ փոքրիկ դառ-
նուկին մայիւնը, եւ բոլոր աշխարհի՝ տարածամած
տաղերգուններու արծաթ ձայնին թրթռումը, եւ ամէնէն
սիրուն երաժշտութիւնը՝ մատղաշ մանուկներու ծիծա-
ղը՝ կաթողիկէներու վիթխարի զանգակներու դանդիւ-
նով ընդմիջուած: Ի լուր այս նուագին հմայուն եւ հո-
գեպարար, հոգիիդ խորէն կը լսե՞ս հրամայական շեշ-
տը, անդիմադրելի ողորումը — «Վե՛ր կա՛ց, վե՛ր
կա՛ց, ունկն դե՛ր — ահաւասիկ ԾՆՈՒՆԴԸ:

Կա՛յ արդեօք աւելի չքնաղ, աւելի ազնիւ ու դրա-
ւիչ կերպ մը՝ կենդանացնելու՝ ԾՆՆԴԵԱՆ ՈՐԴԻՆ՝ քան
ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆԸ ԾՆՆԴԵԱՆ ԱՐՇԱԼՈՅՍԻՆ:

Օ՛հ, ԾՆՈՒՆԴԻՆ ողջագուրել արեւածագին՝ ԵՐԿ-
ՆԱՅԻՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՄԲ մը...: Արդարեւ ինչ խեղճ
ու ողորմելի է ան՝ որ չունի որեւէ երգ, որեւէ նուազ,
ԾՆՆԴԵԱՆ ԱՐՇԱԼՈՅՍԻՆ: ԾՆՆԴԵԱՆ ԱՅԳԸ, ԾԸ-
ՆԸՆԴԵԱՆ ՕՐԸ, տարուան բոլոր օրերէն միակն է յո-
րում ուրախութեան ու խայտանքի երաժշտութիւնը
պարտի արձանագրել մեր սրտերուն մէջ:

Աշխարհի մէջ ոչ մէկ բան կարող եղած էր տալ
մեզի հզօրագոյն հաւատք՝ ԳՐԻՍՏՈՆԷՈՒԹԵԱՆ հրա-
շալի յօրութեան մասին՝ քան ԾՆՆԴԵԱՆ ԱՐՇԱԼՈՅՍԻՆ
ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆԸ: Այս անողորմական ԵՐԱԺՇՏՈՒ-
ԹԻՒՆԸ, այս տիպար ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԸ՝ առած է ամէ-
նէն աշխարհիկ, ամէնէն գուհիկ բաները՝ ու վերա-
ծած է դանոնք ՅԱՒԻՏԵՆԱԿԱՆ ԳԵՂԵՑԿՈՒԹԵԱՆ ՀԸ-
ՐԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒ:

ԾՆՆԴԵԱՆ ՈԳԻՆ՝ ԳԹՈՒԹԵԱՆ ու ՍԻՐՈՅ ՀՐԱՇԷ-
ԿՈՒԹԻՒՆԸ կը բերէ ամէնէն խոնարհ, ամէնէն անշուք
տուներու, հիւղակներու մէջ, այս անթիւ, անհաշիւ
անդուլ մեքենականութեան դարուն մէջ: Օ՛հ, ՎԵ-
ՐԱՊՐՈՒՄԸ ԾՆՆԴԵԱՆ ՈԳԻՒՆ՝ ամէնէն չքեղ, ամէ-
նէն վսեմ հրաշքը չէ՞ միթէ. այո՛, հրաշալեաց դարու
մը մէջ կ'ապրինք: Եւ ի՞նչ են տիրող ձայներն ԾՆԸՆԴ-
ԵԱՆ ԱՐՇԱԼՈՅՍԻՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ, — ՍԷՐ առ ըն-
կերն, կարեկցութի՛ւն, ԳՈ՛ՒԹ, ներողամտութի՛ւն,
բարութի՛ւն, աղնուութի՛ւն, քաջութի՛ւն՝ չահամու
միջավայրին դէմ պայքարելու, ՀԱՒԱՏՔ՝ ի լաւա-
գոյնն, ՅՈՅՍ՝ նշուլագեղ, կենդանարար, քաջալերիչ,
— ահաւասիկ ասոնք են գլխաւոր, տիրող, առինքնող
ձայները հոգեհմայ երաժշտութեան:

ԾՆՆԴԵԱՆ ՈԳԻՆ՝ ԳՐԻՍՏՈՍԻ ՈԳԻՆ է: Ամէն բա-
նէ առաջ, ամէն բանէ վեր ան կը նշանակէ — ՍԷ՛Ր այ-
լոց հանդէպ, այլասիրութիւն, ան կը նշանակէ հրա-

ժարում եւ ուրացում ամէն անձնասէր շահերէ, փոք-
րողիւթենէ, նուաստութենէ: Ան կը նշանակէ ընդ-
լայնում ու տարածում ՀՈԳԻՒՆ, պարփակելով՝ թէ՛
հարուստը, թէ՛ աղքատը, թէ՛ առողջը, թէ՛ հիւանդը,
բարեկամն ու թշնամին: ԾՆՈՒՆԴԸ, օրերու օ՛րն է,
ժամերու ժամը, երբ համայն աշխարհ երկնից հաս-
տատութեան ներդաշնակութեան կը ձայնակցի: ԾԸ-
ՆՈՒՆԴԸ, տալու, նուիրելու, ընծայելու ժամանակն է:
Ի՞նչ է տալը, ի՞նչ է նուիրելը — ինքզինքն օրհնե՛լ
ճշմարիտ երջանկութեամբ: Բովանդակ աշխարհի ԾԸ-
նընդեան նուէրները չեն կրնար հաւասարիլ՝ արժէքով՝
ԾՆՆԴԵԱՆ ՈԳԻՒՆ: Արդի կենցաղի մեծագոյն ու ճո-
խագոյն դանձերէն մին է ան, եւ երբեք սահմանափակ-
ուած չէ միայն անունով ինքզինքնին քրիստոնեայ կո-
ուած չէ միայն անունով ինքզինքնին քրիստոնեայ կո-
տական եւ հոգեկան կոթողներն ու աշտարակները մին-
չեւ ամպերը կը բարձրանան:

Ունի՞նք այս ԾՆՆԴԵԱՆ ՈԳԻՆ, ձայնական, հըն-
չուն, թրթռուն, տարուոյն ամէնէն գեղեցիկ, ամէնէն
անկեղծ ու սրտագին տօնախմբութի՛ւնը, հանդիսաւոր
տօնակատարութի՛ւնը:

ԾՆՈՒՆԴ, ԵՐԿՆԱՅԻՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ԶԱՐ-
ԹՕՆՔԸ հմայուն:

Ու այս ԵՐԿՆԱՅԻՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ԶԱՐԹՕՆՔԸ,
իցի՛ւ լինէր ԸՂԶԱՆՈՅՇ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻՍ, մոխիրներէն
վերականգնող փիւնիկ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻՍ, կեանքի դառ-
նութեան մրուրը քամող անոյշ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻՍ ՎԵ-
ՐԱՊՐՈՒՄԻ ԶԱՐԹՕՆՔԸ: Օ՛հ, այդ օրը՛, այդ ժա՛մը,
այդ վայրկեա՛նը... պիտի տեսնե՞նք արդեօք: Երբ
ՀԱՅ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԻՆ չնորհալի գրչին քաղցրահամ
մեղրը ծորէ՛ ՄԱՅՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՈՎԵՍՏԸ, երբ ա-
նոր յանգերը դովեն վԵՐԱԿԱՆԳՆՈՂ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ,

ՎԵՐԱԾՆՈՂ ՀԱՅՈՒՆ,
ԿԵՂԷ սիրտն ի թուռնդ,
ԾՆՈՒՆԴԻ, ՍՈՒՐԲ ԾՆՈՒՆԴԻ,
Հասած է վայրկեան
ՎԵՐԱՇԻՆՈՒԹԵԱՆ...:

Կարծիքդ մեջ ԳՈՒԹԸ կը տիրէ, ԿՈ՛ՅՍ ԲԱՐԻ,
Թեւն հոլանի պարանոցիդ կը փարի՛...
Ու սրտիդ մէջ՝ այնքա՛ն փափուկ, զգայուն,

ԱՍՏՈՒԺՈՅ ՎԱՅՐԿԵԱՆԸ

Ճիշդ մէ՛կ վայրկեան ունիմ ես,
Միայն վաքսուն մանրերկրորդ
Պարտադրուած իմ ՀՕՐՄԷՍ՝
Ինձ, իր որդւոյն, հիւր անցորդ,
Զի խնդրեցի ես երբեք
Ու ոչ ալ ես ընտրեցի
Այս մէ՛կ վայրկեա՛նը, սո՛սկ մէկ,
Զոր շընտրեց Ան Ինժի:
Բայց ինձ անկ է ի ԲԱՐԻՆ
Գործածել ըստ արժանւոյն
Այս մէ՛կ րոպէն քանկագին,
Ինձ, հարագատ իՐ ՈՐԴԻՈՅՆ:
Ա՛հ, ես պիտի տառապիմ,
Կորսընցընեմ եթէ գայն,
Եւ կամ եթէ պարապիմ
Գործով անպէտ եւ ունայն,
Կամ գործածեմ չարաչար
Հաշիւը ես պիտի տամ
Իմ ՀՕՐՄ՝ օր մը անպատճառ
Իմ արարփիս խօլ, տարտամ:
Միայն փոքրիկ Մէ՛կ ՐՈՊԷ,
Սակայն անոր մէջ քա՛ֆուն
ԿԵԱ՛ՆՔ մը ԱՆՄԱՀ կը տրոփէ՝
ՅԱԻԷՐԺՈՒԹԻՒՆ մը՝ ԱՆՀՈՒՆ....:

ՇՆՈՐԱԿՈՐ ԱՄԱՆՈՐ

Կարծես բուռն հովէ
Քշուած ՀԻՆ ՏԱՐԻՆ
Ամպի մը նըման
Կ'անհետի՛ լըռին....:

Սակայն ՆՈՐ ՏԱՐԻՆ
Կայքերով ցնծման՝
Յանկարծ կ'երեւա՛յ
ՄԱՆՈՒԿԻ նըման....:

ԵՐԳ ԱՄԱՆՈՐԻ ՀԱՅ ՈՐԲՈՒՅԻՆԵՐՈՒ

ՀԱՅՐ ԵՐԿՆԱԿՈՐ, այս ՆՈՐ ՏԱՐՈՒԱՆ
Սեմին վըրայ կանգնած
Մենք փառք կուտանք ԳՈՒ սուրբ անուան,
Միակ ՅՈՅՍ մեր կենաց:
ԴՈՒՆ, ո՛վ ՏԷՐ, միայն ԴՈՒՆ
Մեր ապաւէնն ես դարէ դար,
ՔԵՂ միայն, ՍԷ՛Ր անհուն,
ՔԵՂ փառք կուտանք անդադար:

Մենք անպաշտպան որբուհիներ,
Անհայր, անմայր, անտուն,
Միայն ՔԵՂ ենք ապաւիններ,
Ո՛վ ՀԱՅՐ, մեր ՅՈՅՍ ես ԴՈՒՆ:

Մեր ազգն ալ ճիշդ մեզի նման,
Անտուն, անոյ, անտէր,
Ա՛հ, ինկած է քափառական
Լեռներ, ձորեր, դաշտեր....:

Արդ, օգնութեա՛ն մեր փութա՛, Տէ՛ր,
ՀԱ՛ՅՐ մեր, հրգօր ԱՍՏՈՒԱԾ,
Քե՛զ մի միայն, Քե՛զ են՝ ուղղեր
Մեր քաց, մարդկ նայուած....:

Մեր ՀԱՅՐԵՆԻՔՆ ալ, փրկէ՛, Տէ՛ր,
Անգութ ԲԱԽՏԻՆ ձեռքէն,
Ո՛հ, ազատէ՛ ՀԱՅՈՐԴԻՆԵՐ
Որ ա՛լ ազա՛տ երգեն....:
Դռ՛ւն, ո՛վ Տէ՛ր, միայն ԴՈՒՆ
Մեր ապաւէնն ես դարէ դար,
Քե՛զ միայն, Սէ՛ր անհուն,
Քե՛զ փառք կուտանք անդադար:

ԶԵԱՆ ՀԱՏԻԿԸ

Երբոր կ'իջնէ երկինքէն վար ձեան հատիկ,
Նայուածքն ի վե՛ր կ'ըսէ ձայնով յոյժ մեղմիկ,
— «ՄԸՆԱՍ ԲԱՐԵԱ՛Ի, ամպ սիրելի, գով ու քույր,
Ու դէպ յերկիր փութա քեթեւ, սիրաբույս:

Երկիր գալով՝ երբ գտնէ ծառ մ'անսաղարթ,
— «ԲԱՐԻ ԼՈ՛ՅՍ, քեզ» — կ'ըսէ անոր՝ մեղմ, հան-
դարտ,

— «Է՞ր այսպէս մերկ ես, առանձին, սիրելի՛,
Հանգչի՛մ, կանչե՛մ իմ ընկերներս ալ քեզի»:

Բայց երբ անքիծ, հեզ ձեան հատիկն ուստստուն
Իջնէ ԿՈՅՍԻՆ ԱՅՏԻՆ վըրայ վարդազոյն,—
— «Ի՛նչ տաք ու մեղմ է օդն այսօր» — կ'ըսէ ան,
— «Ո՛հ, ԱՄԱ՛Ռ է» — ու կը ՀԱԼԻ՛ ԼՈՒՌ, ԱՆՁԱՅՆ....

ԽՈՐՀՐԴԱԹՈՒԹԻՒՆ, ՄՏԱԹՈՒՄ

Լուսինն իր փառքին մէջ, երկիրն իր գեղեցկու-
թեան մէջ՝ ցուացիկ լոյսով կը փայլին: Դիւթիչ գոյ-
ները կը գեղեցկացնեն ծաղիկները, եւ առուակին կար-
կաջել կուտան նկարագեղ դաշտին վրայ,— Սերտիւ
կապակցած են խորհրդածութեան հետ: Որքան կարե-
ւոր է ուրեմն ունենալ մշակեալ, ճոխ միտք մը որպէս-
ղի մեր բուն մտածումներն ըլլան հաճելի եւ օգտակար,
եւ որոնք լոյս ու բերկրանք սփռեն իրենց շուրջն եղող-
ներուն:

ՑԱՅԳԵՐԳԸ

Խոր գիշերուան լուռ պահուն՝
Հեւքոտ տենչով մը անհուն՝
Սեւեռած ա՛չքս յերկին
Կ'ունկընդըրեմ ցայգերգին....:

Ա՛լ չեմ յառիր սառ նիւթին,
Հունաւորէն այս անդի՛ն,
— Մոռցած իսպառ սին ներկան —
Ես կ'երագեմ ապագա՛ն....:

ԱՍՏՈՒԱ՛Ծ իմ, ի՛նչ կը լըսեմ...
Ցայգանըւագ մը վըսեմ՝
Որ կը տանի՛ գիս հեռո՛ւն,
Աշխարհն անբիծ սէրերուն....:

Ո՛հ, այդ շեշտեր մոգական
Ի՛նչ խըմբերգէ մը կուգան
Հրդեհել սիրտն ու հոգին
Այս հունաւոր էակին....:

Ի՛նչ արձագանգ անպատում
Գերերկրային այդ թրթռում,
Խմբերգ վըսեմ, դաշնաւոր
Հրեշտակներու քիւրաւոր....:

* * *

Ու գիշերուան լուռ պահուն՝
Հեւքոտ տենչով մը անհուն
Սեւեռած աչքըս յերկին
Կ'ունկընդըրեմ ցայգերգին....:

ՀԱՒԱՏԱՐՄՈՒԹԻՒՆ

Հաւատարիմ քու խոստումներուդ, քու ուխտիդ,
Հաւատարիմ կատարելու քու պարտականութիւններդ,
Մայրն իր սիրոյն մէջ հաւատարմութիւն ցոյց կուտայ

Իր զաւակաց, ՀԱՅՐՆ՝ հողածութեամբ իր սիրելեաց,
չենք կրնար վստահիլ մէկու մը՝ որ հաւատարիմ չէ:
ԱՍՏՈՒԱ՛Ծ Իր հաւատարմութիւնը կը ցուցնէ, քանզի
Իր խոստումները ՔՐԻՍՏՈՍ ՅԻՍՈՒՍՈՎ են: Այո՛, եւ
ամէն:

ԱՐՇԱԼՈՅՍԸ

... Ծագելու մօտ...

Վեր յառած անոր աչքերուն փարփառ,
ԼՈՅՍԻ գրկին մէջ այգը կը դոգար.
Պիրկ բազուկներուն մէջ անոր քննուշ
Պահիկ մը կ'ուզէր մըրափել մուշ մուշ.
Անոր ոսկերորք լանջին բարախում
Իր սարսուռն սրտին կ'ազդէր բուռն յուզում:
Եւ լուռ կը հեղուր շիթեր արտասուաց
ՍԻՐՈՅ եւ ԽՆԴԻ համար կորսըւած....:
Տափ տափ համբոյրներ շուրթերէն անոր
Կուտային իրեն սարսուռ նորանոր
Անմեղ բերկրանքի, գրգռանքի սուրբ, հեշտ:
Յանկա՛րժ ետ դարձաւ՝ տալու հուսկ հրաժեշտ
Իր նախկին ՍԻՐՈՅՆ — ԳԻՇԵՐԻՆ տըխուր...
Որ հորիզոնէն վար կը սահէր լուռ....:
Եւ ԼՈՅՍՆ երբ սեղմեց գինքն իր բազկաց մէջ
ՀԱԼԵՑԱՆ ԵՐԿՈՒՔՆ Ի ՄԻ ԼՈՅՍ ԱՆՇԷՋ....:

ԵՐԿՆԱՅԻՆ ԳԱՐՈՒՆԸ

Վարդ արշալոյս մ'ալ կը բռնկի,
Նորեկ գարնան արշալոյս,
Ծովու, երկրի ու երկրնֆի
Վըրայ սփռէ սէր, կեանք, յոյս:

Աղու գեղգեղ մ'ալ կը լըսեմ,
Նորեկ գարնան սոխակին,
Ի՛նչ հանելի, դիւթիչ, վըսեմ,
Դեռ վաղ այգուն ցողագին:

Բոյր մ'ալ շնչեմ, բոյր անուշակ,
Նորեկ գարնան գիրգ ծաղկանց
— Շուշան, մեխակ, վարդ, մանուշակ —
Ծաղկա՛նց, հոգւոյս քափանցանց...:

Լըսեմ զըւարթ կարկաջում մ'ալ,
Նորեկ գարնան վըտակին՝
Որ կը սահի գըլոր քաւալ
Զորակն ի վար խնդագին:

Շնչէ մեղմիկ գեփիւռ մ'ալ գով,
Դուստըր գարնան դեռարոյս,
Պարէ, սուլէ եւ նագելով
Փարի նակտիս ու հոգւո՛յս...:

* * *

Այսպէս կրկին կը վայելեմ
ԸԶՔԵԶ, ո՛վ ՄԱՅՐ-ԲԸՆՈՒԹԻՒՆ,
Իբրեւ հրեշտակ վեհ, լուսադէմ
Յառի՛մ ի քեզ, ո՛վ անհուն...:

Վայրկեան մ'հոգիս հրնուի սիրով,
Ի գեղ գարնան ըզմայած...
Յորժամ դիպէ ցամաք ու ծով
Ի՛նչ շըքեղ եմ զարդարում:

Այլ տխրութեան քանճըր մըշուշ
Կ'իջնէ հոգւոյս ի յատակ՝
Թողով սոսկ յիս դիւթիչ, անուշ
Ու սիրելի յիշատակ...:

Անյուսութի՛ւն, զագիր նիւաղ,
Արագութեամբ կայծակի
Սիրտս ննշելու համար, աւա՛ղ,
Անարգել վրաս յարձակի:

Զի՛ վաղանցիկ եմ այս կեանքին
Բերկրանքն, հանոյքն ու գարուն
Զի՛ շուտ քոչին բոստֆ անգին՝
Վշտաշարժար հէ՛ք մարդուն:

Արտասուալից աչերս յերկին,
Թեւերս յերկի՛ն վերամբարձ,
Լուռ կը սպասեմ իմ աղօթֆին
Պատասխանին դեռ անդարձ:

Սակայն անգուսպ տենչանքն հոգւոյս
Սին հանոյից անտարբեր՝
Շոյտ տեսնելու սուրբն արշալոյս
Միշտ ակն ունին անհամբեր...:

Երագ մ'անոյշ կ'ընդգրկէ դիս,
Վե՛րն եմ այլ եւս երկնից մէջ,

Ձայն մը լըսեմ — «Ե՛կ ՍԻՐԵԼԻՍ,
ՓԱՅԼԷ՛ ԼՈՒՍՈՅՍ ՄԷՋ ԱՆՇԵՋ...»:

Հո՛ւ լոյսն երբեք ստուեր չունի,
Ձունի ժպիտն ալ արցունք,
Հո՛ւ միշտ գարուն է գեղանի,
Հոս սէր, մրմունջ, աղօթք, խունկ:

Հո՛ւ իրակա՛ն է կեանքն ընդ միշտ,
Ու բնաւ պատիւ չէ երազ,
Հո՛ւ ՍԷՐՆ անխառն է եւ անվիշտ,
Հոս ԼՈ՛ՅՍ է, տի՛ւ համապագ:

ԲԱՐԵՍԻՐՈՒԹԻՒՆ – ԲԱՐԵԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆ

Բարեսիրութիւն երկինքէն է, ԱՍՏՈՒԾՄԷ է. կը
փայլի արեւին մէջ, կը կայլակի զովարար անձրեւին
մէջ, կը հծծէ մեղմ ղեփիււրն մէջ, կը հոսի առուակին
մէջ, կը փալիւլայ գիշերուան թաղուհիին խոյրին վը-
րայ, կը պսակէ տարին բարութիւնով եւ մեր կեան-
քերն օրհնութեամբ, կը սփռի մտքն, կը բուժէ ա-
մէնը, կ'օրհնէ՛ր ամէնը յաւիտեան: Ո՛ւր որ վիշտ կայ,
ո՛ւր որ ցաւ կայ, հո՛ն կը փութայ բախասանով, ո՛ւր որ
տառապանք ու նեղութիւն կայ,՝ հո՛ն կը տեղայ իր
աղնիւ ու բուժիչ զօրութիւնը: Հաճութիւն ամէնո՛ւն,
ամէնը կրնան զգալ իր շնորհալի եւ քնքուշ զգացում-
ները:

Աղնիւ, բարեսէր սիրտը՝ ամէնէն շատ կը նմանի
ԱՍՏՈՒԾՈՅ: Բարեսէր մարդը կ'ապրի բիւրաւոր սիր-
տերու մէջ, ժլատ, չի տուող մարդը սակայն կ'ապրի
անապատին մէջ, իր տղեղ «ԵՍ»ին մէջ...:

ԳԱՐՆԱՆ ՅՈՒՇԻԿՆԵՐ

Ա.

Հոժ մըշուշը սարսըռուն
Երկարատեւ ճըմեռուան
Կը ցընդի՛ ու կ'երեւան
Կատարները լեռներուն...:

Կը փարատի հոժ մըշուշ.
Ծիլի, ծաղկի, տերեւի
Նուրբ քրքումը կ'երեւի՝
Օծուած շաղով ցայգանուշ...:

Կ'անհետանայ մըշուշն հոժ,
Բա՛յց, ա՛հ, ինչո՞ւ չեն զարթնուր
Յուշերը հին սիրաբայր,
Է՞ր չարծարծիր մարած բոց...:

Բ.

Ոսկի ժպիտն արեւուն
Տաք շունչին հետ հարաւի
Գրկած իրար, ծաբաւի՛,
Սառն համբուրեն պսպրդուն:

Ու համբոյրէն այդ բուրեղ
Մաքուր սիրոյ, սուրբ խընդի,
Շուտ կը հալի՛, կը ցընդի՛
Սառոյցի կա՛րծըր բիւրեղ...:

Ու սառնապաղ, ճիւղաքոյր,
Համատարած վերմակին
Տակէն զարթնուն ցընծագին
Չընաշխարհիկ գեղ ու բոյր...:

Վե՛ր կը յառին ցօղագին՝
Գիրգ բաժակները թրթռուն
Շուշաններուն, վարդերուն,
Մանիշակին, մեխակին...:

Ձիւնը բիւրեղ կը հալի՛...
Գըգուեն իրար ցօղ, մամանչ,
Կը փռուի՛ գո՛րգը կանանչ
ԿՈՅՍ ՄԱՅԻՍԻՆ հրաշալի՛....:

Բայց... ինչո՞ւ չեն երեւար
ՍԻՐՈՒԱԾ ԴԷՄՔԵՐՆ, ա՛հ, ո՞ւր են...
Ոսկեծիծաղ մոյն հուրէն
Է՞ր չի ՀԱԼԻՐ ԻՐԵՆՑ ՍԱՌ....:
Գ.

Կուգա՛ն, կուգա՛ն տարմատարմ
Երածիշտնե՛րը գարնան՝
Երդերուն շուրջ կը դառնան
Գեղգեղանքով փայլը ու թարմ:

Կուգա՛ն, կուգա՛ն երջանիկ
Թեւաւորները մորէն,
Իրենց զըւարթ երգերէն
Թունդ կ'ելլէ մէն մի տանիք:

Սակայն ինչո՞ւ ՍԻՐԱՐԾԱՐԾ
ԹՈՉՈՂ ՏԵՆՉԵՐՆ ՀԸՐԱՆՈՅԾ
Ու ԵՐԱԶՆԵՐՆ ՈՍԿԵՀԻԻՍ
ԶՈՒՆԻՆ ԵՐԲԵՔ ՎԵՐԱԴԱՐՁ....:

ՄԱՅԻՍ

Ծաղիկներու մայրի՛կ, դու կոյս գեղանի,
Ամիսներու ո՛վ թագուհի դու չֆնաղ,
Մանիշակի, վարդի բոյրով գեղանի՛
Օդն, ու երկին ծորէ շուշան շամանդաղ:

Մայի՛ս, բնութեան չնաշխարհիկ հարսնցուն,
Ջով պուրակներ, գմբուխտ սարեր ու դաշտեր
Սոխակներուդ գեղգեղանքովն են ցնծուն,
Ջարթմոդ հոգին ի՛նչպէս իր ՏԵՐՆ չի պաշտեր:

Ու ցօղաթուրմ առաւօտեան գով պահուն
Մինչ բոյրն ու թոյր ծաղկանց, թռչնոց մեղեդին
Կը ստեղծեն սուրբ խանդավառամբ, սէր անհուն
Ու կը ժպտի՛ գուարթունն, նըւէր սուրբ ԴՐԱՆՏԻՆ:

ՈՒՂՂԱՄՏՈՒԹԻՒՆ

Արդարութեան ներքին, բնածին զգացումն՝ որ,
Իբր ոսկեղէն կանոն բոյն դրած է մարդուն սրտին մէջ:
Այս երկնային զգացումը՝ ո՛չ միայն կ'արդէլէ մեզ սը-
խալ բան մը ընել՝ մեր ընկեր արարածներուն, այլ մա-
նաւանդ կը սորվեցնէ նկատել ոսկեղէն կանոնը — «Զոր
ինչ կամիցիք զի արասցեն ձեզ մարդիկ, արարէք եւ
դուք նոցա այնպէս»:

Պարկեշտ, ուղղամիտ մարդն ամէնէն վստահելի
անձն է աշխարհի մէջ: Միակ անկապտելի դանձն ու
անկորնչելի դրամադուլիսն՝ ուղղամտութիւնն է, առա-
քինութեանց մեծագոյնը: Պատեհութեան ու յաջողու-
թեան դռները միշտ բաց են ուղղամիտ մարդուն հա-
մար:

ԵԿՈՒՐ, ԶԱՏԻԿ Է ԱՅՍՕՐ

Եկո՛ւր, այսօր կը շնչէ
մեղմիկ գեփիւոն ՀԱՐԱԻՆ,
Սուր գամերէն վիրաւոր
նոտերդ ա՛լ պիտ' չի ցաւին:
Արահետներն այս երկրիս
կակուղ են այժմ, շատ կակուղ,
Դաւար մարգին վըրայէն
ցնդած է հոծ մառախուղ,
ԲեթԼէՀեմի աստղերով,
շողա՛յ կամարն ասմագուն,
Մանիշակի քաւիշով,
ծոցը հովտին հովասուն
Ծածկըւած են մարմանդներ,
անձրեւէ ետք երկնից զով,
Թռչնոց երգովն են ցնծուն,
հեշտին հանգիստ անվրդով
Տալու խոնջեալ ոտքերով՝
Ո՛վ ՓՐԿԻԶ մեր յարուցեալ,
ԴՈ՛ՒՆ որ տարիւր յաղթանակ
մահուան վըրայ, ՏԵՐ ՕԾԵԱԼ.
Քե՛զ կը սպասեն աշխարհի
սիրտերն, ԳԱՌՆՈՒԿ անմեղ, հեզ,
Խոր վերքերով սպիացած
ձեռքերովդ ԴՈՒՆ կը բերես
Ամենաբոյժ ԲԱԼԱՍԱՆՆ՝
ու կը կըրես այժմ անբիծ
ՀՈՎՏԻ ՇՈՒՇԱՆՆ՝ ՍՈՒՐԻ տեղ,
ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ, ՏԵ՛Ր ԵՐԿՆԻՑ....:

Եկո՛ւր. ԶԱՏԻԿ Է ԱՅՍՕՐ,
աշխարհ համայն կը ցընծա՛յ,
Հեղ մ'ալ գոչէ՛ սրտագին —
ՓԱՌՔ Ի ԲԱՐՁՈՒՆՍ, ՈՎՍԱՆՆԱ:

...ԵՐԳ ՅԱՐՈՒԹԵԱՆ ԶՐԱՇԱՓԱՌ

Գեղեցիկ ԼՈՅՍՆ յաղթական
վանէ խաւարն ահարկու,
Կեանքը յաղթող սեւ մահուան
Աշխարհն ՅՈՅՍՈՎ կը գեղու:

Կ'անցնի գիշերն արհարատ,
— Սուգի, մեղքի, չարիքի,—
ՍՈՒՐԲ ՅԱՐՈՒԹԵԱՆ առաւօտ
Պերն, հրաշափառ կը ծագի՛....:

Ատելութեան յաղթէ՛ ՍԷՐ,
Ցնծա՛յ համայն մարդկութիւն,
Շիրմին ծոցէն յառնէ՛ ՏԷՐ,
ՅԻՍՈՒՍ ՓՐԿԻԶՆ ԱՄԷՆՈՒՆ:

* * *

ՓՐԿԻ՛Զ, շնորհովդ այս ձրբի՛,
Փշրե՛նք մեղքի շղթան կուռ,
Զընեն այլ եւս մեզ գերի
Ատելութիւն, մախանձ կոյր:

Վե՛ր յառնենք մեր չար կիրքէն,
Պատռենք գրգռւած սեւ պատեան,

Ու բիւր ճայներ բռն երգե՛ն
ՕՐՀՆԵԱԼ ԵՐԳԸ ՅԱՂԹՈՒԹԵԱՆ:

Երգե՛նք, երգե՛նք ՅԱՐՈՒԹԵԱՆ
ԵՐԳԸ ՎԸՍԵՄ, ՅԱՂԹԱՊԱՆԾ,
Քու ՅՈՅՍԻ անմա՛հ յաւիտեան,
Քու ՍԷՐԴ անշէջ, ԳՈՒԹԴ՝ անանց:

ՄԱՅԻՍԻ ԶՐԱՇՔ

Վաղեմի Սանուս եւ Բարեկամիս
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԱԻԱԳԵԱՆԻ

Լերկ գօսացած ռստերէն
Պտկումքն ՅՈՅՍԻՆ կը ծըլին...
Ձմրան թուխպեր ցրուե՛ր եմ.
Եւ ամէնուն ցանկալին —
Ոսկի անձրեւ կը տեղա՛յ
Գեղեցիկ ԼՈՅՍՆ արեւին՝
Լուռ, ցօղաթուրմ դաշտին վրայ.
Օ՛հ, ի՛նչ հրաշներ կ'երեւին...:
Թմրած, խորունկ իր նինջէն՝
Բնութիւնն կրկին կը զարթնու,
Սառած վտակներ մրմնջեն
Այնքան հեզիկ, դաշն, աղու...:
Ու հովտին ծոցը թագուն՝
Տերեւներուն տակ դալար՝
Մարգարտափայլ գով այգուն՝
Համեստութիւնն հեզաբար
Մանիշակին կը բուրէ՛...:
Ու շուշանին սխրալի՝

Ծընած լոյսի փրփուրէ —
Անբըծութիւնն կը փայլի՛...:
Վերէն, վարէն, ամէն կոյս
Գե՛ղ ու ՇԸՆՈՐՀ կը ժպտին
Այնքա՛ն սիրուն ու բնօրէ՛ն՝
Զերդ պարիկներ ԴԸՐԱՆՏԻՆ:
Օ՛հ, վայելե՛մ կուշտ ու կուռ
Տա՛ք, անոյշ շունչը գարնան,
Ի՛նչպէս կրնամ մընալ լուռ՝
Մինչ ՀԱՐԱԽԷՆ կը դառնա՛ն
Երածիշտներն անտառին,
Մռայլն հագույս կը բառնա՛ն
Ու կը ցրուեն գայն հեռի՛ն...
Պարապին մէջ անսահման...
ԿԵԱ՛ՆՔ կը ծորէ ամէն ծիղ,
ՅՈ՛ՅՍ ներշնչէ ամէն բոյս,
ԱՊՐԻԼԷ՛ն համայն է, խնծի՛ր...:
ՈՂԶՈ՛ՅՆ ՄԱՅԻՍ, ԶՔՆԱՂ ԿՈՅՍ:

ԳՈՒԹ ԳԵՐԱԳՈՅՆ ՍԷՐ

ՍՈՂՈՄՈՆԻ Հետ կրնանք ըսել — «Շատեր առա-
ջինացած են, սակայն դուռն կը գերազանցես ամէնը»:
Օ՛հ, ինչպէս կարելի է նկարագրել՝ իր ԱՍՏՈՒԱԾԱ-
ՅԻՆ շքեղ փառքը՝ յայտնուած յանձին Խաչեալին —
«Հա՛յր, Թո՛ղ դոցա, զի ո՛չ գիտեն զինչ առնեն» —
«Եւ Հիմա կը մնայ՝ ՀԱՒԱՏՔ, ՅՈՅՍ, ՍԷՐ, բայց ա-
սոնց մեծագոյնը ՍԷՐ է, ԳՈՒԹ է. օ՛հ, ՍԷՐԸ, ԳՈՒ-

ԽՈՅԱՆՔ ԱՇՆԱՆ

Կը հեծէ անտառն հսկայ ծառերուն,
Ցուրտէն կը դողան գօս միւղերը մերկ,
Կը թափի դեղնած տերեւն երբերուն,
Աշնան կը լսուի տխուր եղերերգ:

Բարակ, մեփ մերմակ մագին վերջին թել,
Լերկ, մաղատ գանկէն կը սահի գետին,
Աշունը կեանքին՝ հուսկ կրցաւ յաղթել՝
Կորցելով ամրան գիրգ վարդը յետին:

Տենդոտ հանոյքներ ա՛լ կուտան հրածեշտ,
Թափուր թողով սի՛րտըն հըմայաթափ...
Սիրերգի փոխան՝ լալօն մահաշեշտ,
ժպտող աչքն հեղու արցունք հըրատապ...:

* * *

Բա՛յց... վերջալոյսի մարմրութէն անդի՛ն
Հոգին կ'երազէ ՆՈՐ ԳԱՐՆԱՆ փթթում,
Եւ յորձանք տալով անգուսպ եռանդին,
Կը մոռնա՛յ մնշող վիշտերն անպատում:

ԱՇՆԱՆ ՄԵՂԵԴԻ

Սիրող իմ սիրտս, ո՛վ եՐԿԻՆ,
Երկար ատեն պահէ՛ թո՛ղ՝
Երգն երջանիկ առուակին
Գաղտնիքներով յուսաշող...
Ա՛յնքան մեղմիկ հրծծըւած
Հին ժայռերուն, խիւերուն

Ու խորշերուն լռակաց
Պըզերներուն երբուն...
Ուր վէս կաղնին ու ցախեր
Միասին հաշտ կ'ապրին միշտ...
Ուր իր բունիկն է կախեր
Անգուգական երածիշտ,
Տերեւներուն մէջ կանանչ՝
Գարուն, ամառ եւ աշուն,
Միշտ ըմպելով վառ ճանանչ
Հըրաշագործ արեւուն...:
Հո՛ն կը պարզէ իր դրօշներ
Աշունն բուրեղ, բոցավառ,
Հո՛ն՝ ուր վազուց էր դրօշմեր
Կիզիչ համբոյրն իր ամառ...:
Ու մարմանդին մէջ թափուն
Դեռ կը յամէ՛ մոխրութիւնն
Քնքուշ բոյրին, ու հեռո՛ւն
Ծորի՛ ստորոտն լեռներուն:
Բուրումն հասուն խաղողի
Կը ծաւալի՛ իբրեւ խունկ,
Մինչ կալերգով կ'ողողի
ՄԱՅՐ ԲՆՈՒԹԻՒՆՆ դրախտատունկ:
Քաղցրութիւններն այս ամէն
Եղանակին հասունցած՝
Կը յապաղի՛ն դեռ, յամե՛ն
Լերանց գագաթ ձորեր ցած:
Ճոխ լիութիւնն մինչ այս ժամ՝
Երբոր սիրտեր կարօտին
Հունձփի բոյրին գողտր փարթամ,
Ոսկեճանն արօտին...
ՆՈՐ ՅՈՅՍԻ, ՆՈՐ ՀԱԻԱՏՔԻ
Գաղտնիքն ննչէ՛ մէջ սերման,

Միակ պատմառ ՆՈՐ ԿԵԱՆՔԻ
Ու ԲԱՐՈՒԹԵԱՆ անսահման . . . :

ՔԱՆԻ՝ ՀԱՍՈՒՆՆԱՆ, ԱՅՆՔԱՆ Կ՝ԱՆՈՒՇՆԱՆ

Մեկանոյշ-ՊԱՐԻԿ՝ ԱՇՆԱՆ վարդին բոյր
Այլ եւս չի ցնդիր ամրան շունչէն հուր,
Մեղմ, գաղջ օդին մէջ յուշիկ ծաւալի
Ու գեղու տնակս օծմամբ սխրալի . . . :

Դալար տերեւներն այլ եւս են նախշուն,
Փոխած է անոնց գոյնն՝ ՈՍԿԻ ԱՇՈՒՆ,
Ու հեռանկարն բլրոց ու հովտաց
Կը ծըփա՛յ բոցով մը աննախընթաց . . . :

Հասո՛ւն են, հասո՛ւն պըտուղներն ԱՇՆԱՆ,
Օրէ օր կարծես մեղրով կ'անուշնան . . .
Մանաւանդ օրհնած խաղողն ոսկեշող՝
Ոյր տեսն, համն ու բոյրն արժէ բիւր ներբող :

Տըհաս խորհուրդներն ու խօսքերը խակ՝
Պատանեկութեան անփորձ, անգիտակ՝
Հիմա հասունցա՛ծ են հիւրով գեղուն,
Ու շատ անուշցած, հաճոյ ամենուն . . . :

Կենցաղն ալ մարդուն երջանկահալած՝
Խիստ փորձառութեան հուր բովբէն ելած՝
Չունի այժմ նախկին դառնութիւնը բարկ,
Հասունցա՛ծ է, փա՛ղցր, ԱՐԱՐՁԻՆ բիւր փա՛ռֆ

ՈՍԿԵԾԱՂԻԿՆԵՐՈՒՆ

Խամրած է, վաղուց, վերջին վարդն ամրան,
Սոխակն ա՛լ չերգեր գիրգ նիւղին վըրան,
Շա՛տ սպասեցի տեսնել ձեր փքքում՝
Գէք աշնան՝ առքել իմ սրտիս խնդում :

Երկա՛ր յուսացի ես ամառն ի բուն
Տեսնել գէք փոքրիկ կոկոն մը սիրուն . . .
Իր բոյրով երգով անցա՛ւ շէն ամառ,
Արդեօք պիտ' մընա՞ֆ դեռ ժըլատ, յամառ :

Օ՛հ, համբերութիւնն այլեւս մի՛ փորձէֆ
Բնութեան սիրահար այս պըւէտին հէֆ.
Բոլոր այլ ծաղկունֆ են եղեմնահար,
— Մեխակն ու յասմիկ, վարդենին գոհար :

Դառնաղէտ լըֆում, յուսահատութիւն
Ընկնեցին հոգիս, հաւատֆս հաստատուն,
Անոնֆ մեկնեցա՛ն անդարձ, անհրաւէր,
Թողլով սիրող սիրտս ամայի՛, աւե՛ր . . . :

Ա՛հ, կ'ուզե՛մ տեսնել ձեր փքքումն հիմա,
Ձեր ժպիտն՝ նկուն հոգւոյս խնդում տայ,
Մոռցա՛ծ է իմ սիրտս արդէն՝ թէ ի՛նչպէս
Երգած էր այգուն, կրնա՞մ յիշել ես . . . :

Աւա՛ղ, ա՛յլ ծաղկունֆ այլեւս չիկա՛ն,
ՈՍԿԵԾԱՂԻԿՆԵՐ՝, ձե՛զ, ՓԸԹԻՒԹՔ ԱՇՆԱՆ,
Կ'ուզեմ վայելել՝ մինչ մոնչէ ՀԻԻՍԻՍ,
Կ'ուզեմ որ գունէ դո՛ւք ըսփոփէֆ զիս :

Վ Ե Ր Ա Մ ՈՒ Տ

Բնութիւնն ու կեանքը գեղեցկացնող, աւելի՛ հրապուրիչ, աւելի՛ շահեկան ընծայող բաներէն մէկ քանին ալ հանդիպադրութիւններն ու հակադրութիւններն են:

ԱՇՈՒՆԸ, երգեցիկ թռչուններու դէպի հարաւ դաղթելու, ամրան վերջին վարդերուն խամրելու մեղանուշ եղանակը, խորհրդաւոր աշունը, սակայն, բոլոր դպրոցներու, վարժարաններու վերաբացումի ժամանակն է:

Վերամո՛ւտ, վերաբացո՛ւմ, ի՛նչ խանդ, ի՛նչ աւիւն կը ներշնչեն, ի՛նչ հրապոյր, ի՛նչ հմայք կ'աղդեն ամէն ճշմարիտ, ամէն գիտնասէր ուսանողի:

Պարապուրդի միօրինակ ու տարտամ ամիսները, արձակուրդի երկար ու ձանձրալի օրերն ոչ եւս են: Վերամո՛ւտ, դէպի այն տաք, այն դուրդուրանքով դեղուն բոյնը բուրեղ ու խաղաղ՝ ուր պիտի հանգչին իրենց աննըպատակ վաղքէն, յուսկտ յուկամ մոլորանքէն յոգնած ու պարտասած թռչուն հոգիներ: Վերամո՛ւտ լուսոյ վառարանի, յառաջդիմութեան որորանի սուրբ յարկերուն տակ, ապահով եւ անքոյթ, երջանիկ ու խաղաղ, հեռի՛ իրական կեանքի եռուղեւէն, աղմուկէն ու ժխորէն, թռչունքոհէն: Վերամո՛ւտ, նե՛րս այն նուիրական սեմէն՝ որ կ'առաջնորդէ ԱԶՆԻՒԻՆ, ԳԵՂԵՑԿԻՆ, ԲԱՐԻԻՆ, ՃՇՄԱՐՏԻՆ ու ՎՍԵՄԻՆ, կը տանի՛ դէպի ԱՆՀՈՒՆԸ, դէպի ՅԱԻՏԵՆԱԿԱՆԸ, նե՛րս կըթական դարբնոցի համեստ կրպակէն՝ ուր ՍՈՓԵՍՏՆԵՐՈՒ սալին վրայ ՄԻՏՔ, ՍԻՐՏ, ՀՈԳԻ պիտի կռանին ու ծեծուին, ԳԱՂԱՓԱՐՆԵՐ պիտի ձուլուին, ԲՆԱԻՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ պիտի անցնին փորձառու ընախօսներու եւ իմաստասէրներու բովքէն, պիտի

դառնա՛ ՆԿԱՐԱԳՐԻ ՈՍԿԻՆ, եւ ԱԴԱՄԱՆԴԸ պիտի չողա՛յ բիւրեղափայլ:

Վերաբացո՛ւմ դասարաններու եւ սրահներու, մատենադարաններու եւ թանգարաններու, դռներու եւ փեղկերու: Վերաբացո՛ւմ ժանգոտած զմեկիններու շեղբերուն, յուշատետրներու թերթերուն, գիրքերու կողքերուն: Վերաբացո՛ւմ դաշնակի, ջութակի, նուագախումբի, ձայնական ու գործիական երաժշտութեան:

... Վերաբացո՛ւմ քսակներու, դրպաններու, գզրոցներու դրամարկիւններու, այո՛, բերաններու, աչքերու, ականջներու, լեզուներու, միտքերու, սիրտերու եւ հոգիներու...:

Վերաբացո՛ւմ մտաւոր սերմնատուիներու, ուղեղի աղօսներու, իմացական ուրդերու, թրթռումներու, խոկումներու, երեւակայութեան, երազանքի ու քըմայքի...:

Վերամո՛ւտ եւ վերաբացո՛ւմ դպրոցական անուշիկ կեանքի, վերերեւում պարզ, անխորշոմ ճակատներու, ծիծղուն դէմքերու: Սրահներու եւ դասարաններու երկարաթմբիւր լուսթիւնը կ'աղմկի՛, կը վրդոնէրու երկարաթմբիւր լուսթիւնը քրքիջներու հրաշալիօրէն վի՛ր ոտնաձայնի, սոյլերու քրքիջներու հրաշալիօրէն ներդաշնակ վի՛լլուկներով...:

ԶԱՆԳԱԿԸ, որ համր էր շաբաթներէ ի վե՛ր, կը սկսի թոթովել, խօսի՛լ, երգե՛լ, թրթռա՛լ ու խայտալ, ուսումնատենչ ու խանդոտ պարմանի մը՝ տաքուկ ու ճկուն ափին մէջ: Նստարաններն ու զրասեղանները խռնուած են՝ անհանդարտ, վտվտուն վայելադեպստ, չիք միւսիւններով, հուսամարոյր գլուխներու տակ պճլտացող սուր, թափանցող աչքեր անթարթ յառած կը սպասեն պատկառելի ԿԱՃԱՌԻՆ ներս մտնելուն, պահիկ մըն ալ, եւ հա՛, թունդ ծափահարուլուն, պահիկ մըն ալ, եւ հա՛, թունդ ծափահարուլուն մը կը ցնցէ ամբողջ սրահն ու կը թրթռացընէ թիւն մը կը ցնցէ ամբողջ սրահն ու կը թրթռացընէ

սլատուհաններուն ապակիները, ինչպէս նաեւ բոլոր
զգայուն սիրտերը. կը կրկնուին ու կ'երեքնուին ծա-
փերն, մինչեւ որ ծերունազարդ, համակրելի նախա-
գահը կը սկսի վերաբացումի պաշտամունքը, ու երգե-
հոնը կը դուռա՛յ վարժարանի հոգեյոյլ մեղեդիներով:

ԼԱԼՕՆՔ ԱՇՆԱՆ

Վերէն շիքերը կը մաղուին անդադրում...
Դեռ օ՛ր մ'առաջ բուրեղ պարտէզն ու այգին
Այսօր անշուք, հըմայաքափ ու տրտում
կը մատնուին բուռն հովերու քմայքին:

Վարդենիին վե՛ր կը ցցուին սուր փուշեր,
Սոխակին բոյներն ամայի՛ է, քափո՛ւր...
Ինչ որ երէկ աղուոր, դիւքիչ, անուշ էր,
Հիմա տըգե՛ղ է, գօսացա՛ծ, անհրապոյր...:

Առուն պղտոր, չունի գուարք իր մրմունջ,
Բոյրին տեղ՝ չե՛տ, ժպտի փոխան՝ դառն արցունք,
Հիւսի՛սը սառ, գեփիւռին տեղ մեղմաշունչ,
Ու գեղգեղի փոխան հառա՛չ մը խորունկ...:

Խորունկ հառա՛չ մը, հոգեցունց հըռնդիւն
Կ'անցնի մէջէն մերկ նիւղերուն՝ որ սարսուռն,
Եւ անփարատ մութին կ'ողբայ ՄԱՅՐ-ԲՆՈՒԹԻՆ
Տըխուր մահե՛րգը ցուրտ, մեռած ամառն:

ՅՈ՛ՅՍԸ վերջին ցնդող սիրոյ հոգեքով,
Մարդոյ յանկե՛րգը խոստումի խօ՛ւ, պատիր,
Ա՛հ, քողած եմ սիրտն աւերա՛կ ի վրդով,
Ջախջախուած կեանք մը յախտեան անյարիր...:

ՀՈԼՈՎՈՒՄԸ

Մութ երկինքէն բիւրեղ աստղեր կը քափին,
Կէս գիշեր է, դեռ կը հսկեմ ես անհուն,
Ա՛խ, ե՞րբ վերջ տայ պիտի ծագումըն այգուն,
Այս հոգետանջ, տենդոտ, քեքեւ մըրափին:

Վայրագ ՀԻՒՍԻՄԸ բռնած է իր սառ շունչ,
Խոր է լուրքիւնն, խորհըրդաւոր ու վըսեմ,
Մութին մէջէն կ'անցնի քափօր մը լուռ, մունջ,
Ո՛չ ոտնաճայն, ոչ ալ շըշուկ կը լըսեմ...:

Ուրուականե՛ր ծանր ու դանդաղ քայլերով,
Դագաղ մ'իբեց ուսերուն վրայ կը տանին,
Ուր՝ վիշտերէ, բուռն յոյզերէ անխըռով
Նընջէ՛ հանգիստ ՀԱՐԻԻՐԱՄԵԱՅ ԾԵՐՈՒՆԻՆ:

* * *

Յանկա՛րծ... կարծես լըսեմ հեռուէն նիչ մը սուր,
Երախայի՛ մը նորածին, լիայո՛յս...
Կը փարատի քանճըր մըշուշը տըխո՛ւր
Ու կը ժպտի ՆՈՐ ԴԱՐՈՒՆ ՎԱՐԴ ԱՐՇԱԼՈՅՍ...:

ՏՐ. 4. 2. ԹՐԷՅՍԻ

Նուրբ, ոսկրուտ, այլ կարչնեղ իրանի մը վրայ կը կանգնէր իր վեհ ու խոհուն գլուխը, քիչ մը հակած կեանքի՝ աշունին մեկանուշ բեղունութեամբը:

Ձեան բլրեղներ հաղիւ կը պսպղային իր չիկաթոյր մաղերուն վրայ, որովհետեւ Փեքոսի ոսկին էր որ միշտ գգուած էր անոր ալիքը:

Արեւակէզ գիմագիծը կը յայտնէր թէ չուքէն աւելի ոսկի չողերու մէջ էր ապրած, մութէն աւելի լոյսըն էր սիրած, անոր համար էր որ հմայող քաղցրութիւն մը կը բուրէր իր էութենէն: Համով հոտով էին իր խօսքերը: Լրթագոյն, թափանցող ու միշտ երազուն աչքերուն մէջ բարութեան, կարեկցութեան ու դուր-դուրանքի ներող ժպիտն էր որ կը փալկար, անկեղծ, աննենդ, սիրալառ ժպիտ մը՝ որ կը հալեցնէր սիրտդ:

Յստակ, կտրուկ ոճ մը, հաճելի սրախօսութիւններով համեմուած՝ կ'ողեւորէր ընկերական հաւաքոյթներու մթնոլորտը: Խորհրդաւոր լռութենէ վերջ՝ երբեմն բառ մը միայն կ'արտասանէր՝ որ փայլակի մը կամ շանթի մը տպաւորութիւնը՝ վսեմին ահաւոր ըզ-զացումը կը թողուր վրադ...:

Բնաւորութիւնը հեղահամբոյր, միամիտ ու բարի. եւ սակայն շատ խորագէտ: Բնաւ չէր խաբուէր չողոքորթներէ, հացկատակներէ ու մակաբոյծներէ,

մէկ նայուածքով կը թափանցէր իրեն ժպտող աչքերէն ներս, մինչեւ սրտին յատակը, հոգիին կեդրոնն՝ ուր թաքուն ու ծպտեալ կը հսկէր յաւիտենական Փարիսեցին:

Երկարամեայ լուրջ ունումնասիրութեան նիւթը՝ րած էր մարդիկն ու իրերը, չա'տ լաւ կը հասկնար դանոնք: Գիրքերէ աւելի բնութիւնն ընթերցած էր, վէպերէ աւելի իրականութիւնը կարգացած, դէպքերէ աւելի դէմքերը սերտած էր:

Իր մէջ հաւասար ուժով, հաւասար մրցակցու-թեամբ գործած էին երեւակայութիւն եւ զգացում, իր մտքի հեռանկարին մէջ սիրելի մէկ առարկա՝ ունէր, միայն, իր հոգիին աչքերը սեւեռած էին միայն մէկ մտատիպարի, — ԳՈՒԼԷՃԸ — ԱՆԱԹՈՂԻԱ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ, զոր կը սիրէր իր հարադատ զաւկին պէս, կը գուր-դուրար անոր վրայ. հոգեւին կը բաղձար զայն տեսնել՝ տիպար հաստատութիւն մը, կենսատու լոյսի անչէջ վառարան մը, ճշմարիտ քաղաքակրթութեան որորան մը, եւ անոր նուիրական յարկին տակ տեսնել տիպար ուսանողը, բարի քաղաքացին, պարկեշտ, ողջամիտ, օգտակար մարդը, տիպար Քրիստոնեան:

Առտու, իրիկուն շատ անգամ կը տեսնէր զինք վարժարանին շրջաբակին մէջ, վեր վար կը շրջէր մը տախոհ, իր ինքնայատուկ շարժումները բաներ մը կը ձեւէին օդին մէջ, անպատճառ նոր շէնքի մը, նոր յարկաբաժնի մը յատակաձեւը գծելու վրայ էր՝ իր մտքի պնակիտին վրայ:

Կառուցուած շէնքերուն մեծագոյն մասն իր ճար-տարագիտութեան, իր ջանքերուն ու տքնութեան ար-դիւնք էին: Իր անվհատ ու քրտնաջան թելադրութիւն-ներով, համոզկեր խօսքերով ու խնդրանքով յաջողած էր ապահովել տասն հազար անգլիական ոսկւոյ պատ-

բարձրաթուիչ մտածումներու, ազնիւ ու վսեմ խոր-
հուրդներու ծովանքովն ու խորշումներովը կնճռոտած,
եւ սակայն բաց, անամպ, անբլծ ճակատին արտեւանը՝
խորհրդապաշտ թարթափումներով, առինքնող քրթ-
թումներով կը յառէին քեզի երկու դունտեր ժպտուն,
երկու բլբեր երազուն, երկու աղօտափայլ ու վարա-
գուրոտ պատուհաններ՝ որոնցմէ կը նայէր հողին ան-
բացատրելի քաղցրութեամբ: Ու աշխարհի սին հրա-
պոյրներուն հանդէպ աղօտացած այս խորհրդաւոր
աչքեր, անթեղուած հրատի նման՝ ինչ հրաշէկ բոցեր
կ'արձակէին նե՛րս, նե՛րս դէպի վառարանը սիրոյ,
դէպի անտեսանելի բազինը ճշմարիտ բարեպաշտու-
թեան, սրտի խորունկ երկրպագութեան: . . . :

ուրիշ քարոզչություն: Ամեն բան խսկաբար, ինքնաշարժով էր իր մէջ:

[illegible]

Կամովին, ի սրտե, հոգիով նուիրուած ու փարած էր իր գործին, իր պաշտօնին: Այո՛, տուած էր իր անձը, իր ժամանակը, իր բոլոր կարողութիւնները, տալիս էր իր գործին համակ' իր Փրկչին, Յիսուսի զանդն, իր էութիւնը համակ' իր Փրկչին: — «Անիկա ջուրի ճամբարիստս, Տէրոջ գործին: —

ները տնկուած ծառի պէս պիտի լլլայ՝ որ իր ժամանակին իր պտուղը կուտայ, ու անոր պտուղը պիտի չի թափի, եւ ինչ բան որ ընէ պիտի յաջողի»:

Ահա՛ դործին մարդը, այգիին մշակը, տիպար կը դերը, թէեւ մեռաւ եւ սակայն տակաւին կը խօսի, եւ իր բարի դործերն իրեն կը հետեւին: Օրհնեա՛լ լլլայ իր յիշատակը....:

ԳՐԶԻ ՓԱՌՔ

Տ. ՄԱՏԹԵՈՍ ՄԱՍՈՒՐԵԱՆԻ

Ողջո՛յն, ողջո՛յն, յիսնայադրոյ նահապետ, բեղուն կեանքիդ չանցաւ ամառըն յումպէտ, Մտատիպարդ էր սոսկ տոհմիդ ծառայել, Զոհե՛լ անոր օգտին՝ ինչ որ էր վայել: Ազնիւ կիրքով սիրայօժար, անձանձիր՝ Լեզուդ գրչիդ հետ հաւասար շարժեցիր, Տիպա՛ր վարպետ, քաջ հեղինակ, ՀԱՅՐ ՄԱՍՈՒՐ, ՄԵՐ ՄԱՐԴՆ եղար ՍԿԶԲՈՒՆՔԻ յար ամուր:

Այո՛, յիսուն ձիգ տարիներ անդադար վատ «ԵՍ»ին դէմ, մոլութեան դէմ կռուեցար, Գրչովդ, կեանքովդ բառնալով միշտ բողոք Սուր, անաչառ եւ անխընա՛յ, անողո՛ք: Հեռանկարն ապագային միգապատ՝ Երկիւղ չագդեց քեզ, տփնեցար անվրիշտ. Գըզուանքներովդ իսկ ձաղկեցիր, ՎԵ՛Հ ՄԱՍՈՒՐ, Ո՛չ ոք կարող եղաւ նակտիդ քնել մուր....:

Հուսկ ժպտեցաւ քու երագած ԱՊԱԳԱՆ,
Եւ կը կանգնի՛ ի քեզ՝ այսօր յաղթական —
ՀԱՐՏԱՐ ԳՐԱԳԷՏ, ԴԱՍՏԻԱՐԱԿ, ԽՄԲԱԳԻՐ,
Սեւ յուշերով քէեւ ընկնած, վշտակիր...
Սակայն ունիս դու նշմարիտ ըստփանք՝
Շընոքիապարտ սաներուդ ձայնն, արձագանգ,
— Զուքակ, սըրինգ, փող ու փանդիո, դաշնամուր,
Կը պարարեն հոգիդ ու սի՛րտըդ, ՄԱՍՈՒՐ:

Անգուգակա՛ն է ՅՈՒՆԵՍԿՈՒՆԻ, ԳԵՐԱԶԱՆՑ,
Անխնայ գրչիդ փառքն է, ՄՇԱ՛ԿԻ ԱԼԷՊԱՆՑ,
ՄԵՐ ՔԵՐԹՈՂԻՆ ծընընդավայրն, ԶՄԻՌՈՒՆ,
ՊԵՐՃ ՎՈՍՓՈՐԻ չքնաղ ափունքն եւ հեռի՛ն,
ՔՈՂՈՄՊՆ, ԵՒՐՈՊՆ, ՀԻՒՍԻՍ, ԽՈՐԵՐՆ ՊՈՆՏՈՍԻՆ՝
Յաղթանակիդ վըրայ միայն կը խօսին.
Սիրտեր, ձայներ, բեմեր, քերթեր միահամուռ,
Կրկնե՛ն անունդ կեցցէներով գոռ, ՄԱՍՈՒՐ:

Եւ սաներդ անքիւ, յետինն ու անգոր,
Իր հըմայուած հոգւոյն հըրա՛յրքըն այսօր
Տըկար լեզուով, բայց սրտագին, սիրայեղ
Խորին յարգանքն ու երախտի՛քըն անկեղծ,
Փութայ հեղուլ տաք ծոցին մէջ ՄԱՍՈՒԼԻ,
Նոր, ըղձանոյշ մաղթանքով մ՛ալ աւելի...
ԱԴԱՄԱՆԴԵԱՅ ՅՈՒՆԵՍԿՈՒՆԻ, Մ՛ ՄԱՍՈՒՐ,
Անմահութեան դափնիներով անխամուր....:

ԱՌ ԲԱԶՄԵՐԱԽՏ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆ ԻՄ ԲՐՈՖ. ԿԱՐԱՊԵՏ ԹՈՒՄԱԵԱՆ

Ճարտարապետ մ'իր արուեստին շատ հըմուտ՝
Շինեց ՏԱՃԱՐ մը հոյակապ մարմարի,
Գեղազարդեց կամար ու սիւն, լուսամուտ՝
Այնքան խնամով՝ որ մաշակին յարմարի.
Մարդիկ ըսին, — հըմայքն անոր երբ տեսան —
«Մեծ է ՀԱՆՃԱՐԴ վարպետ շինող, ԳՈՐԾԴ ՎԵԽ,
Ան պիտ' կանգնի անվերջ դարեր անասան,
Ու յաւիտեա՛ն պիտի համբաւըդ տեսէ՛»:

Ուսուցիչ մ'ալ համեստ՝ ՏԱՃԱՐ մը շինեց.
Համբերատար ոգով, խնամով մը անհուն,
Ծրագրելով ամէն ինչ փո'քըր կամ մեծ,
Եւ ազօքով դրաւ ամէն քար իր անկիւն:
Ո'չ ոք նկատեց իր ջանքն ու փորձ շարունակ,
Ո'չ ոք գիտցաւ իր ծրագիրն հրաշագործ՝
Քանզի ՏԱՃԱՐՆ՝ գոր կերտեց ա'նխոնջ մըշակ,
Տեսանելի չէր աչքերովը մարդոց...:

Ո'չ եւս է վեհ ՏԱՃԱՐՆ մարտար շինողին,
Անգուգական գլուխ-գործող ոսկեհուռ,
Մարմար սիւներն փշրած պառկին վըրան հողին,
Հրաշակերտն ո'չ եւս շողայ... մարա՛ծ, լո՛ւռ...
Ու մարդկութիւնն կ'ըլլայ հիմա մունջ վըկան
Աւերումին այն տաճարին մոխ, անգին...

Ներքողահիւս բիր բերաններ ա'լ չըկա՛ն,
Փա՛ռքն երբեմնի եղած է կեր սեւ ժանգիւն:

Սակայն ՏԱՃԱՐՆ գոր ուսուցի'չը խոնարհ
Հրաշակերտեց դասարանին մէջ անդորր,
Որու մասին անտեղեակ էր ողջ աշխարհ,
Ո'չ ալ եղած հետաքրքիր գէթ մի օր...
Օ՛հ, այդ ՏԱՃԱՐՆ անտե՛ս, շըքե՛ղ, պանծալի՛,
Պիտի տեսէ՛ ցորչափ դարեր հոլովին...
ՆԿԱՐԱԳԻՐՆ է աղամանդ, ջի՛նջ փայլի՛,
Յղկո՛ւած մաքուր շողովն ՄՏՔԻ ԱՐԵՒԻՆ:

ԲԱԶՄԵՐԱԽՏ ԶՕՐԱ ՎԵՐ. ԿԻԼՊԵՆԿ ԿԻԼՊԵՆԿԵԱՆԻ ԱՆՄԱՅ ԶԻՇԱՏԱԿԻՆ

Ծնած էր ի Մարդուան, 1838 Յունիս 18ին. պա-
տանեկութենէն սկսած մինչեւ 1859, առեւտրական յա-
ջող գործի մէջ գտնուած էր: Նոյն տարին, շուկայի
երկու մթերանոցներն՝ ապրանքով լեցուն, տուն, այ-
գիւններ, պարտէզներ եւ արտեր իր հօր, Յովհաննէս
Կիլպէնկեանի եւ իր եղբարց յանձնելով՝ իր բացակա-
յութեան շահագործելու նպատակաւ, կը մեկնի Կ. Պո-
լստան. Համլինի Պէպէթի մէջ բացած Աստուածա-
բանական ճեմարանը աշակերտելու: 1862ին, նոյն ճե-
մարանը փակուելուն համար Զարչամպա կը ղրկուի իբր
քարոզիչ. յետոյ, 1865-1868 կը պաշտօնավարէ Սամ-

սոն. 1870ին շրջանաւարտ կ'ըլլայ Մարգուլանի Աստ-
ուածարանական Ճեմարանէն՝ երկու տարուան դասըն-
թացքով: Շատ քաղաքներ պաշտօնավարած եւ նորա-
նոր եկեղեցիներ հիմնած է: Հաւատացածը քարոզած,
եւ քարոզութեան համաձայն ապրած է, հաշտարար ու
գիւղի, բարի կենցաղով, մեծին ու պղտիկին սրտին մէջ
անկիւն մը ունեցած է, զինք ճանչցողներուն մնացորդ
սերունդներն ալ մինչեւ այսօր կը յիշեն իր օրինակելի,
տիպար կեանքը: Աստուծոյ սիրով լեցուած, բարեջան
հովիւ, եռանդուն Աւետարանիչ, անձնուրաց, անշա-
հախնդիր, բարի սերմանացան: Այս սուրբ գործին նը-
ւերուած ըլլալով՝ կորուսած է իր աշխարհային հարըս-
տութիւնը, հարուստ ծնած՝ աղքատ մեռաւ, աքսորի
ամենադառն բաժակը ցմրուր ըմպելով՝ բաժնուած հե-
ռո՛ւ իր սիրելի զաւակներէն՝ որոնք, աւա՛ղ, զրկը-
ւած են նոյն իսկ ափ մը հող նետել իր գերեզմանին վը-
րայ... ա՛խ... շիրիմն ալ անծանօթ, խաչ մը անգամ
չի կայ՝ որ յիշատակը պահէինք...: ԱՆԾԱՆՕԹ... սա-
կայն ի՛նչ փոյթ, ԾԱՆՕԹ ԱՍՏՈՒԾՈՅ, ԾԱՆՕԹ իր
սիրած ու պաշտած Փրկչին...: Ամենուս սրտին ու
հոգիին խորքը կ'ապրի՝ սիրեցեալ Հայրիկը՝ իր պարզ,
մաքուր, առաքինի, դուարթ եւ օգտակար կեանքին
քաղցր յիշատակովը: Այո՛, դո՛ւն, բաղմբերախտ Հայր,
ժողովուրդիդ հետ խնդացող, անոնց հետ լացող էիր,
անոնց վշտահար հոգիները դո՛ւն կը մխիթարէիր: Գի-
շեր թէ ցորեկ հիւրասիրութիւն ու մեծարանք՝ գեր-
դաստանիդ ժառանգութիւնն էր քեզի համար: 1913ին
քարոզչութեանդ Յիսնամեայ եւ քու Աղամանդեայ
զոյգ Յորեմեանները տօնելէ երկու տարի վերջ — ո՛վ
դառնաղէտ յիշատակ, սիրեցեալ եղբօրս Հայկին, իր
տիկնոջ ու զաւակաց, քրոջս ամբողջ ընտանեաց հետ,
տարագրութեան անլուր տառապանաց եւ անասելի

չարչարանաց անել ճամբան բռնեցիր, որ ա՛լ վերա-
դարձ չունէր...: Սակաւն, կ'ապրի՛ս դուն, Հայր իմ,
իմ բոլոր սիրելիներուս հետ,

ինչ որ մարմնաւոր էր, աշխարհային,
Յարաբերական էր ու վաղանցիկ՝
Ձի դիւթեց քեզ, այլ ինչ որ երկնային
էր, սլոյց, անանց, վըսեմ, գեղեցիկ:

Հետեւելով միշտ վեհ օրինակին
Քու սիրած Փրկչիդ, մահը յանձն առիր,
Ձոռեցիր քու կեանքդ ա՛յնքան քանկագին,
Պարծանքդ էր միայն վըկան ըլլալ ի՛ր:

Ու լուսաշաւիղ հետքերուն ԱՆՈՐ
Դուն հետեւեցար, չեղար ուխտագանց,
Բա՛ւ էր քեզ համար ԱՆՈՐ Սէ՛րն, ՇՆՈՐՀ,
Այժմ քեզ նուիրուած է քագ գերագանց:

ՍԻՐԵՑԵԱԼ ՄՕՐՍ՝ ԲԱՄԲԻՇ ԱՆՆԱՅԻ՝ ԽՆԿԱՆՈՒՇ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Մա՛յր պաշտելի, որդիական մրմունջս՝ զոր տա-
րիներ առաջ հծծած էի ականջիդ, երբ դեռ ողջ էիր,
առողջ ու կայտառ, կը դձամ կրկնէի հոս որ պատկերա-
նաս այսօր իմ աչքերուս, ու վայելեմ քնքուշ խնամքիդ
կրկնումն ու գորովիդ ցայտումը, որ գէթ մի քանի
վայրկեաններ ապրի՛մ կրկին, այն երանելի պահը հը-

մայուն՝ որ ա՛յնքան թանկագին ու քաղցր է ինձ հա-
մար...

— Աչքեր նըման մանիշակաց ցօղաշիք,
Անգուգական սիրոյ ինքով վառվըռուն,
Ներողամիտ, անոյշ նայուած ու ժրպիտ,
Շընորիւ հանգչին ի վերայ վարդ շրթներուն:

Երկու քնուշ, փափուկ ձեռքեր սպիտակ,
Մատուց կակուղ, զգայուն եւ անապակ,
— Զորս միայն ունի անբիծ մի հրեշտակ,
Գրկե՛ն, սեղմե՛ն զիս եւ յայտնեն ջերմ փափաք:

Սիրուն գլուխ մը եւ լայն ճակատ մարմարի,
Հասակ մ'որուն ամէն զգեստ յարմարի,
Մագեր շէկուկ եւ մետաքսի փալփըլուն,
Զայնն հնչէ մեղմ, — «ՈՐԴԵԱ՛կ, ԼՈ՛ՒԻ ԻՄ ԽՐԱ-
ՏՈՒՆ»:

Նէ մայրի՛կս է, եւ ես որդի՛ն եմ ներա,
Ա՛հ, նէ ամբողջ տիեզերք է ինձ համար,
Մայրական սուրբ սիրով գեղուն իմ վերայ
Միշտ գուրգուրա՛յ համբոյրներով անհամար:

Ի՛նչ զըթառատ, սիրաբուղիս է ներա սիրտ,
Եթէ բիրիցս վշտացընեմ ես ըզնէ,
Վերաւորեմ իմ վարմունքովս չար, անկիրթ,
Նուիրական համբոյրներով զիս կ'օրհնէ:

Ամէն բոպէ նէ կը տանի ինձ խընամ,
Ինձ համար միշտ կը մըմնջէ իր աղօթք,
Ո՛հ, զինք ի՛նչպէս մոռնալ, մերժել կարեմամ,
Մինչդեռ տեսնեմ իմ աչքերով անաղօտ:

Ու տարիներ վերջ՝ երբ ա՛լ չեմ տեսներ իր քաղցր
դէմքը ու չեմ լսեր իր մայրական աղու ձայնը, կը զգամ
թէ ինք կ'ապրի՛ իմ յիշողութեա՛նս, իմ սրտի՛ս մէջ,
ու դրիչս կը սահի՛ր կրկին արծարծելու իր յիշատակն
անմոռաց, ներշնչո՛ղ, վերացնող...

— Ո՛չ, մեռած չես, դուն, մա՛յր իմ,
Կ'ապրի՛ս, կ'ապրի՛ս տակաւին,
Սիրովդ անհուն դեռ կ'այրի՛մ...
... Ո՛չ չեմ մոռնար սէրդ բնաւին:

Կրնա՞յ չափուիլ կեանքն երբեք
Տարիներով շա՛տ երկար...
Ո՛չ, չի մարիւր շողմ բեկբեկ
Գըթոտ կեանքիդ օգտակար:

Ներկայութի՛ւնդ, մա՛յր անուշ,
Կեանքի աղբիւր մ'էր յորդ, ջինջ,
Սրտիս մէջ սէրդ մշտայուշ՝
Գորովդ մընա՛յ պիտ' անջինջ...:

Այո՛, կ'ապրի՛ս դուն իմ մէջ,
Սիրելի՛ մայր, երանի՛
Թէ նոյն սիրով սուրբ, անշէջ
Ըլլայի՛ քեզ արժանի...:

* * *

Հորիզոնէն վա՛ր կը սահի՛ արեգակ,
Լիալուսինն եւ Արուսեան կ'երեւին,
Բուլբուլն պահուած ներքեւ վարդի տերեւին՝
Գերազանցել կը ջանայ բուն ողբերգակ:

չիայէն հրաւիրուեցաւ՝ պաշտօնավարել աղգային վար-
 ժարանին մէջ՝ Տիար Յովակիմ. Թէրմանեանի հետ:
 Յետոյ Իբրանոսեան եղբարց կողմէ կանչուեցաւ Սամ-
 սոն, իրենց վաճառատան մէջ իբր տնօրէն գործելու:
 1898ին ամուսնացաւ Տիար Կարապետ Օհանեանի
 դուստրին, Օր. Բեմբիկի հետ, 1904ին ընտանօք մեկ-
 նեցաւ Անգլիա, Մանչէսթրի Իբրանոսեան վաճառատան
 իբր տնօրէն. չորս զաւակներ ունեցան, երեք աղջիկ եւ
 մէկ մանչ: Կարապետ, այս սիրուն մանչը քիչ վերջ
 մեռաւ, ի խոր սուգ համակելով իր ծնողքը, յետոյ
 կրկին աղջիկ զաւակ մ'ալ ունեցան — չորս-քոյրեր, —
 Արաքսի, Աննիկ, Քրիստինէ եւ Վերժին: 1904—1925,
 քսան եւ մէկ տարիներ պահեց նոյն պատասխանատու
 դիրքը, 1925 Դեկտեմբերի սկիզբը ի Տէր ննջեց, ի խոր
 սուգ համակելով իր ամուսինն ու զաւակները, եղ-
 բայրներն ու քոյրը եւ ազգականները, իր ետին թող-
 լով իր ամուսինն եւ չորս աղջիկ զաւակներն, որոնց
 երկուքն ամուսնացած են, եւ երկուքն ալ կը շարու-
 նակեն իրենց ուսումն ու պաշտօնը՝ իբր ուսուցչուհի
 Մանչեսթրի համալսարանը:

Տիգրան, սկիզբէն ի վեր կրօնասէր, բարեսէր ու
 հայրենասէր ըլլալով՝ իր կարողութեան չափով սա-
 տարած էր ամէն բարի գործի, իր ընտանիքին նուիր-
 ուած պատուական հայր մըն էր, բարի, օրինակելի
 կեանքով: Օրհնեալ ըլլայ իր քաղցր եւ անմահ յիշա-
 տակը:

ԸՆԴ ՈՒՌԵՆԵԱԻ

Եղբա՛յր, քանի՛ քաջք էր նստիլ
 ընդ ստուերաւ ուռնուոյն՝

Երբ ննջէին մեր սիրտն անքոյժ
 ու խոր ցաւեր դառնագոյն,

Երբ հեղուիմք, անմըխիթար,
 աղի արցունք գետօրէն,

Երբ ելլէին հառաչք՝ յուզեալ
 մեր սրտերուն խորերուն:

Այո՛, նստիլ եւ սոսկ լըսել
 անոր տըխուր մեղմ շրջունչ,

Դիտել անոր արցունքն որ վար
 սահէր լուռ եւ անմրմունջ...:

Ո՛հ, մեզ համար էր այդ շրջունչ,
 այդ արտասուք ի՛մ եղբայր

Այդ ուռնի, այդ տերեւներ,
 այդ հովանի անբարբառ՝

Երէկ էին սիրաբոքոք
 սրտին, հոգւոյն ստուերք գով,

Վա՛ղն եւս, աւա՛ղ, մեր ցուրտ շիրմաց
 սե՛ւ ստուերներն անվրդով...:

ՍԻՐԵՑԵԱԼ ԵՂԲՕՐՍ
ՀԱՅԿ Կ. ԿԻԻԼՊԵՆԿԵԱՆԻ
ԱՆՄԱՅ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Ծնած էր յԱմասիա, 1873 Փետրուար 14ին: Մանկութենէն ի վեր շատ հանդարտաբարոյ էր, քիչ կը խօսէր, միշտ մտիկ կ'ընէր լրջութեամբ: Ուսանողական շրջանին լռիկ, յարատեւ, անվհատ աշխատող մըն էր իր բոլոր դասերուն մէջ:

1896ին, Անաթոլիա Գոյէճի փայլուն եւ պատուաբեր շրջանաւարտներէն մին եղաւ: Նախնարեց առեւտրական ասպարէզ մտնել: 6-7 տարի Իբրանոսեան եղբարց Սամսոնի ճիւղին մէջ էր, յետոյ սկսաւ անձնական գործերով զբաղիլ: 1901 Մայիսին ամուսնացաւ Օր. Լուսնթազ Մալխասեանի հետ. 1906 Նոյեմբերի սկիզբը մեռաւ իր տիկինը, խոր սուգի մատնելով եղբայրս Հայկը, իրեններն ու մեր ընտանիքը, երկու անուշիկ ձագուկներ իր ետին թողլով: Այդ միջոցին Սամսոնէն հարուստ վաճառականի մը հետ Ամերիկա եկաւ իբրեւ քարտուղար եւ հաշուեքննիչ այս տեղի գործին. վաճառականը շատ փափաքեցաւ որ ինք Ամերիկայի գործին մէջ մնայ: Բայց իր մէջ պարտականութեան ձայնն աւելի զօրաւոր ըլլալուն, իր սիրունիկ ձագուկներուն համար ետ դնաց Սամսոն: Այս միջոցին մայրս մեռաւ, եւ դառնուկ Վահէն ծերունի հօրս հոգատարութեան տակ էր: Իսկ Ատրինէն, իր մօրաքոյրներուն քով մնաց, ու վերջը ինֆլուէնցայի զոհ եղաւ: 1912ին, Մարտ ամսուան մէջ վերստին ամուսնացաւ:

չաւ մեզի ծանօթ, Տրապիզոնցի բարի ընտանիքի մը
գլուտորին, Օր. Յոքարեթ Բարեղոցեանի հետ: 1913
Յունիսին ուրիշ մանչ չաւակ մ'ալ ունեցաւ Նուպար
անուամբ, կապոյտ աչուի, շիկահեր:

Երբ Նուպար հաղիւ երկու տարեկան էր, ծերունին հայրս, եղբայրս, իր կիսն երկու մանչերով, Վահէ եւ Նուպար, քոյրս Արուսեակ իր ամուսնոյն ու զաւակաց հետ, ճամբայ կ'ելլեն Սամսոնէն՝ դէպի անծանօթ աքսորաւայր մինչեւ Թողատի մօտերը միասին էին, հոն յարձակում կը կրեն բարբարոս խուժանէն, եւ եղբայրս Հայկին եւ միւս այր մարդիկը կը զատեն կը տանին այն սարսափելի, ահաբեկիչ վայրը, Սամսոնի իմ ծանօթներէս ու բարեկամներէս շատերուն հետ՝ որոնց հետքըն իսպառ կը կորսուի... աւա՛ղ, ամէնքն ալ խառնըւելով անծանօթին — երկա՛ր շարքերուն... անծանօ՛թ, բայց Աստուծո՛յ ծանօթ...: Եղբօրս կիսնը, Յոքարեթ ու զաւակները մի քանի օր կը սպասեն եղբօրս Հայկին՝ որ իրենց միանայ, սակայն երբ կը տեսնեն թէ հայրս կառքէն վար առնելով կ'սկսին երկաթ բիրերով ծեծել, մինչեւ որ գետին կը փուռի... անզգայ, յետոյ դեռ շունչը վրան կը նետեն գետը...: Այդ լաց ու կոծի սարսափի մէջէն թուրք զինուորական մը Վահէին ձեռքէն բռնած կ'անհետանա՛յ... ո՛ւր, ո՛չ ոք գիտէ... Նոյն ատեն կը սպառնան Յոքարեթին յանձնըւիլ կամ իրենց կնութեան առնել: Յոքարեթ մերժելով զանոնք, իր Նուպարը գրկած կը նետուի՝ գետը: Այս ամէնուն չէի կրնար հաւատալ, մինչեւ որ Սեպտեմբերի սկիզբը, Յուլիսին գրեած քարտս ետ եկաւ ինծի, Իզմիր — «Պուրատա պուլունմատըղնտան իատէ օլու-

նուր» — «Հոս չի գտնուելուն համար՝ կը վերադարձընենք»։ Կորսուած... ո՛չ երբեք, յիշատակը չի՛ մեռնիր, կ'ապրի՛... :

Տարածամ մահովն սիրելեացդ, խոր վիշտ Աւա՛ղ, մորմոհէր, եղբա՛յր, սիրտդ միշտ, Այժմ քոզած աշխարհս, վայելքն անոր սին, Անոնց հետ անվիշտ կ'ապրի՛ս միասին :

Ա Ն Ժ Ա Ն Օ Թ Ը

Անո՛ւրջ... Անցեալ տխուր յուշերը, ներկային հոգեմաշ տաղանալը եւ ապագային անստոյգ վիճակը՝ սոսկալի մտատանջութեան մատնած էին զիս... : Կ'անըրջէի՛... :

Ամբան տխուր օրուան մը իրիկնամուտին առանձինն կ'անցնէի պատերազմէն սպիացած դաշտի մը մէջէն : Ամուլ, անբեր հողին մէջ կ'աճէին ճղճիմ սէղեր . յանկարծ ոտքս սայթաքեցաւ . իյնալու մօտ կը դալչիմ մէկ կողմ ծռած փայտէ խաչի մը՝ որ կարծես ինք իր վրայ կծկուած էր : Սպիտակ բիծ մը յանկարծ փայլեցաւ մթնշաղին մէջէն, այդ խորհրդաւոր խաչին վրայ հակած, փաթիլի նման խոտերն եւ հովէն տարուբերող տերեւներն մէկդի ընելով, բառ մը նշմարեցի, աղօտ դրուած, կէս աւրուած, գրեթէ անընթեռնի — «ԱՆԾԱՆՕԹ» — այդ անակնկալ վայրկեանին, այդ արտասովոր բառն մէկ ոստումով ցցուեցաւ իմ դէմս... : Սարսուացի... եւ անդգալաբար աչքերս լճացան դառն, այրող արցունքով... — «ԱՆԾԱՆՕԹ» — ու հեկեկացի

... «ԱՆԾԱՆՕԹ» — ... : Գրեթէ տասն եւ ինն տարիներ անցեր են այն սարսափելի եղեռնէն՝ երբ հազարաւորներ իմ անմահ ցեղէս՝ տարագրուելով ինկա՛ն սրախողխող կամ զնդակահար՝ ամայի դաշտերու մէջ, ձորերու խորը, լեռներու վրայ, ընդ որս իմ ծերունազարդ հայրս, գրեթէ 80 տարեկան եւ հարազատ եղբայրս, 40 տարեկան՝ իր ընտանեօք հանդերձ... :

Ո՛հ, այսքա՛ն տարիներէ ի վեր կաթիլ մ'արցունք օժե՛ց եւ օրհնե՛ց արդեօք պաշտելի հօրս ու սիրելի եղբօրս ափ մը հողը դաշտին ամայութեան մէջ... եւ կամ սէրը գգուե՛ց անոնց վերջին հանգրուանը... : Այդ պահուն յանկարծ ճեղք մը հորիզոնէն, լուսատու ամպ մը լոյսէ ճառագայթ մը կը նշմարեմ հողի բունձին վրայ... : Խաչին վրայ, այդ տխուր բառին ներքեւ ուրիշ բառեր ալ կ'երեւա՛ն... «ԱՆԾԱՆՕԹ», բայց «ԾԱՆՕԹ ԱՍՏՈՒԾՈՅ»... :

Ո՛վ յեղակարծ պայծառութիւն՝ հետզհետէ թանձրացող մութին մէջ, ո՛վ ճառագայթ փառաց՝ աղօտ վերջալոյսին մէջէն... : Աստուած իմ, դո՛ւն միայն կը պահես դադտնիքն այդ ամայի դաշտին, այդ առանձին տխուր դաշտին... :

Ո՛հ... բազմերախտ Հա՛յր իմ, սիրեցեալ՝ եղբայր իմ, ննջեցէ՛ք խաղաղ, ննջեցէ՛ք անվրդուլ՝ քանզի ամէն բան ծանօթ է Աստուծոյ, ԾԱՆՕԹ է ԱՆՈՐ ԱՄԵՆԱՏԵՍ ԱԶԲԻՆ... : Աւաղ, ձեր շիրիմներն իսկ չկան, անծանօթ են ինձ եւ ձեր ու իմ սիրելիներուս : Իմ ցեղի՛ս, մարտիրոս ցեղիս հաղարաւորներո՛ւ եւ բիւրաւորներո՛ւ : Այո՛, անծանօթ է ձեր ինկած տեղը, դաշտը, հովիտը, լեռը, եւ սակայն ծանօթ է Աստուծոյ : Ո՛հ... կը ցնցընի՛ք նութիւնս, կը բանամ աչքերս... ո՞ւր եմ... Աստուած իմ... եւ արտասուալից, հեկեկանօք կը մըմնջեմ — «Աստուած իմ, որ մեղմէ բարի ես, դո՛ւն

վե՛ր, մենք վար, շատ հեռի՛ ես, այժմ ալ խոչոր դոր-
ծերի ես, ապա որո՞ւն մենք դանդաղանք, ԱՆԾԱՆՈԹ,
բայց ԱՍՏՈՒԾՈՅ ԾԱՆՈԹ...:

ԼՈՒԹԵԱՆ ԶԱՅՆԸ

Լուութեան ձայնը... Ի՞նչ, միթէ լուութիւնը ձայն
ունի՞ր... լսած էք երբեք... Երբ լեզուներ սրուած են
բարկութեամբ երկսայրի սուրի նման, ի՞նչ է ապա-
հով ու խոհեմ միջոցը, դանոնք սրտեանը դնել, եւ
ի՞նչ է պատեանը դնել, ո՞չ ապաքէն անսալ լուութեան
ձայնին... ոսկի՛ լուութեան, ա՛յնքան թանկագին: Մի-
թէ լաւագոյն չէ՞ պահել խաղաղութիւնը, լաւագոյն չէ՞
երեսդ մէկդի դարձնել ու երթալ, հեռանալ, տեղի չի
տալ որեւէ անպատեհութեան, անսալով լուութեան
ձայնին՝ զոր հոգիդ միայն կը լսէ: Լըռել ու չի խո-
սիլ... քանզի բառեր ցորենի հատիկներու կը նմա-
նին, երբ անդամ մը նետուին, ցանուին, վաղ կամ ա-
նազան պիտի բուսնին, աճին, եւ այն ատեն հունձքը
հաշուի առնել հարկ պիտի ըլլայ. ինչ որ ցանած էիր,
նո՛յնը պիտի քաղես, նոյնը պիտի հնձես:

Անսալ ոսկի լուութեան ձայնին, երբ սիրտ մը
կոտրած է, երբ հոգի մը դառնացած է, երբ անձ մը
վշտացած է, վիրաւորուած է անպատշաճ խօսքերէ,
այդ պարագային խօսիլը՝ խայթ մըն է, — բաց, դեռ
արիւնոզ վէրքի վրայ աղ ցանել չէ՞ խօսիլը: Յոգնա-
ծին, պարտասածին, մենակեացին համար վաղանցիկ
խօսքերու մէջ ոչի՛նչ կայ: Սպասէ՛, համբերէ՛, յա-
պաղէ՛ ըսելիքդ, լուէ՛, բառ մը թող չելլէ բերանէդ,

պահէ՛ ոսկի լուութիւնը, եւ լսած պիտի ըլլաս լու-
թեան ոսկի ձայնը: Ո՛հ, անսալ լուութեան ձայնին,
ի՛նչ վէճեր պիտի խափանին, ի՛նչ խոր վէրքեր պիտի
բուժուին, ի՛նչ կոտրած սիրտեր պիտի մխիթարուին
եւ ամոքուին...:

Լուութեան ոսկի ձայնը կրնաս լսել՝ որոտման ու
փայլատակման պահուն ջրվէժի մը դռուալու ձայնին
Իէջ, ծովափը փշրուող փրփրալից ալեաց խուլ մոնչիւ-
նին մէջ, բարկածայթ խօսքերու մէջ: Խօսիլն արծաթ
է, լուութիւնը՝ ոսկի է: Լուութեան ձայնն Աստուծոյ
ձայնն է՝ զոր հոգիդ կը լսէ, խղճիդ ձայնն է՝ մեղմ ալ
աղբու, հրեշտակներու եւ սուրբերու ձայնն է՝ զոր
կրնաս յստակ լսել՝ հոգւոյդ մէջ...: Անսալ լուութեան
ձայնին, ու լուել, գերագոյն անձնազսպումն է ու մեծ
առաքինութիւն: Ոսկի լուութիւնն է ջուր սրկել կայծի
մը վրայ, որ կրնայ շատ սիրտեր բռնկցնել ու շատ ա-
ւերներ դործել:

Կան սակայն պարագաներ հակադարձաբար, երբ
հարկ է խղել ոսկի լուութիւնը:

Այո՛, խղել ոսկի լուութիւնը՝ ա՛յն ատեն միայն՝
երբ ճշմարտութիւնը կ'անարգուի, առաքինութիւնը կը
վարկարեկի, ազնիւն ու բարին կը չարախօսուին, կը
բամբասուին, երբ բարի խօսքերու նպատակներ կը խե-
ղադիւրուին, երբ կեղծիքն ու սուտը կը պաշտպան-
ուին, այն ատեն լուութիւնը ոճի՛ր է, իսկ խօսիլը պար-
տականութիւն ու առաքինութիւն է, անհրաժեշտ է,
ամէնէն առաքինի քաջութիւնն է: Անսալ պարտակա-
նութեան ձայնին սուրբ է եւ նուիրական:

Լսելով ոսկի լուութեան ձայնին, եւ հետեւիլ ոսկե-
ղէն կանոնին, լսած կ'ըլլաս խղճիդ ու պարտականու-
թեան ձայնը, Աստուծոյ ձայնը: Ո՛րքան անհատներ,
ո՛րքան ընտանիքներ մեծամեծ չարիքներէ ազատած

պիտի ըլլային՝ եթէ լսած ըլլային լուսթեան ոսկի ձայնը: Ո՛րքան տէրութիւններ՝ դերձ մնացած կ'ըլլային ահաւոր պատերազմներու պատճառած աղէտներէն ու չարիքներէն՝ եթէ անսացած ըլլային լուսթեան ձայնին: Լուցկի՛ մը միայն կրնայ բռնկցնել ու մոխիր դարձնել ահագին չէնք մը. բա՛ռ մը, խօ՛սք մը միայն կըրնայ վիրաւորել սիրտ մը՝ որ ալ չի բուժուիր, կրնայ թունաւորել հոգի մը՝ որ ալ չապաքինիր: Զգո՛յշ, ըդդո՛յշ ւորեմն: Գիտցի՛ր լուել, ջանա՛ լսել ոսկի լուսթիւնը: Ի՛նչ ահաւոր չարիքներ խափանած պիտի ըլլաս արդեօք: Անսա՛լ ՈՍԿԻ ԼՌՈՒԹԵԱՆ ԶԱՅՆԻՆ, ի՛նչ երջանկութեան միջոց ու պատճառ պիտի ըլլայ:

Օ՛հ, ԼՌՈՒԹԵԱՆ ԶԱՅՆԸ:

ԵՐԵՔ ԶՕՐԵՂԲՕՐՈՐԴԻՆԵՐ

ՄԵԾ ՆՈՒԱԳԱՅԱՆԴԵՍԻՆ ՄԷԶ

ՕՆՆԻԿԱ,, ՎԱՀԷ Հ. ԵՒ ԿԱՐՕ Տ. ԿԻՒԼՊԵՆԿԵԱՆ

Մեծ նուագահանդէս մը սարքուելու վրայ էր երկինքը, ԳԱՌՆՈՒԿԻՆ հարսնիքին առթիւ:

Աննկարադրելի իրարանցումիմէջ էին բոլոր հրեշտակները, վայրկեան մը կորսնցնել ներքի էին:

Ժամ մը վերջ՝ ամէն բան կաղմ ու պատրաստ էր: Հոն էին ամէնէն հռչակաւոր երաժիշտները, ամէնէն զեղեցիկ նկարները, ամէնէն չքնաղ ծաղիկներն անմահաբոյր...:

Զուլթակի մեղմ թրթռումով կը սկսէր նախերգանքը: Հինդ վայրկեան յետոյ ներս մտաւ երաժշտապետը,

ԱՂԻԷԼ, որու թափափոցող ակնարկէն բան մը չէր կըրնար ծածկուիլ, — պահ մը յառած մնաց՝ յոգնաթոյր ու բուրեղ ծաղիկներով առջուն սեղանին վրայ, բան մը պակաս էր...: Յասմիկէ եւ անմոռուկէ հիւսուած սակաւի մը վրայ դրուած էր նարտագեղ պսակ մը, բիրաւոր փունջերու մէջ բան մը պակաս էր, չնաչխարհիկ ծաղիկ մը, փափկիկ ու սիրուն...: ԱՂԻԷԼԻ խուղարկու նայուածքը ՕՆՆԻԿԻ ու ՎԱՀԷԻ պճլտուն ու ծաւի աչքերուն հանդիպեցաւ. բան մը կը խնդրէր. անմեղ հրեշտակները կռահեցին իսկոյն ու կամացուկ մը սահեցան ձիւն թեւերու, լոյս դէմքերու, շող բերու մէջէն, ու դուրս ելան մեծ սրահէն, բացին իրենց թեւիկները լուսաթոյր ու սկսան թռչիլ վա՛ր, դէպի արցունքի հովիտը...:

* * *

Փոքրիկ շուշան գլուխ մը կը հանգչէր ճերմակ բարձիկի մը վրայ, վարդագոյն սնդուսէ վերմակին տակ, երկու քնքուշ լուս-թաթիկներ ծալուած էին անմեղուկ սրտի մը վրայ՝ որ ա՛լ չէր բաբախեր...: Յաւի կծկումներէն ու նոպայի սարսուռէն ու գալարումէն ազատած՝ նրբածիր, մեղրամոմէ փափուկ շուրթերուն վրայ կը հանգչէր եթերային ժպիտ մը անուշիկ՝ որ կը յիշեցնէր — «իւ երազին մէջ վարդաբոյր, Դրախտն աղուոր տեսնէ պիտի»:

Երկու գլուխներ հակած այդ սիրուն հրեշտակին վրայ՝ կ'արտասուէին լռիկ... մերթ համբուրելով մարմար ճակատն իրենց մէկ հատիկին, սառ այտերն իրենց աղուորիկ մանչուկին... կուլային ու կը համբուրէին խունկ ձեռքերը ԿԱՐՕԻՆ...: Բայց անի չէր զգար, չէր թզկար, չէր շարժեր... անի հանդարտ կը քնանար...:

Երկար գիշերներ անքուն հսկելէն յոգնած, ու լա-
լէն հերիքներնին հատած, երկուքն ալ սկսան նիր-
հել....:

Գիրդ թեւերու բախումէն արթնցան ընդոստ....:
Շուշան գլուխն ա'լ չէր հանգչէր ձիւն բարձիկին վը-
րայ... անուշ ժպտը սլացած էր վե'ր... Եթերի բար-
ձունքը... ԿԱՐՕՆ թռած էր....:

* * *

— «ԱԼԷԼՈՒԻՍ»ն —, հրաշալի խմբերգը, զգլխիչ,
վսեմ ներդաշնակութիւնը կը դրդէր ամբողջ երկին-
քը....: ԳԱՌՆՈՒԿԸ բաղմած էր վարդահալս գահոյքի
մը վրայ, ձիւն ծաղիկներու, լեւակներու ու շահարակ-
ներու սարիինայի հովանիին տակ՝ որ կը թրթռար
զանակներու պրիսմակող ցուքերէն... ԱԴԻԷԼ, մանի-
շակէ դրասանդին յառած կը սպասէր անհամբեր....:

Յանկարծ մեկնուել բուրում մը կը խնկաւէտէր ող-
ջոյն սրահը....: ՕՆՆԻԿՆ ու ՎԱՀԷՆ էին՝ որ ներս կը
մտնէին — հովտի շուշան մը գիրկերնին... — «Ահաւա-
սիկ», ըսին, փոքրիկ զուարթունները, երաժշտապե-
տին, «այն չքնաղ ծաղիկը որ կը պակսէր... սիրունիկ
ԿԱՐՕՆ...»:

ԾՈՎԱՓԻՆ ՎՐԱՅ

Փրփրադէզ կռիակներու անընդհատ
խուլ որոտման գիծէն անդի'ն, շատ հեռո'ւն
իր կապոյտին մոգիչ հըմայքը քափուն
կը պարզէ' ծովն՝ որ գերդ բիւրեղ անաբատ,
Զինջ հայելի կը ցոլացնէ աչքերուս՝
իմ տարիներս միօրինակ, առանձին՝

Որ սահեցան անգգալաբար եւ գացի'ն,
Թողով միայն ինձ յուշիկներ մեխնուշ....:
Սակայն ո'ւր որ ջուրն եւ կամարն միանան,
Ընկողմանած տեսնեմ յարկ յարկ պարտեզներ՝
Զորքս երկին բնաւ անեցուն չէր պահեր,
Մշտափըքիք սաղարթներովը գարնան...
Եեկեւէջէն տարիներու հեռացած՝

Բարձր ոստումէն եւ անկումէն դեռ անդի'ն
Մինչ խոհուն՝ մօտ կանգնիմ շաշոդ եզերքին,
Ինձ կը քըւի քէ յամր հնչիւնն կռիակաց,
Զիս կը կոչէ' ձայնով մ'որ լուծ է յաւէտ,
Լուրքեան ձայնով մ'ա'յնքան հրգօր, գերիվեր,
Հոգւոյս մէջ՝ ուր ծրարուած են հին յուշիկներ,
Որ ծովու պէս կ'ալեծըփին վէտիվէտ....:
Մինչ կը յառիմ այսպէս դէպի անսահման
կապոյտն, ձայնող սահմանափակ եզերքին՝
Հո'ն ուր ձուլուին ծովին կապոյտը լըռին
եւ երկընքի կապոյտն սիրող գոյգի նման
Հո'ն ուր քոչտի ծովու քոչիկն աղկիւն,
Ո'հ, կ'ուզէի ե'ս ալ քոչիլ անպայման
Այդ անծանօթ հորիզոններն, հո'ն միանան
Ծովուն կապոյտն եւ երկընքի կապոյտն, հո'ն:

ԿԿՈՑԻՆ ԵՐԳԸ

ՀԱՅՐԵՆԻ ԴՐՈՒԱԳ ՄԸ

Վերջին կապո'յտն ու մարող շողե'րը... յուշիկ-
ները մեռնող օրուան, ցնդող երազներու, անէացող իղ-
ձերու, հրանոյշ տենչերու....: Ըղձանոյշնէ'ր որ կը

Թուշի՛ն, կը սաւառնի՛ն իրենց բոլոր գեղովն ու հրա-
պոյրով... կ'անէակա՛ն մութին մէջ...:

Ու կ'իյնա՛ն, կը սահին կաթիլները... կը գլորին
նաեւ արցունքները...:

Հովը՛, հիւսիսային ուժգին հովը դուրսը, օդին
մէջ, ու փոթորիկ նե՛րսը, գանկին մէջ... Մո՛ւթը,
թանձր մո՛ւթը, տխրութի՛ւնը բնութեան մէջ... մութ-
թը, մռա՛յլը, տխրութիւնը գանկին մէջ...:

Ահա՛ գետնայարկ սենեակը, ուր կը պլպլայ լամ-
պարին աղօտ լոյսը. ծերունի պառաւ կեսուրը, որ կը
մրափէ, անդին միամօր մանչ դաւակը՝ որ կը ննջէ
մուշիկ մուշիկ...: Այրի՛ն, լամպարը ձեռքը կը մօտե-
նայ երկուքին ալ, անմեղ կուսական լանջքին ելեւէջ-
ները... ու կմախացած կուրծքին ելեւէջները իր կես-
րով... ի՛նչ ելեւէջներ՛, ի՛նչ յուղեալ կուրծքեր՛ եր-
կուքինն ալ... իբր ծո՛ւղ դեռ կ'ուռի՛ն... ալէտա՛նջ...
անցեալը, ա՛հ, անցեա՛լը...:

Անդի՛ն, անմեղ հրեշտակին կուրծքին ելեւէջներ-
ը... Թեթեւ, աննշմար... մեղմ սիւք մը կուգայ,
շատ մեղմիւ կը հծծէ, շատ քնքշութեամբ կը համբու-
րէ վճիտ բիւրեղ հայելին անմեղութեան, ո՛չ փրփուր
դառնութեան, ոչ վէտովէտում մռայլ ալիքներու...:
Օ՛հ... լա՛նջքը, լա՛նջքը, միամիտ, երկնային անմե-
ղութեան...: Ի՛նչ հակապատկեր, անմեղ լանջքը ման-
կան, ապաղայի՛ն, կոյս ապաղային ու յուսալից, ա-
պաղային դիւթանկա՛րը շողուն, հեռապատկե՛րը հը-
մայուն՝ վաղուան այգին, գեղեցիկ արշալոյսին...:

Եւ ինք, այրին, սեւապղեստ այրին, մանկան ա-
նոյշ դիմազծին կը յառի՛... անքթիթ, լուին..., ճիշդ,
յար եւ նման իր կողակցին, իր պաշտելի ամուսնին, որ
այնքան տարաժամ կը ննջէ՛ հիմա հեռո՛ւն, անծա-
նօթ երկրի մը մէջ... լացող ուռենիներու շուքին տակ

Թերեւս, մինչդեռ ինք, հէ՛ջ այրի, հոս, ինքզինքը
միս մինակ կը գտնէ ուրուականի մը դէմ, ուրուականն
իր ամուսնին, որ կը կանգնի իր դէմ... մռայլ գիշե-
րին մէջ, եւ կ'ունկնդրէ տխուր քայլերդին... դժնէ
մահուն, սեւ, ցառադէմ մահուն, կ'ունկնդրէ դողա-
հար, նուրբ տերեւի մը պէս սարսուռն...: Ուրուա-
կաններ կը տանին անդադաղ, կը տանին բիւրաւոր-
ներ իր ամուսնին հետ՝ որոնք բնական մահով չէ որ
մեռած են...: Այս սեւ խորհուրդներով մտատանջ, խե-
լացնող, դուրս կը խոյանայ իր ցածուկ դռնէն... մո՛ւ-
թը, ա՛հ, մո՛ւթը, սոսկալի խաւա՛րը...: Վե՛ր կը
նայի, ա՛հ, տարտամութիւնը սեւ երկնքին... երեսը
կ'աւղնտուի տարափող աստղիկներէն սպիտակ բիւ-
րեղին... լուիկ, հանդարտիկ, օրօրումով խօլական,
կ'իյնան, հատիկները ճերմակ մաքուր ձիւնին... կ'իյ-
նա՛ն վար, լուիկ, անտրտունջ, վա՛ր, սեւ ցեխին մէջ,
վա՛ր տղեղ տիղմին մէջ...: Ա՛հ... անմեղութի՛ւնը
... ինքնամատոյց, յօժարակամ կ'իյնա՛յ վար, վա՛ր,
անբարոյութեան գի՛րկը, մութին, տգեղութեան ծո՛-
ցը... ու կը հալի՛, կ'անհետանա՛յ, կը չքանա՛յ...:
Այդ տխուր տեսարանին գաղափա՛րը միայն սոսկում
կ'աղդէ իրեն...: Ո՛չ, ո՛չ, անկարելի՛ է, իր այրիի մա-
քուր, անբիծ ճակատն երբեք խոնարհած չէ ստորնու-
թեան առջեւ. իր կուսական անմեղ լանջքը կը տրոփէ
դեռ մաքուր, ձիւնի պէս մաքուր բաբախումներով,
ինք, լոյս — բիւրեղ՝ երբեք ինկած չէ մութին ծոցը:
Հէ՛ջ այրի, այո՛, իր ճակատագիրն է այդ, եւ սակայն
բարձր, մաքուր, վեհ պիտի բռնէ իր այրիի կեանքը,
մաքուր պատիւը: Միջաւայրն ու պարագաներն ո՛ր-
քան ալ աննպաստ ըլլան, հեռի՛, հեռի՛ իր մտքէն բո-
լոր նկնախոհ գաղափարները, իր կեանքը պիտի պա-
հէ միշտ սուրբ, միշտ անբասիւր, միշտ վեհ, «կուկու-

լիկկո՞ւ, կուկուլիկկո՞ւ, կո՞ւ», հա՛, իր աքլորին ձայնն է, իր միակ ճշգրտաբան ժամացոյցը... կուկուլիկկո՞ւ: լուսնալու երկու՞ ժամ մնացած է, եւ դեռ ինք, ՍԻՐԱՐՓԻ արթուն, թեթեւ մրափ մ'անգամ առած է, իր աքլորը կ'աղղարարէ իրեն, հորն իջնելու ժամն հասած է, ա՛լ թօթափելու է բոլոր ցաւատանջ խորհուրդները...:

Կուկուլիկկո՞ւ... երբ ամէնքը կը խորդան տաւալին, ՍԻՐԱՐՓԻ կ'ելլէ, կը վառէ փոքրիկ լամպարը... կը լուսացուի սառնորակ ջուրով, կը կաղզուրուի, կ'առնէ Ս. ԳԻՐԲԸ, գլուխ մը կը կարդայ. կաթիլ մ'արցունք կը սրբէ ու կ'աղօթէ ծնրադիր: Կը նայ իր նորածինին՝ օրօրոցին մէջ, մուշիկ մուշիկ կը քնանայ, ճիշդ իր հօր դիմագիծը... ա՛խ... քիչ մ'անդին իր պառաւ կեսուրը... կը ննջէ անխուլ բարի մամիկը...: Կուկուլիկկո՞ւ, ... ա՛լ չի կենար, կը մտնէ հօրը, սենեակին մէկ անկիւնը... ու կկոցը կը սկսի ճախրել իր կանացի փափուկ ու ճկուն մատներուն տակ: Կը նետուի կկոցը աջէն ձախ, ձախէն աջ, կը նետուի շարունակ...: Ու կտաւը կը գործուի, ու թեւերը կը նետուին ու կը հիւսուին գոյնղոյն... Թեւե՛ր, կանաչ թեւեր, կենսատու յոյսի, ամօքիչ, վերացնող յոյսի, կը խառնուին թեւերուն, կարմիր թեւերուն, կ'ընդելուզուին աւիւնի, խանդի բոսոր թեւերուն...: Թեւե՛ր, կապոյտ թեւեր, ասմազուն թեւեր, մաքուր, ջինջ, անապակ, անբիծ սիրոյ, կը գրկախառնուին մանիշակ թեւերուն... օ՛հ, գրկախառնումը շուշան թեւերուն, անբիծ թեւերուն համեստութեան, ամօթխածութեան քնքուշ թեւերուն...: Թեւե՛ր, սեւ թեւեր, յուսահատութեան, տխրութեան թեւեր, թեւե՛ր, դեղին թեւեր, շատ ցանցառ, նախանձի թեւեր... ու կը գործուի կտաւը, կը նետուի՛ կկոցը, աջէն՝ ձախ, ձա-

խէն՝ աջ, կը նետուի՛ շարունակ իր քնքուշ մատներուն տակ...:

ՍԻՐԱՐՓԻ, ժիր, բարեպաշտ, առաքինի այրին, գեղադէմ այրին, շատեր իր ձեռքը խնդրած են ու կը խնդրեն, բայց ինք մերժած է ու կը մերժէ՛, ա՛յնքան պարկեշտ, ա՛յնքան ժուժկալ, ա՛յնքան առաքինի, կըրկին կը դառնա՛յ, կը նայի՛ իր ալեհեր մօր, բարի, քըրիստոնեայ կեսրոջ, ու իր միակ մանկան, մանչ դաւակին ՀՐԱՋԵԱՅԻՆ... յիշատա՛կ, աւա՛նդ, ՏԻՐՈՋ-Մէ յանձնուած սուրբ աւանդ, պատուական, թանկագին, աննրման...: Օ՛հ, կը գուրգուրայ հոգեւին կը փրփուա՛յ անոր վրայ, անոր փարփառ բիբերուն մէջ կը տեսնէ իր պաշտելի ամուսնին պատկե՛րը չքնաղ, ու եռանդով, անմահ խանդով կը նետէ իր կկոցը, աւա՛րդ, շա՛տ արագ...: Կը նետէ՛ կկոցը, գիշերը լամպարին լոյսին, ի՛ր լամպարին, իրեն անբաժան աչքի լոյսին: Ս. ԳԻՐԸ, իր հոգեկան աչքին լոյսը, անպատիր ժամացոյցը, անսխալ մենտորը, գինքն արթուն, գործունեայ պահող. իր ծերունի կեսուրը, իրեն խորհրդատու, փորձառու պահապան հրեշտակը...:

Հայելի՛ն, գրպանի փոքրիկ հայելին, շնորհաց խորհրդատուն, միշտ մաքուր կը պահէ, որ ցուցնէ իր դիմագծին ամէնէն փոքր, աննշան համարուած բիծերը, եւ Ս. ԳԻՐԲԸ, իր հոգեկան հայելին, ջինջ, աննրման հայելին, որ յստակ ցոյց տայ, իր կեանքին ամէնէն փոքրիկ ու աննշմար թերութիւնները...: Ու կը նետուի՛ կկոցը, կը նետուի՛ շարունակ, աջէն՝ ձախ, ձախէն՝ աջ, իր քնքուշ, ճկուն ու մաքուր մատներուն տակ...:

— Կը նետուի՛ կկոցը...: Հիմա մանկիկը բաւական մեծցած է. մանկապարտէզ կ'երթայ, կոկիկ, մաքուր, ճաշակաւոր հագուած, սիրուն, անուշիկ բառեր

կը հեգէ, մանկական աղուոր երգեր կ'երգէ, զուար-
ճալի հեքեաթներ կը պատմէ, հաղարումէկ հարցում-
ներով կը սկսի նեղել ղինքը:

Երկու տարի անցած է. ամալերջի հանդէսները
տեղի կ'ունենան. իր կրակ ու բոց մանչը միշտ «Բաջա-
լա» բարենիշը ստացած է, եւ իր վկայականն առած
տուն կը վաղէ, ցոյց կուտայ մայրիկին, եւ համբուրե-
լով՝ կը պահէ իր արկղիկին մէջ:

Ու կը նետուի՝ կկոցը հիմա աւելի՛ եռանդով, խան-
դավառ ՍԻՐԱՐՓԻՆ գեղեցիկ մատներուն տակ...:
— Կկոցին ձայնին կը խառնուի նուրբ, արծաթ ձայնը
ՍԻՐԱՐՓԻՆ, հի՛ն, շա՛տ հին, նուիրական երգերու
մեղմ թրթռումները, կկոցին ձայնին հետ կը կալմեն
հրաշալի մեղեդի մը՝ առաքինութեան մաքրամաքուր
կենցաղի: ՀՐԱՉԵԱՅ մանչուկն հիմա թաղին դպրոցը
մտած է, միշտ պարկեշտ, միշտ փայլուն, վստահելի
աչակերտ, — մարմնով մաքուր, միտքով փայլուն, հո-
գիով անբիծ օրէ օր կ'աճի, կը մեծնայ, կը զարգա-
նայ հասակով, խելքով, նկարագրով, ուսուցիչներուն
սիրելին է հիմա. իր հարուստ դասընկերները կը նա-
խանձին իրեն, բայց ինք, մանկամիտ անկեղծութեամբ
կը սիրէ ամէնքը հաւասարապէս, անխտիր, եւ կը սիր-
ուի՝ ամէնէն...:

Եւ կը նետուի՝ կկոցը, կը նետուի անդադրում իր
անխոնջ, դիւրաթեք մատներուն տակ...:

Իր վառվռուն, կայծ ու կրակ մանչը՝ գոլէճի ու-
սանող մ'է հիմա, տիպար ուսանող մը, փայլուն ա-
պագայ խոստացող: Ու քանի՛ նետուի կկոցը՝ ՍԻՐԱՐ-
ՓԻ կ'երազէ՛, կ'երեւակայէ՛ իր հոգեհաստորին ապա-
գան, իր համայնքին պատուաբեր, տիպա՛ր դակիին
մե՛ծ ապագան, ու կը նետէ՛ կկոցը, կը նետէ՛ արագ,

չատ արագ, ու կտաւը կը գործուի՛, ծաւալը կը խո-
շորնա՛յ...:

Կը նետուի՛ կկոցը: Հասած է շրջանաւարտ ըլլալու
վայրկեանը: Գոլէճի բոլոր արձանագրութեանց մէջ՝
մէկ հատիկն է ՀՐԱՉԵԱՅ, նկարագրով, տաղան-
դով, վարքով ու բարքով, առաջինն, անդուգականը —
«Ո՞վ է աս, որու դաւակն է» — հօծիւնը կը լսուի հան-
դիսականներուն մէջ:

Ու կը նետուի՛ կկոցը:

* * *

Կը նետուի՛ կկոցը, կը նետուի՛ անդադրում: Ծը-
նորհալի, ուշիմ ու հանճարեղ երիտասարդ մըն է հի-
մա ՀՐԱՉԵԱՅ, իր գերդաստանին արժանի՛ դաւակ:
Գոլէճին ամալերջի հանդէսներուն ներկայ գտնուող-
ներէն պատուաւոր եւ նիւթապէս նախանձելի դիրքի
տէր վաճառական մը՝ ուշի ուշով հետեւած էր ՀՐԱՉ-
ԵԱՅԻ մասին տրուած տեղեկագրին եւ եղած գովեստ-
ներուն, եւ փութացած էր շնորհաւորել իր մայրը,
այրի տիկին ՍԻՐԱՐՓԻՆ, յարելով միանգամայն թէ
ինք կը փափաքէր ՀՐԱՉԵԱՅԻՆ պատուաւոր դիրք ու
պաշտօն տալ իր վաճառատան մէջ:

Ու կը նետուի՛ կկոցը...:

ՍԻՐԱՐՓԻՆ աչքերը կը կայծկլտին հիմա. յոյսի
նշոյլներ կը փթթին ու կը շողան իր դէմքին վրայ:
ՀՐԱՉԵԱՅ նախանձելի դիրք մը կը գրաւէ հիմա վա-
ճառականին մթերանոցը, ժրաջան, արթուն, հաւա-
տարիմ, վստահելի երիտասարդ ամէնէն կը սիրուի
ու կը յարգուի:

Իր մօր ՍԻՐԱՐՓԻՆ ուրախութիւնն անպատմելի
է. յուսալից ու խանդավառ, կը նետէ՛ կկոցը, կը նե-
տէ՛ շարունակ. մռայլն իսպառ անհետացած է իր մա-

քուր ճակատէն, իր հոգեհատորին ապագան ապահովուած կը նկատէ հիմա, իր ճկուն ձեռքերն աւելի՛ արագ կը նետեն կկոցն եւ կտաւը շա՛տ աւելի գեղեցիկ կը գործուի, շա՛տ աւելի ընտիր ու տոկուն:

Վաճառականին միամօր, գեղադէմ, շիկահեր, բարեկիրթ եւ ուսեալ օրիորդին կը ծանօթանայ ՀՐԱԶԵԱՅ, կը մտերմանայ անոր հետ, երկուքն ալ համակրած են իրարու, կը սիրեն զիրար:

Ու կը նետուի՛ կկոցը կրկին...:

Իր հոգեհատորը ՀՐԱԶԵԱՅ եւ ՕՐ. ԶՈՒԱՐԹ նըշանուած են եւ հարսանեկան հանդէսը շատ մօտալուտ: ՍԻՐԱՐՓԻ կ'աղօթէ ծնրադիր, ուրախութեան արցունքը կը լճանայ աչքերուն մէջ, կը նետէ՛ կկոցը, կը նետէ՛ շարունակ:

Ս. ՊՍԱԿԻ արարողութիւնը պարտ ու պատշաճ կերպով կը վերջանայ, վաճառականին չքեղ ապարանքին մէջ: Ծոխ սեղանի շուրջը բոլորուած են հանգիսականներ, սրտագին բարեմաղթութիւններով կը թընդա՛յ սրահը: ՍԻՐԱՐՓԻԻ սիրտը հրճուանքով զեղուն է. կը համբուրէ իր մէկ հատիկ մանչն ու գեղանի, համեստ հարսը, եւ աչքերն երկինք ուղղած, «Փա՛ռք Բեգ, Տէ՛ր, օրհնեալ եղեցին կամք Բո» — մաղթանքը կը բարձրանայ երկինք: Ու կը նետուի՛ կկոցը, կը գործուի կտաւը: Կը նետուի՛ կկոցը, առաքինի, անբասիր, համբերող ՍԻՐԱՐՓԻԻՆ քնքուշ մատներուն տակ...:

Օ՛հ, սրտայոյզ Ե՛ՐԳԸ ԿԿՈՅԻՆ, երանաշունչ Ե՛ՐԳԸ ԿԿՈՅԻՆ, որուն արձագանգը պիտի հնչէ՛ միշտ ՍԻՐԱՐՓԻԻ ախանջին ցորչափ ապրի ու վայելէ՛ ներկայութիւնն իր մէկ հատիկ ՀՐԱԶԵԱՅԻՆ ու գեղանի հարսին, այլ եւս պիտի հանգչին իր ժիր ձեռքերն կկոցը նետելէ: Բայց մայրական խանդակաթ սիրով պիտի սպասէ ապագայ հրեշտակ մանկան, որ գերազոյճ

հրճուանքով պիտի զեղու իրենց համեստ յարկը, եւ ինք, ժիր ՍԻՐԱՐՓԻ, պիտի գրկէ՛ նորածին թոռնիկն ու օրօրէ դայն, վաթաթէ դայն խանձարուրին մէջ, եւ իր քնքուշ ձեռքերն պիտի պահեն, խնամեն ու սնուցանեն դայն, երգելով հին, հին կկոցին մեջանոյշ երգերը, հմայուն երգը կկոցին, սուրբ աշխատութեան երգը՝ որ իրական երջանկութիւն բերաւ իր համեստ ընտանեկան յարկին ու այս նոր ՍԻՐՈՅ ԵԴԵՄԻՆ...:

Անմոռանալի ԵՐԳԸ ԿԿՈՅԻՆ...:

Ի՞ՆՉ ԿԸ ԽՈՐՀԻՍ, ԵՐԿՆԱԿԱՄԱՐ

Ի՞նչ կը խորհիս, երկնակամար,
վառ ջահերովըդ անհամար,
Դժբախտ ՀԱՅՈՒՆ գլխուն վերեւ՝
Որ կը դողայ միշտ գերդ տերեւ:

Եւ դուք, ամպեր, որ կը սուրաք
Մըրբերկավար այդքան արագ՝
Կապոյտ դաշտին մէջէն անհուն,
Մի՞նչ կը կոտտայ խոր վերքն Հայուն:

Ի՞նչ կ'երագես դուն հող, լուսնա՛կ,
Հեգիկ ցոլփովդ միայնակ...
Մի՞նչ ՀԱՅՆ կ'ողբայ կորուստն անգին
Իր պաշտելի ՀԱՅՐԵՆԻՔԻՆ...:

* * *

— «Ես կը խորհիմ ՀԱՅ ՄԱՅՐԵՐՈՒՆ Վըրայ» — ըսաւ կամարն սիրուն,
— «Որ կ'աշխատին, կուլան, կ'ողբան Անմըխիթար, անօգնական՝
Գարուն, աշուն, ճըմեռ ամառ՝
Հոգեհատոր մանկանցն համար,
Քանի՛ յառեն աչքերնին վե՛ր
Սփռփռի իրենց սիրտ կարեւեր»:

— «Մենք ալ», — ըսին ամպերը թուխ,
— «Պիտի տեղանք մեր սրտաբուլիս
ՈՍԿԻ ՇԻԹԵՐՆ ԶՈՎ ԱՆՁՐԵՒԻՆ,
Մինչեւ ամէն կողմ երեւին
Զմրըխտափայլ թարմ դալարիք,
Ու ՀԱՅՈՐԴԻՔ տեսնեն բարիք,
Մոռնան իրենց սուգն անսովոր,
Օրհնեն իրենց ՀԱՅՐՆ ԵՐԿՆԱԻՈՐ» —

— «Իսկ ես», — ըսաւ լուսնակն անուշ
— «Միշտ կ'երագեմ ՎԱՐԴ ԱՐՇԱԼՈՅՍ,
Որ՝ մինչ հալիմ, հատնիմ լըռին,
Պիտ՝ յաջորդէ մութ գիշերին...
Ապագայի քաղցըր խոստամբ՝
— Փայլի՛ ՀԱՅՈՒՆ մակատն անամպ...
Հոգւով թեթեւ, սրտով անվիշտ...
ՀԱՅ ՍԻՐՏՆ ապրի՛ ու երգէ՛ միշտ...:

ՍԱԿԱՅՆ ԴԵՌ ՇԱՏ ԿԱՆ

Ի՛նչ անոյշ է թրթռուն ձայնն ՀԱՅՐԵՆԱԲԱՂՁ
ՄԱՄՈՒԼԻՆ՝
Յուշիկներով ազգային, թէւ սաքսուն, տխրագին
ՅՈՅՍԻ ձայնն է որ կուտայ սիրոյ բարբառն ներշնչող
Ու շեշտն անխախտ ՀԱՒԱՏՔԻ — ԱՊԱԳԱՅԻ ԼՈՒՍԱՆՈՂ.
Ի՛նչ հանելի է տեսնել ՆՈՐ ԿԵԱՆՔ լծուած արօրի՝
Նօթնել մեզ թէ ՀԱՅՈՒՆ կեանք պիտի փոխուի՛, բա-
րօրի՛,
Սակայն դեռ կան քաղելիք շատ տատասկներ, սուր
փուշեր,
Տակաւին կան թաղելիք հին, խոր ցաւեր, դառն յուշեր,
Գուղձեր կան դեռ փխրելիք, կոշտեր, բունձեր քարա-
ցած,
Ու կտրելիք արմատներ, անիծապարտ, վատ ու ցած...
Տափանելիք է դեռ՝ հո՛ղըն արտերուն ՀԱՅՐԵՆԻ,
Դեռ ծեծուելիք բարբեր կան՝ ու բնագոյներ վայրենի.
Բողբոջներ՝ կան դեռ, ծիլե՛ր ուծացումի վատասեր,
Ու միտումներ, հակումներ օտարամոլ, այլասէր,
Արհամարհանք ամէնուն հանդէպ՝ որ ՀԱՅ կը կոչուի,
Որ մեր ցեղին է յատուկ, արծուէտունգ կամ սեւաչուի,
Յուսալըճում ընդհանուր՝ աչքերուն մէջ ամէնուն,
ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ գաղափարն իսկ ցընորք մէ՛կ հէ՛ք ՀԱՅՈՒՆ:
Շարժէ՛, շարժէ՛ ՀԱՅ ՄԱՄՈՒԼ, գարթի՛ր նինչէդ ան-
տարբեր,
Գիտակցութեան գալդ երբեք չի թռի քեզ ծանր բեռ,
Հապօ՛ն, մէ՛կ սիրտ, մէ՛կ հոգի, անվրկանդ մէ՛կ նը-
պատակ,

Օ՞ր, ՄԵՂԵԴԻՆ ԶԱՐԹՕՆՔԻ լսուի՜ ամէ՛ն յարկի տակ,
ՎԵՐՍՏԱՅՈՒՄՆ ՀԱՅՐԵՆԵԱՅ, ՎԵՐԱԿԱՆԳՆՈՒՄՆ
ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ,
Անդդուելի՜, անայլա՛յլ, անընկճելի՜ յաւիտեան:

ԻՄ ՍԻՐՈՒՅԻՍ

Հաղիւ երկու տարի եղած էր գոլէճ մտնելուս, երբ,
դեռ անփորձ պատանի՜ սկսած էի սիրել զինք:

Դեռ նոր կը փթթէր իր կեանքի դարունը, ա՛յն-
քան հմայուն, ա՛յնքան դալար ու բուրեղ...: Նրբա-
քարէ կրկնակ՝ կամարներու ներքեւ՝ ջուխտակ աստ-
ղերը պսպղուն, ցոլացիկ հայելիներ երկնային անբլծ,
սիրավառ, անչէջ հուրին, կը մազնիսացնէին ամբողջ
էութիւնս:

Շուշանաթոյր այտերուն վրայ կը փթթէին այն
չնաշխարհիկ ու քնքուշ վարդերն՝ որ կը խնկաւէտէին
փափկութեան դրախտը նախամօր խարուելէն շատ ա-
ռաջ...:

Բոսորագեղ թաւիշի նուրբ շերտերով եզերուած
շուրթերը թրթռուն, պարանոցին վրայ մաղուած ձիւ-
նի բլրերէնէրը փալիւլուն՝ կը զգլխէին զիս...: Ձեռ-
քե՛րը, մատնե՛րը հապա... «անմառ, անմառ, ջիւջ
եւ անապակ» — նրբաւարտ, թափանցիկ, այնքա՛ն ճար-
տարութեամբ կը խաղային ոստոստուն ոսկեղէն քնա-
րի մը փափուկ թելերուն վրայ...:

Ձա՛յնը, օ՛հ, ձա՛յնը... չի մեղանչող հրեշտակ-
ներու ամէնէն անոյշ, ամէնէն մեղմ, ամէնէն յուզիչ
խմբերգին մեղեդիներէն մին էր՝ որ կ'արձագանգէր
հեռուէն, անծանօթ անհունէն, թրթռում մը ելեկտրա-

կան, անտեսանելի, անհասկնալի հոսանքի մը, որ՝
սողոսկելով ջիղերուս մէջէն՝ կը հասնէր զգայութեանս
կեդրոնը ու կը ցնցէր զայն ուժգին:

Վայելչագեղ, նրբահասակ ու շնորհալի արարած
մը, ճամարիտ. կատարեալ մարմնացում կուսական
ցայտուն, անդիմադրելի հրապոյրներու, զոր կը դի-
տէի ակնապիշ, զգլխած, խելացնոր...: Հմայք մը հա-
մակ՝ որ կ'արծարծէր հրայրքն հոգիիս...:

Ամէն օր, արշալոյսին ցօղով, մայրամուտքին շո-
ղով կ'ացելէր ինծի, կամ թաւուտքի մը խորը, բլու-
րի մը ծմակը, պուրակի մը առունն եզերքը, սիդաւէտ,
անուշաբոյր ու ծփուն մարմանդի մը գիրկը, կամ վար-
դենիին հովանիին տակ՝ երբ, պլպուլին գեղգեղան-
քէն արբշիտ՝ կ'օրօրուէի տարտամ, խուսափուկ այլ
դիւթիչ երազներով...: Ձմեռները, սակայն, կուգար,
կը գտնէր զիս, բուրակիս մօտիկ, գրասեղանիս առջեւ,
մանաւանդ երկար, մթին ու ցուրտ գիշերները, ինք-
նամփոփման, խոկումի, ներանձնութեան լուռ ու վսեմ
վայրկեաններուն...: Մտքիս՝ յափշտակութիւն, սըր-
տիս՝ խանդ, հոգիիս՝ աւիւն, ներշնչում էր համակ...:

Արժանի՞ էի այս ամէնուն... ո՞վ գիտէ...: Մու-
լութեան եւ անսիրելութեան մանրէներէն վարակուած՝
երբ քիչ մը թերանայի դասերուս մէջ, երբ անփոյթ ու
դանդաղ ուժանայի տակաւ ու ետ մնայի, անմիջա-
պէս կուգար, իր խոժոռ եւ սակայն սիրավառ աչքերն
ինծի յառած՝ կը յանդիմանէր զիս գգուանքով ու խան-
դադատանքով, կը խրախուսէր զիս՝ ամէնէն աղու, ա-
մէնէն մեղմ այլ ազդու շեշտը դնելով իր հրեշտակա-
յին ձայնին մէջ: Պարապոյ ժամերուս՝ ինք կ'ընտրէր
ընթերցանութեան համար գիրքեր, միշտ ընտիր, հա-
ճելի եւ օգտակար:

* * *

Դպրոցական կեանքիս վերջին ժամը հնչած էր :
Մեկանուշ յիշատակներով «ՀՈՒՍԿ ՈՂՋՈՅՆՍ» արտա-
սանած պահուս՝ այն նուիրական բեմէն —

Գլխուս վերելք ծածան,
Զերդ հրաշագեղ ծիածան,
Կուտար ինծի միշտ խրախոյս,
Նոր համդ, աւիւն, սէր եւ յոյս :

Անցեալին յուշերը կը կայծկլտէին անթեղին տա-
կէն, երախտագիտական ջերմ զգացումներով լեցուած՝
սիրտս ուժգին կը բարախէր :

Օ՛հ, միայն ու միայն իր շնորհիւ էր որ գրեթէ
միշտ առանձին հանդիսացած էի լեզուի դասերուս մէջ .
եւ մինչեւ այսօր, գրական ասպարէզին մէջ ունեցած
յաջողութիւնս, գտած ընդունելութիւնս ու վայելած
համակրութիւնս իրեն կը պարտիմ .— եթէ չեղայ՝ ինչ
որ կը փափաքէի ըլլալ, իմս էր յանցանքը, ո՛չ իրը :

Տարբեր տեղերէ ուսուցչութեան պաշտօնի հրա-
ւիրուած պահուս՝ խորհուրդ հարցուցի սիրուհիիս .—
«Ծովեղբերքիմը ընտրէ՛», ըսաւ ինծի . սիրով կատարե-
ցի իր կամքը . «Բանգի սիրող մը իր սիրած էակիմ կամ-
բէն գատ՝ չունի ուրիշ կամք եւ չի կրնար ունենալ» .
եւ աս չէ՞ միթէ ճշմարիտ սիրոյ բովանդակ իմաստա-
սիրութիւնը :

Մահու չափ դառն էր ինծի բաժնուիլ տունէն, թո-
ղու հայրենի բուրակը՝ իր անմոռաց յիշատակներով,
ու երթալ բոլորովին օտար, անծանօթ տեղ մը... օ՛հ,
անտանելի բան : Սակայն խոստումս տրուած էր, ան-
կարելի էր դրժել, պարտականութեան ձայնն աւելի
ուժգին կը հնչէր լաց ու կոծէ խլացած ականջիս . հը-
պատակեցայ ու մեկնեցայ : Թէ՛ ուղեւորութեանս մի-
ջոցին եւ թէ՛ ՊՈՆՏՈՍԻ խորհրդաւոր ափունքը ժամա-

նելէս ետքը, մինակ չէի, միշտ ինծի հետ էր, անբա-
ժան սիրուհիս, ա՛յնքան հաւատարիմ էր իր ուխտած
սիրոյն :

Հո՛ն, առանձնութեանս մէջ, ամէն բան էր ինծի
համար . քերթուածներէս գեղեցկագոյններն իր ներ-
շնչումովը գրեցի հոն, գիշերուան լուռ ժամերուն :
Դասարանի ժամերուս մէջ իր ներկայութիւնը կ'ողեւո-
րէր զիս՝ աւելի եռանդով փարելու դաստիարակու-
թեան սուրբ գործին : Ամրան արձակուրդին հայրենիք
վերադարձիս, կրկին ընկերացաւ ինծի :

Երկու ամիս ետքը, պարագաներու բերմամբ ա-
ռւետրական ասպարէզը մտնելու ստիպուած ըլլալս երբ
կը յայտնէի իրեն, գրեթէ շանթահար եղաւ, խիստ շատ
վշտացաւ, բնաւ չէր ախորժեր նոյն իսկ լսել այն կեան-
քին վրայով՝ որուն ՊԱՇՏՈՒՄՆ է ՄԱՄՈՆԱՆ, ԼԾԱԿԸ՝
ՄԱՄՈՆԱՆ ու ՄԱՆՈՆԱՆ ԴԵԻԸ... :

Անկեղծ կարեկցութեամբ ինծի յառած արցունքոտ
աչքերը, կը շեշտէր, — «հիմնովին սխալ է քու այդ
ընտրութիւնդ, սիրելիս, երբեք չպիտի յաջողիս, դուն
չես կրնար շուկայի մարդ ըլլալ . շատ լաւ ուսումնա-
սիրած եմ քու բնաւորութիւնդ, խառնուածքդ, քու
կեանքդ, խորհելակերպդ : Մի՛, մի՛ փորձեր, մի՛ ձեռ-
նարկեր, յուսախար պիտի ըլլաս» : — «Բայց» .— ա-
ւելցուց, «գիտե՛մ, ի՛նչ շարժառիթէ մղուած՝ կը ըս-
տիպուիս տեղի տալ՝ նոյն իսկ քու անձնական համո-
ղումդ զոհելով : Այո՛, թափանցած եմ սրտիդ դաղտ-
նիքին, գիտեմ պարագաներդ, ա՛լ չեմ պնդեր, կը նե-
րեմ տկարութեանդ, վստահ ըլլալով՝ որ օր մը պիտի
ղղջաս, բայց, աւա՛ղ, չա՛տ ուշ...» :

Այբ, բնն, գիմ, դա .— սկսայ շուկայի քերակա-
նութիւնը . գործեցի այդ մեծ սխալը, սիրուհիիս տե-
սակէտով, թէեւ նիւթական յաջողութիւն եւ գոհացում

ունեցայ, եւ սակայն ձախողուած մըն էր մինչեւ վերջը, յուսախաբութիւն, մտքի կաշկանդում, պատրա՞նք ցաւալի, քանի որ վայրկեան մըն ալ չունեցայ սրտի գոհունակութիւնը, խղճի անդորրութիւնը: Գիշեր ցորեկ ականջիս կը հասնէր նոյն աղաւաղար ձայնը.— «Մի՛, պիտի գղջաս...»:

Ա՛լ չէի կրնար նայիլ սիրուիիս գէմքին, յանցաւոր տղու մը պէս, բայց ինք, ընդհակառակը չի լքեց զիս, երեսն չի ձգեց զիս, քովս էր միշտ, մանաւանդ գիշերները, երբ, թէեւ մարմնով ու մտքով չափազանց յոգնած՝ ցերեկուան ծանր աշխատանքէս ամենայն սիրով հինգ վեց ժամեր կ'անցնէի իրեն հետ. օրհնեալ ժամեր, հոգեպարար վայրկեաններ...: Այդ հաճելի՝ միանգամայն օգտակար ժամանցներուս մէջ կրած տըպաւորութիւններս, հիացումս ու յափշտակութիւնս, արձակ թէ ոտանաւոր, կը պահէի խնամով, կը դուրս գուրայի անոնց վրայ, եւ անոնցմէ ոմանք կ'երեւային երբեմն պարբերական թերթերու մէջ:

Պանդխտութեանս բոլոր միջոցին՝ անբաժան ընկերս, մտերիմս, մենտորս, փրկիչս, ամէն բան եղած էր ինծի, պաշտելի սիրուիիս:

Հինգ տարիներու դառն փորձառութիւնը բաւական եղած էր հաստատ, որոշ համոզում գոյացնելու թէ ստուգիւ սխալ էր ընտրութիւնս: Ուստի, երբ կրկին հրաւէր կուգար ինծի դաստիարակութեան վսեմ դործին մէջ բաժին ունենալու, անվարան, ամենայն սիրով ընդունեցի զայն:

Անպատում էր սիրուիիս հրճուանքը, — «Ապրի՛ս, սիրելիս, ապրի՛ս» — ըսելով մեղմիւ կը հարէր ուսիս, ներողամտութեան ժպիտը չրթունքին, որ, կարծես կը փառաւորէր սիրտս ու հոգիս, թէեւ ես յանցաւոր տղու մը պէս չէի կրնար շեշտակի նայիլ իր գէմքին...: Օ՛հ,

անյիշաչար, վեհանձն սիրուիիս, ինչպէ՛ս երախտագէտ չըլլայի իրեն հանդէպ. անպատում էր հրճուանքս: Մանաւանդ ասկէ առաջ, կեանքիս անբաժան ընկեր մը, «լաւագոյն կէսս» — ընտրած ատենս, ո՛չ միայն վշտացած չէր, այլ մանաւանդ սրտանց ուրախացած եւ օգնած էր ինծի՝ որ այդ վճռական պահուն սրխալ ընտրութիւն մը չընէի: Նշանուած ժամանակամիջոցիս՝ երբ կը թղթակցէի ապագայ ամուսնիս հետ, գիշերուան խաղաղիկ ժամերուն, կուգար քովս, եւ առանց ցոյց տալու ամենափոքր նշան մը նախանձի, կատարեալ ներշնչոմ մը կ'ըլլար ինծի, ամէնէն անուշ եւ աղուոր բաները գրելու. օ՛հ, ինչպէ՛ս չի սիրէի զինքն, իմ նշմարի՛տ սիրուիիս...:

«Բերնէդ ելած խօսքը, քղթին յանձնած բառդ, արձակուած նետ մըն է՝ որ ա՛լ ետ չի դառնար», կ'ըսէր, «զգուշացի՛ր, ուրեմն սիրելիս, վայրկեան մը մտածէ՛ ու այնպէս խօսէ՛ կամ գրէ՛, անխորհրդաբար արտասանած մէկ խօսքիդ կամ գրած մէ՛կ բառիդ համար՝ չըլլայ որ մինչեւ վերջը զղջաս, մինչեւ մահդ ցաւիս»:

Հասած էր վերջապէս «ՄԵՄ ԱՅՈ»ն արտասանելու հանդիսաւոր վայրկեանը, աթոռիս մօտ նստած կը հօծէր ականջիս, ԱԼՓԱՍԼԱՆԻ Հանգապատումներէս.—

«Ի՞նչ է կեանքն ամամուսին,

— Անհամ ու սին...»:

Սխալած չէի այս ընտրութեանս մէջ, երջանիկ էի, եւ իրմով աւելի՛ երջանիկ:

Տարիներ անցան այն մեղանուշ օրերէն, — հոգեպարար մեղրալուսնի — բայց անոնց թարմ, մշտափրկ պարար մեղրալուսնի — բայց անոնց թարմ, մշտափրկ թիթ յիշատակը տակաւին մինչեւ այսօր կ'ամոքէ ու կը թրթրթացնէ կեանքս: Հիմա, ինձմէ աւելի ինք, անդուարթացնէ կեանքս: Հիմա, ինձմէ աւելի ինք, անդաման սիրուիիս, կը գուրգուրայ հոգեհաստորներուս

վրայ, ինձմէ աւելի ի՛նք հոգ կը տանի մի՛ գուցէ թե-
րանամ անոնց ապագային համար, գիշեր ցորեկ իր մի-
ակ մտածումը, իր միակ իղձն ու երազն է — «ՏԻՊԱՐ
ԸՆՏԱՆԻՔԸ» — տեսնել մեր ընտանեկան համեստ յար-
կին ներքեւ: Այո՛, ճշմարտապէս երկրորդ նախախնա-
մութիւն մը եղած է ինծի եւ իմ իններուս, իմ սիրու-
հիս, ամմե՛ղ, խնկելի՛, պաշտելի՛ սիրուհիս...:

Գրական ասպարէզը մտնելէս ի վեր, ժամ մը,
վայրկեան մը հեռացած չէ ինձմէ, մանաւանդ գիշեր-
ները...: Օ՛հ, իրեն հետ անցուցած ձմրան երկար գի-
շերներս, — ՎԱՌԱՐԱՆԻՍ ՔՈՎ — խանդոտ ասուլիս-
ները մեր գրական կեանքէն, իր սուր, իրաւացի գի-
տողութիւնները, քննադատութիւնները, թելադրու-
թիւնները, — ամէն ալ ուղիղ, անառարկելի, շահե-
կան: Եւ ո՛րքան ծանօթներ ունի եղեր ինք, իմ խոր-
հըրդապաշտ սիրուհիս: Ամէն գիշեր, նոր անծանօթ մը
կը ներկայացնէր ինծի, նոր քերթող մը, նոր իմաս-
տասէր մը, նոր նկարիչ մը կամ երաժիշտ մը, գրա-
դէտներ, գրադիտուհիներ, նոր հանճարներ կը ծանօ-
թացնէր ինծի: Դիւցաղներգակ քերթողներէ մինչեւ
ՍԻՄՊՈԼԻՍԴ երազողները, ՄԻՔԱՅԷԼ ԱՆՃԷԼՕՆԵՐԷ
մինչեւ ԱՅՎԱԶՈՎՍՔԻՆԵՐԸ, հին ԱՍՈՂԻԿՆԵՐԷ մին-
չեւ դարավերջիկ ՀԵՐՈՍԵՐԸ ԳՈՒՍԱՆԵՐԳՈՒԹԵԱՆ՝
վառ գոյներով կը նկարուէին իր մոգիչ խորհրդապատ-
կերին մէջ, իւրաքանչիւրն իր բնորոշ հանգամանքովը:

Ու ա՛յսքան տարփաւորներ, թեկնածուներ, խօշ
սիրահարներ ունենար ինք, չքնաղ սիրուհիս, ու ես չի
չի կասկածէի, չի դալթակղէի, չուծանայի իրմէ...
կարելի՞ քան՝ տկար մահկանացուի մը, սահմանափակ
մտքին համար...: Բայց, ո՛չ, քա՛ւ լիցի, հասարակ
մահկանացու մը չէր սիրուհիս: Այո՛, ամէնը սիրած,
ու սիրուած ամէնէն՝ հաւասարապէս, անխտիր, ամէ-

նուն հետ մտերմացած, ամէնուն մոռան, ներշնչու-
մը, խանդն ու աւիւնն էր եղած, եւ սակայն ամէնուն
ալ անմատչելի, անհաղթելի եղած էր: Բոլորովին տար-
բեր էր իր ներշնչած սէրը, բարձր, վսեմ, սուրբ բան
մըն էր ան, հասարակ մահկանացուներու ըմբռնումէն
վեր, անհուն գերադանց: Ահա՛ հակիրճ նկարագիրը՝
խելայեղորէն սիրած ու պաշտած չնաշխարհիկ, ցագելի
սիրուհիս...:

Ինքն էր միակ ՄՏԱՏԻՊԱՐՍ՝ որ կը գիւթէր, կը
հմայէր, կ'առնէր զիս վե՛ր, վե՛ր, իր ստուերին
ետեւէն, կը ստիպէր զիս մագլցել ցից ժայռերէ, փը-
շուտ դերբուկներէ, դահաւանդներէ, ափափաներէ
վե՛ր, վե՛ր դէպի ամպածրար բարձունքը հսկայ լեռ-
ներու, վե՛ր, մշուշէն, ամպերէն, լուսնէն, արեւէն
ներու, վե՛ր, դէպի անհունը երկնի կապոյտին... միշտ
վե՛ր, վե՛ր դէպի անհունը երկնի կապոյտին... միշտ
անջրպետ մը թողլով իր եւ իմ միջեւ միշտ անհասա-
նելի, միշտ անմերձեցելի, միշտ անլուծելի գաղտ-
նի՛ք, առեղծուա՛ծ...:

Իր ձա՛յնը, միշտ աղու, միշտ թրթռուն, միշտ խը-
րախուսիչ՝ կը կրկնէր, — «Մի՛, մի՛ կենար կեանքի
սանդղին ամէնէն յետին, ամէնէն վարի բաղրոտին վը-
րայ, ան խոնուած է հասարակ, ռամիկ ու տափակ
դանկերով: Ելի՛ր, բարձրացի՛ր, թռի՛ր վեր, աւելի՛
վեր, աւելի՛ բարձր, կրկնելով յանկերգը — «ԷՔՍԷԼՍԻՆ-
ՍԻՕՐ», «EXCELSIOR!»

Անսոգի՛ւտ Սիրուհիս, անմատչելի՛ Ըղձամուշս...
քանի՛ ելլեմ վեր, հետապնդեմ զինք, ա՛յնքան աւելի
կը հեռանայ, կը խուսափի... երա՛ղ մը՝ որ երբեք չի-
կը հեռանար, ստուեր մը՝ որ կը սահի, կ'անէանայ,
երբ կարծեմ թէ հասած եմ իրեն ու կը բռնեմ զինք,
կը վազեմ իր ետեւէն ողբալինդ, շնչասպառ, հեւ ի հեւ
... իսկ ինք կը սաւառնի աւելի՛ վեր, իր ետեւէն քա-

չելով զիս... մինչեւ որ ալ խոնջ ու յուսահատ՝ կը նա-
յիմ երկնապիշ, աղօտացած, գրեթէ կուրցած աչքե-
րով...: Ահ... մագնիսացնող ո՛րջը, առինքնող հը-
րապո՛րը, երջանկութի՛ւնը, բացարձակ, իրական եր-
ջանկութի՛ւնը այս պատիւր կեանքին մէջ...:

Բայց իր ԱնՈ՛րինճ... ՍԻՐՈՒՀԻՒՍ, ՏԵՍԼԱԿԱ-
ՆԻՍ, ՄՏԱՏԻՊԱՐԻՍ անո՛ւնը՝ որ կ'առաջնորդէ զի՛ս,
իր սիրահա՛րը, միշտ վե՛ր, աւելի՛ բարձր, դէպի բա-
ցարձակ ԳԵՂԵՑԻԿԸ, դէպի գերադոյն ԲԱՐԻՆ, դէպի
ՎՍԵՄՆ ու միակ ՃՇՄԱՐԻ՛ՏԸ...:

Ահ... իր ԱնՈ՛րինճ...:

ԴՐԱՄ

Ո՞վ ունի գոյն չֆնաղ եւ ձայն աննըման,
— Դրա՛մ —

Ո՞վ է ծաղիկն այն գեղափայլ, անթառամ,
— Դրա՛մ —

Ո՞վ զարդարէ օրիորդներ գեղածամ,
— Դրա՛մ —

Ո՞վ ջամբէ մեզ միշտ խորտիկներ համադամ,
— Դրա՛մ —

Ո՞վ ստանայ պատիւ, գովեստ, բարեկամ,
— Դրա՛մ —

Ո՞վ շողմէ կեղծաւորէ չարակամ,
— Դրա՛մ —

Ո՞վ տայ հանգիստ, երջանկութիւն, օրեւան,
— Դրա՛մ —

Ո՞վ է երկրիս աստուածն երկրորդ բարեխնամ,
— Դրա՛մ —

* * *

Ո՞վ կ'ընէ մարդն ագահ, անգութ, անըզգամ,
— Դրա՛մ —

Ո՞վ փարացնէ փու սիրտ ե՛ւ խիղճ, ա՛յր փարքամ,
— Դրա՛մ —

Ո՞վ չերթար մօտ բընաւ խեղնին հին նեղ դրան,
— Դրա՛մ —

Ո՞վ կը զգեսունէ պատիւ, համբաւ, բարեկամ,
— Դրա՛մ —

Ո՞վ գերէ միշտ հե՛ք մարդկութիւնն քամերամ,
— Դրա՛մ —

Ո՞վ մատնեց ՏԷՐՆ, ՓՐԿԻԶՆ մարդկան միանգամ,
— Դրա՛մ —

Ո՞վ ուրանա՛յ, մատնէ՛ նոյն ՏԷՐՆ բիւր անգամ,
— Դրա՛մ —

Ո՞վ նետէ մեզ ԴԸԺՈՆՔԻ վառ, խոր խրամ,
— Դրա՛մ —

ԲԱՆԱԼԻՆ

Դասարանի ժամերէս վերջ սրբընթաց,
Երբ կը դառնամ տուն միտքով խոնջ ու ցնդած,
Հագիւ էմքին կ'անցունեմ դրան բանալին,
Զուխտ աստղիկներ յանկարծ առջիս կը փայլին,
Հրեշտակիկներ անթեւ՝ «ԼՈՒՍԻՆՍ ու ՆՈՒԱՐԴ
Մին շահոքրամ բուրեղ, ֆնֆուշ միւսը վարդ
«Հայրիկս եկաւ, մայրի՛կ» — յանկերգը կրկին

Իրենց երգին — կ'ընէ իմ տո'ւնըս երկի՛ն...:
Եւ կը մոռնա՛մ խոնջէմք, հոգ, վիշտ, ամէն ինչ,
Մի՛նչեւ աչքե՛րըս ծանրանան ֆաղցր ի նիմջ...:

* * *

Ջրգուած կեանքի խուլ ժըլտորէն անախորժ,
Կ'առանձնանամ խըցիկիս մէջ — լըռիկ խորշ...
Պգտիկ բանլիք մը դառնալով կամացուկ՝
Ինձ կը բանա՛յ գրադարանիս փեղկեր գոյգ:
Ա՛հ, հոգեցունց, նըւիրական այդ պահուն
Ի՛նչ աշխարհներ — խորին, անծիր ու անհուն
Խորհուրդներու — համայնացոյց ԱՐԱՐՁԻՆ,
Կը թաւալի՛ն անթարթ աչացըս առջին...
Ու կը սկըսիմ ես ալ դառնալ անոնց հետ,
Մի՛նչեւ անձուկ մոլորի մի՛տքըս անհետ...:
Սիրտս ու հոգիս չարչրկող ո՛րքան յուշեր
Ա՛նՅԵԱ՛Ն՝ որ դառն՝ ոմանց, այլոց անուշ էր,
Արդեօք թողա՛ծ է գանկիս տակ, ո՛վ գիտէ...
Կրնա՞մ զանոնք մոռնալ վայրկեան մը միթէ...
ՆԵՐԿԱ՛Ն... ցնդո՛ւմ մ'ըստուերներու որ խուսին,
Կրկնապատկէ՛ իդձերս, վիշտերս խօլ ու սին,
Բայց երբ ուղղեմ անգոր նայուա՛ծքըս հեռո՛ւն
Ուր կեանք, երազ իրար գրկած կը հալին,
Անպարագիր հորիզոնին սեւեռուն՝
Հրեշտա՛կ մ'ի՛նձ տայ ԱՊԱԳԱՅԻՆ ԲԱՆԱԼԻՆ...:

Հ Ի Ն ԳՐԱՍԵՂԱՆԸ

«Սիրելի վայրը ուսանողին,
Երբեք չեմք մոռնար, թէեւ
մոռցուած ըլլանք մենք»:

ՊԱՅՐՆ

Տարիներ անցած էին, այո՛, քառորդ դար մը սա-
հած էր այն օրէն ի վեր՝ երբ Հինգ դասակիցներ, Հինգ
անդրանիկ շրջանաւարտներ Հրաթեշտ կ'առնէինք մեր
սիրեցեալ ALMA MATERէն — ԽԱՆԴԱԿԱԹ ՄՕՐՄէՆ, —
ու ի՛նչ մեծ փոփոխութիւն...:

Այն Հին, միակ մայր շէնքին տեղ կը կանգնին այ-
սօր տասնեակ մը եւ աւելի շէնքեր, մին միւսէն աւելի
դերազանց, գեղեցիկ, հոյակապ, նպատակայարմար:
Սակայն այդ քարուկիր ու վիթխարի, այդ շքեղ ու մե-
ծածախս շէնքերէն եւ ոչ մին առարկայ կ'ըլլայ ուշա-
դըրութեանս, նոր, օգտակար, ընդարձակ ու փառաւոր
դասարաններէն եւ ոչ մին դիտել կ'ուզեմ անձկադին...
Դասարաններէն եւ ոչ մին դիտել կ'ուզեմ անձկադին...
Կը մոռնա՛մ պահիկ մը ներկան, ե՛տ, ե՛տ կը թռչի՛
երեւակայութիւնս դէպի Հին, երջանիկ օրերը, պա-
տանեկութեանս միամիտ օրերը, անհուն կարօտով կ'ո-
րոնեմ ուրիշ բան, անշէջ սիրով կ'ըղձամ տեսնել ու-
րիշ բան...:

Հին, նուիրական շէնքի գետնայարկին մէկ սեն-
եակը կը դիմեմ, ձեղունը ցած, փոքրիկ, անշուք սեն-
եակը, պարզ, Հին ոճով շինուած, անհրապոյր նկուղ
մը՝ ուր դիչեր մ'իսկ անցնել չպիտի յօժարէին այսօր-
ուան շիք միւսիւնները, ճաշակը բարձրացած նոր սե-
րունդը, ինքնահաւան երիտասարդները, — այո՛, ինչ
մեղքս պահեմ, թերեւս նոյն իսկ այս տողերը գրողը,

բա՛յրս, ա՛հ, ո՛չ ոք հո՛ն, հին ԳՐԱՍԵՂԱՆԻՆ առ-
ջեւ...: Կը տխրի՛ հողիս, քանի յիշեմ իմ տարակայ
մտերիմներս, իմ սիրելի դասակիցներս, սակայն միեւ-
նոյն ատեն կը զգամ քաղցր սփոփանք՝ մինչ երեւա-
կայութիւնը կը հիւսէ ճարտարօրէն կուղ մը նրբին այլ
դորաւոր, — անբաժան մտերիմներ ենք իրարու, զմեզ
իրար կապող ազոյցով, կուռ օղակով — Հի՛ն, ՄԱ-
ՇԱՍ ԳՐԱՍԵՂԱՆԸ:

ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

Քննուշ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏ՝ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ,
Լաւագոյն նուէրն՝ շնորհուած մարդուն՝
իւր ԱՐԱՐԻՁԷՆ — ամսփիչ սրտին,
Մանաւանդ երբ կեանքն է նըսեմ, ցրտին:

Ձգնաղ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏՆ է ան ԵՐԿԸՆՔԻՆ՝
Տրուած աշխարհիս, պարգեւ քանկագին,
Ու երկրիս միակ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏՆ է գոր
Մարդ ԵՐԿԻՆՔ պիտի տանի վերջին օր:

Իցի՛ւ արձագանգն ըլլար կեանք մարդուն՝
— Մինչ ԴՐԱԽՏԻ սեմէն ներս մտնէր գուարքուն,
ԲԱՐԻ ԳՈՐԾՔԵՐՈՒ, ԱՌԱՔԻՆՈՒԹԵԱՆՑ,
ՆԵՐԴԱՇՆԱԿՈՒԹԻՒՆ, ԱՆԿԱՊՏԵԼԻ՝ ԳԱՆՁ...:

ԾՈՎՈՒ ՆՄԱՆ

Սերտ բարեկամս՝ գոր կը սիրեմ ես այնքան,
Ինձ համար ծո՛վ մըն է խորո՛ւնկ, անսահմա՛ն:
Հանդարտութիւնն ձիգ օրերու անվրդով...
Բուրումնաւէտ գեփիւտ մը մեղմ, քննուշ, գով,
Քաղցր սփոփանքն հանգչի՛ սրտիս վրայ նըկուն,
Ինչպէս՝ ԵՐԿԻՆՔ հըպի լանջփին լոյծ ծովուն...
Եւ ցասումով արդար, ծովու յար նըման,
Յոյժ գօրաւոր է ան, յաղթէ՛ անպայման,
Իր կռիակներն կը գլորէ բարկամայթ
Ծովափին ցից ժայռերուն վրայ փրփրացայտ...:

ՍԻՐՏԸ

Ա.

Նաժակ մը շողար
Գեղեցիկ, բիւրեղ,
Մէջը լի նեկտար
Անոյշ ու բուրեղ:

Սուր քար մ'անիրաւ
Ձեռքէ մը նետուած,
Բաժակին դըպաւ,
Փշրեցաւ յանկարծ...:

Բ.

Գարնան մեղմաշունչ
Հովէն դիւրաքեփ,

Խոնարհ, անտրտունջ
Կ'անէր մի եղեգ:

Բուռն ու մոլեգին
Բուժ մը հիւսիսէն՝
Զարկաւ եղեգին,
Կոտրեցա՛ւ մէջքէն....:

Գ.

Մատաշ ու փափկիկ
Սիրտ մը ըզգայուն
Կը տրոփէր մեղմիկ՝
Տենչերով անհո՛ւն:

Բառ մը քուս քունեղ
Լեզուէ մ'անօրէն,
Ծակեց սիրագեղ
Սիրտն անգըքօրէն....:

Ա Ն Թ Ե Ղ Ը

Զեմ գիտեր ինչո՞ւ էմ կրնար հեռանալ «ՎԱՌԱՐԱՆԻՍ ՔՈՎ»էն, ճիշդ քսաներորդ ձմեռն է այսօր՝ երբ առաջին յօդուածս գրեցի — «ՎԱՌԱՐԱՆԻՍ ՔՈՎ»: Ո՛չ, երբեք էմ կրնար մոռնալ ԱՄԱՆՈՐԻ այն սոսկալի առաւօտը: Կատաղի բուքը քանի մը օրէ ի վեր կը շաբունակէր, ձիւնն ա՛յնքան առատ տեղացած էր որ փողոցներուն անցուղարձը գրեթէ դադրած էր: Երբ ար-

թընցայ, առաջին փոյթս եղաւ ՎԱՌԱՐԱՆԻՍ քով դէմէլ, քանի մը վաւրկեան վերջ բոցերը կը ճարճատէին, մատներս ա՛լ տաքցած էին, ու դրասեղանիս առջեւ նստած՝ անդրանիկ յօդուածս կը գրէի — «ՎԱՌԱՐԱՆԻՍ ՔՈՎ»:

Զորրորդ ձմեռն է աս՝ յորմէ հ ետէ — «ՎԱՌԱՐԱՆԻՍ ՔՈՎ» — չեմ: Գրասեղանիս առջեւ նստած եմ՝ վառարանիս տեղ, կրակարանիս մօտիկ: Սենեակէս ներս մտնողն հրապուրիչ ոչինչ կը դտնէ, միայն անբեղը, միայն մաղ մաղ կրակը, պղնձէ մանդալին մէջ: Շատ վառ, շատ փայլուն, շատ ճարճատուն չես դտներ անթեղը: Զայրեր, չի խանձեր, չի մրկեր, երբ մօտն ես: Կասկարային վրայ կաթսայով ջուր կը դնես, կը տաքցնէ, կ'երակուր կը դնես, կ'եփէ, յուշիկ յուշիկ, բայց անուշիկ, չ'այրեր, համը չ'աւրեր:

Անքե՛ղը, քանի՛ խառնես զայն, այնքան ջերմութիւն դուրս կուտայ, չի հատնիր, չսպառիր: Միեւնոյն բարեխառնութեան աստիճանի մէջ կը պահէ սենեակին օդը, ո՛չ կը քրտնիս, ո՛չ կը պաղիս, պարզապէս կ'ախորժիս, սենեակէն դուրս ելլել երբեք չես ուզեր: Քանի՛ խառնես, խորունկը խառնես, ա՛յնքան կ'առկայծի, կը կարմրի, կը փայլի, կը տաքցնէ, կը պահէ զքեզ իր մօտ:

Անքե՛ղը, մաղ մաղ կրակը — համեստութիւնը չէ՞ ան: Փոքրիկ, ցած, աննշան տնակ մը, մօտէն չի հրապուրեր, ցածուկ դռնէն ներս կը մտնես, պարզ հիւրասէն ուր, անսեթեւեթ, կոկիկ սենեակներ, ընտանեկան նոց մը, անսեթեւեթ, ուր աչքառու ոչինչ ունի: Բայց քախոնարհ յարկ մը՝ որ աչքառու ոչինչ ունի: Բայնի՛ ներս մտնես, կարծես ա՛յնքան կը խորունկնայ, ա՛յնքան կը տաքցնէ, կը դրաւէ, կը հմայէ զքեզ, ու կը սիքան կը տաքցնէ, կը գրաւէ, կը հմայէ զքեզ, ու կը սիքան կը տաքցնէ, կը գրաւէ, կը հմայէ զքեզ, ու կը սիքան կը տաքցնէ, կը գրաւէ, կը հմայէ զքեզ:

փայլի՛ր, կը կայծկլտէ կը տաքցնէ, կեանք կուտայ, առա՛տ կեանք:

Անքե՛ղը,— պարզ, խորունկ, տեսական կեանքն է ան, համեստ այլ խորհրդաւոր, որ միշտ կը պահէ իր թաքուն ջերմութիւնը, կենսական ոյժը, եւ քանի ժամանակ անցնի՝ ա՛յնքան կ'առկայծի, ա՛յնքան կը փայլի ու կը զեղեցկանայ... Օ՛հ, անքե՛ղը պարզ կեանքի, ո՛րքան կը սիրեմ զայն, անշուք, անսեթեւեթ, անաղմուկ, խորունկ, փայլող ու տաքցնող, սիրող ու սիրցնող կեանքը, օ՛հ, կը սիրե՛մ, կը պաշտե՛մ զայն... մանաւանդ երբ կը տիրէ կեանքի ձմեռը... ո՛րքան անոյշ է յայնժամ խառնել անքեղը, խորունկ անքե՛ղը կեանքի...:

Հին օրերու, հին սէրերու յուշերն են որ կ'առկայծի՛ն, կը փայլի՛ն, տխրութեան վայրկեաններու մէջ, նսեմ պարագաներու ներքեւ... Կենսունակ, երջանիկ անցեալի մը խորունկ կայծերն են որ կը քաղցրացնեն ներկային դառնութիւնը, կեանքի զուարթ արշալոյսի ցոլքերն են որ կը տաքցնեն ու կամօքեն կեանքի մարմրող վերջալոյսը, անքեղուած առուգութիւնն է որ կը հարթէ, խորշոմները զառամեալ հասակի եւ կը զեղեցկացնէ խորշոմած կեանքը...:

Կը սիրեմ խառնել զայն, խորունկ, շատ խորունկ... ո՛րքան խառնեմ զայն, ա՛յնքան կ'առկայծի, ո՛րքան առկայծի, ա՛յնքան կը տաքցնէ, ա՛յնքան հաճելի կ'ընէ թռչող վայրկեանները, կը զուարթացնէ մարմրող կեանքը...:

Օրհնեա՛լ ըլլայ անքեղը երջանիկ օրերու, ճշմարիտ բարեկամութեան ու սերտ մտերմութեան, անայլալ սիրոյ, պարզ, մաքուր, անբասիր կեանքի: Ո՞չ ապաքէն հին դէմքերն ու հին սէրերը միշտ անոյշ են...: Եւ ո՞վ երկար ատեն կրնայ պահել հին դէմ-

քերը, հին սէրերը, հին բարեկամները, ա՛ն, միայն ա՛ն՝ որ զանոնք կը դիտէ հեռադէտով, եւ ո՛չ մանրացոյցով...: Օ՛հ, անքե՛ղը, կը սիրե՛մ զայն...:

ԱՐՏԱԶՕՆ ԿՈԶՆԱԿԻ ԱՐԺԱԹ ՅՈՒՆԵԼԵԱՆԻ ԱՌԹԻԻ

Քսան եւ հինգ տարիներ ԿՈԶՆԱԿԻ ձայնն հեշտաւոր Հնչած է մեղմ գանգիւնով՝ հովտէ հովիտ, բլրէ բլուր, Արձագանգած է ընդ միշտ՝ պատգամներով հոգեգրաւ, Արեւելիք Արեւմուտք եւ Հիւսիսէ մինչ Հարաւ, Աղլանդեանի ափերէն մինչեւ եզերքը խաղաղ Յոնիականի, Եւֆսինեան Պոնտոսի խորն միապաղաղ, Մինչեւ բարձունքը Մասեաց յաւերժաճիւն, վեհապա՛հ,

Ամպերէն վե՛ր, սըլացիկ, անմատչելի՛, անքափա՛նց, Մինչեւ հովիտն արգաւանդ ծովածաւալ Նեղոսի, Մինչ հեռաւոր կղզիներն՝ ուր հայ բարբառ կը խօսի, Քսան եւ հինգ տարիներ ԿՈԶՆԱԿԻ ձայնն հըմայուն՝ Հայրենիքէն հեռացած վշտաչարչար հէֆ Հայուն Ազգու հրաւեր մ'է եղած վերադարձի շուտափոյթ Դէպի ԱՅՐԻ՛, ԽԱՆԴԱԿԱԹ ՄՕՐ ՍԻՐԱԶԵՂ ԾՈՑՆ ԱՆՔՈՅԹ,

Ծըծել մեղմ օդն ՀԱՅՐԵՆԵԱՑ երանաշունչ, քրքա-նուշ,

Զոր կը խնկեն վարդենիք եղեմատունն ու քնուշ, Շուշաններու ծըծել բոյրն՝ ՇԱԽԱՐՇԱՆԻ դաշտերուն՝ Մեխակներու գունագեղ, յաւիկներու գիրք, սիրուն,

Ա՛յս... ծըծել օդն ՀԱՅՐԵՆԵԱՅ՝ հոգեպարար ու քե-
քեւ,

Գարուն, ամառ եւ աշուն եղանակներ յարատեւ,
Պուրակներու ոստախիտ, դալարագարդ, մեղրածոր,
Մարգածիծաղ, հովասուն, ծմակներու խորհածոր...
Շնչե՛ր, շնչե՛ր օդն առողջ, կենսապարգեւ, քափանցիկ
վեհ սարերուն, եւ գոչել՝ ՅԱ՛ՇՏ ԵՄ՝ ԲԵԶ, ՅԱ՛ՇՏ,
ՀԱՅՐԵՆԻՔ,

Մանրէներէ գերծ, մաքուր՝ շնչել օդըն ասմագուն,
Շնչե՛ր, շնչե՛ր լիաքոփ... ՄԱ՛ՅՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆ, քեզ ող-
ջո՛յն...:

* * *

Քսան եւ հինգ գարուններ՝ ԿՈԶՆԱԿԻ ձա՛յնը քրքռուն՝
Ազդարար շեշտն է եղած՝ հայրենիքէն դո՛ւրս, հե-
ռու՛ն,

Օտար երկնի տակ ապրող, ազգամուռաց Հայերուն,
վերջ տալ իրենց անորոշ, անգոյն, տարտամ, երերուն,
եւ անտարբեր վիճակին, ու որոշման գալ անխախտ,
Թէ՛ ո՛րքան ալ յաջողին, Թէ՛ ո՛րքան ալ գերդ դըրախտ,
Թուի հանգիստ, ապահով իրենց ապրած միջավայր,
Չէ՛ եւ երբեք չի կրնար ըլլալ իրենց ԲՆԱԳԱՒԱՌ,
ՀԱՅՈՒ ՈՐԴԻՆ ՃՇՄԱՐԻՏ՝ չի հանդուրժեր բընաւին,
ՀԱՅ ՍՐՏԻՆ մէջ կոտտացող ՀԱՅՐԵՆԱԲԱՂԶ սուր ցա-
ւին,

Սուրբ տենչերուն, բուռն, անգուսպ, սաստիկ անշէջ
հըրայրփին...

ՕՏԱՐԻՆ դէմ ամէն տեղ կ'ըմբոստանայ ՀԱՅ ՈԳԻՆ:
ԿՈԶՆԱԿԻ ձայնն արձագանգն է եղած միշտ ԳԵՂԵՑԿԻՆ,
ԲԱՐԻՆՆ ու ՃՇՄԱՐՏԻՆ, գերդ աղամանդ քանկագին,
ՆՇԿԱՐԱԳՐԻ անքասիր, ԱՌԱՔԻՆԻ ԿԵՆՑԱՂԻ՛...

ԼՈՅՍԻՆ, ԼՈՅՍԻՆ հրաշալի, ՅՈՅՍԻՆ, ՅՈՅՍԻՆ
սխրալի,

Ու ՀԱՒԱՏՔԻՆ ջինջ ու խոր, հաստատ, ամուր իրեւ
վեմ,

ՍԻՐՈՅ ԵՍԻՆ անվեհեր, փորձութեանց մէջ յաղթ, վը-
սեմ...:

ԿՈԶՆԱԿԻ ձայնն է եղած յորդոր մ'ազդու Հայերուն,
Իմաստութեամբ հետեւիլ լուսաշաւիղ հետքերուն
ՆԵՐՄԱՐՄՆԱՑԱԾ ԻՏԷԱԼԻՆ, ՌԱՀՎԻՐԱՅԻՆ ԳԱՀԱ-
ԿԻՐ,

Մինչեւ հասնին ու հանգչին իրենց պաշտած սուրբ եր-
կիր...:

* * *

Ու մինչ այսօր կը տեսնենք միահամուռ, ցնծագին,
ԱՐԾԱԹԵԱՅ ՊԵՐՃ ՅՈՐԵԼԵԱՆՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿՈԶՆԱ-
ԿԻՆ,

Մաղթե՛նք, մաղթե՛նք սրտագին, ԿԵՑՑԷ՛ ԿՈԶՆԱԿ,
շա՛տ երկար,
Ծըլի՛, ծաղկի՛ եւ ըլլա՛յ պարծանքն ՀԱՅՈՒՆ դարե-
դար,

Մաղթենք որ ՀԱՅ ՀԱՄԱՅՆՔԻՆ ալ՝ ՀԱՅ ՄԱՄՈՒԼԻՆ
հանդէպ յա՛ր

ՀԱՒԱՏՔ, ՅԱՐԳԱՆՔ ունենայ, գայն վարձատրէ քա-
ջաբար,

Ապրեցընէ՛, մեծցընէ՛, ծաւալէ՛ գայն անձամձիր,
Աշխարհիս չորս ծայրերըն՝ ուր որ ՀԱՅ կայ ցանուցիր,
եւ ՄԱՄՈՒԼՆ ալ փոխադարձ նո՛յն ՀԱՒԱՏՔՈՎ, ՅԱՐ-

ԳԱՆՔՈՎ,
Ապրեցընէ՛, մեծցընէ՛ զինք եւ կանգնի՛ ջատագով...:

ԻՐԻԿՈՒԱՆ ԴԵՍ

Ո՛րքան քաղցր է մեզմ' զեփիւռին թեթեւ շունչը՝
շուշաններու, վարդերու եւ մեխակներու, այո՛, քաղց-
րագոյն է նաեւ շուշան ճակատներու, վարդ այտերու
եւ բուրեղ չրթներու վրայ:

Իրիկուան դէմ, երբ արեւը կը սկսի խոնարհիլ հո-
րիզոնէն վար, տրտմանուշ զգացումներով չի՞ լեցուիր
սիրտը բնութեան սիրահարին, երբ երկարին ստուեր-
ներն եւ ան զգայ թէ պահիկ մը ետք յետին նշոյլներն
ալ պիտի սուղին անծանօթ ծոցը խաւարին...:

Իրիկուան դէմ երբ տակաւ դադրին եռուղեռի ժը-
խորն ու խլացուցիչ աղմուկը, ամէն ձայներ, ի՛նչ քաղ-
ցըր է լսել կիթառի մը վերացնող շեշտերը, խառնը-
ւած մեղանոյշ թրթռումներու...—

«Հիւանդ հեծ մը մանտուիկի
կոնաւ օդին մէջ իրիկուան,
Որ ջամբերէն վե՛ր սաւառնի՛
եղերգի մը շեշտով լալկան»:

Եւ կամ ունկնդրել նրբասրնգի մը հոգեյոյզ մէկ
լալօնքին, երբ վարժ մատներ են որ կը հպին՝ երեսնոսէ
այդ ծակոտկէն զգայնիկին...—

«Եկ, իմ սրինգ, իմ բարեկամ սրտագին,
Նիսիար շրթներդ, ո՛հ, երերուն
Դի՛ր դալկահար իմ շրթներուն,
Երգեմք ու լանք, լանք ու երգեմք տրտմագին»:

Իրիկուան դէմ, երբ առանձնացած ձեր սենեակ-
ները, հեղիկ ու լուիկ սպառող վտիտ մոմի քթթումնե-
րուն տակ՝ ուշադիր ընթերցումներէ՝ յանկարծ չէ՞ք

սթափիր ու չէ՞ք անդրադառնար կեանքին՝ որ իր հի-
ւանդ ու ցաւադար պլպլուքներով՝ դուրս կը հանէ թա-
խիծն իր հոգիին՝ նշլթականացնելով դայն արցունքի
կաթիլներու մէջ, գթութեան այդ սուրբ յարկին ներ-
քեւ...: Ա՛հ, տարաբախտ հիւանդ հոգիներ՝ որ, որոնց
կեանքին հորիզոնին վրայ արշալոյսը դեռ չէ ծագած
... իրիկնամուտի հիւանդ արեւն է որ կ'ողջունեն, եւ
իրենց կուրծքին տակ բարախող թրթռումներն ու տեն-
ջանքները՝ ապաքինումի ու ոգեւորութեան, մինչեւ
մթաստուեր ու լուռ որմե՛րը կը հասնին... ու հո՛ն,
կը մարի՛ն, կը մեռնի՛ն...:

Իրիկուան դէմ, տենդերու, նոպաներու, օրհասի
այդ յուզիչ պահուն, ի՛նչ լուիկ արցունքներ, ի՛նչ խուլ
հեծմունքներ կ'ուղղուին դէպի ոսկի հորիզոնը մայրա-
մուտին...:

Ներկայ չիջանող իրիկունը՝ կասկածիլ չի՞ տար
մեղի վաղուան շողուն ու ժպտուն արեւածաղին...:
Բայց ի՛նչպէս շնչել, ի՛նչպէս չըղգածուիլ իրիկնա-
մուտի մը մէջ սիրոյ՝ երբ գիտենք թէ անոր արեւա-
ծագը պիտի յամենայ դալ առ յաւէտ...:

Օ՛հ, անվերադարձ հրաժեշտը կենսանորոգ արե-
ւուն՝ որուն յուշքը կարծես աւելի կը գրաւէ մեզ՝ հը-
պատակեցնելով սա ընդհանուր օրէնքին թէ՛

«Մեմք չեմք սիրեր կեանքն յորդաշունչ կեմդանի,
Անցնելու մօտ իրերն գմեզ կը կարքեն,
Ու կը ցաւիմք, բախտն հեռու կը տանի
Ինչ որ երէկ արիամարիած եմք արդէն...»:

Այո, բոլոր իրերն անցնելու մօտ կարծես յան-
կարծ կ'անուշանան, շատ աւելի սիրելի, հրապուրիչ կը
դառնան, ահա թէ ինչո՛ւ աւելի կը կառչինք խուսա-
փող սիրոյն... ահա թէ ինչո՞ւ իրիկնամուտի նուաղ-

կոտ պահերուն, մութին հրայրքին մէջ, աչքերնիս փա-
կելէ առաջ՝ դէթ պահիկ մը անուրջներու մէջ կ'ապ-
րինք, երազելով յուսադրող սէրերն ու ժպիտները, ու
ամէն իրիկուն, երբ յուզուած զգանք՝ թէ պարտինք
խեղդել մեր մէջ երբեմն փթթող բաղձանքներն՝ որոնք
երջանկութեան փունջեր կրնային հիւսել մեղի, երբ
զգանք թէ պարտինք կասեցնել թռիչքը մեր տենչանք-
ներուն՝ որոնք կը ցոլանան յաճախ հեռո՛ւն, լուրթ մը-
շուշին ծալքին տակ թրթռացող աղօտ լոյսին պէս ա-
նոյշ նայուածքներով... այդ յուզիչ պահուն մեռնող
լոյսին կ'ուղղենք հետեալ գողտրիկ տողերը անմահ
քերթուածի մը։—

— «Լոյս բարերար, տիրող մէգին մէջէն
Դուն գիս ուղղէ՛,
Մութ է գիշերն, եւ ես հեռու տունէն,
Զիս հո՛ն ուղղէ՛.
Պահէ՛ ֆայլերս, խնդիրքս չէ բընա՛ւ
Տեսնել հեռուն, ինծի մէ՛կ ֆայլ է քաւ»։

ԵՐԱՋՆ ԱՊԱԳԱՅԻՆ

Երբ մոռցրին մարտամաւ
Սրընթաց, անեղ եւ անգութ՝
Իրրել իրեր անպիտան,
Բե՛ռ բազմածախս, անօգուտ...։

Երբ տաքցրնէ իր տրոփում
Լանջքն՝ հեղ քոչնիկն աղամի
Արծուին քեւոց տակ՝ միմչ ան
Երկինքն ի վեր սաւառնի՛...։

Երբ ա՛լ օտար, անսովոր,
Չի՛ն, գոռ մարտին յիշատակ
Թաղուի՛, իսպառ անհետի՛
Անյուսուրթեան խոր յատակ։

Երբոր ազգեր ունենան
Մէ՛կ կըրօնք, մէ՛կ հանգանակ,
Ու մէ՛կ դրօշակ ծածանի,
Նոր ուխտի մէ՛կ տապանակ։

Երբ մէ՛կ հովիւ ու մէ՛կ հօտ
Գըտած ըլլան մէ՛կ փարախ,
Անվիշտ, անհոգ, ապստով
Ապրին հանգիստ, շէն ուրախ...։

Երբ այն ձեռքն որ կը սրսկէ
Կէս գիշերուան մէջ խոր, լուռ,
Ոսկի փռնին արեւուն՝
Ցալացընել լոյս եւ հուր։

Եւ լոնցնէ այս նոյնիմ,
Չնչին աղմուկն ու ժըխոր
Աղանդներու, սուրբու
Եւ հրագինուց մարտագոռ։

Ո՛հ, ա՛յն ատեն պիտ' դադրի՛
Ատելութեան խուլ հոնդիւն՝
Մեր ԿԵՆԴԱՆԻ ԱՍՏՈՒԾՈՅՆ,
Տիեզերքին մէջ անհուն,

Նուանումին մէջ վըսե՛մ՝
Որ է սոսկ ԾԱՌԱՅՈՒԹԻՒՆ,
ՅԱՂԹՈՒԹԵԱՆ մէջ ԿԱՏԱՐԵԱՒ՝
Որ է ՍՈՒՐԲ ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ։

ՀԱՅՐԻՎ, Ո՞ՒՐ Կ'ԵՐԹԱՍ . . .

ԴՐՈՒԱԳ ՄԸ ԿԻԼԻԿԵԱՆ ԱՐՀԱՒԻՐՔԻՆ

Կրակէն աղատողը՝ զնդակին ու սուրին զոհ կ'երթար, զնդակէն ու սուրէն պրծողը՝ կրակին, երկուքէն հոգին փրկողը բնութեան անողոք քմահաճոյքին, կուրցնող կատաղի բուքին:

Հայաշատ քաղաքը լափող բոցի լեղուակներու եւ ծառացող, բորբոքող ծուխի գուլաներու մէջ խեղդուած է... Կանգուն չէնք դրեթէ մնացած չէ, բացի կիսափուլ որմերէ, փլած ծխաններէ եւ ցանցառ երգիքներէ: Սրտաճմլիկ վայնասունն օդն է լեցուցեր, ծերուկներ, պառաւներ, ալրեր, կիներ, աղջիկներ, մանչեր, խառնիճաղանձ, չլմորած, դրեթէ խելազար ամբոխ մը դուրս կը նետուի վառող ու մխացող գեհնէն, դո՛ւրս, դէպի դաշտերն ու ձորերը, լեռներն ու հովիտները, դէպի ձիւնապատ ամայութիւնը...:

Կը նախընտրեն յանձնուիլ անողոք բնութեան սառուցիկ շունչին, քան թէ վայրագ բորենիներուն պիղծ ձեռքերուն, մարդակերպ հրէշներուն կատաղի մոլուցքին, եսթաղանին կամ լախտին տակ փռուիլ...:

Կ'երթա՞ն... դանդաշուն, խելացնոր, իրարու ձեռք բռնած, իրարու թեւ մտած, իրարու գիրկ նետուած... Կ'երթան ձիւնին ու բուքին, թանձր խաւարին մէջ... անծանօթին երկիւղովը պաշարուած, անծանօթին յոյսերովն օրօրուն...: Կ'երթա՞ն...: Ո՞ւր...: Իրենք ալ չեն գիտեր: Կ'երթա՞ն...:

Ու կը սուլէ՝ խօլ բուքը, կը հառաչէ՝, կ'ոռնա՞յ... երկինք, երկիր իրար խառնուած են... անկարելի է քայլ մը անդին տեսնել... ձիւն, ձիւն, ձիւն... աչք, ախանջ, քիթ, բերան կ'առնա՞ն, կը ծակծկին, կը

կսկծան...: Բլթակն սկսեր է սառիլ, ձեռքեր ու ոտքեր թմրած են պաղէն, ծունկեր կը կթոտին, անուշ քուն մը կը ծանրանայ արտեւանունքներու վրայ, ու կը սայթաքին, կ'իյնան, կը գլորին կակուղ ձիւնին մէջ, մին՝ հո՛ս, միւսը՝ հո՛ն, ուժաթափ, ուշակորոյս, անդգայ, կը թափին գետին, կը պառկին սառ բամբակին վրայ, ու սառ հոգն ա'լ չարթնար...: Ու տարափները կը շարունակեն անդադրում, խօլական օրօրումներով... կը տեղա՞ն, կը տեղա՞ն, կը տեղա՞ն...:

Իրիկնամուտ է, օրը կը տարաժամի, լոյսը կ'աղօտանա՞յ...: Փոքրիկ մանչ մը կը սահի, կը գլորի, հայրը կը վաղէ, կը վերցնէ դայն, քանի մը քայլ կ'առնէ, կրկին կ'իյնայ... անուշիկ քունն եկած է... սառ հովին բղղունը կ'արծես իրեն օրօր մըն է...: Հայրը կրկին կը վաղէ հեւ ի հեւ... ապտակ մը կ'իջեցնէ երեսին, կը քաշէ կը հանէ ձիւնին մէջէն, կը սկսի լալ, բեսին, կը քաշէ կը հանէ ձիւնին մէջէն, կը սկսի լալ, պոռալ, սակայն քունդուլիս, հազիւ երկու քայլ առած կրկին կ'իյնայ... Իր կիներն ու աղջիկը ետեւ մնացած են, կը հասնին. մանչը ոտքի կ'ելլէ, հազիւ քանի մը քայլ առած է, նորէն կ'իյնայ: Աղջիկն ալ յոգնած է, հայրը կը գրկէ դանիկա ու կը քալէ. մանչը ետեւ մըն կը պոռայ...: Հայրի՛կ, ո՞ւր կ'երթաս, զիս հետդ չառած... Հայրի՛կ, ո՞ւր կ'երթաս...: Կ'երթաս...:

Հայրը կը դառնա՞յ ետ, կրկին կը վերցնէ, կը գլորէ կէ, քանի մը քայլ առած է հազիւ, հիմա աղջիկն ինկած է, անո՛ր կը վաղէ՞... ասդին տղան կրկին կ'իյնայ... է, կիներն ու աղջիկն ա'լ ճար մութը թանձրանալու վրայ է. ի՞նչ են, որուն հասնի, չունին. հայրը շուարած է. ի՞նչ են, մանչ զաւակին ձայնը նո՞րը վերցնէ, ո՞րը թողու, մանչ զաւակին ձայնը նո՞րէն կը լսուի... աւելի խեղդուկ... աւելի տկար...:

— Հայրի՛կ, ո՞ւր կ'երթաս, դիս հետդ չառած... :
 Խեղճ հայրը շուտա՛յն է, կը նայի՛, ճերմակ պատանք
 ամէն կողմ... տղան ա՛լ չերեւար... միայն տկար,
 շատ տկար ձայնը կը հասնի ականջին... — Հայրի՛կ
 ...ուր... ւր... :

Վերջին բառերն ա՛լ չի լսեր... Աչքերն արիւնով
 լեցուած, սիրտը հառաչով խեղդուած, խենթի պէս
 աղջիկն իր կուրծքին սեղմած ու կնոջը ձեռքէն բռնած
 կը քալէ՛, կը դանդաղէ յառա՛ջ, դող ի դող... Ա՛լ չի
 կրնար քալել... ա՛լ ուժն սպառած է, երեքը մէկ իրար
 գրկած կ'իյնան ձիւնին վրայ... ու պինդ փարած ի-
 րարու՝ կը մնան անշարժ... շունչ շունչի, հեւք հեւ-
 քի... : Եւ իրենց անուշիկ հոգեհատորին ձայնն ա-
 կանջներուն՝ ցււրտէն ու վիշտէն թմրած — կը մնան
 հոն... ու տարափները կը շարունակեն տեղալ աւելի
 խիտ, աւելի՛ սաստիկ... :

Թխակի մը բախումէն կ'արթննայ հայրը. ձիւնի
 թանձր խաւի մը տակ են երեքն ալ, իրարու շունչով
 տաքցած... դանդաղելով, կէս քուն, կէս արթուն
 կ'ելլեն, կը թօթվեն ձիւնը... կը կանգնին... : Լուսցեր
 է : Հաղարաւորներէն շատ քիչեր միայն ելած են հա-
 մատարած պատանքին տակէն... ձիւնը կը տեղայ տա-
 կաւին նոյն սաստիկ թափով... շատ քիչ անօտարցած
 ... երեքն ալ կը սկսին քալել, արագ, շա՛տ արագ, կը
 վազեն, որ չի սառն... : Հայրը ետին կը նայի... ով-
 կիանո՞ս մը ձիւն, ուրիշ ոչի՛նչ... : Անուշիկ մանչ դա-
 ւակին հեւքը, ստուերն անդամ չկա՛յ, չերեւի՛ր... :

Բայց ձայնը՝, մանկական անուշիկ ձա՛յնը, աւելի՛
 զօրաւոր, աւելի՛ աղեխարշօրէն կը հասնի գրեթէ խը-
 լացած ականջին, ցնցելով իր ամբողջ էութիւնը... :

— Հայրի՛կ, ո՞ւր կ'երթաս, դիս հետդ չառած... »

Չոր, աւագուտ անապատին մէջ անծայր,
 Անտէր, անտուն քշուտներու կարաւան,
 Ընդ քարշ սողա՛յ ՀԱՅՐԵՆԻՔԷՆ բռնավար...
 Ո՛չ շէն գիւղեր, ո՛չ ալ հիւղեր կ'երեւան,
 Ո՛չ ովասիս, ո՛չ մէկ ծառի հովանի...
 Հըրաբորբոք երկինք մը վերն, վարն երկիր՝
 Կը տոչորեն չոր կըմախքներ հովանի՛...
 Ամիսներով քափառական, տարագիր... :
 Ո՛չ գեփիւռի շունչ, ո՛չ ալ սիւք մը քեթեւ,
 Կ'այրի՛ն, կ'այրի՛ն ու կը խանգարն յիւսի՛,
 Հուր պատուփով մը, պապակով յարատեւ,
 Ա՛յս... մէ՛կ կաթիլ պաղ ջուրի՛ եմ ծարաւի... :

* * *

Մինչդեռ անդի՛ն, անապատէն շատ հեռուն
 Հովանաւոր հովիտներու ծոցն հեշտին,
 Մարմանդներով օծուն կողերն բուրներուն՝
 Ուր արձագանգը դեռ լսուի հրաժեշտին՝
 Ափսոսական հէ՛ք ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ անհամար,
 Հո՛ն, ուր անհուն կապոյտը ջինջ երկրնի՛ն,
 Հանդիսատես վրկան է լուռ, անբարբառ
 Ոնիրներու անլուր՝ անգութ վռնակին,
 Հո՛ն, ուր մըլտա՛ն դեռ ԱԻԵՐՆԵՐՆ ՀԱՅՐԵՆԻ,
 Վշտաչարչար, դժբաղդ ՅԵՂԻՍ ՀՆԱԴԱՐԵԱՆ,
 Ա՛յս, մարդակերպ, սեւ ճիւղներ վայրենի
 Ծարաւի՛ եմ դեռ ԶՈՀԵՐՈՒ ՍՈՒՐԲ ԱՐԵԱՆ :

* * *

Դո՛ւն՝ որ անցա՛ր դառն արցունքի մութ ձորէն,
 Անգուգական ԴԻԻՅԱԶՆ ԱԶԳԻՍ ՀԱՅԱԿԱՆ,

Հաւատարիմ՝ ԽՂՃԻԴ, ԱԶԳԻԴ, ԱՍՏՈՒԾՈՅԴ,
 Քաջ հաւատքով անխախտ, վաղ կամ անագան,
 Ըսիր, անցնի՛ր պիտի գիշերն անհաւոր
 Հալածանքի, լաց ու կոծի, գերութեան...
 Եւ հուսկ ծագի՛ր պիտ՝ յղուաշող այն ՄԵԾ ՕՐ,
 Այո՛, պիտի գա՛յ ԵՐԶԱՆԻԿ ԱՅՆ ՎԱՅՐԿԵԱՆՆ,
 Երբ ՀԱՅՆ ազա՛տ, աչքերն յերկինս վերամբարձ,
 Պիտ՝ ձայնակցի՛ տիեզերքի համերգին՝
 — Տօնել ԱԶԳԻՍ ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁ,
 Ա՛հ, երանի՛ր թէ պարգեւէր մեզ երկին՝
 Երազուած ՊԵՐՃ ԴԱՐԱՇՐԶԱՆՆ յիրաւի,
 Իցի՛ւ օդին մէջ քոչէր ՄԵԾ ԱԻՆՏԻՍ,
 — «ԱՐԴԱՐՈՒԹԵԱՆ եմ սուկ ԱԶԳԵՐ ԾԱՐԱԽԻ՛,
 ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ, ԵՂՔԱՅՐՈՒԹԵԱՆ ԱՇԽԱՐՀԻ:»

ՀԱՅՐԵՆԻ ՏՈՒՆ

Ո՛վ ՀԱՅՐԵՆԻ ֆաղցրիկ տուն,
 ԴՐԱԽՏ ԵԴԵՄԻ խնկաբոյր,
 Ուր հայր ու մայր, եղբայր քոյր
 Բնակին խաղաղ, գուարթուն:

Ո՛վ տուն խաղաղ, հրմայուն,
 ԱՆԿԵՂԾ ՍԻՐՈՅ ՍՈՒՐԲ ԽՈՐԱՆ՝
 Ուր լսուի երգ միաբերան՝
 Ան պաշտելի ՏԵՐՆ ՀԱՅՈՒՆ:

Տո՛ւն, ուր չունի գոյութիւն
 Քէն, ոխ ու կռիւ, չար նախանձ,

Տո՛ւն, ուր կայ նոյն ՍԻՐՈՅ ԳԱՆՁ,
 ՇՆՈՐՀԱՊԱՐՏ ՍԻՐՏ, ԳՈՀՈՒԹԻՒՆ:

Տո՛ւն, կեանքի բուն մրրկաց դէմ,
 ՆԱԻԱՀԱՆԳԻՍ ՄԷ ԽԱՂԱՂ,
 Ուր անվրդով եւ անվախ
 ՎԵՀ ԱՐԱՐԻՉՆ կը պաշտեմ:

ԱԶԱ՛Տ, ԱԶԱ՛Տ

Երկաթեայ նեղ վանդակին
 Կը բացուի դուռն ամրակուն,
 Գերի քոչնիկը ցարդ լուռ՝
 Դուրս կը նետուի խնդագին:

Գերի քոչնիկն ա՛լ ազա՛տ,
 Դեռ արիւնոտ վերքերով,
 Իր հոգեյոյգ երգերով
 Կը լեցնէ օդը ազատ...:

Սե՛ւ անցեալը կը մոռնայ,
 Ազատութի՛ւն է միայն
 Եղանակն իր ֆաղքաձայն,
 Իրն է աշխարհը հիմա...:

1918, Զմիռնիա

ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ՍԱՅՄԱՆԸ

Ա՛լ ՄԻՏԻՔՆ ազա՛տ թող մախրե՛
Եթերին մէջ հովաքեւ,
Ազա՛տ ամէն սեղմումէ,
Կաշկանդումէ գերծ թեթեւ:

ԳՐԻԶՆ ազա՛տ թող սահի,
Իր սեւ ժանգը թօթափած՝
Թռչի՛ առանց երկիւղի
Դէպ իՏԷԱԼՆ գրկաբաց:

ՎՐԶԻՆՆ ազա՛տ ոստնու թող
Ու հրաշագեղ թող փայլի
Հեռանքլարն յուսաշող
Ապագային սխրալի...:

Օ՛ն, ԲԵՄՆ ազա՛տ, ՃՇՄԱՐՏԻՆ,
ԲԱՐԻՈ՞ՅՆ ըլլայ արձագանգ,
Ա՛լ վերնա՛յ ֆողը մըթին,
Ու լռէ սուտին արձագանգ:

ԹԱՏՐՈՆՆ ազա՛տ, ա՛լ ՀԱՅՈՒՆ,
Հուր գգացմանցը թարգման
Ըլլա՛յ՝ սրտին ու հոգւոյն
Խօսի՛ խանդով մ՛աննըման:

ՄԱՄՈՒԼՆ ազա՛տ, անկաշկա՛նդ,
Արմատախիլ ընէ չար,
Տըգեղ բարբեր ֆար ու ֆանդ,
Ու հարուածէ՛ անաչառ:

ԽՈՐՀՈՒՐԴՆ ազա՛տ թող թռչի՛,
Դո՛ւրս երկաթեայ վանդակէն,
Լեզուն ազա՛տ թող խօսի՛,
Լուռ բերաններ ա՛լ երգեն:

Երգե՛նք, երգե՛նք մեր ցեղին
ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆԸ ԽԱՅՈՒՆԻՍԻՍ,
Պաշտենք սիրով կաթոգին
Մեր վե՛հ ԿՐՕՆՔՆ ու ԱՍՏՈՒԱԾ:

Ազա՛տն ԱՍՏՈՒԱԾ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ
Պաշտպանն հըգօր թող ըլլայ,
Ա՛լ չի կըրենք յաւիտեան
Գերութեան լուծն ու շղթայ:

Ազա՛տ, ազա՛տ ՀԱՅՐԵՆԻՔ,
Փայլե՛ յաւերժ հրաշափառ,
Հնչէ՛ ազա՛տ, երջանի՛կ,
Ո՛րվ ԱՐԱՄԵԱՆ պերն բարբառ:

1919, Զմիւռնիա

ՔՈՒ ՍԵՐԴ, ՍԻՐՈՒՆ ՀԱՅՐԵՆԻՔ

Քու ՍԵՐԴ, սիրո՛ւն ՀԱՅՐԵՆԻՔ,
Ինչպէս երէկ, նոյնն այսօր,
Կը բորբոքի օր ֆան գօր,
Անընկնելի՛, բո՛ւռն, հըգօ՛ր:

ՆԵՐՇՆԶՈՂ ՍԵՐԴ, ՀԱՅՐԵՆԻՔ,
ԱՐԱՐԱՏԻ կատարէն,

Պերն Կիլիկիոն ամերէն
Զով գեփիւոնէր ինձ բերեն:

ՍՈՒՐԲ ՍԷՐԴ, ԱՅՐԻ՝ ՀԱՅՐԵՆԻՔ,
Զինջ երկինքի պէս մաքուր,
Նժդեհ սրտիս մէջ տըխուր՝
Միշտ կ'արծարծէ անշէջ հուր:

ՍԻՐՈՎԴ գեղուն, ՀԱՅՐԵՆԻՔ,
Որքան բախտիս իմ նըսեմ
Վիրաւորէ զիս պըսեմ,
Կ'ըլլայ կեանքս այնքան վըսեմ:

ՍԷՐԸԴ գողտրիկ, ՀԱՅՐԵՆԻՔ,
Բուրեղ, անբիծ գերդ շուշան,
Հովիտներուդ ՇԱԽԱՐՇԱՆ,
Տրոփող լանջփս շփանշան:

ԽՈՐ ՍԷՐԴ, չֆնաղ ՀԱՅՐԵՆԻՔ,
Մոռնա՛լ, ո՛չ, ո՛չ, չեմ կրնար,
Յորչափ թրթռայ իմ քընար,
Դրժել քու ՍԷՐԴ, անհընա՛ր...:

ՎԵ՛Հ ՍԷՐԴ, անո՛յշ ՀԱՅՐԵՆԻՔ,
Բընագաւա՛ռ սիրական,
Հոգւոյս, կեանքիս տիրական
Է պաշտումիս առարկան:

ՀՈՒՐ ՍԷՐԴ անշէջ, ՀԱՅՐԵՆԻՔ,
Երկինք անթիւ աստղերով
Որքան փայլի դարերով,
Վառէ՛ զիս սուրբ բոցերով:

ԱՆՄԱ՛Հ Է ՍԷՐԴ, ՀԱՅՐԵՆԻՔ,
Հոգիիս մէջ խանդավառ,
ԵԴԵՄՆԱԾՈՐ ՍԷՐԴ բուրվառ,
Ո՛վ պաշտելի բնագաւառ:

ԽԱՆԴԱԿԱԹ ՄԱ՛ՅՐ — ՀԱՅՐԵՆԻՔ,
ՍԷՐԴ անսահմա՛ն է, անհո՛ւն,
Խոր անդունդին պէս ծովուն,
Իբրեւ երկինքն ասմագուն:

1919, Զմիւռնիս

ՀԱՅՐԵՆԻՔԻՍ ԱՐԵՒԻՆ

Երբոր ծագիս, ԱՐԵՒԱ՛Կ,
Լըռեն բուրն ողբերգակ,
Զահերն երկնի կամարին
Մէկիկ մէկիկ կը մարին...:

Երբ կը ծագիս, ԱՐԵՒ Դուն,
ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ պերն այգուն,
Խոյս տայ խափշիկ դիցունին,
Արեւափրփուն խոր ու հին:

Երբոր ծագիս, ԱՐԵՒԱ՛Կ,
Ո՛վ անշէջ յոյսը միակ
ՀԱՅՐԵՆԻՔԻՍ, կեա՛նքն, հոգի՛ն,
Յորդ արցունքներս կը ցամփին:

Երբոր ծագիս դուն, ԱՐԵՒ
Վեհ սարերուն իմ վերեւ,
Մոռնայ իր սուգն ԱՆՅԵԱԼԻ
Իմ ՀԱՅՐԵՆԻՔՍ սիրելի...:

Երբ ԱՐԵԳԱ՛կ, դուն ծագիս,
Ակն ու աղբիւրը կեանքիս,
Դաշտերն աւեր՝ կը խայտան,
Կը ժպտի՛ր ՄԱՅՐ-ՀԱՅԱՍՏԱՆ...:

1920, Զմիւռնիա

ԱՅՐԻՆ ԼՔԵԱԼ

Նո՛յն հեգնանքը վերըստին,
Տե՛ս, քեւն առած ԱԼՊԻՈՆ
ՄԻՋԱԳԵՏՔՆ ու ՊԱՂԵՍՏԻՆ,
Պշրուհիներ սեւայօն:

Խրոխտ փայլերով կ'ընթանա՛յ,
Եւ ուրիշներ խմբովին —
ՄՕԻ ԱՐԾԻԻՆ, ՀԵԼԼԱԴԱ,
Իր փայլերուն հետեւին...:

Իսկ ՍԱՄ ՀՕՐԱՐՆ, միս մինակ,
Զեռքերն ունայն իր ետին,
Կը դանդաշէ՛ր տխրունակ,
Մինչ երազներն անհետին...:

Ու հո՛ն, պատին տակ նստած,
Որք ՀԱՅՐԵՆԵԱՅՍ ՀԷՔ ԱՅՐԻՆ,
Փակէ՛ր աչքերն արի՛ւն, քա՛ց,
Մինչ սիրտն, հոգին իր կ'այրին:

Ա՛հ, ԽՈՍՏՄՆԱԴՐՈ՛ՒԺ ա՛յսքան շուտ
ԱԶԳԵՐՆ՝ ինչպէս կը լըքեն
ԱՅՐԻՆ՝ գայլից ձեռքն անգութ՝
Որ զինք կրկին կեղեքեն...:

22, Նիւ Եոք

ՀԱՅՐԵՆԻՔԻՄ

ԽՏԸՍ քեզի նուիրական, ՀԱՅՐԵՆԻՔ,
... վ ըզանոյշդ իմ սիրական, ՀԱՅՐԵՆԻՔ
Աշխարհային ամէն բանէ գերիվեր
Է բովանդակ ու կատարեալ սրտիս սեր՝
Ի սպաս դուռած քեզի համար, ՀԱՅՐԵՆԻՔ,
Իմ ՍԷՐՍ բունն, ՍԷՐՍ բոցավառ, ՀԱՅՐԵՆԻՔ,
ՍԷՐՍ որ չունի երբեք խնդիր կամ հարցում,
Սուրբ ՍԷՐՍ ուժգին զոր ոչ մէկ փորձ, խիստ ցնցու-
կրնայ խախտել, նուազեցնել, ՀԱՅՐԵՆԻՔ,
Ոչ ալ կրնայ մարել, ջնջել, ՀԱՅՐԵՆԻՔ,
Ամէնալաւն ու ամէնէն սիրելին
Կը դնէ վրան սուրբ, խնկաբոյր խորանին,
Զի դողդոջեր ՍԷՐՍ, հաստա՛տ է, անդեղեւ,
ՍԷՐՍ անվեհեր, յանդուգն, կանգո՛ւն յարատեւ,
Սիրայօժար ամէն վայրկեան ըլլալ քեզ

Բոլորանուէր պատարագ, զոհ ողջակէզ:
Ա՛յս, ՀԱՅՐԵՆԻՔ, ըգգեզ վաղուց սիրած եմ,
Գերերջանիկդ իմ ԴՐԱՆՏԱՎԱՅՐ, պերն եԴԵՄ,
Այո՛, սիրած, պաշտած եմ քեզ միշտ սրտանց,
Պիտի սիրե՛մ սիրով մ'անհռու, գերագանց,
Մե՛ծ ես, շա՛տ մեծ ինծի համար, ՀԱՅՐԵՆԻՔ,
Ըգգեզ գիտե՛մ, քեզ կը մանչնա՛մ, ՀԱՅՐԵՆԻՔ,
Ի՛նչ փոյթս քէ դուն չունիս բանակ բիւրաւոր,
Ի՛նչ փոյթս քէ դուն չունիս փարթամ քագաւոր,
ՀԱՆԱՏԱՐԻՄ ՍԻՐՏՍ քեզի ԲԵՐԴ, ՀԱՅՐԵՆԻՔ,
Տանջանք ու վիշտ՝ ինձ փա՛նք պարծա՛նք ՀԱՅՐԵՆԻՔ...:

1919, Զմիւռնիա

ԴԵՊԻ ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ

Փռքիկ քաղաքն ՀԵԼՎԵԴԻՈՅ
ԼՕՔԱՐՆՕ,, ցարդ անանուն,
Վըսեմ ԱԼՊԵԱՆՅ ստորտուն
Է դըրած իր համեստ բոյն:

Այդ անծանօթ, անընշան
աւանին մէջ անժըխոր՝
Դրուին այսօր վերջապէս
հիմունքը նոր, լայն ու խոր —

— Իբրեւ ցայտուն ապացոյց
ու ոչմարիտ գրաւական —
ԵԻՐՈՊԱՅԻ ընդհանուր
խաղաղութեան տեւական:

Հո՛ն, գերծ, հեռու ժըխորէն
ոստաններու բազմամարդ,
ՄԱԿՃԻՕՐԷ լընակին
եզերքին քով ջինջ, հանդարտ,

Այսօր փորձի կ'ենք-արկուի՝
ինչ որ ցարդ էր համարուած
Անկարելի՛, անընա՛ր...
Եւ առաջին ծանր հարուած

Կ'իջնէ գլխուն շահամու
Եւ անձնասէր տէրութեանց,
Ու կը ստիպէ ամէնքը՝
գսպել իրենց կիրքն անսանձ...:

Օ՛հ, այդ սիրուն լընակին
հանդարտութիւնն բիրեղեայ՝
Արդարացի, անողոք
կշտամբանք մը կը դառնա՛յ

Վրէժխնդրութեան, կիրքերու
փոքորկաց դէմ կատաղի...:
Իցի՛ւ, լսուէ՛ր վերջապէս
— ՄԵՆ ԱԻՆՏԻՍ ԱՇԽԱՐՀԻ —

Մեզմ, լընիկ ձայնն ազդարար
ԻՄԱՍՏՈՒԹԵԱՆ յաղթական,
Խաղաղութեան բաղձալի՛,
պիտի ծագի՛ ԱՊԱԳԱՆ

Եղբայրութեան սերտ, անմեղ, ...
արդարութեան անկաշառ,

Իցի՛ւ, իսպա՛ռ պարտը՛ւէ՛ր
«ԵՍ» ԶԱՍՏՈՒԱԾԸ Հարաչար...

ԲԱՐԻՈՅՆ բուրեղ գեփիւռէն,
ՍԻՐՈՅ շունչէն անձնըւէր,
Ու գերդ ՆՈՐ ԴՐԱԽՏ գեղերփնէ՛ր
տըխուր աշխարհս այս աւե՛ր....:

1925, Նիւ Եորք

ԿՈՉ ԵՂԲԱՅՐՈՒԹԵԱՆ

Դեռ ա՛յսֆան շատ առանձնութիւն,
Ատելութիւն, ոյս, մախանֆ,
Պառակտումներ, կեղծիք ու նենգ՝
Որոնցմէ միշտ կը դռզանֆ՝
Անհատապէս եւ ազգովին —
Աշխարհիս վրայ կը տիրեն...
Կարծես ամէն ոք խուցի մէջ
Բանտարկեալ մ'է ծնած օրէն....:

Նոյն իսկ ընկեր, սերտ մըտերիմ,
Լիւլի բնաւ չենք գիտեր
Թէ ի՛նչ մութ է ԳԵԹՍԵՄԱՆԻՆ՝
Ընդ որ կ'անցնի հոգին մեր...
Ո՛րքան կարիք սերտ ՄԻՈՒԹԵԱՆ,
Ո՛րքան պէտք կայ տակաւին
Ողջագործման, ձեռաց սեղման,
Ցարդ անդարման մեր ցաւին....:

Սակայն, աւա՛ղ, ա՛յնքան յամառ,
Ա՛յնքան դաժան կը դրժենք
Դեռ իրարու,՝ զըլանանք միշտ
Իբրեւ անհաշտ ոսոյս մենք...:
Ա՛հ, չենք սիրեր ԵՂԲԱՅՐՈՒԹԻՆ՝,
ՍԷ՛Ր, ՄԻՈՒԹԻ՛Ն՝-գորս մեր հոգին,
Մեր սիրտ, մեր ազգ ու մեր պատիւ
Կը պահանջեն լալագին....:

1921, Նիւ Եորք

ԶԱՐԹՕՆՔԻ ՕՐՕՐԸ

Նորածինիդ օրրանին քով, ՀԱՅ մայրի՛կ,
Կ'երգես հիմա գիշեր ցարեկ, օրէ օր,
ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ երգերն անոյշ ու գողտրիկ,
ՄԵՂԵԴԻՆԵՐԸ ԶԱՐԹՕՆՔԻ մեղմօրօր....:

— «Օրօ՛ր, մանկիկ՝ իմ, քնացի՛ր դուն այժմիկ,
Մուշիկ մուշիկ մըրափէ որ գորանաս,
Ննջէ՛ մինչեւ որ առտըւան մեղմ հովիկ
Գայ լոյս ցակատդ գգուել սիրով գեղանագ:

Ննջէ՛, ննջէ՛, անո՛յշ հոգեա՛կ, հիմա դուն,
Բամբուլ քեւերդ, գիրուկ ոտքերդ ուժովման,
Թող այժմ հսկէ վրադ երկնային զուարթուն,
Մինչ վերադարձն աւետաբեր նոր գարնան:

Քե՛զ կը սպասէ ՄԱՅՐ-ՀԱՅՐԵՆԻՔԸ՛ սիրուն,
Քեզմով պիտի տեսնէ իր վեհ ԻՏԷԱԼԻՆ

Իրագործումն ու պսակումն իր յոյսերուն,
Ննջէ՛ մինչեւ ձմրան ձիւնե՛րը հալին:

Օրօ՛ր, մանկիկս, օրօ՛ր քեզի, անոյշ քուն,
Մարմնով, միտքով ու հոգիով զօրաւոր
Եզի՛ր, բարքով ազնիւ, կամքով աննըկուն,
ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ՞ հաւատարիմ, քաջ զինուոր...:

Օրօ՛ր, հերի՛ք լացաւ մայրի՛կըդ ցայսօր,
Հերիք եղաւ իր ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ՛ն ոտնակոխ,
Բա՛ւ հոսեցաւ անմեղ արի՛ւնը բոսոր...
Ննջէ՛, մեծցի՛ր, օ՛ր մ՛առնել իր վրէժն ու ռխ:

Օ՛ն, զօրացի՛ր ու շուտ հասի՛ր օգնութեան՝
Որ ՀԱՅ մայրեր ա՛լ չի քափեն դառն արցունք,
Որ ա՛լ այրի չի մընայ ՄԱՅՐԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆ,
Քեզմով մոռնայ անցեալ վիշտերը խորունկ...:

Օրօ՛ր, քեզ պէս շատեր ըլլան ՀԱՅ ՏԵՂԻՆ
Փառքն ու պարծանք, ուխտեն գործել անձնուէր,
Դիցազներու շարիղներէն չի շեղին,
Վերականգնել քաղցր ՀԱՅՐԵՆԻՔԸ՛ն աւեր...:

ՎԵՐԱՇԻՆԵ՛Ղ ՏԱՀԱՐՆԵ՛ՐԸ կործանած,
Հին ՄԱՏՈՒՌՆԵՐԻ՛ն ու ՎԱՆՔԵՐԸ փրկատակ,
Որ մատնուած էին այնքա՛ն փորձանաց,
Արիւնարբու քշմամույն պիղծ ձեռքին տակ:

Օ՛հ, վերածե՛Ղ ՀԱՅՈՒՆ ԵՂԵՄԻ՛ն եղծըւած՝
ԵՐԱՆԱՓԹԻԹ ԲՈՒՐԱՍՏԱՆԻ՛ մը շքեղ,
Ու շիքերուն մէջէն ազի արտասուաց՝
Փայլեցընե՛Ղ ծիածաններ՝ երփնագեղ...:

1918, Զմիւռնիք

ԿՈՉ ՀԱՅ ՀԱՐՈՒՍՏՆԵՐՈՒՆ

Աշնան ցուրտ հովեր ուժգին կը փչեն,
Ու տերեւաքափ ոստերու մէջէն
Լըսուի եղերե՛րգըն համատարած
Մարդ իղձերու, յոյսերու մեռած...:

Սակայն՝ ի՛նչ փոյթ ձեզ, հարուստներ փափուկ,
Ասուեակներու մէջ՝ հանգիստ ու տափուկ,
Վառարանին քով բոցեղ, ճարճատուն,
Մոռնա՛ք դուրսի կեանքն, հէ՛ք որբերն անտուն:

Ի՛նչ փոյթ երբ երկինքն է ամպոտ, տըխուր,
Հաշատեղանէն կ'ելլէ՛ք կուշտ ու կուտ,
Ի՛նչ փոյթ թէ կ'ոռնայ բուռն սառուցիկ բուք,
Գլանիկ ի բերան դուրս կը նետուի՛ք դուք:

Անտարքեր կ'անցնի՛ք սահող մայքերէն՝
Մինչ անձրեւը յորդ կը տեղայ վերէն՝
Թանձր մոյկերով, ձեռնոցներով տաք
Մուշտակներու մէջ ձեր գործին կ'երթաք...:

Կը խորհի՛ք միթէ՛ ձիւնին ներքեւ սառ՝
Քանինե՛ք քաղցէն, սովէն ու ծաւալառ
Հեռո՛ւն, ձեր մոռցած հէ՛ք ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ՛ն
Դժբախտ զաւակներ փռուած են գետին:

Կ'երեւակայէ՛ք, հարուստներ, աւա՛ղ,
Քանի՛ մանկիկներ մերկ եւ անսրաղ,
Ցուրտէն կասկապուտ քաքիկներով գիրգ
Ի գո՛ւր կ'որոնեն ծնողաց տափուկ գիրկ...:

Կը յիշե՞՞ք այս ցուրտ եղանակին մէջ,
Ուսման, կրթութեան կարօտով անշէշ
Որքա՞ն աղջիկներ, մանչեր թափառին
Փողոցներու մէջ անհրապոյր, լըռին....:

Օ՞ն, ողորմեցե՛ք ձեր ԹՇՈՒԱՌ ԱԶԳԻՆ,
Հարուստնե՛ր, եղբայրն է տուրքն աղօթքին,
Բացե՛ք, բացե՛ք ձեր սրտին հետ ձեր գանձ՝
Հանդէպ հէ՛ք ՀԱՅՈՒՆ ծռ՛վ կարօտութեանց:

Տըւե՛ք, ո՛հ, տըւե՛ք անհաշի՛ւ, առա՛տ,
Վատ ազահուրեան սրբեցե՛ք արատ,
Տէ՛րՈՋ, ՕՏԱՐԻՆ, ձեր ԽՂՃԻՆ առջեւ
Մի՛ ամօթապարտ մընաք, դէմքով սեւ:

Տըւե՛ք, ո՛հ, տըւե՛ք, հաց, հագուստ մերկին,
Տըւե՛ք ու պիտի տրուի ձեզ կրկի՛ն,
Տըւե՛ք որ ԱՍՏՈՒԱԾ ալ առատօրէն
Իր օրհնութիւններն տեղա՛յ ձեզ վերէն:

1920, Զմիւռնիս

ԴԵՌ ԿԸ ՀԱՄԲԵՐԵՕՍ

«Աստուա՛ծ, որ մեզմէ բարի ես,
Դուն վե՛ր, մեմք վար շատ հեռի ես
Այժմ էլ խոշոր գործերի ես
Ապա որո՞ւն մեմք գանգըտինք»:

Ամենատես աչքերուդ տակ, ո՛վ ԱՍՏՈՒԱԾ,
Ո՛վ մեր ԿՐՕՆՔԻՆ միակ պաշտպանը հըգո՛ր,
Ի՞նչ ոճիրներ էին երէկ գործըւած,
Ի՞նչ նախնիներ կը գործըլին ե՛ւ այսօր....:

Ի՞նչպէս արդեօք կը համբերես տակաւին,
Մինչդեռ անլուր, դըժոխային եղերունք
Անգըրքաբար, վայրագօրէն գործըլին
Ու նոր գոհից բացուին վերքերը խորունկ....:

Ի՞նչպէս մընաս հանդիսատես, լուռ, ԱՍՏՈՒԱԾ,
Մինչ ախարէ վերադարձող թշուառին՝
Աղերսարկու ՔԵ՛Զ կը յառի թաց նայուած,
Ու բազուկներն յերկինս ի վե՛ր կարկառին....:

Մինչ կը փըշա՛յ արիւնը տաք գոհերուն,
Նոր գոհերուն՝ հազիւ դարձած Տէ՛ր ԶՕՐԷՆ,
Ի՞նչպէս դիտես նոր դիակներն երերուն,
Նոր ջարդ տեսնել աչքերդ ի՞նչպէս կը գօրեն:

Ա՛խ... Տէ՛ր, ի՞նչպէս կը հանդուրժես որ կրկին
Կոյս խլեակները յանձնըլին անպատկառ
Դուժ խուժանին անասնային, վատ կրքին
Ու խոշտանգուին, քաշկռուրին քարէ քար....:

Ի՞նչպէս լըսես անմեղ մանկանց ճիչը սուր,
Դուն, որ ՀԱՅՐԻՆ ես ՀԱՅ անտէրունչ հէ՛ք որբոց,
Այրիներուն հառաչը խոր, աղէկտուր,
Հայ մայրերուն սրտանմլիկ ողբն ու կոծ....:

Ո՛վ ԲԱՐՈՒԹԵԱՆ ու ԳԸԹՈՒԹԵԱՆ ՅՈՐԴ ԱՂԲԻԻՐ,
Սիրտըդ ի՞նչպէս կը դիմանայ՝ երբ տեսնես
Թէ ՀԱՅՐԵՆԻ յարկեր հարիւր, հազար, բիւր
Կը քանդուի՛ն, մոխի՛ր դառնան բոցակէզ:

Չի լեցուեցա՞ւ միթէ ԲԱԺԱԿԸ ՀԱՅՈՒՆ
Ճակատագրին, ո՛վ ԱՐԱՐԻՉ... չի՞ քաւեր,

Ալ հերիք չե՞լ իր տառապանքն անհուն,
Իր ՀԱՅՐԵՆԵԱՅ բռնաբարումն ու աւեր...:

Զի վերջացա՞ւ մամբան այս ՆՈՐ ՍԻՆԱՅԻ,
Անապատէն՝ ՀԱՅՈՒՆ ՔԱՆԱՆՆ, ԵՀՈՎԱ՛՛,
ՔՈՒ աչքըդ ե՞րբ կարեկցութեամբ պիտ' նայ՝
Ե՞րբ ՓՐԿՈՒԹԵԱՆ հըգօր բազուկդ երեւայ:

Եկեղեցւոյդ անդրանիկ ՓԱՌՔՆ մինչեւ ե՞րբ
Պիտ' թողուս որ աղօտանա՛յ, շիջանի՛
Դժժոխային տանջանքներով բիւրակերպ,
Վերջն ե՞րբ պիտի գայ ԳԵՐՈՒԹԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ:

1919, Զմիւռնիա

ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆ

(LESLIE PINKEREY HILL)

ՅԱԻԷՏ ՈՂԲԱՅԵԱԼ

ՎԵՐ. Հ. Մ. ԱԼԷՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Ազատութի՛ւն, կատարուի՛
Թող գործըդ քու անքերի,
Մեր մէջ, ազգի մ'հալածուած
Ու պատժուած գաւակաց...:
Շա՛տ, շա՛տ առաջ, մեր հայրեր
Վշտաչարչար, կարեվեր,
Տեսան «նըշոյլը փառաց»
Քու նայուածքիդ մէջ գըքած,
Շղթայակապ, աներեր

Իրենց ձեռքերն ու ոտքեր՝
Խոնարհ սրտով, անվրդով,
Քեզի՛ք բերին հաւատով.
Միասնաբար, առանձին
Քու վեհ ոգիդ խնդրեցին,
Եւ դուն հասար նոյնհետայն
Իրենց անձին փրկութեան.
Խորտակեցիր ամբարշտ
Կապանքն անոնց եւ անուր՝
Որոնք իրենց խոր ցաւէն
Շնորհիդ ըրին ապաւեն
Իրենց տըկար անձերուն՝
Անկեղծ սիրով պատարուն:

* * *

Պաղատանքով հիմա մենք
Նո՛յնպէս քեզի կը դիմենք,
— Ո՛չ քէ նըման մեր նախնեաց
Շղթաներով կաշկանդուած —
Փա՛ռք... ցնդեցան սեւ ամպեր,
Մեր կեանքն ա՛լ չէ խստամբեր,
Բա՛յց... ազատ չենք բընաւին,
Կը շառաչեն տակաւին
Կուռ շղթաները հոգւոյն՝
Մեղքի գերի, հե՛ք, նըկո՛ւն...:
Ո՛հ, կը պլպլայ շատ հեռին
ՓՐԿՈՒԹԻՒՆԸ մեր անձին...
ԿՐԱԿԻ ՍԻՆԻՆ այդ շողուն
Կը հետեւինք. դողդոջուն...
Ինքզինք զսպող ՎԵ՛Հ, ԱՆՆԵ՛ՆԳ,
ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ կարօտ ենք.

* * *

Իցի՛ւ, շնորհէ՛ր մեզ ԵՐԿԻՆ
ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆՆ աշդ անգին,
Յայնժամ կ'ըլլամք յիրաւի,
ԱԶԳ ԵՐԶԱՆԻԿ, ԿՈՐՈՎԻ....:

1909, Մանչէսթըր

ԶԱՐԹՈՆՔ ՀԱՅՐԵՆԻ

Դեռ լըսուի գոռումն հեռուստ՝ փոթորկին
Որստումներով ահագնադըզորդ,
Տակաւին վերէն կը տեղայ երկին
Անընդհատ հեղեղըն անձրեւին յորդ,
Սակայն պահիկ մը վերջ գեփիւռին շունչ
Կը ցրուէ թուխպե՛րը սեւ ամպերուն,
Խաղաղի բնութիւնը լուռ, անշըշունչ,
Եւ արեւելեան հորիզոնն հեռուն
Կը շառագունի, ու կը մերկանայ
Իր շղարշը նուրբ, կը ծագի ահա՛
ՎԱՐԴ ԱՐՇԱԼՈՅՍԸ:

Վայրկեաններ՝ օրե՛ր, օրե՛ր՝ տարիներ
Կը թըլին երկա՛ր, դանդա՛ղ, ճանճալի՛,
Անըստուգութեան մըռայլն է տիրեր,
Զուր ըսպասումով սիրտը կը հալի
Թունդ հայրենաբաղձ, հայրենակարօտ
ՏԱՐԱԳԻՐ ՀԱՅՈՒՆ, Ե՞րբ արդեօք, աւա՛ղ,
Պիտ՝ գիշերն անցնի, ծագի առաւօտ
ՍՈՒՐԲ ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ, երջանիկ, խաղաղ....:

Պահ մը վերջ յանկարծ ՀՈՎԻԿՆ ՀԱՅՐԵՆԻ
Կը փըշէ, իսպառ կը ցնդի ի բա՛ց
ԹԱՆՁԸՐ ՄԸՇՈՒՇԸ....:

Պատիր յոյսերու օրօրումով սին,
Չիրականացած փուն երազներով —
— Որ կը ցնդէին հետ արշալուսին —
... Թողլով մեզ տըխուր, նըկուն, հոգեխռով,
Իզձերով մեռած, տենչերով մարած...
Տարինե՛ր, դարե՛ր բոլորեցինք մեմք,
Բայց արդ նըշոյլներն ոսկեճոյլ փառաց
Մե՞ծ ԱՊԱԳԱՅԻՆ մեմք կը նշմարեմք,
Գօս ոստերն ահա կ'արձակեն ծիւե՛ր,
Զմրուխտ կը գգեմուն դաշտեր ապալեր,
ԿԸ ԺՊՏԻ՛ ԶՈՅՍԸ....:

* * *

Ընդարմացումով երկար, մահաբեր,
Անլուր, անպատում վիշտերով ծիրած՝
Տանջա՛նք էր ապրիլ, կեանքը՝ ծանրը բեռ,
Զգալով՝ կոտտանքն արիւնդ վիրաց,
Մորմոքումներով հոգեկան, ներքին ...
Փա՛ռք, արդ հալեցա՛ւ ահեղ մզմաւանջ,
Ա՛լ կը ծիծաղի, ՀԱ՛Յ, հոգւոյդ երկին,
Ա՛լ ՍՈՒԳԸ ԶԱՊՐԻՐ քու յուսանաճանչ
Լոյսիդ մէջ, ԱՐԵ՛Ւ ՄԱՅՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ,
Օ՛ն, վառի՛ թռչ քու անշէջ, գեղամի,
ԿԵՆՍԱՏՈՒ ՇՈՂԸ....:

Հերի՛ք ծըծեցիր ՀԱՅ ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒՆ,
Անմեղ գոհերուն արիւնը բռտը,
ԴՐԱՆՏԱՎԱ՛ՅՐ ԵՐԿԻՐ, հովիտներդ սիրուն
Բա՛ւ ողորունեցան մապաղեօք... ցայսօր...

Ա՛լ պարարտացած փխրո՛ւն եմ փխրո՛ւն
Դաշտերըդ խոպան, սուր խոփն արօրին
Կը շրջէ գուղձե՛րըն ակօսներուն՝
Որ ա՛լ կակուղցած հեշտիւ փըսորին,
Կը լսուի բառաչն եզներուն ջուխտակ,
Երգն ՀԱՅ ՄԸՇԱԿԻՆ՝ մինչ հերկէ հիմակ
ԱՐԳԱԻԱՆԴ ՀՈՂԸ...:

Լըռած էր քննա՛րըն ՀԱ՛Յ ԱՇՈՒՂԻՆ,
Զըւարթ կալերգի ձայնն ալ չէր լսուեր...
Ամայացած էր ՀԱՅ ԳԻԻՂԻՆ ուղին...
Ամէն կողմ պատէր մըքուքեան ստուեր...
Զէր կանչէր ափուրն վերադարձն այգուն,
Ո՛չ առուին կարկաջ, ո՛չ մայիւն, բառաչ...:
Բայց ահա՛ ցունց տան քելերը քրքռուն
Քնարին, ա՛լ մոռնայ քերթողն ողբ, հառաչ,
Փշրի՛ գերութեան ամբակուռ շղթան,
ԿԵՅՅԷ՛ ՀԱՅԱՍՏԱՆ, ՎԵՐԱԾԸՆԸՆԴԵԱՆ
ԿԸ ՀՆՁԷ ՓՈՂԸ...:

* * *

Երկար օրերուն ամբան հըրատապ,
Կիզիչ շողերուն ներքեւ արեւին,
ՀԱՅՈՑ ԿԱՐԱԻԱՆՆ տարուի՛ հապըշտապ...
Ո՛չ ժայռեր, ո՛չ իսկ քուփեր կ'երեւին
Լուռ դաշտերուն մէջ, տափակ, անպարոյր...
«Պուտ մը ջո՛ւր, պապկած կ'այրինմ, կը մեռնինմ»,
Զո՛ւր... տափ, միգալսառն, գայռուտ, ժահաքոյր,
Կ'ըմպե՛ն, կը լափե՛ն... Աստուա՛ծ իմ, երկի՛նմ...
Երա՞գ էր արդեօք, ահա՛ կը դառնա՛ն
Ի ՔԵ՛Զ ՀԱՅԱՍՏԱՆ, ու կ'ըմպեն գարնան
ԶՈՒԼԱԼ, ԶՈՎ ԶՈՒՐԸ...:

Լափող հրդեհի ծուխն է տարածուեր...
ԱՐԻԻՆԻ ՀՈՎԻՍԸ կը ստուերտի՛...
Իրարու վըրայ՝ դիզուեր եմ գանկեր,
Ամէն կողմ յօշուած դի՛, ոսկերտի՛...
Դարշահոտութիւն օդն է լեցուցեր...
Սուրի, կացինի հարուածէն անգութ՝
Պրծողներ քշուի՛ն — կին, մանուկ ու ծեր —
Շեղ մամբաներէ անծանօթ ու մութ...:
Սակայն, ի՛նչ հըրաշք... ԲԱՐԻ ՎԵՐԱԴԱ՛ՐՁ,
Պարարէ գիրենմ օրհնեա՛լ, սիրարծարծ
ԵԴԵՄԻ ԲՈՅՐԸ...:

Տըգեղ, ձառագէ՛մ, գագիք, խենէշ, վատ
Մարդ-հրէշներու ձայները խոպոտ՝
Որ կը հայհոյե՛ն ՍՈՒՐԲ ԿՐԾՆՔՆ ՈՒ ՀԱԻԱՏ,
Ու դառն ափսոսի կը գուծեն սեւ բօք
Անտերունջ ՀԱՅՈՒՆ, անգէն, անպաշտպան,
Խոտորցուած հեռո՛ւն շաւղէն արահետ,
Զունենալով գէթ հողակոյտ տապան,
Ամայութեան մէջ կորսուի՛ անհետ...:
ՎԵՐԱԾՆՈՂ ԳԱՐՆԱՆ ԱՅԳԸ կը ծագի
Ա՛լ ԱԶԱ՛Տ ՀԱՅՈՒՆ, դիւք ՍՈՒՐԲ ԶԱՏԿԻ
ԶՔՆԱՂ ՀՐԱՊՈՅՐԸ...:

* * *

Ծընընդալայրէդ քշուած, շա՛տ հեռուն,
Աւագութիւն մէջ անծայր, անսահման,
Տէր Զօրի անքեր անապատներուն
(Որ բիւր գոհերու եղան գերեզման)
Այրող, խորովող արեւուն ներքեւ
Կիսամերկ, ճօքի, սաստիկ ծարաի
Օրերով հետի գնայիր հեւ ի հեւ,

Գրեթէ շնչահեղձ շունչէն հարաւի...
Օ՛հ, ի՛նչ գովացիկ կը գտնես այժմիկ
ՄԱՍԵԱՑ ՍԱՐԵՐՈՒ քաղցրիկ ու մեղմիկ
ՀԱՅՐԵՆԻ ՍԻՒՔԸ...:

Ո՛հ, ի՛նչ յամբընթաց էին, ի՛նչ դանդաղ
Սեւ տառապանքի օրերդ ու ժամեր,
Խոր գիշերներուդ ի՛նչ հոծ շամանդաղ...
ԱՅԳԸ ԾԱԳԵԼՈՒ ինչպէ՛ս կը յամէր...
Ու շօշափելի մութին մէջ խարխափ՝
Ինչպէ՛ս թափէիր դուն արցունք աղի...
Արդ լոյսը ցաթէ՛... փարատի՛ սարսափ,
Վշտայոյց հոգիդ ա՛լ կը խաղաղի,
Կը գգաս խնկաբոյր շունչը ԶԵՓԻՒՌԻՆ
ԱՆՈՅՇ ՀԱՅՐԵՆԵԱՑ, կը ցամփի լըռին
ԴԱՌՆ ԱՐՏԱՍՈՒՔԸ...:

Սուր, աղեկատոր միչն ու վայնասուն
Սիրելիներո՛ւդ որ տարուին բռնի,
Ազադակն անմեղ մանկանց սիրասուն...
Արեւի՛րքը սառ անլուր եղեռնի,
Մահուան ուրուակա՛նը գլխուդ վերել...
Հրամանը գոռ, բիրտ, — «պատրաստուէ՛ դուն ալ»,
Ինչպէ՛ս դողայիր դուն իբրեւ տերել...
Ինչպէ՛ս կրնայիր, հէ՛ք ՀԱՅ, դիմանալ...
Բայց հիմա մոռնա՛ս ու կ'ըլլաս անգէտ
Ամէնուն, այո՛, կը վանես մտքէդ
ԱՆՑԵԱԼԻՆ ՍՈՒԳԸ...:

* * *

Տուներ դատարկա՛ծ, օճախներ մարա՛ծ,
Գիւղեր ամայի՛, թափո՛ւր, աւերա՛կ...

Կողոպուտ, ախար, ջարդ համատարած,
Դիակ ամէն կողմ, դաշտ, հովիտ, բլրակ...
Փըլուզում, ֆանդում, հրդեհ, ցուրտ մոխիր...
Բայց ահա՛ կիզիչ, չոր անապատէն
Դառնայ ԿԱՐԱՒԱՆՆ ՀԱՅՈՑ ՏԱՐԱԳԻՐ,
Կուգա՛ն, կը հասնի՛ն ահա կը պատեն
Քար ու ֆանդ տեղումնքն, անոյշ ՀԱՅՐԵՆԻՔ,
Ու կը բարձրանա՛յ կրկին երջանիկ
... ԵՐԴԻՔԻՆ ԾՈՒԽԸ...:

Խաղաղ օդին մէջ կը հնչէ հիմակ
Զայնը խրախուսիչ, կոչն ոգեպընդող, —
— Օ՛ն, ՀԱՅ աղբրտի՛ք, խանդ աւիւն համակ,
Դէպի շինարար գործ արդ դիմե՛ն թո՛ղ
Զեր ուժեղ ձեռքեր, ոտքեր թող փութան
Դէպի փրկարար վերաշինութիւն,
Դէպ գործասեղան, դարբնոց, ի գութա՛ն,
Մուրն, սըղոց, ուրագ, գըշիւր ու հերիւն,
Ասեղ, իլ, կըկոց գործեն օրն ի բուն,
Օ՛ն, վերականգնի՛ թող նորէն ՀԱՅՈՒՆ
ՀԻՒՐԸՆԿԱԼ ՀԻՒՂԸ...:

Մահուան զառիթափ ձորերէ դարվար,
Գողգոթաներէ փըշուտ, զառիվեր,
Բիրտ բըռնեցներու բիրով բռնավար,
Լուռ ակամատես ու համըր վրկայ
Սուր սուիմներով խոցուած կարեկեր,
Սեւ, դըժոխային ահեղ եղեռնի,
Թէեւ սոսկ կըմախք, տեսէ՛ք ետ կուգայ,
Լեռներ ու ձորեր կը կտրէ, կ'անցնի,
ԴԻՒՑԱ՛ՁՆ որ մեռնիլ չի գիտեր բընալ,

ՅԵՂԻՆ ՅԱՂԹԱՆԱԿՆ՝ ու ՓԱՌՔԸ անբաւ
Կ'ԵՐԳԷ ԱՇՈՒՂԸ . . . :

* * *

Դադրած է այլեւս ոռմբերու պայքում,
Հրաշէկ գնդակներըն ալ չեն շաչեր .
Թնդանօքներու լռած է որոտում . . .
Գէջ խրամներու մէջ չեն քաֆչիւր փաջեր,
Սուրեր չեն շկահեր, սուիններ չեն շողար,
Յընդի՛ն գուլաներն հեղձուցիչ ծուխին,
Հրաւէր չի կարդար գոռ մարտի փողար,
Բանակներ ոչ եւս իրար կը բաղխին,
Մարդկային արիւնն ոչ եւս կը հոսի,
Քանգի գոցուած է այլ եւս ՅԱՆՈՍԻ
ՏԱՃԱՐԻՆ ԴՈՒՌԸ . . . :

Ու վերապրողներ հեռուէն, մօտէն,
Փութան հեւ ի հեւ դէպի սուրբ խորան,
Արցունքոտ աչքով սրտանց կ'աղօթեն
ՀԱՅՈՒՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅՆ՝ ջերմ, միաբերան,
Փա՛ռֆ, ալ իրենցն է աղօթատեղին . . .
Բուրումն իր անոյշ կը խնկէ բուրվառ,
Պլպլայ ՏԻՐԱՄՕՐ մոմը կանթեղին,
Նայուածքներ յառած յերկին յուսավառ . . .
Ու կ'արձագանգէ՛ր քրքռուն մեղեդին
ՇԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ . . . փա՛ռֆ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻՆ,
ԹՆԴԱ՛Յ ՄԱՏՈՒՌԸ . . . :

Պղտոր չեն գլորիւր ա՛լ ԱՐԱՔՍ ու ԿՈՒՐ,
Դիակներ չեն ծըփար ԵՓՐԱՏԻ վըրան,
Ա՛լ չի քաւալեր ՏԻԳՐԻՍԸ փրփուր
Իր յորձանքին մէջ՝ Հայ կարմիր արեան . . .

Վտակներ ա՛լ չունին լալագին հառաչ,
Ա՛լ չեն արտասուեր դալար ուռիներ,
Օ՛հ, վընի՛տ, ցնծո՛ւն կը հոսին յառա՛ջ
Գետե՛րը ԴՐԱԽՏԻՆ . . . լողան ՀՈՒՐԻՆԵՐ՝ . . .
Կարկաջէ հեգիկ ջինջ ԱՐԱԾԱՆԻՆ
Ու գուարք գոյներովը ծիածանին
ՅԱՅՏԷ ՓՐՓՈՒՐԸ . . . :

Ջինջ, միապաղաղ իբրեւ հայելի,
Պատմական, չֆնաղ խոր ծովը ՎԱՆԱՅ
Անամպ երկընքին ներքեւ կը փայլի՛ .
Հեռուստ վեհ լեռն իր ծոցը ցլանայ . . .
Ալեակ ու շողիկ մատչին ի համբոյր . . .
Կ'ոստոստեն ի վեր տառելսն ու խայտիտ,
Ու գըգուէ ձկնորսն անուշիկ գեփիւռ,
Օ՛հ, ծո՛վ ԲԶՆՈՒՆԵԱՅ, հա՛րս գեղածըպիտ,
Լոյծ լանջփղ վըրայ բիրեղ քափանցիկ,
Կը սահի՛ր քեթեւ վագֆով սըլացիկ
ՀԱՅՐԵՆԻ ԿՈՒՐԸ . . . :

Բըլուրներ, լեռներ կանա՛նչ են, կանա՛նչ,
Զորեր քաքաղուն գմբուխով շըֆեղ,
Մարգերուն վըրայ կը խայտայ ճանանչ,
Թուփեր ու ծառեր ի՛նչ դալարագեղ,
Ածունեքուն մէջ, քաղարներուն գիրկ
Օդն ի՞նչպէս խնկեն բոյրով անուշակ
Այնքան գեղեցիկ, գողտրիկ, այնքա՛ն գիրգ՝
Շուշան ու մելսակ, վարդ ու մանուշակ,
ԵՐԿԻ՛Ր ԴՐԱԽՏԱՆՄԱՆ ՎԵՐԱԾՆՈՂ ՀԱՅՈՒՆ,
Քանի՛ առնիֆնոզ իր տեսն, հըմայո՛ւն
ԱՆԱ՛ՆՅ Է ԹՈՅՐԸ . . . :

* * *

Արօտավայրերն բիրականեան գովիկ,
 Մարմանդներու մէջ սիգաւտ, պարարտ,
 Ուր մեղմէ օրուան տօքն անոյշ հովիկ,
 Եմակ ու ծըմակ; հովիտ, սարահարթ,
 Ամէն տեղ լըսուի արձագանգն ազու
 Սրնգին գոր ածէ ՀԱՅՈՒՀԻՆ հօտաղ՝
 Որ արշալուսին իր գիւղը թողու՝
 Առանձին, անվախ գառներուն մատաղ,
 Խեղկատակ այծից, ուլերուն սիրուն,
 Գեղմնաքարձ, գիրուկ, հեզ մափներուն
 ԱՐԱԾԵԼ ՀՕՏԸ....:

Անցե՛ր եմ օրերն ափսոսի մըռայլ,
 Տառապանքի խոր ճըմեռն է հալեր,
 Կը շողայ գարնան արեւուն շառայլ,
 Կը ժպտին դաշտե՛րը ցարդ ապալեր...
 Այլեւս ամայի չէ գիւղին մամբան...
 Տեղան օրհնաքեր կաթիլներն ոսկի,
 Կ'առողքեն ծարուած արտերը խոպան,
 Մարգին տակ վտակն հեզիկ սողոսկի...
 Գարունն է եկեր նագելի ֆնֆուշ,
 Ու ՀԱՅՆ ա՛լ ԱԶԱ՛Տ՝ կը ծըծէ անուշ
 ՄԱՐՄԱՆԴԻՆ ՕԴԸ....:

Իր պապեական ՕՃԱԽԷՆ հեռի —
 Դառն պանդխտութեան, անսովոր, անթիւ
 Զարեաց տուայտանով, մուրփեանց գերի,
 Ա՛լ չի հառաչեր նժդեհը ցայգ, տիւ,
 Օտարն օտա՛ր է ա՛լ իրեն համար,
 Օտար սէրը թո՛յն է, մա՛հ իր կեանքին,
 Օտար շահն՝ ո՛րքան ալ խոշոր գումար՝
 Զի՛ փոխեր բընաւ՝ համեստ այլ անգին

Իր վաստակին հետ՝ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻՆ մէջ...
 Հո՛ն ապրիլ խաղաղ՝ սիրով սուրբ, անշէջ
 ՄԻՐԵԼ ԵԱՑ ՄՕՏԸ....:

Ագա՛տ է, ագա՛տ, ա՛լ ՀԱՅ շինական,
 Ի՛րն եմ իր արտերն, արօրն ու եզներ,
 Ի՛րն է իր ցածուկ հիւղը սիրական,
 Ի՛րն է ջաղացքը, Ի՛րն եմ պարտէզներ,
 Հօտը խաշինքին, արօտն ու մարմանդ,
 Պուրակը թաւուտ, առուակը վընիտ,
 Զաւակունք Ի՛րն եմ՝ գոհար, աղամանդ,
 Ի՛րն է ամուսինն իր գեղածըպիտ...
 ԱԶԱ՛Տ եմ իր կա՛մքը, միտքն ու հոգին,
 Ի՛ն՝ՔՆ է հարազատ իր իրաւունքին
 ՍԵՊՀԱԿԱՆ ՏԵՐԸ....:

Արեւագալին կը թողու իր գիւղ,
 Մինակ, համարձակ արտը կը վարէ,
 Ճիշդ ժամանակին ցանէ աներկիւղ,
 Կուռ ու կուշտ կ'ուտէ եղինձ ձաւարէ՝
 Մածունին հետ թարմ, անուշիկ, պաղուկ,
 Կուգայ օրն հունձքի, ա՛յնքան գոհ է, գուարթ,
 Ամբարն է լեցու՛ն, փեթակին մեղուք...
 Խորի՛սլս եմ տըւեր, իր սեղանին զարդ...
 Փա՛ռք, արդ վայելէ՛ սիրելեօքն անմեղ
 Իր ՃԱԿՏԻ ՔՐՏԱՆՑ ԱՐԴԻՒՆՔԸ... ՀԱՄԵՂ
 ԿՈԳԻՆ ՈՒ ՍԵՐԸ....:

Սրտի հատորներն հանգիստ, երջանիկ
 Ապրեցնելու համար չի թողուր
 Իր նըւիրական ՕՃԱԽՆ ու տանիք,
 Երբքալ նաշակել կեանքն ա՛յնքան տըխուր,

Դառն պանդխտութեան, օտար երկնի տակ.
Ու պէտք չունի՝ բնաւ, իրեն կը բաւէ
իր շահած արդար հարազատ վաստակ,
Ազա՛տ է ինք, գե՛րժ հոգեբէ, ցաւէ...
Զե՛ղիս, ցոփ կենցաղի չարիքներն չիկա՛ն
եղծանելու իր սուրբ, ընտանեկան

ԱՆԱՐԱՏ ՍԷՐԸ...:

* * *

ինք, ազատ բնութեան հարազատ գաւակ,
Կ'ապրի՝ խաղաղիկ, իր պարզ, գեղջկային
Մթնոլորտին մէջ մաքուր, անապակ,
իր սիրելիներն իրե՛ն կը նային
Իբրբ առաջնորդ, օրինակ բարի,
Գեղեցիկ տիպար, գերդ ջինջ հայելի,
Իբրեւ անասան ժայռ հոգւով փարի
իր սուրբ ու վըսեմ ԿՐՕՆՔԻՆ պաշտելի,
Ու մըխիթարիչ, փաղցըր, սիրական
Խորհրդածութեան է միակ առարկան

ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆԶԸ:

Անխախտ հաւատով, սիրով առլըցուն
Արշալուսին հետ՝ իր վեհ ԱՐԱՐԶԻՆ
Փառք մատուցանել՝ սրտագին, ցնծուն,
Պարտականութիւնն է իր առաջին,
Գո՛հ է միշտ ԱՆՈՐ բարիքներէն բիր,
Զրի՛ շնորհներէն երկնային, առատ,
Պաշտէ ՀԱՅՐՆ ԱՍՏՈՒԱԾ, գըթութեան աղբիր,
Հոգիով անբիծ, սրտով անաբատ,
Ապերախտութեան խօսք մը, բա՛ն մ'երբեք
Զելլե՛ր շրթունքէն, ոչ ալ վշտաբեկ

ՍՐՏԻ ՏՐՏՈՒՆԶԸ...:

Բնութիւնն ալ կարծես միշտ, առատօրէն
իր ունիս բարիքները կը պարգեւէ
Հայ շինականին, իր ծընած օրէն,
Կարօտ չէ բընաւ բանի մ'ո՛րեւէ,
Առատ արմըտիք ու ոշխարաց հօտ,
Քաղցրահամ միրգեր՝ սալոր ու ծիրան,
Ոսկեհատ խաղող, խնձոր մշկահոտ
Անպակաս են իր սեղանին վըրան,
Ու մանիշակի, վարդի, շուշանի
Ու շահոքրամի ֆեֆուշ, գեղանի
ԴՐԱԽՏԱՐՈՅՐ ՓՈՒՆԶԸ:

* * *

Աննախանձելի, անհրապոյր, խեղճուկ
իր վիճակին մէջ՝ պարզ ու բընական,
Տանիքին ներքեւ ցածուկ ու անշուք
Սիրած է երգը միշտ ՀԱՅ շինական,
Անով կ'արածէ հօտը խաշինքին
Վարուցանն անո՛վ կ'ընէ օրն ի բուն,
Անո՛վ կը տօնէ մանկան նորածին
Գալուստը, անով կը կապէ սիրուն
Նարօտը հարսին, տունն, արտն ու պարտէզ
Ամէն տեղ լսուի մեղմ, անոյշ ու հեզ
ԳեղձՈՒԿԻՆ ԵՐԳԸ:

ԵՐԳՈՎ կը մանէ իր նուրբ ճախարակ,
ԵՐԳՈՎ կը փաթթէ իւն ու մատուրան,
Կըկոցը ԵՐԳՈՎ կը նետէ արագ,
ԵՐԳՈՎ կը հիւսէ իր բրդեայ գուլպան,
Կոգիին խնոցին ԵՐԳՈՎ կը հարէ,
ԵՐԳՈՎ կ'օրօրէ մանկիկը սիրուն,
Քըթանէ շապիկն ԵՐԳՈՎ կը կարէ,

ԵՐԳՈՎ կը յայտնէ իր խինդը ՔՐՔՈՒՆ,
ԵՐԳՈՎ կը խեղդէ իր վիշտը ՔՄԲՈՒՆ,
ԵՐԳՈՎ կը մոռնայ սրտին դառնագոյն
ՈՒ ԽՈՐՈՒՆԿ ՎԷՐՔԸ:

Եզներն ու գառներ, վառեակներ, ափոր,
Փեքակը մեղուին, կատուն ու շնիկ
Աչինքն բիրեն պէս կը սիրէ բոլոր՝
Անխորտի տեսնել, ընել երջանիկ.
Ճշմարիտ սիրով միշտ կը գուրգուրայ
Արտին, ջաղացին, այգւոյն, թաւաւտին,
Ջուլալ աղբիւրին — ամէնուն վըրայ,
Ամէնքն ալ ա՛չքն են, իր գա՛նձն են անգին,
Անխառն հրմուսնով հոգին է գեղո՛ւն,
Հիւզումն իր ՊԱԼԱՍՆ է ՈՍԿԵՁԵՂՈՒՆ,
ԻՐ ՏԻԵՁԵՐՔԸ....:

* * *

Ձեռքերնին առած փետատ ու կացին,
Ուրագ ու քերոց, սըղոց ու տապար,
Վաղ առաւօտուն, միշդ լուսաբացին
Շինականք դիմեն սարերն առապար,
Դէպի թաւաւտնէ՛րը շոնիներու...
Օ՛հ, սուրբ բոքոքումն իրենց եռանդին
Անծանօթ լեռնէ՛րը տանի հեռո՛ւ...
Հոս ու հոն ի՛նչպէս շողայ գերանդին,
Տեսե՛՛ք, ի՛նչ արագ, ակօսներուն մէջ
Կ'ընեն վեր ու վար, զիկ գակ ելեւէջ
ԲՐԻՁՆ ՈՒ ԲԱՀԸ....:

Օ՛հ, ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆ, ՍՈՒՐԲ ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆ,
Այնքա՛ն տառապած ՑԵՂԻՍ ՀԱՅԿԱԿԱՆ,

Քանի՛ ցանկալի, պաշտելի ես դուն,
Դարերէ ի վեր իր միակ տեսական,
Ի՛նչ փոփոխութիւն, ի՛նչ բարեշրջում,
Հրաշալիօրէն յառաջ կը բերես,
Ա՛լ չըկա՛յ դէմք մը յուսահատ, տրտում,
Ջրարթ կը փայլի ամէնուն երես,
Վախ չազդեր երբեք ա՛լ ազատ Հայուն
Վատ, արիւմարբու թշնամւոյն անուն,
... ՍԱՐՍԱՓՆ ՈՒ ԱՀԸ....:

Ո՛չ եւս ՀԱՅՆ ստրուկ, անարգ եւ հըլու
Պիտի հառաչէ մեղադ լուծին տակ,
Ջրատիպուի պիտի ա՛լ խոնարհելու
ԲՈՒՆԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ իբրեւ հըպատակ,
Պիտի չի մընայ այլեւս լուռ ու մունջ,
Մեծ, քաղաքակիրթ շարքին մէջ ազգաց,
Պիտ՝ ապրի՛ ԱՆԿԱՆ, առնէ ԱԶԱՍ շունչ,
Իր արեա՛մք ԱԶԱՍ, ԱՆՎԱ՛ն, ԱՆԿԱՍԿԱՄ՝,
Ծածանի՛ պիտի ԴՐՕՇԱԿՆ իր սիրուն...
Պիտի տեսնէ՛ ՀԱՅՆ՝ անթարթ, սեւեռո՛ւն
ՀԱՅՐԵՆԻ ԳԱՀԸ....:

* * *

Ա՛խ, իմ տարաբախտ երկի՛ր ՀԱՅՐԵՆԻ,
Հեռո՛ւ ազգերէ քաղաքակրթեալ,
Ու շրջապատուած խուճդուժ, վայրենի
Մարդագայլերէ միշտ անկուշտ, սովեալ,
Արեան ծարաւի, մեղաւմիտ դաժան,
Դուն պայքարեցար երկա՛ր, դարերո՛վ՝
Վեհ սկզբունքէդ ընդմիշտ անբաժա՛ն,
Անխախտ պահելով քու անյաղթ կորով,
Անվըկանդ, յամա՛ն, անխոնջ, անդադար,

Մինչեւ որ լըսել տըւիր դուն ԱՐԴԱՐ
ԲՈՂՈՔԻԴ ԶԱՅՆԸ . . . :

Հերոս մարտիկներդ, խիզախ, անվեհեր —
— ՍԱՍՈՒՆ ու ԶԵՅԹՈՒՆ, ՎԱՆՅԻՆ, ՔՂԵՑԻՆ, —
Մագլելով սարեր, ոստընով վիհեր,
Արհամարհելով մահն իսկ, մըղեցին
Կըռի՛ւ քշնամույն դէմ ստուարաբիւ,
Կոխեցին ամէն արգելք առաքուր,
Աջ ու ձախ շողաց, հնձեց գիշեր տիւ,
Հայրենեաց սիրով վառուած իրենց քուր
Ցուարձակումով վըսեմ, անըման
Կը ժպտի այսօր ՍՈՒՐԲ ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ
ՊԵՐՃ ՎԱՂՈՐԴԱՅՆԸ . . . :

* * *

Հարկատու գերի, հըպատակ հըլու,
Ո՛չ ազգ, այլ համայնք մը սոսկ անըշան,
Զունէր իրաւունք իսկ բողոքելու,
Ինչ յարգ ու խընամք որ կը տրուէր ՇԱՆ՝
Միշտ կը զըլացուէր ԻՐԵՆ — «ԿԵԱՎՈՒՐ»ին,
Քանզի ՀԱՅՆ երբեք չէր քծներ, երբեք
Զէր ստորնանար այդ վատ զիջումին,
Որքան որ ալ ինք ըլլար կարօտ, հէք,
Փա՛ռք, այսօր անկախ ազգ մըն է յաղթող,
Ա՛լ իր ուսերէն ինկած է ննշող

ՍՏՐՈՒԿԻ ԲԵՌԸ :

Հիւսիսն օրերով փըչէր սառուցիկ,
Մըթին ամպերով պատած էր երկին,
Քաշուած էին ներս բոլոր գիւղացիք
Մօտն իրենց քոնրին ու վառ բուխերկին,

Զի՛ւն համատարած, սառոյց ամէն տեղ . . .
Գիշերը քաղցած գայլերուն երկիւղ,
Ցերեկը սարսա՛փ քշնամույն անեղ . . .
Ամրափակուած էր ամէն ցածուկ հիւղ,
Շնչեց հարաւի հողմիկը քեքե՛ւ,
Հալեցա՛ւ սաստիկ ու երկարատեւ
— ՀԱՅՈՒՆ ԶԸՄԵՌԸ . . . :

Բիւր ոնիրներու հանդիսատես լուռ,
Տեսար քաղաքներդ այրացաւեր,
Լըսեցիր անտէր որբոց նիշը սուր,
Զգացիր քոռանցդ անպատում ցաւեր,
Բայց ահա՛ փըչէ՛ ՀԱՅՐԵՆԻ գեփիւռ,
Յընդի՛ մառախուղն ու գայ երեսն,
Փառքովն իր իշխող, շըքեղ, համաափիւռ,
Քու ամպածըրար վըսեմ արտեւան,
Յաւիտենական ճիւղով անարատ,
Դո՛ւ ՄԱՍԻ՛Ս ԱԶԱՏ, դու ՎԵ՛Ղ ԱՐԱՐԱ՛Տ,
ՀՍԿԱՅ ՀԱՅ ԼԵՌԸ . . . :

Դարերէ ի վեր մեռած ՀԱՅՈՒԹԻԻՆ
Սկսաւ շնչե՛լ ու ապրի՛լ այսօր,
ՀԱՅ ՂԱԶԱՐՈՍԸ ԱՌԱԻ ՅԱՐՈՒԹԻՆ,
Ելա՛ւ, կանգնեցա՛ւ յաղթակա՛ն հըգօր . . .
ՀԱՅԵ՛Ր, ԱՅՍՕՐ ՏՕՆԵ՛ Է ՄԵՐ ՅԱՐՈՒԹԵԱՆ,
Կ'երգեն սոխակներ, բուրեն վարդենիք,
Կեցցէ՛ ՀԱՅԱՍՏԱՆ, կեցցէ՛ յաւիտեան,
Անկա՛խ է, ո՛վ ՀԱՅ, ալ քու ՀԱՅՐԵՆԻՔ,
Ո՛վ ՄԱՐՏԻՐՈՍ ՅԵՂ, ա՛լ ԱԶԱՏ ես դուն,
Հնչէ՛ փող, գեփիւռ շնչէ՛ ամէնուն
ԱՅՍ ՈՒՐԱԽ ԼՈՒՐԸ . . . :

ՀԱՅՐԵՆԻՔ սիրուն, ԵՐԿԻՐ ԴՐԱԽՏԱՎԱՅՐ,
 Որ վեհ դիզանց մեր ծընունդ տըւիր,
 ՀԱՅԿ, ՎԱՐԴԱՆ, ՏԻԳՐԱՆ, ՄՈՒՐԱՏ ու ԺԻՐԱՅՐ,
 ԱՆԴՐԱՆԻԿ, ՎԱՀԷ, ՎԱՀԱՆ, ԱՐՇԱԽԻՐ,
 ՎԱՐԱԶԳԱՏ, ԳՈՒՐԳԷՆ, ՎԱՀԱԳՆ ու ՎԱՐԴԳԷՍ,
 Փա՛ռք, փա՛ռք փաջերուն մեր, անմահացան
 Անոնցմով հըպարտ՝ կ'ողջունենք արդ քեզ,
 Ու կը համբուրենք հողըդ սրբազան...
 Կը մեռնի՛ն փաջերդ, սակայն կը թողուն
 Անմա՛հ յիշատակ, կեցցէ՛ շողշողուն
 ՀԱՅՐԵՆԻՔ ՍՈՒՐԸ...:

Քաղցրի՛կ ՀԱՅՐԵՆԻՔ, սուրբ դատիդ համար
 Ցեղի՛ս ինքնաբոյս եւ անգուգական
 Քանի՛ հանճարներ՝ սիրովդ բոցավառ,
 Տարագրուեցա՛ն քու ծոցէդ, ինկա՛ն...
 — ԶՈՀՐԱՊ ու ԳԵՂԱՄ, ՍԵԻԱԿ, ԱՐՏԱՇԷՍ,
 Ու ԹՂԱՏԻՆՑԻՆ, ԶԱՐԴԱՐ, ՎԱՐՈՒԺԱՆ —
 Անդարմանելի՛ կորուստ... վշտակէ՛ք
 Մեր հոգիներէն ընդ միշտ անբաժան...
 Քաջ ռահվիրաներ ԲԱՐԻՈՅՆ, ՃՇՄԱՐՏԻՆ,
 ՍՈՒՐԲ ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ մեզ մերշնչեցին
 ԿԵՆՍԱՏՈՒ ՀՈՒՐԸ...:

* * *

Շա՛տ համբերեցիր, երկա՛ր տակացիր,
 Ո՛վ ՄԱՐՏԻՐՈՍ ԱԶԳ, Ո՛վ ՑԵՂ ՆԱՀԱՏԱԿ,
 Շատ թափառեցար հոս հոն ցանուցիր,
 Ըմպեցիր ԲԱԽՏԻՆ ԲԱԺԱԿՆ ի յատակ,
 Քամեցիր մըրուքն՝ այնքա՛ն դառնահամ,
 Օ՛ն, մըլխիթարուէ՛, սրբէ՛ քու արցունք,
 ՔԱՂՑՐ ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ա՛յլ հնչած է ժամ,

Մոռցի՛ր ԱՆՑԵԱԼԻԴ ցաւերը խորունկ,
 Վե՛ր նայէ, պաշտած, հըգօր, անաչառ
 Աստուածըդ պիտի լուծէ անպատճառ
 ՔՈՒ ԱՐԴԱՐ ՎՐԷԺԸ...:

Հերի՛ք հեծեցիր դարե՛ր վշտաբեկ,
 Մի՛ հառաչեր, ՀԱ՛Յ, դուն ալ ՍՏՐՈՒԿ չես,
 ՕՏԱՐԻՆ ԼՈՒԾՆ ա՛յլ պիտ՝ ԶԻՇԽԷ երբեք,
 Որոշուած է ԲԱԽՏԻ վերջնականապէս,
 ԱԶԱՏԱԳՐՈՒԱԾ միանգամ ընդ միշտ,
 Անվիճելի ՏԷՐՆ ԵՍ իրաւունքիդ,
 Ո՛չ ոք վրդովէ պիտի քու հանգիստ,
 Օ՛ն, բերկրապատար թող խայտա՛յ հոգիդ,
 ԵՐԷՑ ԵՂԲԱՅՐԴ ա՛յլ հաւասար ընկեր
 ԱԶԱՏ ԱԶԳ մա՛յլ եւրս քեզ է կընքեր
 ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ էՁԸ...:

* * *

Աւերածէն ետք՝ ահեղ, ընդհանուր,
 Եղեամ՝ ու սառոյց, խորշակ ու կարկուտ
 Բուրաստաններու չփնաղ գեղն ու թոյր
 Զեն խամրեցըներ, ու տապարն անգուք
 Ա՛յլ չի կտրատեր ռստերն պտղաբեր...
 Վատ, արիւնարբու, մեկգամիտ, անհաշտ
 Թշնամիին հետքն ա՛յլ չէ մընացեր,
 Ոտնակոխ չըլլար ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ դաշտ,
 Օդն է ջինջ, խաղաղ, պահն անոյշ ու գով,
 Միւ՛քը խնկաբոյր, ա՛յլ ժպտի՛ յուսով
 ՀԱՅՈՒՆ ԵԴԵՄԸ...:

Արձակուա՛ծ են ալ կապերը լեզուին,
 Կաշկանդումէ գերծ են միտք, զգացում,

Ա՛լ գաղափարներ ազա՛տ յայտնըիմ,
Դըրաբըննուքիւն ա՛լ չագդեր սոսկում,
Տոգեր չեն գըծուիր, բառեր չեն սեւնար,
Ա՛լ չի ջնջըւիր գիրն, իմաստն, հոգին,
Ո՛չ, լրոնցընել խօսքն ա՛լ չէ հընար,
Կը շարժի՛ր գըրիչըն ՀԱՅ ՔԵՐԹՈՂԻՆ,
Քընարն ա՛լ կ'երգէ՛ր ՍՈՒՐԲ ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆ,
Անվա՛ր՝ս, համարձա՛կ, ԱԶԱ՛Տ է ՀԱՅՈՒՆ
ՄԱՍՈՒԼՆ ՈՒ ԲԵՄԸ . . . :

* * *

Ով սիրուած վայրե՛ր, վե՛հ, նըւիրական —
Ո՛վ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ սուրբ Եկեղեցի՛,
Դպրո՛ց, գիտութեա՛ն, լուսոյ վառարա՛ն,
Տո՛ւն, ընտանեկան ո՛վ յարկ պաշտելի,
Հուժկու ԼԸԾԱԿՆԵ՛Ր, ԱԶԴԱԿՆԵ՛Ր հըգօր,
Յեղիս յարութեան դարաւոր նինջէն,
Օ՛ն, ի գո՛րծ, ի գոր՛ծ մեծ, հանապազօր,
ԶԱՐԹՕՆԻԻ ՓՈՂԵՐՆ ուժգին թող հնչեն,
Օ՛ն, ՎԵՐԱԾԸՆՈՂ ՀԱՅԸ լինի՛ր թող
Դէպի ձՇՄԱՐԻՏՆ, ԱԶՆԻԻԸ ձգտող,
ԲԱՐԻՆ, ՎԸՍԵՄԸ . . . :

* * *

Բռնակալութիւնն դարերէ ի վեր
Զերեւակայուած, վատ, անօրինակ
Ծածկահընարքով սեւ, դըժոխահեռ
Ծրագրեց, դաւեց, գործեց շարունակ
Զնջել անուրդ, ո՛վ իմ ՄԱՐՏԻՐՈՍ
ՅԵՂԸՍ ՀԱՅԿԱԿԱՆ, անյո՛ւշ յաւիտեան...
Նահատակութեա՛ր, անըման հերոս,
Բայց արդ վերապրի՛ս, քու ՍՈՒՐԲ ՅԱՐՈՒԹԵԱՆ
Կը ծագի՛ր ահա այգը փառաւոր...

Կրօնքովըդ վըսեմ կը կանգնի՛ս այսօր
ԿՐԿԻՆ ՅԱՂԹՈՂԸ . . . :

ԱԻԱՐԱՅԻ դաշտէն մինչեւ ԱՐԱՐԱ,
Ու ՇԱԽԱՐՇԱՆԵՆ մինչ ԳԱՐԱՀԻՍԱՐ,
ՎԱՆԵՆ, ԿԱՐԻՆԵՆ մինչեւ ԿԻԼԻԿԻԱ
Կըռիւ մըղեցիր բուռն, անհաւասար
Ամէն կողմ սարսափ սփռելով ահեղ,
Առաքինացա՛ր ռնիրներու դէմ
Քստմնելի, անլուր, վայրագ, ծայրայեղ...
Սակայն յաղթանա՛կդ այսօր պերն վըսեմ
Եւ անգուգական, սքանչացումով
Կ'անմահացընէ՛ր, դատիդ ջատագով
ՕՏԱՐ ՔԵՐԹՈՂԸ . . . :

Երկար ցանկին մէջ ԵՒՐՈՊԵԱՆ ազգաց,
Արիւնով շահուած քու իրաւունքով
Պիտի գըրաւես դիրք մը անկասկած,
Դիրք մը՝ պատուաւոր, ազատ, ապահով,
ԱՌՀԱԽԱՏԶԵԱՅ մի՛ ԱՆՅԵԱԼԴ փառապանծ,
ԶՈՀԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆԻ ցայտուն՝ ՆԵՐԿԱՅԻՆ,
ԱՊԱԳԱՅ կեանքիդ փայլուն, գերագա՛նց,
Յաղթեց ամէնուն ԿՈՐՈՎԴ ԱԶԳԱՅԻՆ,
Ու ՎԱՂՆ իրաւամբ պիտի կանգնըի
ՅՈՒՇԱՐԶԱՆԴ ԱՆՄԱՀ, ձՇՄԱՐԻՏ ՊԱՏՈՒԻ,
ՓԱՌՔԻ ԿՈՐՈՂԸ . . . :

* * *

Վերնա՛յ թող, ՀԱՅԵՐ, ՀԻՆ ՆԱԽԱՆԶԸ ԶԱՐ,
ՍԵՒ ՅԵՅՆ որ կրծէր մեր սիրտն ու հոգին,
Երկպառակութեան, գծութեան պատճառ,
ԱՆՍԻՐԵԼՈՒԹԻՒՆ հանդէպ մեր ԱԶԳԻՆ,

Հերի՛ք իրարու դէմ ատելալան՝
Վարկաբեկ եղանկ յաչքս ՕՏԱՐԻՆ,
ՍՈՒՏԻ, ԿԵՂԾԻՔԻ ղիմակները վա՛ր,
ՈՒԾԱՅՈՒՄ, ՔԷՆ, ՈՆ, ա՛լ թող դադարին,
Թողո՛ւնք ա՛լ իսպառ ԴԱԽԱՆՔ ԶԱՐԱՆԵՆՔ,
Իր վատ գործքերո՛վը, ՀԱՅԵՐ, հանենք
ՄԵԶՄԷ ՀԻՆ ՄԱՐԴԸ . . . :

Գերութեան շղթան խորտակուեցա՛ւ, փա՛ռք,
Ազա՛տ են ոտքերը մեր վիրաւոր,
ԶԱՐԹՕՆՔԻ ԺԱՄԸ հնչե՛ց, ՀԱՅ եղբարք,
Ինկա՛ւ մեր ուսէն ԼՈՒԾԸ ԴԱՐԱՒՈՐ՝
Որ կուտար մեզ ա՛յնքան կոտորուած,
ԱՆՏԱՐԲԵՐՈՒԹԵԱՆ թօթափեմք խոր քուն,
Կանգնե՛նք, ա՛լ ՀԱՅԵՐ, խոր ձըմեռն անցաւ,
Տեսե՛ք, ծաթե՛ր է ԱՅԳԸ ՎԱՐԴԱԳՈՅՆ,
Տեսե՛ք, ծաղկե՛ր է ՆԸՇԵՆԻՆ ԳԱՐՆԱՆ
Ու կ'աւետե՛ք մեզ ԱԶԱՏԱԳՐՈՒԹԵԱՆ
ՍՈՒՐԲ ԾԱՂԿԱԶԱՐԴԸ . . . :

Շիջանող փառքը ՄԱՅՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ՝
Նոր փողփողումով անշէջ, գերազանց
Կը նառագայթե՛ք, տեսե՛ք, ծածանի՛ք
Մեր ԴՐՕՇԸ յաղթող, ու ոգեթախանա՛
Մեզ ՎԵՐԱԴԱՐՁԻ կը կարդայ հրաւեր,
Ելե՛ք, օ՛ն, ՀԱՅԵՐ, մա՛հ է յապաղում,
ՎԵՐԱԿԱՆԳՆԵԼՈՒ ՀԱՅՐԵՆԻՔՆ ԱԻԵՐ,
Դարձե՛ք ա՛լ ձեր տուն, սիրով անպատում,
ԱՐԵԱՄԲ շահեցանք մեր ԴԱՏԸ ԱՐԴԱՐ,
Օ՛ն, ԿԵՅՅԷ՛ք, ԿԵՅՅԷ՛ք գոչենք անդադար
ԱԶԱՏԱՄԱՐՏԸ . . . :

Թաղե՛նք, սիրելի՛ք, մեր ՅԱԻԵՐԸ ՀԻՆ,
Մոռնանք մեր ՎԻՇՏԵՐԸ բոլորովին,
ԼԱԼՕՆՔԻ դէպքեր ա՛լ չի պատահին,
ՏՐՏՈՒՄ ՆԱՅՈՒԱԾՔՆԵՐ բընաւ չերեւին,
Սրբենք ԱՐՏԱՍՈՒՔԸ մեր աչքերէն,
Զըլլանք ՅՈՒՍԱՀԱՏ, ո՛չ եւս ԹՈՒԼԱՄՈՐԹ,
ՄԵՂԿՈՒԹԻՒՆ, ՔԸԾԻՆՔ թող մեզ չի գերեն,
Վատ երկմըճՈՒԹԵԱՆ ա՛լ չըլլանք հաղորդ,
ՀԱՅԵՐ, մեր վըրայ ա՛լ չի տիրեն թող
ՀՈԳԵՐ ՍԻՆ, ՅԱՄԱՌ, ՀՈԳԵՄԱՇ, ՅՆՅՈՂ
ԵՒ ԱՆԴՈՀԱԿԱՆ :

Յառաջդիմութեան ՆԱԽԱՆՁՈՎ բարի,
ԵՌԱՆԴՈՎ ազնիւ մեզմէ ամէն ոք
ՎԵՐԱՇԻՆՈՒԹԵԱՆ սուրբ գործին փարի,
Հշմարիտ սիրով, անխառն հրնուանօք
Մեր ՎԷՐՔԵՐԸ ԽՈՐ, ՍՊԻՆԵՐԸ ՀԻՆ
Բանանք ՆՈՐԱԾԱԳ ԼՈՅՍԻՆ ԳԵՂԵՅԻԿ,
Բանանք մեր ծածուկ մեղքերն ազգային
Ու խոստովանի՛նք անվախ, սիրելի՛ք,
Քաւենք ԱՆՅԵԱԼԸ ու գոհենք ՆԵՐԿԱՆ,
Գործելով ԲԱՐԻՆ ու ԲԱՐԻՆ միայն,
ՄԵՐՆ Է ԱՊԱԳԱՆ . . . :

Եկե՛ք, արդ, ՀԱՅԵՐ, արցունքի ձորէն,
Գողգոթաներէ փըշուտ, զառիվեր՝
Ուր զգացինք միշտ՝ մեր ծընած օրէն
Սարսուռը մահուան՝ խոցուած կարեւոր,
Օ՛ն, յառա՛ջ, ՀԱՅԵՐ, դէպի ՀԱՅՐԵՆԻՔ,
ԱԶԳԱՐԱՐ ՓՈՂԻՆ ձայնին հընազանդ,
Ահա կը սկսի ԴԱՐՆ ՈՍԿԵՂԻՆԻԿ,
ՎԵՐԱԾԸՆՈՒՆԴԻ ՆՈՐ ԴԱՐՆ ԱԴԱՄԱՆԴ,

ԴԱՐՆ ԵՐԶԱՆԿՈՒԹԵԱՆ, ՍՈՒՐԲ ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ,
ԿԵՑՑԻ՛ ՄԻԱՑԵԱԼ ԱՆԿԱԽ ՀԱՅԱՍՏԱՆ
ԿԵՑՑԻ ՅԱՒԵՏԵԱՆ...:

* * *

ՏԱՌԱՊԻԼ ԳԻՏՑԱՂԻ ՀԱՅՆ ԵՐԿԱՐ ԱՏԵՆ,
ԳԻՏԷ՛ Ե՛՛ ԱՊՐԻ՛Լ — իսկ անոնք որ գայն
Անիրաւարար կը քննադատեն
Փաստերով անհիմն, ջանքով ընդ ունայն,
Պիտի ստիպուին անագան կամ վաղ
Խոստովանիլ քէ՛ ՀԱՅ ՑԵՂՆ Է ԵՂԱԾ
ՔԱՒՈՒԹԵԱՆ ՆՈՒԱԶ մը միայն, աւա՛ղ
ՆԵՆԳԱՄՏՈՒԹԵԱՆ ՇԱՀԱՄՈԼ ԱԶԳԱՑ,
Ու պիտի տեսնեն, ՀԱՅՆ ԱՊՐԻ՛ ՊԻՏԻ,
Ու իՐ ՀԱՅՐԵՆԻՒԲԸ ՊԻՏԻ ԺՊՏԻ՛

ՍԻՐՈՎ ՄԻՈՒԹԵԱՆ:

1919, Զմիւռնիա

Պ Ա Տ Կ Ե Ր Ն Ե Ր Ը

Ո՛րչափ կը սիրէ՛ք դիտել խնդագին,
Տըզա՛ք, պատկերները ձեր գիրքերուն,
Ու ձեր ՀԱՆԴԵՍԻՆ — ՀԱՆՐԱԳԻՏԱԿԻՆ —
Ա՛յնքան հըմայֆոտ, ազուր ու սիրուն:

Պատկերներ՝ ծովու, երկրի, երկրնֆի,
Դաշտին ու հովտին, հսկայ լեռներուն,
Վարդ ԱՐՇԱԼՈՅՍԻՆ որ կը բըռնկի՛,
Իրիկնամուտին՝ նըւա՛ղ, մարմըրուն...:

Պատկերներ՝ ԴԱՐՆԱՆ՝ գաղտնիկ ու ծիծղուն,
Ո՛ւր ամէն ինչ բո՛յր է, ե՛րգ ու քրքռում,
Ո՛ւր գառն ու մանկիկ, քիթեռն ու մեղուն
Կը խայտան անփոյթ, անմեղ, անդադրում:

Պատկերներ՝ ԱՄՐԱՆ շողուն, արեգքեր,
ՄԵԼԱՆՈՒՇ ԱՇՆԱՆ ու ՁՄՐԱՆ ցրտին,
Դիտեն ուշադիր ձեր փարփառ աչեր՝
Այնքան սիրելի ձեր մատաղ սրտին...:

Արեւ ու լուսին, աստղ ու մուրակ
Անշէջ կը փայլին ձեր գրքին ծոցիկ,
Շրջան ընելով ձըւարդ, բուրակ,
Կը լուսազրծեն ծիրեր գեղեցիկ...:

Վարդ, յամիկ, շուշան, մեխակ ու սմբուլ
Ձեր ածուներուն մէջ քղքեայ քննուշ,
Ամառ ու ձմեռ կը փքքին բոյլ բոյլ,
Բուրե՛ղ ծաղիկներ անխամուր, անփուշ:

Ձեր նուրբ քղքահիւս բոյներուն մէջէն՝
Սարեկներ երբեք չեն գաղթեր հարաւ,
Այլ ցորեկ, գիշեր մեղմիկ կը մընչեն,
Տուններնիդ դըրա՛խտ մ'ընելով իրա՛ւ...:

Բնութեան այս չքնաղ պատկերներն անքիւ
Ո՛րքան կը սիրէ՛ք դուք, գիտեմ, սրտանց,
Մի՛շտ կը գուրգուրաք անոնց վրայ խանդիւ,
Ձեր հրնուանքն, հաճոյքն եմ անոնք, ձեր գա՛նձ:

Բա՛յց, կա՛յ ամէնէն աւելի՛ չքնաղ,
Մա՛հուր ու փայլուն, մոգիչ ու վըսեմ,

Պատկե՛ր մը գոր դուք պարտիք սիրել նախ,
Անարատ պահել,— ո՞րն է, ձեզ ըսեմ —

Ձեր ԱՆՄԵՂՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏԿԵՐՆ է անի,
ՊԱՏԿԵՐ անըման, ՄԱՆԿՈՒԹԵԱՆ անվիշտ,
ԵՐԿՆԻ ՅՈՒԱՅՈՒՄԸՆ ջի՛նջ, գեղանի՛ր...
Իցի՛ւ, ԶԱՅՆ ԱՆԲԻԾ պահէիք դուք միշտ:

ՅՈՐԴՈՐԱԿ

— Մի, մի՛ չափազանց լաւատես ու կոյր,
Ո՛չ ալ յոռետես, քրքմնջող, տըխուր,
Լաւ գիտցի՛ր, ո՛վ մարդ, քէ ամէն ժպտուն
Վարդ իր բոյրին հետ ունի նաեւ սուր
ՊԸՍԵՄԸ:

— Երջանի՛կ ու գո՛հ — ազնի՛ւ տենչ, իրա՛ւ,
Վայելել յարգանք, ըլլալ ուշագրաւ,
Բայց ի՛նչպէս, եւ ե՞րբ... մինչդեռ սրտիդ մէջ
Իր բոյնը դըրած է վա՛տ, անիրա՛ւ
«ԵՍ ԵՄ»Ը:

— Զինջ, աննեմգ ժըպի՛տ, սիրավառ նաճանջ,
Աս չէ՞ շատերուն երազն ու պահանջ,
Եւ արդար իսկ, բա՛յց, դեռ կը ծանրանա՛յ՝
Մըռայլ հոգւոյդ մէջ՝ քանձր ու աննահանջ
ՆԸՍԵՄԸ...:

Վե՛ր, գգացումէ ու կիրքէ ստորին,
Վե՛ր՝ հորիզոնէն այս վիհ աշխարհին,

ՏԵՍԼԱԿԱՆԴԻ հեռո՛ւն քող ձգտի, պըւէտ,
Դէպի ձՇՄԱՐԻՏ, ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԲԱՐԻՆ,
ՎԸՍԵՄԸ...:

ՀԱՅՈՒՆ ԻՂՁԸ

Ա՛լ կը բաւէ՛... լըռէ՛ քող
Լեզուս խայքող, չարախօս,
Ու ինձ տրուի՛ օրհներգող
Մեղմիկ բարբառ մեղրահոս:

Ձեւէ՛ բնաւ անպարկեշտ
Խօսք մը, բառ մը շրթներէս,
Առաքինի ու համեստ
Միշտ երեւիմ պարզերես:

Գրգիռ, ցատում ու նախանձ —
— Այս չար կիրքերս քող խաչուի՛ն,
Կատաղութեամբ մոլելխանձ,
Ալ չտիրեն ինձ բնաւի՛ն...:

Անհընազանդ, խեռ ու դեգ
Թող Հի՛ն ԲՆՈՒԹԻՒՆԸՍ մեռնի՛,
Ու ծընանի՛ անոր տեղ
ՀԸԼՈՒ ԿԵԱՆՔՆ հեզ ԹԻԹԵՈՒՆԻ:

Հեռի՛ ինձմէ, չունենա՛մ
Նոյն իսկ խորհուրդը չնչին
Դըժոխածի՛ն, չարակամ,
Վա՛տ, ազգադաւ մատնըչին:

Տեսնե՛մ իմ ՅԵՂԸՍ ՅԱՂԹՈ՛Ղ
Փորձութեանց մէջ անհամար,
Անո՞հնն իր վե՛Հ շոգա՛յ թող
Ազգաց շարքին մէջ տիպար:

Օ՛հ, ա՛լ խաչուի՛, խաչուի՛ թող
«ԵՍ»ԸՍ ՏԸԳԵՂ, ԳԱ՛ՐՇ ՍՈՂՈՒՆ,
Ու յառնէ՛ ՆՈՐ ԿԵԱՆՔ՝ ցայտող
Անմա՛հ փառքեր շողշողուն:

Ողջ էութի՛ւնըս ննշող
Այնքան ծանր ու վիթխարի
Ժայռը մեղքի գլորի՛ թող,
Սեղմող պատանքը պատուի...:

Օ՛ն, բարձրանամ ալ անվախ՝
ՅՈՅՍԻՍ ԱՆՇԷՋ ԱՐԵՒԻՆ,
Մինչեւ բարձունքը խաղաղ
Վե՛Հ ԻՏԷԱԼԻՍ երեւին...:

ԱՌ ՆԱԽՈՒՂԻՂՆ ՄԵՐ ՆՈՐԸՆՏԻՐ

Վերջին ֆերթուած նորոգ հանգուցեալ
Ծանօթ Բանաստեղծ
ՀԷՆՐԻ ՎԷՆ ՏԱՅՔԻ

Ո՛վ ՆԱԽՈՒՂԻՂ որ կոչուած էս
տագնապալից ու նըսեմ
Այս օրուան մէջ ղեկավարել
ԻՏԷԱԼՈՎ յոյժ վըսեմ,

Ոչինչ ազդէ քեզ արհաւիրք
ու սարսափ ո՛չ մի վայրկեան,
Ամէն կերպով է հաստատուն
ՆԱԻՆ անվըկանդ ՏԷՐՈՒԹԵԱՆ,
Թէեւ անփոյթ ձեռքեր թողած
Են գայն փշուիլ առանձին,
Դէպ աւագութիւն աղիտաբեր
ՅԻՄԱՐՈՒԹԵԱՆ եզերքին,
Բայց ԴՈՒՆ գիտե՛ս ղեկավարել,
Գործածել նաւն ու գտնել
Նեղուց մը ջինջ ու ապահով՝
յորձանքներէ վերջ անել,
Մի՛ գործածեր երբեք վայրագ
կերպեր, նամբայ ամայի...
Ո՛ւր ՀԻՆ ՆԱԻՆԻ խորտակուա՛ծ են
հարիւրներով յիրաւի...
Մի՛ խոստանար երբեք հրաշքներ՝
գորս տգէտ յիմարներ
Կ'ակնկալեն բուռն անձկանօք
— քէեւ բընաւ չեն տեսներ,
Օ՛ն, պողպատի պէս հաստատուն,
մաքուր, յստակ աչքերով
Ու ձեռքերով առաջնորդէ
ՏԷՐՈՒԹԵԱՆ ՆԱԻՆ ապահով,
Ընկա՛լ սիրով իւրաքանչիւր
պարկեշտ անձի օգնութիւն,
Զի հարցնելով իր պատկանած
կուսակցութեան դերն, անունն,
Ի բա՛ց դարձուր դէմքդ անոնցմէ՝
ցած, անձնասէր, անտարբեր,
Որոնց հանոյքն է բախտախաղ,
մինչ փոքորկին սեւ ամպեր

Կուտակուէին սպառնալից

բուռն հովերէն տարուբեր :

Օ՛հ, պաշտպանէ՛ հէֆ ԱՂՔԱՏԻՆ

ԴԱՏՆ, ԻՐԱԽՈՒՆՔՆ ԱՐԳԱՐ,

Ու տաժանփով, տարիներո՛վ

խնայած համեստ իր գումար,

Ըրէ՛ ամէն ՊԱՏԻՒ՝ ՓԱՅԼՈՒՆ,

ՃԱՐՏԱՐԱՐՈՒԵՍ ԱՊԱՀՈՎ...

Թո՛ղ ԱՐԺԱՆԻՔՆ գընահատուի՛

ամէնուրեք քու շնորհով,

Ու աներկիւղ միտքէ՛դ բընաւ

չը վրիպի, ՌՕԶՎԷԼԹ ՏԵՐ,

Կարգախօսը նաւատորմին

— ՎԱՍՆ ԲԱՐԵԱՅ ՆԱԽՈՒՆ ՄԵՐ :

ԳՐՊԱՆԻ ՔԵՐԹՈՒԱԾՍ

Չորս բոլորը կոճակներով, ճարմանդներով, առանց գրպանի ճաղէթ ու տարատ հազած օրե՛րս... մանկութեան երջանիկ օրերս քանի՛ յիշեմ՝ կը խայտալ հողիս :

Ո՛րչափ կը փափաքէի դոնէ մէկ հատ գրպան ունենալ՝ ուր կարենայի դնել էնէկներս, վէզերս ու քարերս, գեղձի կուտերս, բաթլանդուճս՝ իր ծոպաւոր պղնձըսով, նուշի չաղալան, չէրէզ, չամիչ եւայլն :

Իրիկունները, երբ հայրիկս տուն՝ վերադառնար, անկիւն մը քաշուած, քէնոտ, ըռնոտ, կը թղկայի... «եա՛... Ը՞... Ը... մէկ հատ ճէպ կ'ուզեմ... մայրիկիս

ամէն օր կ'ըսեմ կոր, չի կարեր կոր... հայրե՛կ, Ըսէ՛ մայրիկիս, մէկ հատ, մէկ հատ ճէպ թող կարէ... Ը... Ը... Բէնքիթիս չափ չիկար, ամէն իրիկուն մախամ մը կը հանէի... շարունակ կը կրկնէի, տուիկը կը փախցընէի, «իլէ մէկ հատ ճէպ կ'ուզեմ, չէնէ կուլամ, ի՞նչ կայ, մէկ հատիկ ճէպ» : Վերջապէս, օ՛հ, երանելի՛ վայրկեան, օ՛ր մը, մայրիկս, ճաքէթիս աջ կողմը, դուրսէն, մէկ հատ գրպան կարեց... : Ա՛լ տեսնելու էիք այն պահուն ըրած խենթ ու խելառ բաներս, խելախօս ոտուճներս, աշխարհ իմս էր կարծես... : — Մայրիկս ճէ՛պ մը կարած էր ինծի, ճէպ... խեղճ վէզերս, դնդակներս, քարերս, կուտերս ա՛լ դուրսը, ասդին անդին, ցիրուցան չալիտի մնային, մանաւանդ նոր կըթածներս... : Օ՛հ, ինչ դուրդուրանքով կը դնէի դըրպանս, եւ երբ մինչեւ բերանը լեցուէր, կը դարնէի դուրսէն... չըիս... չըիս... հարկւրաւոր ոսկիներէն աւելի թափ կուտար ինծի : Ա՛լ երջանիկ էի... գրպան ունէի, գրպան :

Եւ անգրպան ընկերներուս քով երթալով — «տեսէք» — կ'ըսէի, վէս պարծուկի հովեր առած — «տեսէք, մամաս ինծի ճէ՛պ կարեց, ճէ՛պ, աղուորիկ ճէպ, դուք ալ ունի՞ք մը... օ՛իս... ես ունի՛մ, դուք չունիք եա՛, օիս...» :

* * *

Անցա՛ն, սահեցա՛ն այն ուրախ փուլիս օրերը, անդիտակից մանկութեան, բայց անոնց թողած անոյշ յիշատակը՝ իր բոլոր թարմութեամբ, փայլովն ու գեղով կը նկարուի այսօր աչքիս առջեւ :

Կը յիշեմ, այո՛, նոյն առաջին գրպանս, ուր կը դնէի՝ ինչ որ անցնէր ձեռքս, — բոլոր խաղալիքներս, պտուղներ, աղանդեր, բոկեղ եւայլն, կաղանդի նուէրներս, տասնոցներս, վարժապետէս առած, պատիւ-

ներս, եւ չեմ գիտեր դեռ ինչե՛ր: «Գըրգ» ամպար մըն էր գրպանս, բառին բուն նշանակութեամբ: Անփորձ, անգիտակից մանկութեան մը խաղն ու զբօսանք, հաճոյքն ու երջանկութիւն, ճոխութիւնն ու հրապոյրը, հոն, այդ մէկ հատիկ գրպանիս մէջ կը պարունակուէին, ու ես, գո՛հ, շատ գո՛հ էի ու հպարտ: Թեթեւ, հեգնոտ ծիծաղ մը կը փոթփոթէ հիմա շրթներս ու այտերս, քանի՜ կը յիշեմ այն զուարթ, անա՛մպ օրերը....:

* * *

Հիմա՛, հիմա՛, — ա՛լ մեծցած, ա՛լ խելօքցած, չափահաս եղած, ո՛չ միայն ճաքէթիս, բայց նաեւ ժիլէիս, տաքատիս վրայ, ամէն կողմ գրպաններ լեցուած են:

Գրպա՛ն, ժիլէիս, բաճկոնիս մինիներէ գրպանը, ձախ կողմը, ճիշդ սրտիս վրան բացուած, խորհրդաւոր գրպան, ուր կը դնեմ ժամացոյցս, որուն թըք թըք ձայնը՝ սրտիս բաբախումներուն հետ համադարձ շատ անգամ, երբեմն ալ ընդհակառակը, շատ դանդաղ կամ շատ արագ, քանզի սիրտս — կիրքերու, յոյզերու մանրէներու յարձակումին նշաւակ — կ'ընդվզի ժամացոյցիս կանոնաւոր թիքթաքներէն, շատ առաջ կ'անցնի երբեմն, ու ետ կը մնայ մերթ, քանի որ գըրպանիս անաչառ եւ անկաշառ յուշարարը, միշտ կ'աղդարարէ ինծի ճշդապահ ըլլալ, քիչ անգամ գովելով փութկոտութիւնս, եւ յաճախ պարսաւելով դանդաղութիւնս:

— «Իր չըք չըք ձայնին հետ որչափ արդեօք Սիրտս է բաբախեր սիրոյ հրմուսնօք, Իր չըք չըք ձայնին հետ արդեօք ո՛րչափ Սիրտս է դողդոջեր յուսով սուտախար»:

Գրպա՛նս... բաճկոնիս աջ կողմը, նիւթապաշտ, քիչ մըն ալ իրապաշտ գրպանս՝ ուր կը պահեմ քսակս — (ճղտանս) — շատ անգամ դատա՛րկ... Հաղիւ քանի մը քառասունոցներ ու տասնոցներով, — վարժապետի՛ քսակ, ուր եթէ, — եօթը տարին անգամ մը, դիպուածով կամ սխալելով — «բոցեղէններէն» — քանի մը հատ քով քովի դալու ըլլան (հրա՛շք... եա՛...) ա՛լ անոնց ձայնը մտիկ ընես, անոնց հանած աղմուկը լըսես... ո՛ւֆ, ի՛նչ սոսկալի՛, անհանդուրժելի աղմուկ... բանտերուն ամէնէն նեղը, ամէնէն մութը, ամէնէն ստորինը մտած են... ո՛չ... կը պոռա՛ն, չեն ուզեր մնալ հոն եւ ահա՛, շատ շատ, երկու, երեք, չորս կամ հինգ դիշերներ՝ հիւանդկախ, դեգ, տխուր, յուսահատ — հաղիւ հիւր եղած, իրենց տաքը չանցած — կը սահի՛ն դուրս...: Գրպա՛ն, ո՛ւր կը կուռին իրարու հետ՝ շատ անգամ՝ խիզմն ու մամռման... ու վերջինը, հետ՝ յաճախ կը տանի յաղթանակը՝ հակառակ բաւա՛ղ, յաճախ կը տանի յաղթանակը՝ հակառակ բարոյախօսներու ակնկալութեան...: Գրպա՛ն, ո՛ւր կը նիւզեն յաճախ — ագահութեան գժուձ չաստուածը, անգթութեան հրէշը վայրագ, պղծութեան անպարկեշտ ու լիրբ դիցուհին, եւ ոճիրներու ճիւղը, սեւ, դժոխային...:

* * *

Գրպա՛նս... բաճկոնիս, ձախ կողմը, վարի գըրպանս, ո՛ւր կը կրեմ միշտ կտրոցս — մատիտիս կոտրած, մաշած ծայրը բանալու, սրելու, մատիտիս փայլը նորոգելու, մտքիս, յիշողութեանս, երեւակայութեանս, նոր մղում, նոր զարկ տալու, չէ՞ որ շատ անգամ միտքն ալ կը գուռնայ կը բթանայ, —

«Եթէ մըտօքդ ես բութ եւ գուլ,
Ջանիւ գուսումըն կիւր եւ կուլ»:

Կտրո՛ցս, երկնցած եղունգներս կտրելու, — ծայրայեղ, չափազանց միտումներս, յաւակնութիւններս կտրատելու, սանձելու, չար «ես»ին անպէտ ծիւրերը, խողանացած ընձիւղները յապաւելու, որպէս զի բարի «ես»իս աչքերը բացուին, ուռերը պտկին, ծաղկին ու ճիւղաւորին...:

Կտրո՛ցս, կ'եղեւելու նարինջ ու խնձոր, փեճեկելու չաղանակ ու պիստակ — կեղեւին տակ գտնելու միջուկը, հոյզը, համն ու բոյրը:

* * *

Գրպա՛նս, տաբատիս ձախ գրպանը, ուր կը դնեմ բանալիներս, — զզրոցիս, դարանիս, սենեակներուն ու տանը դրան, մանաւանդ գրասեղանիս՝ որուն մէջ պահուած է ամբողջ հարստութիւնս, բոլոր գրամագլուխս — դէզ մը թուղթի մաքուր կամ մրոտած, դէզ մը խորհուրդի ու մտածման, ժպտի եւ արցունքի, սիրոյ եւ դժգոհման, լոյսի եւ քաջալերութեան, հաւատքի ու վստահութեան...:

* * *

Գրպա՛նս, ճաքէթիս ձախ կողմը, դուրսի, վերի գրպանը, ձախ լամբակիս ճիւղ ներքեւը, շիջ գրպանը՝ ուսկից դուրս կը ցցուէր երբեմն — կարկառուն, ցայտուն — թաշկինակիս ծայրը, շատ անգամ հուսամին զգլխիչ բոյրն արձակելով, — թաշկինա՛կը, խօլ պատանեկութեանս — որ կը զգացնէ հիմա ինծի թէ անփորձ պատանի մը կամ վառլուուն երիտասարդ մը՝ բաղմիցս ո՛րքան պէտքս էր, ցուցամոլ կեանք կ'անցնէի, ո՛րքան ունայնասէր՝ առանց զիտակցութեան, թէ եւ անմեղ:

* * *

Գրպա՛նս, վերարկուիս արտաքին գրպանը, ձախ

կողմը, միջակ թե՛նի մը աչքին չափ խոշոր, լայն ու խոր գրպանն, որ կը հիւրընկալէ միշտ, անտրտունջ թաշկինակս հիմա, թաշկինակս՝ որ բաղմիցս բուրումնաւէտուած էր՝ ներա ինծի նուիրած խնկաբոյր ծաղիկներով... թաշկինա՛կս՝ որուն վրայ կ'այլաւած են սիրոյ, յուզմունքի, բաժանման արցունքներս... Ի՛նչ խանդաղատանքով կը հանեմ հիմա գրպանէս ու կը փորձուիմ հոտոտել... ներա քնքուշ մատներուն անուշիկ բոյրն ունի տակաւին: Թաշկինա՛կս... դոր ծածանած եմ՝ մեկնած օրերուս, կառքի մը վրանակին տակէն կամ շոգենաւի կամրջակէն... սրբելով քրտինքը ճակտիս եւ արցունքն աչքերուս...:

* * *

Գրպա՛նս, վերարկուիս ներսի կողմը, աջ գրպանս՝ ուր կը պահեմ ամէնէն սիրելի, ամէնէն թանկագին, ամէնէն միսթիք մտերիմներս — երկու անբաժան բարեկամներս — յուշատետրս ու մատիտս...: Յուշատետրս՝ որ ա՛յնքան հաւատարմութեամբ պահած է իրեն հաղորդած խորհուրդներս, անուրջներս ու ցնորքներս, սիրոյ յուզմունքս, համբալի դպրոցականի մը դեղեւումներս, սկսնակի մը փորձերս, ու պառնասեան ներշնչումներս, եւ ձգտումներս վերելքի, լաւագոյնին, բարձրագոյնին... դէպի ազնիւը, գեղեցիկը, ճշմարիտն ու բարին...:

Մատի՛տս, որուն սուր ծայրէն դուրս կը ծորեն կարծես — չոր գանկիս բաւիղին մէջ անխոնջ եռուղեւով վխտացող խոհանքս, ու երազներս, տենչանքս ու տանջանքս, կէտկիտելով ճերմակ, մաքուր թուղթը... անտարբեր, անզայ թուղթը՝ որ, հակառակ մրոտուելուն, կ'ոգեւորի, կը խայտայ, կը ժպտի, կ'ոստոստէ, կը խօսի, կ'երգէ, կը հմայէ երբեմն մեծ հանճա-

ըի մը հմայքն աղղկելով հիացող հողիններու... վերջա-
բա՛նը... «Գրպանի Գերքուածիս», ... ո՛չ, չպիտի ը-
նեմ:

Ու ձեռքերս դրականս, կը խնդամ հիմա, ե՛ս, մեծ-
ցած աղայ, այո՛, կը ծիծաղիմ ու կ'օրհնեմ, կ'երանեմ
մեծապատուութիւնս, որ յանդգնութիւնն ունեցած էի
առաջին դրականը կարել տալու մայրիկիս, մանաւանդ
երբ կը փչէ ցուրտ քամին անթիւ ասեղներով ծակծը-
կելով քիթս ու աւանջս, օ՛խ, ի՛նչ աղուոր, ձեռքերս
չեն մսիր, անոնք տաքուկ կը մնան օրհնեալ դրական-
ներու մէջ...:

ԽԱԽԱՐՈՒՄԸ

Ամպերը մեղփիս՝

Դժոխքի պէս սեւ՝

Երբ գան իմ եւ քու

Զինջ լոյսիդ միջեւ,

Դուն կը խաւարի՛ս,

ՀՈԳԻԻՍ ԱՐԵԻ...:

Հուր ցոլփերդ, ԱՐԵ՛Ի,

Միշտ վառ, անհամար,

Յո՛ւրտ եմ արդարեւ,

Մեռած ինձ համար...

Ու գլխուս վերեւ

Մո՛ւր երկնակամար...:

Բա՛յց, ՇՈ՛ՒՆԶ երկնային,

Երբ պահիկ մը ԴՈՒՆ

Փըչես, կը ցնդի՛ն

Սեւ ամպերն հեռո՛ւ,

Ու ինձ ՆՈՐ ԴՐԱՆՏԻՆ

Այգ ծագի ժպտուն...:

Ո՞ՐԸ

Խոր քնոյս մէջ կ'երագէի

Քէ կեանքն էր յոյժ գեղեցիկ,

Բայց զարթնելով, աւա՛ղ, գըտայ

Ես թէ կեանքն է սոսկ պարտիք,

Սո՛ւտ մ'էր ուրեմն ցնդող, միքէ

պատրա՞նք մը սին՝ այդ երագ...

Օ՛ն, աշխատէ՛ հէֆ սիրտ անխոնջ

ու անվրհատ, հանապազ,

Եւ պիտ' գտնես թէ խարուսիկ

այդ քու երագ քեզ համար

եղած է հուսկ ոգմարտութիւն

ու կէսօրուան լոյս պայծառ:

ՅԱԿՈԻՐՁԻՆ

Դուրսն ՀԻՒՍԻՍԻ ռոնայ թող բուքը սաստիկ
Սենեակիս մէջ, վառարանիս իմ մօտիկ՝
Ես կ'երագեմ անցեալ ՄԱՅԻՍԸՆ աղուոր,
Ու կը լեցուի սիրտս հրմայֆով անսովոր...:
Հովանիին ներքեւ՝ լացող ուռենույն,
Կախորրանիս մէջ ընկողմած՝ գով այգուն,
Հուրիններու ֆնֆուշ ձեռքեր մեղմօրէն
Անմեղ ու գուարթ երգերով զիս կ'օրօրեն.
Անգամ մը վե՛ր, մինչեւ երկինքը կ'ելլեմ,
Անգամ մը վար կ'իջնեմ երկի՛րը նըսեմ...
Վերը ծըծեմ ՄԱՅԻՍԻ սիւքը հեշտին,
Վարը կ'այրէ մակատըս տապն ՅՈՒԼԻՍԻՆ,
Վերն եթերը կը պարուրէ զիս տակաւ,
Վարը ծածկէ զիս փռշիթի քանձըր խաւ:
Հո՛ւս էութիւնս կը համակեն վիշտեր խոր,
Յուրտ, իրական կեանքի աղմուկն ու ժըխոր,
Հո՛ն կը լըսեմ մօրըս քններգն անուշիկ,
Որ մանկութեանս յուշֆով կ'օրրէ զիս յուշիկ:
Որդ մը չնչին՝ քեւ կ'առնեմ մերթ քեթեւ, սուր,
Գահավիժիմ վար մերթ՝ քոչնիկ անփետուր:
Պահ մը կարծես կը գտնուիմ կաշկանդուած,
Պատիւր կեանքի մութ հովտին մէջ արտասուաց,
Յետոյ կը գգամ քէ յեղակարծ, իւրովի,
Զիս կոշտ նիւթին կապող շղթան կը խզուի՛.
Վե՛ր գեղեցիկ կ'ելլեմ երկինքը մէկ հեղ,
Դար վար կ'իջնեմ հեղ մ'ալ երկիրը տըգեղ...
Ու մե՛կ վայրկեանն այս մանկացնող անուրջի,
Երջանկութեան դար մը չա՞րժեր, յակուրջի՛:

ՀԱՏԻԿ ՀԱՏԻԿ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՈՐԲԱՆՈՅԻՆ ՅՈՒԵԼԵԱՆԻՆ ԱՌԹԻԻ

Բնութիւն ողջոյն շրմոքհագուրկ,
Մահուան դալուկն ունի աշուն,
Կիզիչ արեւն ա՛լ չունի հուրք,
Զունի հրապոյր կապոյտն անհուն,
Վերէն կախուած խոժոռ, մըքին,
Խիտ ամպերէն կը կաքկըքին
Շիթեր գովիկ
ՀԱՏԻԿ, ՀԱՏԻԿ...:

Սե՛ւ է գիշերը ճմրան խիտ,
Հո՛ւս յափրացած ջերմոցին ֆով
Ոմանք քուրք, մարտ խաղան հանգի՛ստ,
Հո՛ն այլք գովան՝ սառ արցունքով...
Եւ գուարթնոց՝ սպիտակ, գիրգ
Փետուրք կ'իյնան երկրիս գորշ գիրկ,
Լուռ, հանդարտիկ
ՀԱՏԻԿ, ՀԱՏԻԿ...:

Վարդափրքիթ խանձարուրքէն
Զարթնու ԱԻՕՏՆ հուր վարսերով,
Ալեակն ու շող գիրար գրկեն
Ու պագտըւին անմեղ սիրով,
Մէն մի ծաղիկ, ծիլ ու ցօղուն
Ունի ցօղիկ մը պսպըղուն
Զինչ մարգրտիկ
ՀԱՏԻԿ, ՀԱՏԻԿ...:

Անքիծ յակինք միակրտուր՝
Կը ծիծաղի երկնակամար,
Զմբուխտ դաշտեր՝ գեղեցկաքոյր
Ծաղկօք պննեալ են անհամա՛ր...
Ծարմ, կաքնալից, ատոք հասկեր
Ծանր ու ծըփուն վա՛ր են հակեր
— Ոսկեգնտիկ
ՀԱՏԻԿ, ՀԱՏԻԿ...:

Ա՛հ, ո՛րքան շատ կը գտնուին,
Գունատ դէմքեր, աչքեր անփուն,
Հացէ, յոյսէ գուրկ գլխովին
Այրած սիրտեր, որքեր նըկուն
Ո՞վ արդեօք, ո՞վ փութայ պիտի
Անկեղծ սիրոյ, աննենգ ժպտի,
Ցանել շողիկ
ՀԱՏԻԿ, ՀԱՏԻԿ...:

Քըսան եւ հինգ գարուններու
Գիրգ կռկռները կը փքքին...
Բընավայրէ՛ տարբեր, հեռու
Սուրբ յարկին տակ այդ դրախտին
Որ լուռ սակայն պերն կը խօսի՛
Ոտքին տակ վեհ Ռզիւպոսի —
Շեշտով գողտրիկ
ՀԱՏԻԿ, ՀԱՏԻԿ...:

Թող այս ծաղկունք բարոյական
Բուրեն անոյշ, քարմ անխամուր
Պարծանք Ա.Զ.Գ.ԻՆ եւ ՏԷՐՈՒԹԵԱՆ,
Անհատաբար, միահամուռ,
Զի ամէնէն՝ վաղ, անագան

Կ'ակընկալէ միշտ Ա.ՊԱԳԱՆ
Շահ ու բարիք
ՀԱՏԻԿ, ՀԱՏԻԿ...:

Ա՛րդ, սիրելիդ իմ ընքերցո՛ղ,
Պիտի չուգե՞ս արդեօք դո՛ւն ալ
ԲՈՅԼ ՄԸ ՆԸՇՈՅԼ, ԿԱՅԼԱԿ ՄԸ ՅՕԼ
ՍԻՐՈՅ ԾՈՎՈՒՆ մէջ աւելնալ,
— Ո՞ր անտարբերն, ո՞ր շատ կըծծին
Զիպտի դպնայ ֆսակին, գանձին
— Դիգուած ոսկիք
ՀԱՏԻԿ, ՀԱՏԻԿ...:

Զովիկ անձրեւ ու բիւրեղ ձիւն,
Ոսկի շիքեր, ջինջ մարգարիտ
ՄԵԾ ԱՐԱՐԶԻՆ եւ օրհնութիւն,
ՍԷ՛Ր, ԳՈՒԹ ԱՆՀՈՒՆ եւ ՃՇՄԱՐԻՏ
Ո՞վ — անըսպառ ԲԱՐՈՒԹԵԱՆ այդ
ՇԱՂՆ ու ՅՈԼՄՈՒՆՔԸ սիրացայտ
Ըլլա՛յ պիտ' ինք
Գէթ ՄԷ՛Կ ՀԱՏԻԿ...:

Ե Ր Ե Ք Բ Ա Ղ Չ Ա Ն Ք

ԶԱՅՆ Ա.

Ես գանձ կ'ուգեմ, հարըստութիւն, հոխութիւն
Եւ սնտուկներ լեցուն ոսկով շողշողուն,
Մարգարիտներ՝ որք ծովուն մէջ փողփողին,
Եւ գոհարներ՝ որք կը շողան մէջ հողին,

Երանի՛ր թէ կարենայի շուտ տիրել
Տիեզերաց անհուն գանձուց ա՛ն արգել,
Իցի՛ւ, աստեղի այդ կապուտակ երկընթին՝
Գլխուս պըսակ, ադամանդներ լինէին,
Խրաֆանչիւր ծառի տերեւի դողահար
Անգին ֆարե՛ր լինէին, ո՛հ, ինձ համար,
Մինչեւ որ հուսկ մահկանացուս այս անյագ
Ըսէր, «բաւ է, լեցուա՛ծ է արդ իմ փափաք»:

ՊԱՏԱՍԽԱՆ

Մի՛ խնդրեր ոսկի, կը հալի՛ շուտով,
Զինչ ցօղի նըման՝ երբոր փըչէ հով.
Ոսկւով կը մտնեն՝ անկեղծ եւ անդորր
Սրտիդ մէջ հոգեր, վիշտեր անսովոր
Մի խնդրեր ոսկի, ֆանգի ան պիւրկ պիւրկ
Պիտի շղթայէ հոգւոյդ թեւեր գիրկ...
Մինչ դու կը տենչաս ելլել անհամբեր
Փնտռել իրական նոխուրիւն ի վեր:
Մի՛ խնդրեր ոսկի, ծուղակ մ'է քեզ այն,
Որով դուն՝ թողլով նշմարիտ նամբան՝
Պիտի մոլորիս անապատին մէջ,
Հեռի՛ր երջանիկ այն կեանքին անվերջ...:

ԶԱՅՆ Բ.

Ես փա՛յլ կ'ուզեմ, գեղեցկութիւն՝
Նըման երկնից աստեղց փայլուն,
Ես թե՛ւ կ'ուզեմ թեթեւ, անքիծ
Թռչի՛ր ի ծոցն անհուն երկնից,
Այտեր կ'ուզեմ շուշան եւ վարդ
Եւ դիմագիծ գեղեցկագարդ,
Մեղրածորան բոսոր շրթունք,

Մարգարիտի պէս ատամունք,
Եւ ոտք փոփրիկ, թեթեւ, արագ,
Զեռեր, մատներ գիրգ, սպիտակ,
Բաղձամ լինել, հուսկ ի մի բան
Պերն թԱԳՈՒՀԻ ԳԵՂԵՑԿՈՒԹԵԱՆ:

ՊԱՏԱՍԽԱՆ

Մի՛ հառաչեր դուն այդպէս՝ հալ ու մաշով ԳԵՂԵՑԿԻՆ
Նըման ծաղկի երփներանգ տերեւներուն այն փափկին
Արշալուսին կը փթթի, կը բուրէ տակ մի բոպէ,
Եւ միջօրէն դեռ չանցած կը քարշամի ան, բարէ՛,
Պիտի փակուի վերջապէս աչքն որպէս ա՛տորդ պայ-
ծառ,
Վարդ այտերուն վրայ պիտի իջնէ ձմրան եղեամ, սառ
Դահնին մատներն անողոք եղծեն պիտի ձեւ, շընորհ,
Դէմքն այլայլի՛ եւ շրթներն ալ գունատին հուսկ մի
օր...
Հիւսակ վարսիդ այդ ոսկի շըքեղածուսի ի գեփիւռ
Որ նակտիդ վրայ սպիտակ կը թռչնորի համասփիւռ
Պիտի դառնայ ի փռշի՛, գեղեցկութիւնդ այդ չքնադ
Պիտի թօշնի, չըֆանա՛յ շիրմին մէջ լուռ ու խաղաղ...:

ԶԱՅՆ Գ.

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԻՆ կ'ուզեմ ԲԸՆԱՐՆ ոսկեթել,
Անվարժ մատներս անո՛վ կ'ուզեմ ես կըքել,
Հուր խորհուրդներս կ'ուզեմ հեղուլ ի նըւագ,
Զմայլումով խոր, յոյգերով շարունակ
Կ'ուզեմ սրտեր ես քափանցել ըզգայուն,
Որպէս իմ սիրտ յուզուած է նախ յերգ թռչնոյն
Մեռնի՛ր կ'ուզեմ, թողլով աստ հետք մը չնչին,
Յիշատակներ՝ որ բնաւ երբեք կորընչին

Այլ ողջ ապրին սրտերու մէջ յաւիտեա՛ն,
Երբ կոտորի բունն այս դիւրաքե՛ք եղեգան,
ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԻՆ կ'ուզեմ ՍԼԱՑՈՂ ԲՈՑՆ ու ՍԷՐ
Ա՛յս է իմ տենչ, ուրիշ վարձք չեմ սպասեր:

ՊԱՏԱՍԽԱՆ

Երկնաձիւր շընորի մ'է այդ արդարեւ
Բայց աղբիւրն է դառն հոգոց, վշտաց սեւ
Այս փունն աշխարհին մէջ ցուրտ, անձնասէր
Ուր ծաղկանց միջեւ կ'անին սուր փուշեր,
Ազնիւ սրտից մէջ առ ԱՅՆ ԳԵՐԱԳՈՅՆ
Բուռն իդձ մը քէեւ պիտի զգաս դուն,
Բայց հէ՛ք թռչնիկին պէս՝ որ բանտարկուած
Իր վանդակին մէջ՝ քէեւ իր նայուած
Կ'ուզէ վե՛ր երկինք՝ կը բաղձայ հոգիդ
Սաւառնի՛լ դմբէթն այն լուսափըքիք,
Որմնել անվիշտ կեանքն անհուն երկնից,
Ի գո՛ւր, չես կարող գտնել, կոյս անբիծ:

ԵՐԵՔ ԶԱՅՆԵՐԸ ՄԻԱՍԻՆ

Ի՞նչ, ի՞նչ ուրեմն պարտինք խնդրել, ով երկինք,
Այս արտասուաց հովտին մէջ ուր բընակինք,
Թէ այդպէս ինչ որ չֆնաղ է, գեղեցիկ,
Կը քարշամի նըման ծաղկին վաղանցիկ,
Եթէ ոսկին հըրապուրիչ, շողշողուն
Հուսկ շղթայէ պիտի քեւերը հոգւոյն,
Բանաստեղծին եթէ ֆնարն ոսկելար
Պիտի ըլլայ ընդմիշտ հրդեհ բոցավառ,
Լափել հոգին՝ որ տենչայ եւս առաւել
Յառաջանալ ի գերագոյնն վերքեւել,
Ո՛հ, ի՞նչ խնդրեմք, կ'ուզեմք գիտնալ անձկանօք,
Որով ըլլանք հոս երջանիկ եւ անհոգ...:

ՊԱՏԱՍԽԱՆ

Ազնուագոյն քան երկրի դիւրեղծ շնորհն ու նուէր
ՄՏԱՑ ԳԱՆՁԵՐ քանկագին դուք խնդրեցէ՛ք գերիվեր,
ՍԻՐՏ ԲԱՐԵՐԱՐ, ԳԸԹԱՌԱՏ, ՎԵՀԱՆՁՆ, ԱԶՆԻԻ,
ՃՇՄԱՐԻՏ,
ԱՌԱՔԻՆԻ, ՄԱՔՈՒՐ, ԶԻՆՁ ՀՈԳԻ մ'իբրեւ ՄԱՐԳԱ-
ՐԻՏ,
Պննել այս ձեր մանկական մակատները գեղանի,
Ծաղիկներովն անքառամ, մշտադալար ԳԱՐՆԱՅՆԻ
ԱՆՄԱՀՈՒԹԵԱՆ ԴՐԱԽՏԻՆ մէջ փքքիլ, բուրել խնկա-
ւէտ,
Օ՛ն, ուրեմն խնդրեցէ՛ք ՃՇՄԱՐԻՏ ԿՐՕՆՔԸՆ յաւէտ,
Եւ ահա՛ ձեզ պիտի տամ ՀԱՐՍՏՈՒԹԻՒՆ, ստացուած,
ԳԵՂԵՑԿՈՒԹԻՒՆ եւ ՀԱՄԲԱԻ, ԺՊԻՏ՝ փոխան ԱՐ-
ՏԱՍՈՒԱՑ,
Եւ ԶՕՐՈՒԹԻՒՆ ԵՐԿՆԱՅԻՆ, եւ երբ ձեր այս կարն
կեանքին
Կտրի նուրբ քելն, ես ԱՆՎԵՐՁ պիտի տամ ձեզ ԿԵԱՆՔ
ԱՆԳԻՆ:

ԱՍ ԱԼ Կ'ԱՆՑՆԻ

Երբոր դառն վիշտ մը խոր՝
Նըման գետի մը հըգօր
Կեանքիդ մէջէն քաւալի՝
Բուռն հոսանքով սոսկալի՝
Խաղաղութիւնդ կործանող՝
Պատմառելով մահուան դող...
Անգուք քափովն իր ուժգին՝

Նուիրական քանկագին
 Ու սիրելի ամէն բան
 Մինչ կը տանի՝ անխափան...
 Ըսէ՛ սրտիդ, բարեկա՛մ,
 Իւրաքանչիւր փորձող ժամ —
 — Ա՛լ ալ օր մը պիտ' անցնի... :

Երբ գործ մը ծանր, անդադրում
 ձնշէ՛ քու սի՛րտըդ տրտում
 Ու լռեցնէ՛ երգդ զուարթ,
 Խամբեցընէ՛ այտիդ վարդ,
 Ու դուն ա՛յնքան պարտասիս,
 Աղօթելէ՛ն ալ կասիս,
 Ճշմարտութիւնըն այս քող
 Վանէ՛ սրտէդ տխրասօղ
 Մէն մի փորձող օրումն բեռն
 Դիւրացնէ՛ քեզ համար Տէրն,
 Օ՛ն, արդ սրտով հեզ, հըլու
 Դուն քաջ եղի՛ր ըսելու, —
 — Ա՛ս ալ օր մը պիտ' անցնի՛... :

Օր մ'երբ ժպտի բախտն քեզի,
 Ուրախութեան, հանոյքի
 Մէջ ընկղմիս օր մը դուն,
 Անվիշտ, անհոգ, միշտ ժպտուն
 Անցնին օրերն քու կեանքին,
 Մի՛ գուցէ կեանքդ քանկագին
 Հանգչի գանձովն երկրաւոր՝
 Ո՛րչափ որ ալ անսովոր... :
 Այս բառերով մի քանի
 Թող քու սիրտըդ գեղանի, —
 — Ա՛ս ալ օր մը պիտ' անցնի՛... :

Փա՛նք Աստուծոյ, երկրաւոր
 Իրերն են միշտ անցաւոր,
 Փա՛նք Աստուծոյ, մշտատեւ
 Կեանքն է անվիշտ ու քեքեւ...
 Խաղաղութիւնն այդ, ցնծում,
 Երանութիւնն անպատո՛ւմ,
 Սէ՛րն երկնային, անսահման
 Պիտի տեւե՛ն յաւիտեան...
 Ասոնք երբե՛ք չեն անցնիր... :

Փ Ո Ւ Ն Ջ Մ Ը

Ձեր ծընողաց, սիրելեաց
 Կողմէ՛ ձեզի նշխարում
 Փ Ո Ւ Ն Ջ մը ՍԻՐՈՒՆ ու ՓՈՔՐԻԿ
 Կոկոններու գիրգ, գողտրիկ,
 — Կո՛յս դեռատի, պարմանի՛ —
 Բուրեղ ՎԱՐԴԻ, ՇՈՒՇԱՆԻ,
 ՄԱՆԻՇԱԿԻ համեստ, հեզ,
 Ջօնուի սիրով այսօր ձեզ,
 Շրջանաւարտ եղած արդ՝
 Դուրս կը մեկնիք դուք զուարթ,
 Վարժարանին ձեր սեմէն,
 Մինչ ձեր ձեռքերը սեղմեն՝
 Մաղթելով ձեզ ջե՛րմ, սրտանց
 Յաջողութիւն գերազանց,
 Գոհար ՎԱՐԴԻՆ պէս քնքուշ
 Բուրէ՛ ձեր կեանքըն անուշ,
 Համեստ իբրեւ ՄԱՆԻՇԱԿ

Միշտ վարք ու իւրք ունենալ,
Եւ ՇՈՒՇԱՆԻ պէս անմեղ
Փայլի ճակատն ձեր բիւրեղ....:

* * *

Նորապըսակ ամուսնե՛ր,
Այսօր ձեզի եմ ձօնեմ՝
Ձեր ծընողք փոխե՛մ մը սիրուն
Հարիւր քերթեան վԱՐԴԵՐՈՒՆ,
ՈՍԿԵԾԱՂԿԻ, ՇՈՒՇԱՆԻ,
Խորհրդանշան յիրաւի
Սիրոյ անկեղծ, անվըկանդ,
Գռեալք անգին, աղամանդ,
Առաքինի ու մաքուր
Նկարագրի ամբակուռ...
Ե՛րբ մ'անդարր, երջանիկ
Կազմէք, տիպա՛ր ընտանիք,
Ապրի՛ք, երգէ՛ք միշտ ցնծուն,
Խաղաղութեամբ առլըցուն,
Բոյրով օծուն ամէն ժամ
Ըլլայ ձեր կեանքն անքարշամ,
Փո՛խե՛մ մ'առնիմքնո՛ղ, գեղեցի՛կ,
Այս կեանքին մէջ վաղանցիկ,
Ու շողին մէջ արեւին
Ձեր գռեարնե՛րն երեւին....:

* * *

Դառն, երբեմն ալ անուշակ
Էր ձեր կեանքին համ, ճաշակ,
ԼԵԼԱԿՆԵՐԷ կապուտակ,
ՅԱՍՄԻԿՆԵՐԷ սպիտակ,
Ամբան վերջին վԱՐԴԵՐԷՆ
Փոխե՛մ մը ՍԻՐՈՒՆ ձեզ բերեն,

Ձի ձեր վարած կեանքն արդէն
Գիրգ ԼԵԼԱԿԷՆ ու վԱՐԴԷՆ
Ու ՅԱՍՄԻԿԷՆ խնկանուշ
Կազմուած էր փունջ բնուշ...
Թէեւ փակէք սիրելիք
Մարդ լոյսին վաղանցիկ
Ձեր աչքերըն, ա՛լ, աւա՛ղ,
Ազատացած ու նշառ
Պիտի բանա՛ք վե՛րն, անշէջ
Լոյսին, անհուն երկնից մէջ՝
ԱՆՄԱՀՈՒԹԵԱՆ անխամուր
Ծաղիկներէ մշկաբոյր
Փո՛խե՛մ մը պիտի տրուի՛ ձեզ՝
Ձի ձեր ԿԵԱՆՔԷՆ էր ԱՆՄԵՂ, ՀԵՁ....:

ՊԱՏՈՒՀԱՆ ԵՐԿՆԻՑ

Ա՛չք, ցուացիկ ջինջ բիւրեղ,
Գունտ երփնեքանգ, հրաշագե:
Մեծ Արարչին գլուխ-գործոց,
Սիրով շողայ ամէն հեղ:

Սիրոյ ցօղմ'վըն օծուած՝
Մեր աչքը միշտ առ Աստուած
Յառի՛ անքարք, յուսավառ
Միշտ սիրարծարծ, լուսազգեաց:

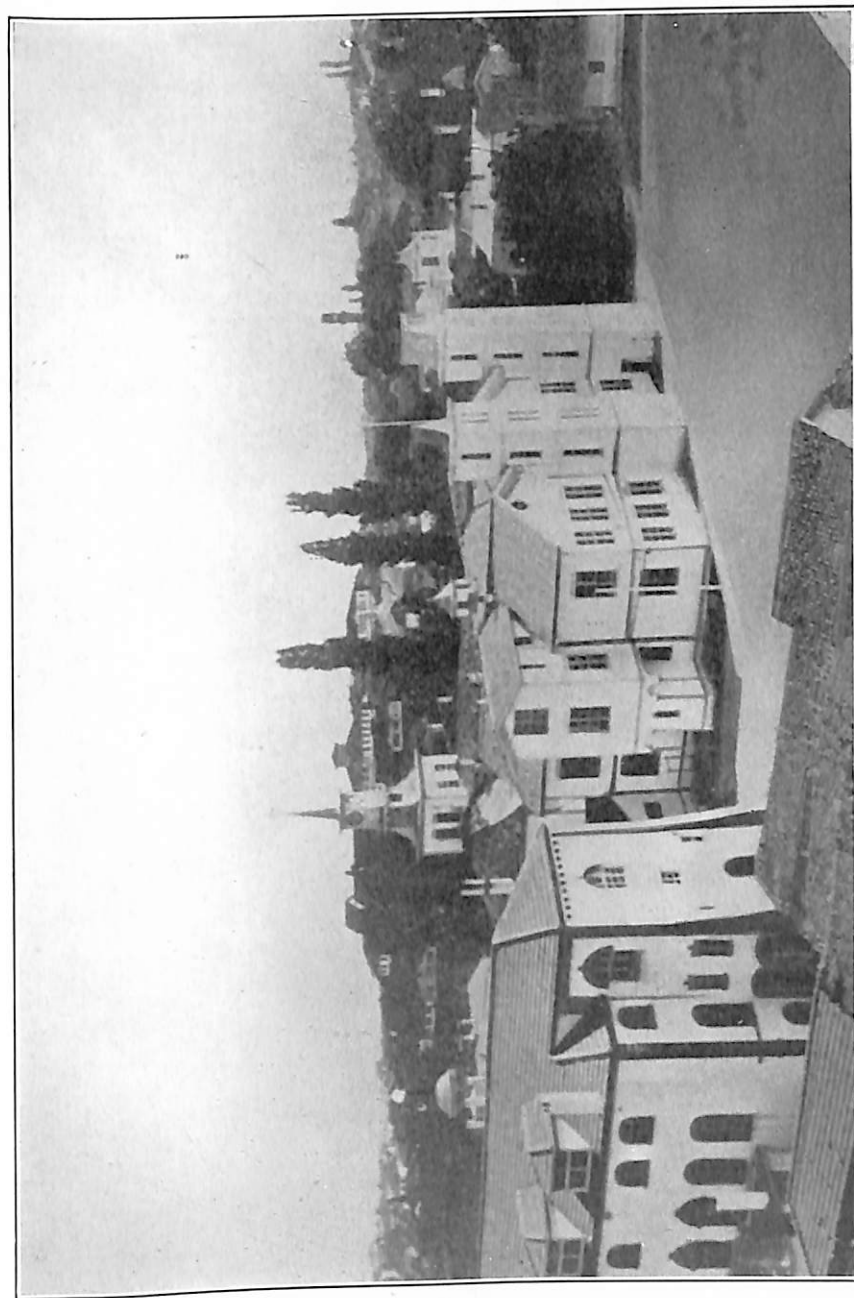
ՏԱՆԸ աչքն է պատուհան,
ԱԶՔՆ ալ ՀՈԳԻՈՅՆ պատուհան
Եւ իդսկեղն իր անհուն
ՀՈԳԻՆ ԵՐԿՆԻՑ պատուհան:

ՄԱՐԶՈՒԱՆ

ԵՒ ԻՐ

ՀԱՅ ԳԱԽԱՌԱԲԱՐԲԱՌԸ

Թաւշան Տաղի լեռնաշղթային մօտ, Խըտըրլըգ բլուրին ստորոտը, Սեւ Ծովու մակերեսէն գրեթէ 2000 ոտք բարձր, ընդարձակ դաշտի մը բարձրավանդակին երկայնքը հաստատուած է Մարգուան, Հռովմայեցւոց օրերէն՝ շուրջ երկու հազար տարիներու հնութեամբ. հին անունը կը կարծուի ըլլալ՝ Փագիմօն — Մարգ Աւան: Քաղաքին ճիշդ կեդրոնը, բարձրագոյն կէտի մը վրայ կառուցուած են Հայոց Եկեղեցին եւ Աղգային Ս. Սահակեան եւ Հռիփսիմեանց Վարժարանները, հին բերդի հիմնաքարերուն վրայ՝ որ կ'իշխէ երկու հազար քառակուսի մղոն դաշտի մը վրայ, ընդարձակ հորիզոնով մը, հիւսիսէն Թաւշան Տաղի լեռանց դօտիով, արեւելքէն Ագտաղէն (ծովէն 6000 ոտք բարձր), արեւմուտքէն Կիւմիւշի լեռներով եւ հարաւէն Եմիգէի բլուրներով շրջապատուած, չոր, մաքուր կլիմայով, սառնորակ, համեղ, առատ Փաշա ջուրով: 1910ի մարդահամարի համաձայն 25,000ի մօտ բնակչութիւն ունէր՝ որուն մէկ երրորդէն աւելին Հայերը կը կազմէին, մեծաւ մասամբ առեւտրականներ: Վաճառաչաք քաղաք մը, արտածման ու ներածման կեդրոն, ծովեզերքի՝ Սամսոնի եւ ներքնամասի քաղաքներու միջեւ, արհեստներուն մէջ նշանաւոր էին՝ ոսկերչութիւնը, պղնձագործութիւնը, տարազագործութիւնը, երկաթագործութիւնը: Ժողովուրդն առ հասարակ աշխատասէր էր ու խնայող, ճարտիկ եւ ուշիմ: Շրջակայ դաշտին գլխաւոր արտադրութիւնը կը բաղկանար արմտի-

ՆՅԱԳՐԱԳԻՐ ՎԶՆՍԻ ՊԻՍՍՈՊՈՍ

քէ՝ ցորեն, դարի, վարսակ, հաճար, կանեփ եւ եգիպտացորեն: Երեք հազարի մօտ խաղողի այգիներով, պտղատու պարտէզներով, բանջարանոցներով շրջապատուած:

Մարդուան ինչպէս արհեստներու վաճառականութեան, նոյնպէս ալ, ուսման, գիտութեան ու դաստիարակութեան մասին եզական դիրք գրաւած էր, մանաւանդ Աստուածաբանական Ճեմարանով, Անաթոլիա Գոլէճով, Ամերիկեան Աղջկանց Բարձրագոյն Վարժարանով, Ֆրէրներու Ֆրանսական Գոլէճով, Ազգային Ս. Սահակեան եւ Հռիփսիմեանց Վարժարաններով (ամէնքն ալ, առանց բացառութեամբ՝ բարձր, օգնական, առողջարար դիրքերու վրայ կառուցուած), Եւֆսիմեան Պոնտոսի եւ Փոֆր Ասիոյ ուրիշ երկրամասերուն լուսատու փարոսն հանդիսացած էր:

Անաթոլիա Գոլէճ եւ Ամերիկեան Աղջկանց Բարձրագոյն Վարժարան, 1887-1915, զարգացեալ, ընտիր նկարագրի տէր երկսեռ շրջանաւարտներ տուած էին հայրենիքին, ո՛չ միայն Հայ, այլ եւ Յոյն եւ ուրիշ ազգերէ: Այսօր՝ այս կրթական հաստատութիւններէն, հոս, Ամերիկայի նշանաւոր համալսարաններու մէջ կը պաշտօնավարեն Հայ ազգին պատուաբեր կարող ուսուցչապետներ, եւ հանրութեան ծառայող ճարտար թիւղիներ, հմուտ փաստաբաններ, պատուաւոր վաճառականներ:

Հայոց հին վանքերէն մին էր նաեւ Մարդուանի հարաւային կողմը, կէս ժամ հեռու, Ջար Խափանի Ս. Աստուածածնի վանքը, որ՝ ո՛չ միայն Մարդուանցիներուն, այլ նաեւ շրջակայ քաղաքներէն (ինչպէս՝ Ամասիա, Սիմ Հաճի Գիւղ, Հաւզա եւայլն) եկող Հայերուն ուխտատեղին եղած էր: Այս վանքը տարիներ առաջ շատ հասութեաբեր եղած էր իր մշակելի հողե-

րուէն արմատլիքի արտադրութեամբ եւ արօտաւլայրին մէջ արածուող արջառնեւրուն եւ ոչխարնեւրուն արտադրած կարագով, սեւրով եւ ալլին: Այս մենաստանի գէրեղմաննոցին մէջ կայ նաեւ մահարձանը՝ մեծանուն բարեբար՝ Ղաղարոս Կիւլպէնկեանի (մեծ հօրս հօր) որ Մարդուանի Հայ Եկեղեցւոյն ի նպատտ շատ ընդարձակ ալլեաստաններ, պարտէզներ, արտեր, նաեւ եկեղեցւոյն մէջ սպասարկութեան յատուկ ոսկի եւ արծաթ անոթներ, սկիւններ նաեւ մեծագումար հնչուն դրամ նուիրած էր իր ողջութեան:

ՎՈՐՐԷԼԻՆ յատուկ էր ջերմ եւ անկեղծ հիւրասիրու-
թիւնը :

Մարդուանի հայ համայնքը ունէր նաեւ իր Հայ Գաւառաբարբառը, հարազատ ու ճոխ: 1894-1902, գրեթէ ութը տարիներ աշխատած էի հաւաքել իմ ծընընդավայրիս Գաւառաբարբառը, իրեն յատուկ ոճերով, առածներով, ձայնագիրութեամբ, քերականական կազմութեամբ: Եւ որովհետեւ Մարդուանի Հայ բնակչութիւնը կազմուած էր, հեռաւոր, տարբեր գաւառներէ գաղթող եւ մշտնջենապէս հոն հաստատուող Հայերէ, քաղաքին այսինչ թաղեցւոց բարբառը, այսինչ թաղեցւոց բարբառէն քիչ շատ կը տարբերէր — գաղթականութեամբ, սովորութեամբ ու կիրառութեամբ: Այսպէս Ակնէն եկողներ իրենց հետ բերած ու պահած էին այնտեղի բարբառը, ոճը եւայլն, նոյնպէս ուրիշ գաւառէ կամ քաղաքէ եկողները, հետեւաբար երկար ժամանակի կարօտ էր ի մի ամփոփել ընդհանուր գաւառաբարբառը:

Մեր աննշան, անուս, անսլէտ կարծած ռամիկը, հարկը պահանջածին պէս կը յերկրէն, կը ստեղծէ եւ կը դործածէ այնպիսի բառեր՝ որ շատ ժամանակ ետ-քը՝ հետաքնին բանասէրին, բառահաւաքին զմայլման ու մանրակրկիտ ուսումնասիրութեան առարկայ կ'ըլլայ: Գիտեմ, ճանչցած եմ այնպիսի անձեր — կօշկա-կար, դերձակ, պղնձագործ, տարազագործ եւայլն — որ այսինչ օրը, այն ինչ ժամուն, ըոպէին, այսինչ տրամագրութեան, յուզման, կիրքի, բարկութեան, ուրախութեան պահուն՝ բերնէն դուրս կը փախցնէ ա-նանկ բառ մը՝ որը թերեւս տարիներէ ի վեր կը փրնտը-ռէիր, կ'որոնէիր, բայց չէիր լսեր, չէիր գտներ, եւ կամ բնաւ լսած չէիր: Այսպէս շուկան, տունը, դըպ-րոցը, եկեղեցին, կրտսերներու անկիւնը դուրսը, դաշ-

տը, այդին, պարտէզը, ամէն տեղ, ի՞նչ ճոխ ու անըս-
պառ մթերք կայ բառերու՝ ուսումնաստենչ բանասէ-
րին համար, կը բաւէ որ միշտ աչալուրջ, արթուն ըլ-
լալով՝ առիթը չի վախճընէ դրի առնելու յուշատեա-
րին մէջ, իր լսած ամէն մէկ բառն, եւ եթէ չգլտեր ա-
նոր ճիշդ նշանակութիւնը, առումը, առանց իր հը-
պարտութեանը դաշնելու, հարցնէ զայն դործածողին
եւ արտասանողին, այսպէս ընելով, ապահովաբար շատ
ու շատ բառ պիտի սորվի, դիզէ, մթերէ եւ այդպէս
պիտի ծառայէ ճոխացնել մեր գրականութիւնը՝ որ յի-
րաւի շատ կարիք ունի դարգանալու եւ աճելու ճոխա-
նալու, կատարելագործուելու: Այս կենսական միջոցը
դործածած եմ, առանց ամչնալու, հարցուցած եմ բառ
մը լսելուս պէս, դրած եմ յուշատեարիս մէջ, պառաւ
կիներու, ծերունիներու գիմած եմ: Երբեմն ձմրան դի-
չերներ քանի մը ժամեր խօսակցած եմ ու միշտ օգտը-
ւած եմ, միշտ ճոխ աւարով դարձած եմ իմ սենեակս:
Եւ սակայն դեռ պէտքը կը դգամ միշտ նոյն հետաքրք-
րութիւնն ունենալու, նոյն արթնութիւնը վառ պահե-
լու, քանզի «դեռ շատէն քիչը գիտենք»: Յարգ հաւա-
քած բառացանկս երկարելով, կը սիրեմ յուսալ թէ
պիտի կարենամ մամուլին յանձնել հայրենիքիս գաւա-
ռաբարբառը, մօտաւոր ապագային:

Վերջերս, իմ յարգելի ուսուցիչս հրատարակած էր
Մարդուանի Գաւառաբարը, խնամքով պատրաստը-
ւած ուսումնասիրութիւն մը, համեմատաբար շատ
հակիրճ բառացանկով մը, եւ ընական էր որ այնպէս
ըլլար, քանի որ ինք գրեթէ երեսուն տարիներէ ի վեր
հայրենիքէն հեռու մնացած էր, Լոնտոնի մէջ ապրե-
լով, իր թողած այդ թերին պիտի ջանամ լրացնել՝ իր
ներողամտութեամբը:

ՍԻՐԵԼԻ ԺՆՆԴԱՎԱՅՐԻՍ

Պերն Հայրենիք իմ ՄԱՐԶՈՒԱՆ
Յուշերդ այնքան անոյշ,
Կրնա՞մ մոռնալ ես յաւիտեան,
Քու սէրդ ա՛յնքան փնուշ...
Իմ նժդեհ սրտիս մէջ
Կը վառի անդադրում,
Բուռն, անհուն, վեհ սիրոյդ
Սուրբ հուրն անշէջ
Տալով խիմդ անպատում...:

Ո՛ր կանչարձու իմ ՄԱՆԿՈՒԹԵԱՆ,
Ա՛յնքան անդորր, հեշտին,
Կրնա՞մ արդեօք մի օր, մի ժամ
Տեսնել գեղգ վերստին...
Օ՛ր մ'արդեօք գրգուէ՞ր զիս
Ջեփիւռիդ հեղիկ շունչ,
Ու հծծէ՞ պիտ' արդեօք իմ ականջիս
Առուակիդ մեղմ մրմունջ...:

Գարնան այգուն ջինջ ցօղագին
Պիտի դիմե՞մ նորէն
Լըսել գեղգեղը սոխակին
Կէ՛րՄէ՛ձ ՀՈՎՏԻ խորէն...:
Սեւ ճնշող հոգերով
Ճակատն իմ բռնակող
Պիտ' կրկին հովաքի՞ ու յուսաշող
Յցուի՞ր վեր փառարի...:

ՀԱՅՐԵՆԻՔԻՍ հորիզոնէն
 Պիտի ցրուի՞ն ամպեր,
 Ա՛հ, ֆաղցրանա՞յ պիտի նորէն
 Այս կեանքը խստամբեր...
 Ու դադրի՞ր դառն բողոք,
 Հաշտը՛ի պիտ' կրկին
 Ինծի հետ անողոք, արդար երկին
 Տեսնե՞մ ժպտիլն արդեօք...:

Մոխրակոյտէն մահասարսուռ
 Կրկին յառնե՞ս պիտի,
 Յաղթո՞ղ, արի՛, շէն ու մաքուր,
 ԱհԱ՛նՍ իմ ՊԱՇՏԵԼԻ...:
 Ու թռչի՛մ ես յայնժամ
 Այս օտար ասիւնէն
 Դե՛ր գտնենի շուտ փութա՛մ, փարի՛լ փութա՛մ
 Դե՛ր գ, ո՛վ իմ սիրական...:

1920, Զմիւռնիք

ՅԱՆԿ ՆԻԽՈՑ

	Էջ
ԱԶԱՏ, ԱԶԱՏ	209
ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ՍԱՀՄԱՆԸ	210
ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆ	224
ԱՂՕԹՔ ԱՌՆ	85
ԱՂՕԹՔ ԿՆՈՋ	84
ԱՂՕԹՔ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԻ ԱՏԵՆ	87
ԱՄԱՆՈՐ	73
ԱՅՐԻՆ ԼՔԵԱԼ	214
ԱՆԲԱՑԱՏՐԵԼԻՆ	94
ԱՆԹԵՂԸ	192
ԱՆԾԱՆՕԹԸ	158
ԱՆՄԵՂ ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ	98
ԱՆՄԵՂ ՊԱՏՐԱՆՔ	102
ԱՇՆԱՆ ՄԵՂԵԴԻ	130
ԱՊԼԱՀԱՏԵԱՆ ՎԵՐ. ԳԱԻՄԷ	141
ԱՌԱՔԻՆՈՒԹԻՒՆ	111
ԱՌ ՆԱԻՈՒՂԻՂՆ	253
ԱՍ ԱԼ Կ՝ԱՆՑՆԻ	269
ԱՍՏՈՒԾՈՅ ՎԱՅՐԿԵԱՆԸ	112
ԱՐԴԱՐՈՒԹԻՒՆ	104
ԱՐՇԱԼՈՅԱԸ	117
ԱԻԵԼԻ՛ ՎԵՐ	11
ԲԱԶՄԵՐԱԽՏ ՀՕՐՍ	147
ԲԱՆԱԼԻՆ	185
ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԵԱՆ ՈԳԻՆ	7
ԲԱՐԵՍԻՐՈՒԹԻՒՆ — ԲԱՐԵԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆ	120
ԲԱՐԻ ԽՕՍՔ	39
ԲՈՅԼ ՄԸ ՇՈՒՇԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ	25

ԳԱՐՆԱՆ ՅՈՒՇԻԿՆԵՐ	121
ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԸՆԾԱՅՈՒՄԸ	78
ԳԷԹ ՄԷԿ ՀԱՌԱԳԱՅԹ	32
ԳԻՇԵՐԸ	82
ԳԻՏԵՐՍ	78
ԳԻՏՆԱԿԱՆԸ	37
ԳՈՒԹ	58
ԳՈՒԹ, ԳԵՐԱԳՈՅՆ ՍԷՐ	127
ԳՐԶԻ ՓԱՌՔ	144
ԳՐՊԱՆԻՍ ՔԵՐԹՈՒԱԾԸ	254
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ	104
ԴԵՌ ԿԸ ՀԱՄԲԵՐԵՍ	222
ԴԷՊԻ ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ	216
ԴՐԱՄ	184
ԵԿՈՒՐ, ՋԱՏԻԿ Է ԱՅՍՕՐ	124
ԵՐԱԶՆ ԱՊԱԳԱՅԻՆ	203
ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ	190
ԵՐԱՆԻՐ ԹԷ	27
ԵՐԳ ԱՄԱՆՈՐԻ	113
ԵՐԳ ՅԱՐՈՒԹԵԱՆ ՀՐԱՇԱՓԱՌ	125
ԵՐԵՔ ԲԱՂՋԱՆՔ	265
ԵՐԵՔ ՀՕՐԵՂԲՕՐՈՐԴԻՆԵՐ	162
ԵՐԵՔ ՋԱՅՆԵՐԸ	28
ԵՐԵՔ ՇՆՈՐՀՔՆԵՐ	47
ԵՐԿՆԱՅԻՆ ԳԱՐՈՒՆԸ	118
ՋԱՐԹՕՆՔ ՀԱՅՐԵՆԻ	226
ՋԱՐԹՕՆՔԻ ՕՐՕՐԸ	219
ԸՆԴ ՈՒՌԵՆԵԱԻ	154
ԹՐԷՅՍԻ ՏՈՔԹ. Կ. Զ.	138
ԺԱՆԳՈՏԱԾ ՋՄԵԼԻՆ	35
ԻՄ ՍԻՐՈՅՍ ԴՐԴԱՊԱՏՀԱՌԸ	55
ԻՄ ՍԻՐՈՒՀԻՍ	176

Ի՞ՆՉ ԿԸ ԽՈՐՀԻՍ ԵՐԿՆԱԿԱՄԱՐ	173
ԻՏԷԱԼԻՆ ԱՐԺԷՔԸ	69
ԻՐԻԿՈՒԱՆ ԴԷՄ	200
ԼԱԼՕՆՔ ԱՇՆԱՆ	136
ԼԱՄԲԱԿԻՍ ՎՐԱՅ	63
ԼՈՅՍԻՆ, ԼՈՅՍԻՆ ԳԵՂԵՅԻԿ	29
ԼՈՒՍԱՏՈՒՆԸ	75
ԼՈՒՍՆԱԿԸ	101
ԼՌՈՒԹԵԱՆ ՋԱՅՆԸ	160
ԽԱԻԱՐՈՒՄԸ	260
ԽՈՀԱՆՔ ԱՇՆԱՆ	130
ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆ — ՄՏԱԾՈՒՄ	115
ԾԱՂԻԿԸ	103
ԾԱՐԱԻՐ ԵՆ	207
ԾՆՆԴԵԱՆ ԱՐՇԱԼՈՅՍԻՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆԸ	107
ԾՆՆԴԵԱՆ ՈԳԻՆ	110
ԾՈՎԱՓԻՆ ՎՐԱՅ	164
ԾՈՎՈՒ ՆՄԱՆ	191
ԿԱԹԻԼ ՄԸ	48
ԿԱՂԱՆԴԸ	96
ԿԱՂԱՆԴԻ ԱՌԹԻԻ	106
ԿԵԱՆՔԻ ԺԱՄԱՅՈՅՑԸ	49
ԿԵԱՆՔԻ ՀԱՅԵԼԻՆ	71
ԿԵԱՆՔԻ ՔԵՐԹՈՒԱԾԸ	45
ԿԿՈՅԻՆ ԵՐԳԸ	165
ԿՈՉ ԵՂԲԱՅՐՈՒԹԵԱՆ	218
ԿՈՉ ՀԱՅ ՀԱՐՈՒՍՏՆԵՐՈՒՆ	221
ՀԱՅ ԳԻԻՑԱԶՆՈՒՀԻՒՆ	9
ՀԱՅՈՒՆ ԻՂՋԸ	251
ՀԱՅՐԵՆԻ ՏՈՒՆ	208
ՀԱՅՐԵՆԻՔԻՍ	215
ՀԱՅՐԵՆԻՔԻՍ ԱՐԵԻՒՆ	213

ՀԱՅՐԻՎ, Ո՛ՐԻՐ ԿԵՐԹԱՍ	204
ՀԱԻԱՏԱՐՄՈՒԹԻՒՆ	116
ՀԱԻԱՏՔ	98
ՀԱԻԱՏՔԻ ՃՐԱԳԸ	36
ՀԱԻԱՏՔ, ՅՈՅՍ, ՍԷՐ	44
ՀԻՆ ԳՐԱՍԵՂԱՆԸ	187
ՀԻՒՍԿԷՆԸ	86
ՀՈԳԵԶԱՐԹՆՈՒՄ	62
ՀՈԼՈՎՈՒՄԸ	137
ՁԵԱՆ ՀԱՏԻԿԸ	114
ՁԻՒՆԵՐԳ	90
ՁՕՆ ԲՐՈՑ. Կ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆԻ	146
ՃՇՄԱՐԻՏ ԳՈՒԹԸ	62
ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԻՒՆ	95
ՄԱՐԶՈՒԱՆ ԵՒ ԻՐ ԳԱԻԱՌԱԲԱՐԲԱՌԸ	274
ՄԱՅԻՍ	123
ՄԱՅԻՍԻ ՀՐԱՇՔ	126
ՄԱՅՐԵՆԻ ՍԷՐ	56
ՄԱՆԻՇԱԿ	76
ՄԵՂՐԻԿԻՆ ՀԱՐՑՈՒՄԸ	101
ՄԵՌՆՈՂ ԱՄԱՌԸ	128
ՄԷԿ ԺՊԻՏԸ ԲԱԻ ԷՐ	80
ՄԻ՝ ՄՈՌՆԱՐ, ՅԻՇԷ՝	33
ՄՈՌՑԻՐ, ՄԻ՝ ՅԻՇԵՐ	33
ՅԱԿՈՒՐՋԻՆ	262
ՅԱՐՈՒՑԵԱԼ ՏԷ՛Ր, ԳԵԶԻ ՀԵՏ	40
ՅԵՏ ՎԱԹՍՈՒՆ ԱՄՐԱՆ	42
ՅԻՇԱՏԱԿ	59
ՅՈՅՍ	95
ՅՈՅՍԻ ԵՐԳ ՄԸ	43
ՅՈՐԴՈՐԱԿ	250
ՅՈՐԴՈՐԱԿ ԱԶՆԻՒ «ԵՍ»ԻՆ	14

ՅՈՐԴՈՐԱԿ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ	16
ՅՈՐԴՈՐԱԿ ՄՏՔԻ ՄՇԱԿՆԵՐՈՒՆ	13
ՅՈՐԴՈՐԱԿ ՆՈՐԱՀԱՍՆԵՐՈՒՆ	19
ՅՈՐԴՈՐԱԿ ՆՈՐ ԴԱՐՈՒՆ	17
ՅՈՐԴՈՐԱԿ ՍԻՐՈՅ	15
ՅՈՒՇԻԿՆԵՐ	70
ՆԵՐԿԱՅՈՒԹԻՒՆԻ	54
ՆԵՐՇՆԶՈՒՄ	23
ՆԵՐՔԻՆ ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ	40
ՆԷ	91
ՆՈՒԱԳ ԵՐԿՆԱՅԻՆ	52
ՆՈՒԱՐԴԻՍ ՀԱՐՑՈՒՄԸ	100
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	86
ՇՆՈՐՀԱՌՐ ԱՄԱՆՈՐ	113
ՈՍԿԵԾԱՂԻԿՆԵՐՈՒՆ	133
ՈՐԸ	261
ՈՒՂԻՂ ԽՆԴՐՈՒԱԾՔ	83
ՈՒՂՂԱՄՏՈՒԹԻՒՆ	123
ՈՐԻՐ	73
ՉԵՄ ԾԵՐԱՆԱՐ	50
ՊԱՏԵՀՈՒԹԻՒՆԸ	46
ՊԱՏԿԵՐՆԵՐԸ	248
ՊԱՏՈՒՀԱՆ ԵՐԿՆԻՑ	273
ՊԶՏԻԿ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐՈՒՍ	34
ՋԵՐՄԱԶԱՓԻՆ ՍՆԴԻԿԸ	28
ՍԱԿԱՅՆ ԴԵՌ ՇԱՏ ԿԱՆ	175
ՍԵՐՄԱՆԱՑԱՆԸ	65
ՍԷՐ	94
ՍԷՐ ՑՈԼԱՑԻԿ	45
ՍԻՐԱՊԱՏՈՒՄ	92
ՍԻՐԵԼԻ ԾՆՆԴԱՎԱՅՐԻՍ	279
ՍԻՐԵՑԵԱԼ ՄՕՐՍ ԽՆԿԵԼԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ	149

ՍԻՐԵՅԵԱԼ ԵՂԲՕՐՍ ՏԻԳՐԱՆԻ	153
ՍԻՐԵՅԵԱԼ ԵՂԲՕՐՍ ՀԱՅԿԻ	156
ՍԻՐՏԴ	93
ՍԻՐՏԸ	191
ՍԻՐՈՅ ԳԱՐՈՒՆԸ	92
ՍՈՒՐԲ ԳԻՐՔԸ	79
ՍՐՏԱԶՕՆ	197
ՎԵՐԱՄՈՒՏ	134
ՏԵՍՆՈՂ ԱԶԲԸ	26
ՏԻՊԱՐ ՀԱՅՈՒՀԻՆ	20
ՏԻՊԱՐ ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԸ	22
ՏՈՒՆ ՄԸ	37
ՅԱՅԳԵՐԳ	61
ՅԱՅԳԵՐԳԸ	115
ՓՈՒՆՁ ՄԸ	271
ՔԱՆԻ՝ ՀԱՍՈՒՆԱՆ՝ ԱՅՆՔԱՆ ԿԱՆՈՒՇՆԱՆ	132
ՔԻԶ ՄՊԱԽԵԼԻ	31
ՔՈՒ ՍԵՐԴ, ՍԻՐՈՒՆ ՀԱՅՐԵՆԻՔ	211
ՕԳՆԵ՛ ԻՆՁ, ՏԵ՛Ր	82

Վ Ր Ի Պ Ա Կ

Էջ 52 — Նուադ Երկնային-առանաւորին առաջին
տուն, առաջին բառը թրթում պէտք է ըլլայ ԲԻԲԻՈՒՄ:

Էջ 152 — Վերջին համարին երրորդ տողը պէտք է
ըլլայ՝ Երա՞գ արդեօք, կամ սին պատրա՞նք քէ իրա՞ւ:

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0349560

36307